

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ve KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

FASLI GELİNLER: SOSYO- KÜLTÜREL UYUM AÇISINDAN
ALACA ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Fatma KARAÇİZMELİ

Çorum - 2023

**FASLI GELİNLER: SOSYO- KÜLTÜREL UYUM AÇISINDAN ALACA
ÖRNEĞİ**

Fatma KARAÇİZMELİ

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Metin UÇAR**

Çorum 2023

KABUL ONAY

Fatma KARAÇİZMELİ tarafından hazırlanan “Faslı Gelinler: Sosyo-Kültürel Uyum Açısından Alaca Örneği” adlı tez çalışması 20/ 01/ 2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doc. Dr. İrem ÖZGÖREN KINLI

.....

Prof. Dr. Metin UÇAR

.....

Dr. Öğr. Üyesi Nail ELHAN

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve ..... sayılı kararı ile Fatma KARAÇİZMELİ' nin Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdür V.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Fatma KARAÇİZMELİ

FASLI GELİNLER: SOSYO- KÜLTÜREL UYUM AÇISINDAN ALACA ÖRNEĞİ

Fatma KARAÇİZMELİ
ORCID: 0000-0003-2165-6917

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Yüksek Lisans Tezi
Ocak 2023

ÖZET

Bu çalışma Faslı kadınların Türkiye'ye evlilik yoluyla göçünü analiz etmektedir. Çalışmanın alana dayalı kısmı, Çorum'un Alaca ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Faslı gelinler ve ilgili yerel katılımcılarla derinlemesine görüşmeler yapılmış, kültürel uyum ve farklılıklara yönelik süreçler ortaya konmaya çalışılmıştır. Fas'tan Türkiye'ye gelin olarak gelen Faslı kadınların; Alaca'ya gelmelerinde etkili olan evlilik motivasyonları, geliş şekilleri, evliliğin beklentilerini karşılayıp karşılamadığı, kültürel uyumları, dil öğrenme durumları, Türk aile yapısına ilişkin düşünceleri, karşılaştıkları zorluklar ve uyum sağlama konusunda geliştirdikleri stratejileri, görüşmeler sonucundaki bulgularla anlamlandırılmıştır. Araştırma kapsamında 15'i Faslı 15'i Türk olmak üzere toplam 30 katılımcıyla yüz yüze ve çevrimiçi derinlemesine görüşme tekniği ile mülakatlar yapılmıştır. Çalışma sonucunda tezin amacına uygun, alana katkı sunacak bazı yorumlara ulaşılmıştır. Bunlar arasında öne çıkanları şu şekilde sıralamak mümkündür. (1) Faslı kadınların Türk erkeklerle dört farklı yolla evlendikleri ortaya çıkmıştır: komisyoncu aracılığıyla, akrabaların tavsiyesiyle, arkadaş tanıştirmasıyla ve internetten birbirini bulmayla gerçekleşen evlilikler. (2) Faslı kadınların Türk erkeklerle evlenmelerinde temel motivasyonlarının: daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteği, sosyal hareketlilikten kaynaklı imkânlara erişim kolaylığının umulması ve daha özgür/rahat davranılacağı düşüncesi olduğu görülmüştür. Bazı Faslı gelinler açısından "aşk ve sevgi" gibi gerekçeler olsa da genel olarak Faslı gelinlerin temel motivasyonlarının ekonomik olduğu anlaşılmaktadır. (3) Faslı gelinlerin Türk kültürüne yönelik ilgilerinin artmasında Türk dizilerinin etkileri belirgindir. (4) Yanı sıra Türkiye'yi tercih etme nedenlerinden biri de ortak dini değerlerdir. Faslı gelinlerin özellikle yaşadıkları uyum sorunlarını aşmak için geliştirdiği stratejilerinin, benzer dini inanç ve kültürel kodlara dayandırmaları konunun ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. (5) Faslı gelinler Alaca'da bazı sorunlar yaşasalar da Türkiye'de yaşama konusunda istekli görünmektedirler.

Anahtar Kavramlar: Göç, göç ve kadın, evlilik göçü, Faslı gelinler, kültürel uyum.

Bilim Kodu: 114110

MOROCCAN BRIDES: EXAMPLE OF ALACA IN TERMS OF SOCIO- CULTURAL HARMONY

Fatma KARAÇİZMELİ
ORCID: 0000-0003-2165-6917

HITIT UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL
Master of Science Thesis

January 2023

ABSTRACT

This study analyzes the migration of Moroccan women to Turkey through marriage. Part of the study was conducted in Alaca district of Çorum. In-depth interviews were held with Moroccan brides and relevant local participants, trying to put forward processes for cultural harmony and differences. Moroccan women who came to Turkey as brides from Morocco; The motivations for marriage that were instrumental in their arrival in Alaca, the way they came, whether marriage met their expectations, their cultural alignment, their language learning status, their thoughts on the Turkish family structure, the difficulties they faced and their strategies for adaptation have been made clear by the findings of the discussions. Within the scope of the research, 30 participants, including 15 "i Moroccan 15" Turks, were interviewed in-person and online in-depth interviews. As a result of the study, some comments have been made that will contribute to the field in accordance with the purpose of the thesis. Among them, it is possible to rank the highlights as follows. (1) Moroccan women marry Turkish men in four different ways: through brokers, on the advice of relatives, by introducing friends, and by finding each other online. (2) Moroccan women's main motivations for marrying Turkish men were: the desire to have better living conditions, the hope of ease of access to social mobility, and the idea that they would be more free/comfortable. While there are grounds for "love and affection" for some Moroccan brides, it is generally understood that Moroccan brides' main motivations are economic. (3) The effects of Turkish series are evident in the increasing interest of Moroccan brides in Turkish culture. (4) One of the reasons for preferring Turkey is common religious values. The fact that the strategies Moroccan brides developed specifically to overcome the cohesion issues they experienced are based on similar religious beliefs and cultural codes shows how important the issue is. (5) Moroccan brides seem eager to live in Turkey, even though they have some problems in Alaca.

Key Terms: Migration, immigration and women, marriage migration, moroccan brides, cultural harmony.

Science Code: 114110

TEŞEKKÜR

Araştırma sürecim boyunca desteğini ve yardımlarını esirgemeyen herkese teşekkür ederim. Benim için her zaman çok değerli olan eğitim dönemim boyunca her dersine girdiğimde farklı bir ben olarak çıktığım, ufkumun sınırlarını aşan bilge hocama teşekkürlerimi borç bilirim. Beni bu araştırma konusunda gayretlendiren ve konuyla ilgili ya da değil tüm sorularımı içtenlikle yanıtlayan ve yol gösterici fikir ve düşünleriyle rehber olan gökyüzündeki yıldızım, saygıdeğer danışmanım Prof. Dr. Metin Uçar'a gönülden şükran ve teşekkürlerimi sunarım. Tezin konusunu oluşturan, sorularımı sabırla yanıtlayan değerli katılımcılara ve bu katılımcılara ulaşma noktasında yardımlarını eksik etmeyen Alaca Belediye Başkanı Sayın Halil İbrahim Şaltu'ya sağladığı tüm destekten dolayı teşekkür ederim. Aynı şekilde Yabancılar Türkçe Öğretimi Kursu'nda Usta Öğretici Mustafa Özden hocaya katılımcılarla kolay iletişim kurmamda ve onları anlamamda yardımcı olduğu için teşekkür ederim. Beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan her an yanımda olan değerli arkadaşım, kardeşim Tansu Aktaş'a alan çalışması boyunca yanımda ve hayatımda olduğu için yürekten teşekkür ederim. Her zaman ve her koşulda yanımda olan, destekleyen, beni tüm sıcaklığıyla kucaklayan sevgili Karaçizmeli ailesinin tüm fertlerine gönülden teşekkür ederim. Sevgili annem ve babam, emeğinizden ve koşulsuz sevginizden dolayı sizlere minnettarım. Birbirinden değerli kardeşlerim ve ablama her an sevgi ve samimiyetleri, tez yazım sürecinde stresime ortak olup beni motive ettikleri, derdime ortak oldukları için yürekten teşekkür ederim.

Fatma KARAÇİZMELİ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR.....	iv
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
RESİMLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Göç	6
1.2. Göçmen	8
1.3. Mülteci.....	8
1.4. Sığınmacı.....	9
1.5. İkincil Koruma	9
1.6. Geçici Koruma	9
1.7. Vatansızlar	10
1.8. Göçün Türleri ve Nedenleri	10
1.9. Göç Kuramları	14

2. BÖLÜM

GÖÇ, KÜLTÜR, UYUM VE KADIN

2.1. Kültür ve Kültürlenme.....	22
2.2. Kültürleşme ve Kültürleşme Yönelimleri	25
2.3. Kültürleşme Yönelimlerinin Uyum Sürecine Etkisi.....	27
2.4. Kültürel Uyumunu Etkileyen Faktörler ve Uyum Sorunu	34

	Sayfa
2.5. Göç ve Kadın	40
2.5.1. Türkiye’de kadın göçüne yönelik temel veriler	41
2.5.2. Kadın göçünün sınıflandırılması ve kadın göçmenlerin göç etme nedenleri.....	43
2.5.3. Kadın göçmenlerin göç sürecinde karşılaştıkları zorluklar	45
2.5.4. Evlilik göçü perspektifinde gelinler ve evlilik motivasyonları.....	47
2.5.5. Literatürde yer alan evlilik göçü örnekleri ve gelin tipolojisi	52

3. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Araştırmanın Yöntemine İlişkin Bilgiler	67
3.2. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular	69
3.3. Çorum Alaca İlçesi Yabancı Gelin Verileri	71
3.4. Faslı Gelinleri Göçe İten Sebepler ve Evlilik Motivasyonları	72
3.5. Faslı Gelinlerin Göç Yolları: Aracı (Komisyoncu, Arkadaş) Ağı	74
3.6. Faslı Gelinlerin Türkiye Yolculuğu: Ne Beklendi, Ne Bulundu? Sorusuna Yönelik	79
3.7. Sosyo-Kültürel Uyum ve Farklılıklara İlişkin Bulgular	80
3.8. Faslı Gelinlerin Türkçe Öğrenme ve Konuşma Stratejilerine Yönelik Bulgular.....	86
3.9. Alaca Halkının Faslı Algısına İlişkin Bulgular	87
3.10. Faslı Gelinlerin Türk Aile Yaşamında Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Bulgular	88
3.10.1. Dil bilmeme	88
3.10.2. Beslenme alışkanlıklarındaki değişiklik	88
3.10.3. Giyim tarzındaki değişiklik.....	89
3.10.4. Eve kapanma	90
3.10.5. Geniş ailede yaşam: gelin, kayınvalide ve kayınpeder üçgeni	90
3.10.6. Beklentilerin çatışması ve umutların suya düşmesi	92
3.10.7. Gelin mi, bakıcı mı? Durumuna yönelik	94
3.10.8. Geride bırakılanlar	95

	Sayfa
3.10.9. Mezhepsel farklılığın getirdiği ayrışma.....	95
3.10.10. Aile içi şiddet ve boşanmaya ilişkin sorunlar.....	97
3.11. Neden Faslı Gelin? Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular	99
3.12. Faslı Gelinler Ülkelerine Geri Dönmek İstiyor mu? Sorusuna İlişkin Bulgular	101
3.13. Bavula Sığınanlar	101
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	115
KAYNAKÇA	124
EKLER	129
EK-1 Gönüllü katılım formu ve görüşme soruları	129
EK-2 Kaynak kişi listesi.....	131
EK-3 Yüksek lisans tez çalışması gönüllü onay formu yanıt grafiği.....	134
EK-4 Etik kurul başvuru değerlendirme sonucu	135

TABLolar DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 2. 1. Kültürel uyum basamakları.....	28
Tablo 2. 2. Dünya ve Türkiye'deki evlilik motivasyonları.....	52
Tablo 3. 1. Alaca Belediyesi yabancı gelin verileri.....	72

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2. 1. Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göçün cinsiyete göre dağılımı.....	41
Şekil 2. 2. Evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı, 2001- 2021.....	42
Şekil 2. 3. Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, 2001- 2021.....	42
Şekil 2. 4. Uyruklarına göre yabancı damat ve gelinlerin oranı, 2021.....	43
Şekil 2. 5. Gelin tipolojisi.....	66
Şekil 2. 6. Damat tipolojisi.....	66

RESİMLER DİZİNİ

Resim	Sayfa
Resim 3. 1. Yöresel çanak.....	102
Resim 3. 2. Yöresel demlik.....	103
Resim 3. 3. Yöresel nane çayı.....	103
Resim 3. 4. Yöresel nane çayının servis edilişi.....	104
Resim 3. 5. Yöresel çanak.....	105
Resim 3. 6. Yöresel demlik.....	106
Resim 3. 7. Yöresel çanak.....	107
Resim 3. 8. Kuskus yemeğinin buharda pişirildiği tencere.....	108
Resim 3. 9. Fas coconut kartopu (Ricbond)/ kwirat tji.....	109
Resim 3. 10. Yöresel ikramlıklar.....	109
Resim 3. 11. Yöresel kıyafet (1).....	110
Resim 3. 12. Yöresel kıyafet (2).....	111
Resim 3. 13. Yöresel kıyafet (3).....	112
Resim 3. 14. Yöresel kıyafet (4).....	113
Resim 3. 15. Yöresel kıyafet (5).....	114

KISALTMALAR

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

IOM

Uluslararası Göç Örgütü

GİRİŞ

Göç, tarihin en eski dönemlerinden beri yaşanmaktadır. Modern dönemlerde özellikle sosyolojinin ilgi alanında kendisini sıkça göstermekte aynı zamanda çok farklı bilim dalının konusu olmaktadır (Sarp, 2020, s. 11). Farklı bilim dallarının yaygın bir biçimde ele aldığı “göç” kavramını kesin sınırlarla tanımlamak oldukça zordur. Ancak göçün, her şeyden önce mekân değiştirme ile ilişkili olduğu konusunda bir ittifak vardır (Koçak & Terzi, 2012, s. 165). Kimi düşünürler ya da yazarlar göç olgusunu hazreti Âdem’ e kadar götürebilmektedir. Öte yandan ulusal tarihçilerin de göçe önem verdiği görülmekte, Türk tarihinde Kavimler Göçüne özel bir anlam yüklenmektedir (Karpas, 2019, s. 71- 73). Benzer şekilde modernleşmeyi anlamak için de göç hareketleri, merkezi bir konuma yerleştirilmekte ve daha çok Sanayi Devrimi’nin meydana gelmesiyle ilişkilendirilmektedir. Göçün Sanayi Devrimi ile birlikte ele alınması, günümüzdeki göç hareketlerinin ele alınma tarzına çok yakındır. Ancak Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Sovyetler Birliği’nin dağılması ile beraber göçün küresel dünyadaki anlamı değişmiş ve daha görünür hale gelmiştir (Sarp, 2020, s. 11- 12).

Genel geçer bir göç tanımı yapılmaya da göç; uzaklığın anlamlı olduğu bir takım yer değiştirmeler biçiminde anlaşılabilir (Yılmaz, 2019, s. 384). Bu yer değiştirmenin farklı nedenleri olabilir. Bu çerçeveden bakılırsa göç; sosyal, siyasi, ekonomik ya da coğrafi faktörlerin etkileri ile gerçekleşen, insanların yer değiştirmesini ifade edecektir. Yer değiştiren insanlar farklı şekilde adlandırılabilirler. Bu adlandırma çok kapsayıcı olan “göçmen” şeklinde olabileceği gibi “mülteci”, “sığınmacı”, “ikincil koruma”, “geçici koruma”, “vatansız” şeklinde daha özel statüleri belirten adlandırmalar da olabilir (Adıgüzel, 2020, s. 3). Göç, dini ve tarihi anlatılarla zenginleşmekte ve göçmenlerin anlam dünyasını da zenginleştirmektedir (Yaman, 2019, s. 13). Bu da göçün görüldüğünden çok daha karmaşık bir süreç olduğunu anlatmaktadır.

Göçü anlamlandırma çabaları, göçün niteliğine de odaklanabilir. Göçmenin rızası bu anlamda göze çarpar. Göç olgusu eğer kişinin isteği üzerine gerçekleşti ise “gönüllü göç” yok eğer dışarıdan (kişilerden veya şartlardan kaynaklı) bir dayatma varsa “zorunlu göç” olarak ele alınmaktadır. Göçün süresi de nitelik ile ilişkilendirilebilir. Göç edilen ülkede kalma süresi bu anlamda önemlidir. Buna göre kısa süreli göç “geçici”, uzun süreli göçler ise “kalıcı” olarak ele alınır. Aynı şekilde yasal durum da göçmenlerin yaşadıklarını tahlil etmek açısından öne çıkar. Zira yasalara uygun “düzenli göçmen” ile yasadışı olan “düzensiz göçmen” çok farklı konumda bulunurlar. Nihayetinde göçün ülke içine olması ile ülke dışına olması arasında da niteliksel farklar bulunmaktadır. Bunun için göçmenlerin “iç göç” ya da “dış göç” yaşaması değerlendirmeyi farklılaştırabilecektir (Şeker & Uçan, 2016, s. 200- 201).

Her ne kadar göç tanımları üzerinde anlaşılmasa da literatürde önemli bir yeri olan “göç kuramları”, göçün daha anlaşılabilir olmasını ve kuramsal bir yapıya bürünmesini sağlamaktadır. Göç kuramları öncelikle Ravenstein’in yapmış olduğu çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Ravenstein’in ortaya çıkarmaya çalıştığı göç kanunları, diğer birçok kurama da ilham

kaynağı olmuştur. Literatürde yer bulan önemli göç kuramları şu şekilde sıralanabilir: itme-çekme, Petersen'in beşli sınıflandırması, kesişen fırsatlar, merkez-çevre, göç sistemleri ve ilişkiler ağı (network). Bunların arasında en yaygın olarak kullanılanı merkez-çevre kuramıdır (Çağlayan, 2006, s. 68- 69).

Elbette ki göç olgusunu sadece kuramlarla sınırlamak mümkün olmayacaktır. Bir başka mesele de günümüzde göçün değişen eğilimler göstermesidir. Castles ve Miller bu eğilimleri dört grupta toplamaktadırlar. (1) Göçün ülkeler arası ve bölgeler arası çeşitlenmesi giderek küresel bir eğilim göstermektedir. Dönem içerisinde değişen her olgu gibi göç olgusu da değişmekte ve kendisine yeni alanlar açmaktadır. (2) Göç yoğunluğu gittikçe artmakta yani göç, her geçen gün hem ülke içinde hem de ülkeler arasında hız kazanmaktadır. (3) Göç gerekçeleri de farklılaşmakta, göçler sadece ekonomik amaçlı olmamakta, oldukça farklı nedenler göçü tetikleyebilmektedir. (4) Göçün cinsiyeti değişmiş, göçün kadınsılaşması durumu ortaya çıkmıştır (Castles & Miller, 2008, s. 12- 14). Bu son eğilim bu çalışmanın da ana eksenini göstermektedir.

1960'lı yıllardan sonra artan ve özellikle 1975 yılında Meksika'da düzenlenen Uluslararası Kadın Konferansı'nda göçün aktörlerinin sadece erkeklerden oluşmadığı kadınların da göç sürecinde aktör olmaya başladıkları vurgulanmıştır (Şenol, 2020, s. 97). Böylelikle göçün kadınlar üzerinden artışı "göçün feminizasyonu" kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu kavramın Türkçe literatürdeki karşılığı "göçün kadınsılaşması" ya da "göçün kadınlaşması" olarak çevrilmektedir (Yılmaz, 2019, s. 386). Kadınların ekonomi ve ekonomi dışı nedenlerle göç sürecine katıldıkları görülmektedir (Buz, 2007, s. 39). Kadınların göç etme nedenleri arasında, bu tezin konusu olan, evlilik göçleri de yer almaktadır.

Evlilik göçü ve cinsiyet kimliğinden kaynaklı göçlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalarda kadınların daha bağımlı bir şekilde evlilik göçünü kabul ettikleri görülmüştür. Evlilik, genellikle göçü etkileyen bir yaşam olayı olarak ele alınmıştır. Medeni durumun değişmesine yönelik adımlar; evlenme, boşanma, yeniden evlenme, ayrı yaşama, eşin ölümü gibi nedenler göç sürecini etkilemektedir. Öyle ki evlilik göçünde eşlerden biri diğer eşin olduğu ülkeye giderek evlilik olayının doğasını gerçekleştirmeye çalışmaktadır (Özgür & Aydın, 2010, s. 20- 21). Bu bağlamda 1970'li yıllarda Amerika ve Avrupa ülkeleri arasında keşfedilen ve yaygınlaşan "mail-order gelini" kavramı, uluslararası evlilik göçünün kurumsallaştırılmasında öncü bir gelişme olmuştur. Yapılan bir araştırmaya göre "mail-order gelin" modeli 1970- 1990 yılları arasında giderek artmıştır. Bu model çöpçatanlık yoluyla Güney Kore, Singapur, Japonya, Çin, Tayvan gibi Asya ülkelerinin başını çektiği uluslararası evlilik göçüne de zemin hazırlamıştır (Hu, 2021, s. 334- 336).

Faslı gelinlerle Türk damatların yaptığı evlilikler de 1970'lerde başlayan uluslararası evlilik furçasının bir devamı olarak düşünülebilir. Bu çerçevede evlilik yoluyla yapılan göçler ve gelinlerin göç ettikleri ülkeyle kültürel uyumlarını anlamak önemli olacaktır. Onun için bu tezin teorik bağlamı ve yapılan alan araştırması bu sorunu merkezine almaktadır.

Çalışma, Faslı kadınlar ve Türk erkekleri arasında gerçekleşen uluslararası evlilikleri ve bu evlilikler yoluyla yapılan göçleri araştırmıştır. Bu bağlamda araştırma, Faslı gelinlerin Türk toplumundaki sosyo- kültürel uyum süreçlerine yönelik nitel bir çalışma olarak planlanmıştır. Literatürde evlilik yoluyla göç konusunda örnekler olmakla beraber doğrudan Fas'tan Türkiye'ye yaşanan evlilik göçüne yönelik bir çalışma bulunmamaktadır. Tez bu alandaki boşluğu doldurarak literatüre katkı sağlama amacındadır. Ayrıca evlilik yoluyla göçlerin hangi motivasyonlarla yapıldığına dair derli toplu bir sınıflandırmaya da ihtiyaç olduğu ve bunun için de bir girişimde bulunulduğu vurgulanmalıdır.

Araştırma Giriş, üç ana bölüm ve bir de Değerlendirme ve Sonuç başlığından oluşmaktadır:

(1) Giriş Bölümünde araştırmanın amacı, konusu, kapsamı, önemi ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

(2) Birinci Bölüm ve İkinci Bölüm, araştırmanın teorik çerçevesine ayrılmıştır. Bu teorik çerçeve kapsamında göç ve göç olgusu ele alınmış, göçün türleri, göçün nedenleri ve göç kuramları açıklanmıştır. Ardından göç, kültür ve uyum başlığı ele alınırken, bu başlık altında; kültür, kültürlenme, kültürleşme ve kültürleşme yönelimlerine değinilmiştir. Göçmenlerin zorunlu etkileşim ve değişim içeren kültürleşme sürecinde psikolojik olarak dört farklı tepki verdiği görülmüştür. Bu dört tepki sırasıyla; bütünleşme, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşmedir (Karasu, 2017, s. 634). Kültürleşme yönelimleri başlığı altında açıklanan ve verilen bu psikolojik tepkilerin göçmenlerin kültürel uyum düzeylerine etkisi, kültürleşme yönelimlerinin uyum sürecine etkisi başlığı altında kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Faslı gelinlerin kültürleşme yönelimleri arasında daha çok bütünleşme eğilimi gösterdikleri dikkat çekmektedir. Elbette ki Faslı gelinlerin de kültürel uyum düzeylerini birçok durum etkilenmektedir. Uyum düzeylerine kültürleşme yönelimlerinin etkisi kadar bazı uyum faktörlerinin de etki ettiği bilinmektedir. Bu kapsamda kültürel uyumu etkileyen faktörler ve uyum sorunu başlığı altında bu faktörlerin etkilerinden bahsedilmiştir. Kültürel uyumu etkileyen faktörler; eğitim düzeyi, dil, toplumsal cinsiyet, göç edilen yerde kalma süresi, din, medeni durum, sosyal kimlik, sosyal mesafe ve algılanan ayrımcılık gibi unsurlar yer almaktadır (Tamkoç, 2020, s. 215- 216). Faslı gelinlerin bu faktörler arasında en fazla dil faktöründen etkilendikleri görülmüştür. Çünkü göç edilen yerde dilin bilinmesi uyum sürecini olumlu etkilemektedir. Faslı gelinler için bu durum kısmen olumlu olurken kısmen de olumsuz uyum düzeylerine neden olmaktadır.

Devamında göç ve kadın başlığı altında, Türkiye'de kadın göçüne yönelik temel veriler ele alınmış ve bu kapsamda TÜİK'ten elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Genel olarak kadın göçüne neden olan faktörler ve kadınların göç sürecinde karşılaştıkları zorluklar ele alınmıştır. Karşılaşılan zorlukların göç öncesinde, göç esnasında, göç sonrasında yaşanan sorunlar olduğu görülmüştür. Ardından araştırmanın önemli bir parçası olan evlilik göçü perspektifinde gelinler ve evlilik motivasyonları başlığı ele alınmıştır. Literatürde yer alan Türkçe ve İngilizce makale, yüksek lisans ve doktora tezleri kapsamlı bir şekilde taranarak uluslararası evliliklerin

hem dünya çapında hem de Türkiye çapında yapıldığı görülmüştür. Böylelikle bu evliliklerden oluşan gelin ve damat tipolojisi oluşturulmaya çalışılmıştır. Literatürde yer alan evlilik göçü örnekleri ve gelin tipoloji başlığında dünyada ve Türkiye’de yapılan uluslararası evliliklerin örnekleri yer almaktadır. Uluslararası evliliklerin yaygınlaştığı tarihlerden bahsedilerek evlilik göçüne yönelik kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu başlık içerisinde aynı zamanda Faslı gelinlerin Mardin’in Kızıltepe ilçesinde evlilik yoluyla göç ettikleri ancak literatürde Faslı gelinlere yönelik bir çalışmanın bulunmadığı belirtilmektedir. Tezin alan çalışmasını ilgilendiren Faslı kadınlar ve Türk erkekler arasındaki evlilikler, üçüncü bölümde yer alan bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

(3) Araştırmanın Üçüncü Bölümünde toplamda 30 katılımcıyla gerçekleştirilen “derinlemesine görüşme tekniği” sonucu elde edilen veriler ele alınmıştır. Fas’tan Türkiye’ye evlilik yoluyla göç eden Faslı kadınlara ve Türk eşlerine yönelik alan çalışmasını ilgilendiren bu bölümde, alandan elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Faslı gelinlerin genel özellikleri ve demografik yapılarına yönelik bilgi ve bulgular elde edilmiştir. Bu bulgular yanı sıra Faslı gelinlerin Türk eşleriyle tanışma hikâyeleri, Fas’tan Türkiye’ye oradan da Çorum’un Alaca ilçesine geliş yollarından bahsedilmiştir. Faslı kadınların bu geliş yolları arasında; akraba tavsiyesi, arkadaş tanıştırmaları, komisyoncu aracılığı ve internetten birbirlerini tanıma yolları yer almaktadır. Böylelikle Faslı gelinler Alaca’ya gelerek önce dini nikâh daha sonra ise resmi nikâh yaparak burada yaşamaya başlamışlardır. Bulgular kısmında yer alan bilgiler ışığında Faslı gelinlerin Alaca’ya uyum süreçleri, Türk aileleriyle olan ilişkileri, beslenme alışkanlıklarındaki değişiklikler, giyim tarzında meydana gelen değişimler gibi birçok kültürel unsurların varlığı, Faslı gelinlerin Alaca’ya uyum düzeylerinin ne kadar etkili olduğuna yönelik veriler elde edilmiştir. Faslı gelinlerin Türk eş ve aileleriyle birlikte yaşarken karşılaştıkları zorlukların yanı sıra bu zorluklarla nasıl baş ettikleri ve geliştirdikleri stratejilerden bahsedilmiştir. Aynı zamanda Fas kültürü ve Faslı kadınların kendi ülkelerinden neleri yanlarında getirdikleri “bavula sığınlar” başlığında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamda araştırmanın bir nebze de olsa Fas kültürüne yönelik merakları gidermesi düşünülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç kısmında ise alandan elde edilen bulguların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Faslı gelinler ve Türk aileleri tarafından alan araştırmasında elde edilen bulgular araştırmanın bu kısmında kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Türk erkeklerle evlenen Faslı gelinlerin, Fas ve Türkiye arasında ortak dini inanç ve bazı kültürel kodların benzerliği, uyum sürecine olumlu etki ederken; yeme içme alışkanlıkları, toplu davetler, düğün gibi etkinlikler arasındaki farklılıkların, Faslı gelinlerin uyum sürecini olumsuz etkilediği görülmüştür. Bu kısımda Faslı gelinlerin özellikle uyum süreçlerine dikkat çekilmiş ve Faslı gelinlerden elde edilen veriler titizlikle değerlendirilmiştir. Faslı gelinlerin Türk kültürünü benimseyip sevmelerinde birçok nedenin varlığı yanı sıra bazı durumlarda Türk kültürüne yönelik argümanların tam da bekledikleri gibi olmadığı gerçeğiyle yüzleşmelerini de kaçınılmaz kılmıştır. Yine sonuç ve değerlendirme kısmında bahsedildiği gibi Faslı gelinlerin Türkiye’de yaşama noktasında istekli oldukları ve geriye dönmeyi düşünmedikleri

görülmektedir. Zira Türkiye’de kalmak konusunda onlar için daha fazla çekici faktör ve motivasyonlar bulunmaktadır. Gerek ortak dini inanç gerekse Türkiye’de yaşam koşullarının Fas’a kıyasla daha iyi olması, Faslı gelinlerin Türkiye’yi tercih etmelerinde önemli faktörler arasında görülmektedir. Faslı gelinler zaman içerisinde Türk aile kültür ve yaşamına alışmıştır. Faslı gelinlerin Alaca halkıyla olan ilişkilerinde davranış ve tutumlarındaki uyumun sağlanması yönünde deneyimler kazanmaları ve uyum düzeyinin artmasına yönelik adımlar, kültürel uyum süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Yine bu kısımda detaylandırılan bulguların değerlendirilmesi ve Faslı gelinlerin daha sosyal bir alanda kendilerini ifade etmelerine yönelik bilgiler yer almaktadır. Devamında Faslı gelinlerin sosyo-kültürel uyum ve farklılıklarına yönelik tespitler yer alırken uyum sürecini kolaylaştırmak için neler yapılması gerektiği, yaşadıkları zorluklar ve bu zorluklara yönelik çözüm önerileri yer almaktadır.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ

1.1. Göç

Göç sürecine dâhil olan kişi ve toplulukların göç ettikleri toplumun bakışından göç, yeni bir toplumsal olgunun beraberinde getirdiği ilişki biçimini zorunlu kılmaktadır. Hangi yaş gurubuna dâhil olursa olsun, göçmen için gittiği ülkenin toplumsal çevresinde yeniden bir sosyalleşme durumu ile karşılaşması söz konusudur. Göç, bu sosyalleşme durumlarında farklı göç tipleriyle adlandırılarak göçün hangi yöne doğru olduğunu göstermektedir. Örneğin “iç- dış göç”, “gönüllü- zorunlu göç”, “emek göçü”, “yasal ve yasadışı göçler” bir yöne bakarken “insan ticareti”, “insan kaçakçılığı” farklı bir yöne bakmaktadır. “Göçmen politikaları”, “entegrasyon”, “uyum”, “kültürel uyum”, “asimilasyon”, “çok kültürlülük”, “kimlik”, “diaspora” gibi birçok kavram bu alanlarda yapılan çalışmalarda sıkça kullanılmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 2).

Göç, tarihin en eski dönemlerinden beri var olan bir olgudur. Modern dönemlerde kendisini sıkça göstermektedir. Aynı zamanda sosyoloji başta olmak üzere birçok farklı bilim dalının konusu olmaktadır (Sarp, 2020, s. 11). Farklı bilim dallarının konusu olmasından kaynaklı olarak “göç” kavramını kesin sınırlarla tanımlamak oldukça zordur. Ancak göçün, her şeyden önce mekân değiştirme hareketi olduğu konusunda bir ittifak vardır (Koçak & Terzi, 2012, s. 165). Öte yandan ulusal tarihçilerin de göçe önem verdiği görülmektedir. Örneğin Türk tarihinden bakıldığı zaman Orta Asya’dan başlayarak Türklerin Anadolu’ya doğru hareketinden Kavimler Göçü’nün başlamasına kadar getirilebilirken (Karpas, 2019, s. 71- 73) modernleşme ile birlikte göç olgusu daha çok Sanayi Devrimi’nin meydana gelmesiyle bir geçerlilik kazanabilmektedir. Göç olgusunu Sanayi Devrimi ile birlikte ele alan yazarların perspektifinden yola çıkarak meydana gelen bu yer değiştirmeler göç olgusunun gelişmesine olanak sağlamıştır. Nitekim göç hareketlerinin daha da belirgin yaşandığı dönemlerde, Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Sovyetler Birliği’nin dağılması ile beraber bu göç hareketlilikleri daha görünür bir hale gelmiştir (Sarp, 2020, s. 11- 12).

Sosyolojik kavramların evrensel bir tanımını yapmak pek mümkün değildir. Bu kavramlar arasında göç kavramı tanım olarak çok farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Her ne kadar bu tanımlamalar evrensel olmasa da göç olgusu evrenseldir. Bunun kaynağı ise göç olgusunun insanlık tarihi boyunca varlığıdır. Çünkü göç olgusu insanlık tarihi boyunca süregelen ve gelecekte devam edeceği öngörülen dünyanın her yerinde meydana gelen bir olgudur (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 1). Castles ve Miller göç olgusunun çok yönlü bir boyutunun olduğuna değinir (Castles & Miller, 2008, s. 12). Onlara göre göç olgusu, toplumları etkileyen toplumsal eylemlerdir. Bu toplumsal eylemler göç alan ve göç veren ülkelerin toplumlarını etkilemektedir

(Çevik, 2020, s. 15). Literatürde dar ve geniş anlamlarda birçok göç tanımı yapılmıştır. Genel bir tanımlama yapmak gerekirse göç; sosyal, siyasi, ekonomik veya doğal nedenlerden kaynaklanan yer değiştirme hareketi olarak ele alınmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 3). Bir başka ifadeyle göç, kişilerin yaşamlarının bir kısmının veya tamamının buldukları ülkeden bir başka ülkeye yerleşmek amacıyla gerçekleştirdikleri coğrafi nitelikli yer değiştirme olayıdır. Bu yer değiştirme olayı bireyin hem coğrafi hem de kültürel çevresinden ayrılmasını ifade etmektedir (Yılmaz, 2008, s. 2).

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün göç tanımlaması ise bir kişinin ya da grubun buldukları ülkeden başka bir ülke sınırına geçmeleri en nihayetinde yer değiştirmeleri olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda göçün süresinin, nedeninin ya da yapısının bir önemi yoktur. Her ne sebeple olursa olsun bir nüfus hareketliliğinin söz konusu olması yeterlidir. Bu tanımlama içerisinde göç kavramı, zorla yerinden edilen kişiler, farklı amaçlar doğrultusunda bu yer değiştirme hareketine katılanlar da dâhil olmak üzere geniş kitleleri içinde barındırır (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 35- 36). Marshall'a göre göç, kişilerin ya da topluluk halinde hareket edenlerin sembolik sınırları aşarak başka bir ülkeye yerleşip o ülkede kalıcı olarak bulunmalarını ifade etmektedir (Çevik, 2020, s. 14). Waugh da Marshall gibi göçün kalıcı yer değiştirme yönüne vurgu yapmaktadır (Taştan, 2021, s. 89). Böylelikle göç kalıcı yer değiştirme eyleminin bir parçası olmaktadır. Güzel ve Meder ise bu durumu sadece kalıcılıkla değil aynı zamanda kısa, orta ve uzun dönemli yer değiştirme şeklinde daha geniş bir tanımlama ile yapmıştır (Şenol, 2020, s. 95).

Tekeli'de göç olgusunu sadece bireyler tarafından değil, sistemin dönüşümüyle meydana geldiğini açıklamıştır (Tekeli, 2008, s. 13). Bu dönüşümden kasıt, üretim örgütleri oluşturan toplumun göçe yöneldiğidir. Bu dönüşümün başlangıç noktası sanayileşmeyle beraber görülmektedir. Sanayileşmenin getirisi olarak birçok farklı ülkeden eş zamanlı olarak köyden kente göçlerin başlaması bu durumu kanıtlar niteliktedir. Sistem içerisindeki bu dönüşüm esasında sistemin özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü bir toplumda meydana gelen kalkınma ve refah durumu doğal olarak diğer toplumları da etkilemektedir. Bu sebeple kişiler göç kararı almaktadır. Bu iki durumun olmadığı hallerde bile insanların farklı yaşam değerlendirmeleri ve algıları onları yine de göç etmeye itecektir. Esasında göç gerçekleşmesi beklenen aynı zamanda kaçınılmaz olan bir olgu olarak karşımıza çıkar (Taştan, 2021, s. 85-86). Bu nedenle göç olgusu günümüzde de halen devamlılığını korumaktadır.

Göç toplumsal değişimi ön plana çıkaran bir olgudur. Göç olgusunun ortaya çıkarmış olduğu bu toplumsal değişim bir takım sınıfsal ilişkileri, toplumsal yapıları ve özellikle de kültürleri etkilemektedir (Kaya & Zorlu, 2020, s. 165). Başka ülkelere göç edilse de bu hareketliliğin getirdiği kültürel çeşitlilik olumlu ve olumsuz etkiye sahip olabilmektedir. Bu sebeple sorunların giderilmesi adına devletler göç yasaları oluşturmaktadır. Böylece göçe dair ortaya çıkan sorunlar ve ihtiyaçlar devlet tarafından karşılanır. Göç sürecine katılanlar için belli koşulların oluşması gerekmektedir. Aynı zamanda bu grupların sınıflandırılmasını kaçınılmaz

kılmaktadır. Genellikle devletler göç eden kişileri “göçmen”, “mülteci”, “sığınmacı” olarak kategorize ederek bu grupların sınırlarını belirlemektedir (Şenol & Sarıççek, 2020, s. 140). Bu sınırların varlığı göç eden grupların devletle olan yasal statülerinden kaynaklı ilişkilerinin yakınlık düzeyini belirler.

1.2. Göçmen

Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'nün Göç Terimleri Sözlüğüne göre göçmen: “bireyin göç etme kararını, zorlayıcı dış faktörlerin müdahalesi olmaksızın kendi özgür iradesiyle ve ‘kişisel uygunluk’ sebepleriyle aldığı tüm durumları kapsar” (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 37) şeklinde açıklanmıştır. Genellikle bu tanım göç eden bireylerin yaşam kalitelerine, maddi ve sosyal şartlarını iyileştirmek amacıyla başka bir ülkeye göçünü ifade eder. Kimi yazarlara göre göçmen kavramı, kendi rızasıyla bulunduğu fiziksel çevreden başka bir ülkeye giderek daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak isteyen kişi olarak tanımlanmaktadır (Şenol & Sarıççek, 2020, s. 140). Böylelikle kendi rızasıyla göç sürecine dâhil olan göçmenlerin daha iyi koşullar içinde yaşama isteği önceliklidir.

2022 Dünya Göç Raporu'na göre son 50 yılda uluslararası göçmen sayısında artış görülmüştür. 2020 yılı itibariyle dünyada 281 milyon göçmen, doğdukları ülkeden başka bir ülkede yaşamaktadır. Bu durum elbette ki Covid-19 küresel salgını nedeniyle sekteye uğramıştır. Ancak Covid-19 küresel salgının olmadığı durumda göçmen sayısının 283 milyon civarında olacağı yönünde bilgi raporda yer almaktadır (McAuliffe & Triandafylidou, 2021, s. 23). Bu bağlamda dünya genelinde yaşanan salgında dahi göçmenler buldukları ülkelere daha iyi sağlık koşullarına sahip olan ülkelere göçmeye devam etmiştir.

1.3. Mülteci

Mülteci kavramına ilk kez yer veren 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir. Sözleşmede kapsamlı bir mülteci tanımı yapılmıştır. Mülteci; ırk, din, uyruk ve toplumsal bir gruba mensup aynı zamanda siyasal görüşleri nedeniyle ülkesinde cezai kovuşturmayla uğrayacağından endişe ederek başka bir ülkeye gitmek isteyen ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan kişi olarak tanımlanmıştır. Öyle ki, endişe ettiği nedenlerle korumadan yararlanamayan veya herhangi bir devletin uyruğuna sahip olmayan, yaşadığı sorunlardan dolayı da başka bir ülkede yaşayan veya korku nedeniyle ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilere de mülteci denilmektedir (Çakıcı, 2021, s. 122- 123). Göçmenler ülkelerinde herhangi bir sorun yaşamaları da göç edebilmekteler. Ancak mülteci statüsü için aynı durum söz konusu değildir. Çünkü mültecilik zorunlu bir şekilde yapılan göç sonrasında kişilere verilen bir statüyü ifade eder (Kaya & Zorlu, 2020, s. 168).

1.4. Sığınmacı

Göç olgusunu daha iyi anlamak adına devletlerin kategorize ettiği tanımlar arasına sığınmacı kavramı da eklenmiştir. Göç Terimleri Sözlüğüne göre ise sığınmacı; zarar ve baskı durumlarından korunmak için başka bir ülkede güvenlik arayışında olan ve uluslararası şartları oluşturan bir takım belgelerle başka bir ülkeye mültecilik statüsü ile başvurarak sığınma talebini bekleyen kişileri ifade etmektedir (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 74). Bu kişiler güvenlik amacıyla başvurdukları ülkelerden olumsuz sonuç almaları durumunda ülkeyi terk etmek zorunda kalacaktır.

1.5. İkincil Koruma

Mülteci ve şartlı mülteci grubuna dâhil olmayan fakat menşe ülkesine de gönderildiğinde bazı olumsuz durumlarla karşılaşma ihtimali olan kişilere verilen koruma türüne denilmektedir. (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013). Olumsuz durumlara maruz kalan kişiler içinde kendi ülkesinde ölüm cezası verilen ya da işkenceye maruz bırakılan, şiddet ve şahsına yönelik ciddi tehditlerle karşılaşan ve başka bir ülkenin korumasında olmak isteyen yabancı ve vatansızlara statü belirleme işlemlerinin ardından ikincil koruma statüsü verilmektedir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.6. Geçici Koruma

Göç Terimleri Sözlüğüne göre geçici koruma: “Çatışma veya yaygın şiddet ortamlarından kitlesel olarak kaçıp gelen kişilere öncesinde bireysel statü belirleme işlemine tabi tutulmaksızın Devlet tarafından geçici koruma sağlama konusunda geliştirilen düzenleme” (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 33) şeklinde açıklanmıştır. 2011 Suriye iç savaşının meydana gelmesiyle birlikte birçok Suriyeli göçmen Türkiye’ye gelerek uluslararası koruma talebinde bulunmuştur. Böylelikle Suriyeli göçmenler için uluslararası literatürde “Geçici Koruma” olarak adlandırılan ve başka ülkelerden gelen göçmenlerden ayıran farklı bir statü öngörülmüştür (Yıldız, 2020, s. 231).

Geçici koruma 2016 yılı Türkiye Göç Raporunda, zorla ülkesinden ayrılmak zorunda bırakılmış ve kendi ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma sağlayabilmek amacıyla bireysel ya da topluluk halinde Türkiye sınırlarına gelmeye çalışan, ülke sınırından girmek için çabalayan kişiler şeklinde tanımlanmaktadır. Bireysel olarak talep edilen ve uluslararası koruma statüsü bulunmayan yabancılara sağlanan bir koruma biçimi olarak tanımlanmaktadır (2016 Türkiye Göç Raporu, 2017). Bu bağlamda Türkiye’de geçici korumanın önemli unsurları söz konusudur. İlki, ülke topraklarına kabul edilme ve açık sınır politikasının varlığı, ikincisi, geri göndermeme ilkesi, üçüncüsü ise gelen insanların acil ve temel olan ihtiyaçlarının karşılanması olarak ele alınmıştır (Geçici Koruma, 2020).

1.7. Vatansızlar

Milliyet bağının yasal olarak yokluğunu açıklayan terime vatansız denilmektedir. “Heimatlos” terimi olarak Alman-İsviçre hukukunda yer alan vatansızlık kavramı ilk kez Almanca olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransa da bu terim yerine “apatride” kelimesi kullanılmışsa da uluslararası hukukta ise “stateles” terimi kullanılmaktadır (Taştan, 2021, s. 157). Vatansız kişiler hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı olmayan ve diğer vatandaşlık hakkına sahip olan kişilerle aynı haklardan yararlanamayan kişileri ifade etmektedir. Vatansızlar bir kimlik kartına sahip olmadıklarından dolayı sağlık, eğitim, çalışma gibi bir takım haklardan da yararlanamamaktadır. Bu durum elbette ki bazı düzenlemelerin varlığını kaçınılmaz kılmaktadır. Birleşmiş Milletler Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Vatansızlığın Azalmasına İlişkin Sözleşme imzalayarak bir nebze olsa bu durumun uluslararası hukukta görünürlüğüne yasalastırmaya çalışmıştır (Adıgüzel, 2020, s. 7). Türk hukuk sisteminde de 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 50’nci ve 51’inci maddelerinde de vatansız kişilere yönelik düzenlemeler yer almaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013).

1.8. Göçün Türleri ve Nedenleri

Göçmenler çeşitli nedenlerle göç etmektedir. Göç nedenleri beraberinde göç türlerinin oluşmasını ve çeşitlenmesini sağlamaktadır. Böylelikle literatürde çeşitli göç türleri yer almaktadır. Bu göç türleri; irade, yerleşme, ülke sınırları ve yasalara uygunluk bakımından dört ana başlık altında toplanabilir. İrade esasına göre, kendi arasında “gönüllü- zorunlu göç” olarak ayrılırken, yerleşme esasına göre “geçici- kalıcı göç” olarak ayrılmaktadır. Ardından ülke sınırları bakımından “iç- dış göç” bağlamında değerlendirilirken, yasalara uygunluk bakımından “düzenli- düzensiz göç” olarak literatürde yer almaktadır (Şeker & Uçan, 2016, s. 200- 201). Düzenli göç kavramına karşılık olarak “yasal göç”, düzensiz göç kavramına karşılık olarak ise “yasadışı göç” kavramları kullanılmıştır (Ekşi, 2020, s. 176). Düzensiz göçe aynı zamanda “kâğıtsız göç” adı da verilmektedir (Goularas & Sunata, 2015, s. 24). Ülke girişleri, seyahatleri, ikametgâhları, çalışma alanları yasal düzenlemelere aykırı olan kişiler “düzensiz göçmen” veya “yasadışı göçmen” olarak adlandırılmaktadır. Bunun aksine tüm yasal prosedürlere uygun olan kişiler ise “yasal” yani “düzenli” göçmenleri oluşturur (Ekşi, 2020, s. 176).

Ülke sınırları bakımından ele alınan ve göçlerin uzaklık yani mesafe üzerinden tanımlandığı göç türleri “iç ve dış göç”tür. Göçmenlerin kendi ülke sınırları içerisinde bir şehirden veya köyden ya da kasabadan başka bir şehir veya köye ya da kasabaya doğru hareket etmesi “iç göçü” oluşturur. Ülke sınırları dışına doğru yapılan göç hareketine ise “dış göç” adı verilmektedir. Her ne kadar ülke sınırları ve ülke dışına göç hareketliliği meydana gelse de göçlerin “sürekliliği” yani “kalıcılığı” ya da “geçiciliği” göç olgusu açısından son derece

önemlidir. Bu iki kategoride ele alınan “geçici göçler” ve “sürekli göçler” insanların göç sürecine katılma eğilimlerinde gidecekleri ülkelerde kalış sürelerini belirler. Aynı şekilde kalış süreleri de sosyo-kültürel uyum şartlarına belirli bir zaman aralığında ne kadar etki edileceğine yön verir. Göç sürecinde kalış süreleri her zaman göç etme hareketini meydana getirmez. Bu bağlamda örneğin tatil, tedavi, ziyaret, seyahat gibi nedenlerle yapılan yer değiştirme hareketleri ise göç olarak değerlendirilmemektedir (Yaman, 2019, s. 23- 24).

Geçici bir amaçla yapılan göçlerde gidilecek yerde ne kadar kalınacağı önceden belirlenmektedir. Örneğin mevsimlik işçiler ürünün hasat zamanına kadar, öğrenciler eğitim sürelerinin bitimine ya da asker, memur gibi yurt dışında göreve gidenler ise görev sürelerinin bitimine kadar kalmaktadır. Elbette ki bu durumların istisnası söz konusudur. Örneğin Türkiye’den Almanya’ya giden işçilerin başlangıçta geri dönecekleri düşünülürken bu durum beklendiği gibi gerçekleşmemiştir. Zaman içerisinde geçici durum kalıcı hale dönüşmüştür. Böylelikle kimi zaman geçici olarak tasarlanan bazı göçler çeşitli nedenlerle kalıcı hale dönüşebilmektedir (Yaman, 2019, s. 23- 24).

İrade esasına göre ele alındığında ise göçler “gönüllü” ve “zorunlu” olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. “Gönüllü göç” kişilerin kendi iradeleriyle özgürce karar alabildikleri ve göç sürecini serbestçe yönetebilmelerini ifade etmektedir (Ilgar & Ilgar, 2015, s. 161). Genellikle gönüllü göçmenden kast edilen ise serbest iradeye sahip ekonomik göçmenler anlaşılmaktadır (Sert, 2018, s. 30). Şiddet, baskı, ekonomik zorluklara kadar uzanan ve kişilerin yaşamlarının tehlikede olmaları sonucu bu tehdit olgularından kurtulmak için yapılan göçlere ise “zorunlu göç” denilmektedir. Zorunluluk nedeniyle yapılan göçlerin en tipik örneğini zulümler, din ve vicdan özgürlüğüne yönelik baskılar, siyasi görüşlerden kaynaklanan ya da bilerek ve istenerek yapılan sınır dışı edilmeler, şiddete yönelik ihtilaflar, ölüm tehlikesi ve ölüm tehdidiyle yaşam koşullarında belirgin düşüşler veya mülteci akımları oluşturur (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 151- 153). Kısacası zorunlu göçlerde: sığınmacılar, siyasi mülteciler, sürgün edilenler yer almaktadır (Sert, 2018, s. 30). Bu da zorunlu göçleri gönüllü göçlerden ayıran önemli bir farklılık olarak değerlendirmektedir.

Göç türleri farklı araştırmacılar tarafından da ele alınmıştır. Bu araştırmacılar arasında Petersen da yer almaktadır. Petersen, göçe neden olan durumları dikkate alarak dört farklı göç türünden bahsetmiştir (Petersen, 1958). Petersen’e göre göç türleri; “İlkel”, “zorlama”, “serbest” ve “kitlesel” olarak ayrılmaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere (1) “ilkel göç” insanlık tarihinin erken dönemlerinde daha çok doğal afetler nedeniyle yaşanan sıkıntılardan kaynaklanan göçleri içermektedir. (2) “Zorlama göç” ise çevresel baskılardan ziyade daha çok ülkelerin idari mekanizmaların otoritelerini kullanarak oluşturduğu baskılardan kaynaklanır. Bu iki göç türünde genellikle zorlayıcı/baskılayıcı unsurlar ön plandadır. (3) “Serbest göçler”de ise bu zorlayıcı/baskılayıcı mekanizmayla karşılaşmamaktadır. Genel prensip göç sürecine katılan kişilerin serbest olarak alınan iradi kararlarıdır. “Serbest göç” türünde ne “ilkel göçler”de bulunan fiziki şartlardan kaynaklanan olumsuzluklar vardır ne de “zorlama

göçler”de devletin toplum üzerinde sosyal baskı ve zorlayıcı unsurları vardır. Bunun aksine daha çok kişilerin yaşadıkları ülkelerden veya şehirlerden daha iyi bir yaşam sürme isteğiyle özgür iradeleriyle başka bir ülkeye göç eğilimi söz konusudur. Petersen’in son olarak ele aldığı göç türü ise (4) “kitlesele göçler”dir. “Kitlesele göç” türünde daha önceden göç sürecine dâhil olmuş öncü kişilerin özgür iradeleriyle başka ülkelere gitmeleri ve beraberinde ana vatanlarıyla kurdukları aktif bağlardan dolayı göçün kitlesele bir forma dönüşmesi vurgusu yapılmaktadır. Kısacası göçe dâhil olan ilk kişilerin gittikleri ülkelerde veya şehirlerdeki deneyimleri, kazanımları geriden gelenler için önemli bir tecrübe aktarımı sağlamaktadır. Böylelikle göç sürecine sonradan dâhil olan kişiler göçün fiziksel ve psikolojik zorluklarını aşabildiklerini göstererek göçü geniş kitlelere aktarmaktadırlar. Bu bağlamda belirtilmelidir ki Petersen’in dört türe ayırdığı bu göç türlerinde, gönüllülük ve zorunluluk esaslarının varlığı görülmektedir. Bu bakış açısından yola çıkarak tarih boyunca yapılan tüm göç hareketlerinde gönüllü ve zorlama göç gibi ikili bir ayrımın olduğunu görmek mümkündür (Yaman, 2019, s. 20- 21).

Castles ve Miller de göçün tek bir eylemden meydana gelmediğini çok genişletilmiş bir süreç olduğunu özellikle “zincirleme göç” kavramında daha açık bir şekilde ifade etmektedir (Castles & Miller, 2008, s. 299). Bu süreç zincirleme göçte göçmen ağlarına kadar dayanmaktadır. Çünkü bu ağların iki niteliği söz konusudur. İlki ülkelerin kişilere tanımlanan haklardan kendinden sonra gelecek olan akrabalarına da tanıyarak onlara yasal destekleyici olmalarıdır. Ülkeler kişilere bağışlarda bulunarak onların göç sürecine dâhil olmalarının önünü açmaktadır. İkincisi ise bazı ülkelerin vatandaşlık statülerinden faydalanılarak eşlerinden kaynaklanan haklara sahip olmalarıdır. Elbette ki bazı insanların zincirleme göçe dair endişeleri de söz konusudur. Bu endişeler genellikle ‘göç göçü doğurur’ deyiimiyle ortaya konulmaktadır. Bu düşünce tarzı insanlara göçün kişisel bir hareket olduğunu düşündürmektedir. Birinin göç etmesiyle diğerleri de onu takip etmektedir. Aslında çoğu kez göç ailesele bir karar verme sürecini içermektedir. Bazı düşünürler için zincirleme göç ‘ertelenmiş aile göçü’ olarak tanımlanmıştır (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 63- 67).

Ortaya çıkan tüm bu göç türlerinin temel özellikleri göçe katılma süreçlerine dâhil olan kişilerin göç nedenlerini belirler. Toplumunu etkileyen tüm olaylarda olduğu gibi göçü etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Göç sürecine katılan insanların büyük bir çoğunluğu savaş, iç çatışma, dini ya da etnik çatışmalar, zulüm, siyasi baskı ya da çoğu zaman katlanamayacak kadar yoksulluk nedeniyle hayatlarını kurtarabilmek ve yaşamlarını sağlayabilmek adına daha iyi yaşam koşullarına sahip olan ülkelere, geleceğe dair umutlarla göç etmektedir (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 57). Bu bağlamdan ele alındığında göç sürecine dâhil olmanın başlangıç noktası elbette ki daha iyi bir yaşam arzusudur (Taştan, 2021, s. 90). Daha iyi bir yaşam arzusu kişilerin durmadan yer değiştirme hareketine katılmasına neden olmaktadır.

Genel anlamda insanları göçe yönelten birçok nedenin olduğu görülmektedir (Yılmaz, 2008, s. 3). Bu bağlamda insanlar toplumsal, ekonomik, kültürel gibi birçok farklı gerekçelerle göç

etmektedir (Yılmaz, 2008, s. 3). İnsanların farklı gerekçelerle göç sürecine dâhil olması çeşitli faktörlere dayanmaktadır. Genellikle ortaya çıkan bu nedenlerin itici ve çekici faktörlere bağlı olduğu (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 57) vurgulanmıştır. Aynı zamanda göç; güvenlik, ekonomik, bireysel, ailevi, geriye dönüş ve diğer nedenlerle de yapılmaktadır (Arabacı, Hasgöl, & Serpen, 2016, s. 132). İtici ve çekici faktörler genellikle insanların köyden kente veya kentten köye gidişleriyle ilişkilendirilmektedir. Daha çok kentin cazibeliği vurgulanırken köyün ise iticiliği ön plana çıkarılmaktadır. Kentten köye doğru olan göçlerde ise bunun tam tersi durum söz konusudur. İnsanların köyden kente göç etmeleri durumunda köy yaşamındaki bir takım olumsuzlukların varlığı vurgulanırken aynı olumsuz durumlar kentten köye göç eden insanlar için de söz konusu olabilmektedir (Koçak & Terzi, 2012, s. 167- 168).

Köyün itici faktörleri arasında genellikle hızlı nüfus artışı, tarımsal alanların miras yoluyla daralması, tarım alanlarında makineleşmenin artmasıyla birlikte tarımdaki işgücünün azalması yer almaktadır. Aynı zamanda bazı sosyal problemlerin olması terör, güvenlik sorunu gibi nedenlerle insanların tehdit altında bırakılmaları etkili olmaktadır. Eğitim ve sağlık alanlarındaki yetersizlikler de itici nedenler arasında sayılmaktadır (Koçak & Terzi, 2012, s. 167- 168). İtici faktörlerle ilgili göç nedenleri arasında yoksulluk, kıtlık, savaşlar, dini ya da siyasal baskılar gibi ekonomik koşulların olumsuzlukları da yer almaktadır (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 57). Çekici faktörler nedeniyle yapılan göçlerde ise birçok alanda iyi eğitim, iyi iş, yüksek ücret, dinsel özgürlük, kültürel ve sosyal aktivitelere yakınlık gibi faktörlerin çokluğu gelmektedir (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 58). Çekici faktörlerle ilişkilendirilen kente göç etme nedenleri arasında kentin insanlara daha çekici gelmesi, kentlerde sunulan eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı, ulaşım imkânlarının çeşitliliği daha çok kentlerde sanayi ve hizmet sektöründeki gelişmelerin varlığı, iş imkânlarının çokluğu insanları kente göç etmeye yöneltmektedir (Koçak & Terzi, 2012, s. 168).

Göç etme nedenleri arasında sayılan itici ve çekici faktörlerin yanı sıra kişilerin güvenlik sorunu nedeniyle de göç ettikleri görülmektedir. İnsanların can ve mal güvenliğine ilişkin tehditlerin varlığı, terör, iç çatışma, savaş gibi durumlar güvenlik nedeniyle göçlerin başında gelmektedir (Arabacı, Hasgöl, & Serpen, 2016, s. 132). Bir başka göç etme nedeni ise tarih boyunca göçlerin ana nedeni olan ekonomik temelli göçlerdir (Karpas, 2019, s. 76). Ekonomik temelli nedenlerle göç etme eğilimi arasında sıklıkla karşılaşılan kazancın yetmemesi, iş olanakları, birikim yapmak daha iyi yaşam koşullarına sahip olma gibi durumlar ön plana çıkmaktadır. Aynı zamanda eğitim nedeniyle de göçler yapılmaktadır. Eğitim nedeniyle yapılan göçler yanı sıra bu göç alanına eğitim kaynaklı göçün devamı olan beyin göçleri de dâhil edilmektedir (Aksoy, 2012, s. 295). Bir başka göç etme nedeni ise insanların bireysel olarak göçe katılım süreçleriyle ilgilidir. Bireysel olarak alınan göç etme kararı içinde genellikle evlilik, aile birleşimi, eğitim, tayin, emeklilik gibi nedenler yer almaktadır (Arabacı, Hasgöl, & Serpen, 2016, s. 132).

Ailevi nedenlerle yapılan göçler bireysel olarak yapılan göçlerle paralellik göstermektedir. Çünkü aile birleşimi, tayin, emeklilik gibi bireysel olarak yapılan göçlerin, göç eden kişilerin ailelerini etkilendiği göz ardı edilmemelidir. Göçe katılan kişiler sonrasında ailelerini de yanlarına alabilmekte ve göç etme sürecine onları da dâhil edebilmektedir. Bir başka göç etme nedenleri arasında geriye dönüş göçleri yer almaktadır. Son zamanlarda da dikkati çeken geriye dönüş göçlerindeki temel neden ise çoğunlukla güvenlik nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda bırakılan kişilerin bu olumsuz durumların azalması veya sona ermesi nedeniyle yeniden kendi ülkelerine geri dönmelerini ifade etmektedir. Diğer farklı yollarla göç etme durumları da göç etme nedenleri arasında sayılmaktadır. Bu göç nedenleri arasında çevresel nedenler yer alırken aynı zamanda doğal afetler nedeniyle göçler de yer almaktadır (Arabacı, Hasgöl, & Serpen, 2016, s. 132- 133). Aksoy'un da belirttiği gibi bu göç nedenleri genellikle iklim kaynaklı göç hareketi olarak itici bir niteliğe sahiptir (Aksoy, 2012, s. 294). İtici nitelikli nedenlerin varlığı çoğu zaman insanların göç etmelerinde daha baskın rol oynamaktadır. Bazen de kişiler kan davası, namus/töre nedeniyle ya da sağlık sorunlarından dolayı göç edebilmektedir (Arabacı, Hasgöl, & Serpen, 2016, s. 132).

Görüldüğü üzere göç türlerini oluşturan genellikle göç nedenleridir. Göç nedenleri de çeşitli faktörlerle ilişkilendirilir. Göç nedenlerin çeşitliliği devletlerin, toplumların ve bireylerin birbirinden farklı olay ve olgular yaşamalarına dayanmaktadır. Böylelikle her yaşanan durum beraberinde farklı göç nedenlerine zemin hazırlarken aynı zaman göçün türünü de değiştirecektir. Devletlerin, toplumların ve bireylerin göç sürecinde karşılaştıkları durumlar yeni kazanımlara ve deneyimlere yol açacaktır. Bu da bu grupların göç türleriyle olan ilişkilerini anlamlandıracaktır.

1.9. Göç Kuramları

Göç ve göçmen hareketlerini anlamlandıracak ve açıklayabilecek henüz kapsamlı bir kuram mevcut değildir. Küreselleşen dünyada ülkeler arası göç hareketlerinin farklı noktalardan değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle bilim insanları farklı kavram ve varsayımlar geliştirerek çeşitli göç kuramları ortaya koymuştur. Geliştirilen bu kuramlar uluslararası pazar, ulusal, hane halkı, kişiler açısından farklı nedensel süreçlere ve farklı sorgu düzeylerine dayandığı için, bu kuramları birbirinden ayrı olarak ele almak kuramsal alt yapının değerlendirilmesini olumsuz etkileyebilmektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 5). Bu bağlamda göç kuramları, göç olgusunun nedenlerine, özelliklerine, gelişim aşamalarına, olumsuz ve olumlu etkilerine ve sonuçlarına bağlı olarak geliştirilmiştir. Göç kuramları göç öncesi yaşanan yer ve gidilen ülke, bölge, şehir fark etmeksizin göçün itici ve çekici faktörlerine bağlı olarak modellenmeye çalışılmıştır. Göç sosyolojisi bilimi açısından ele alındığında göç kuramları, göçle doğrudan ve dolaylı olarak iki şekilde ele alınmıştır. Göç olgusu ile doğrudan ilgili olan kuramlar "Ravenstein'in Göç Kanunları", "Stouffer'in Kesişen Fırsatlar Kuramı", "Lee'nin İtme-Çekme Kuramı", "Merkez-Çevre (centre-periphery) Kuramı", "Parekh'in Göç

Teorisi Sınıflaması”, “Marksist Teori”, “İlişkiler Ağı (Network) Kuramı”, “Bağımlılık Ekolü Kuramı”, “Modernleşme Okulu’nun Denge Kuramı”dır. Göçle dolaylı olarak ilgili olan kuramlar ise daha çok antropolojik niteliğe sahip olan “asimilasyon”, “etnisite”, “çok kültürcülük”, “kültürleşme” ve “kültürel değişim” kuramlarıdır (Çakır, 2011, s. 135).

Göç kuramları öncelikle Ernst Georg Ravenstein’in yapmış olduğu çalışmalarda ilk olarak ortaya çıkmıştır. Ravenstein’in asıl amaçladığı durum, göç olgusunun herkes tarafından genel geçer kabul edebilecekleri kanunları oluşturmaktır. Bunun nedeni ise William Farr’ın göç üzerine düşüncelerini yanlışlama çabasıdır. Farr, göçün genel geçer kabul edilen kesin bir kanuna bağlı olarak yürümediğini ortaya koymaktadır. Fakat Ravenstein’in böyle düşünmemektedir. Bu bağlamda çalışmalarına başlamakta ve bunun neticesinde yedi göç kanunu belirlemektedir. Bu kanunların ve Ravenstein’in çalışmalarının önemli bir noktaya gelmesi sonradan göç olgusu üzerine yazılacak olan metinlerde ve kuramların oluşturulmasında öncülük etmesine bağlanmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 68- 69). Ravenstein’in 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı “Göç Kanunları (Laws of Migration)” başlıklı makaleleri göç sürecine yedi maddelik bir göç kanunu önermektedir (Adıgüzel, 2020, s. 25).

Uluslararası göçü ele alan bu çalışmalarda göç kanunları: “göç ve mesafe”, “göç basamakları”, “yayıma ve emme süreçleri”, “göç zincirleri”, “doğrudan göç”, “kır ve kent yerleşimlerinin farkı”, “göç sürecine katılan kadın ve erkek farkı” gibi değişkenler kapsamında belirlenmiştir. Kısaca içeriğinden bahsedecek olursak bu göç kanunları şunlardır: (1) “Göç ve Mesafe”, göçmenlerin çoğunun göç ederken yakın yerleri tercih ettiklerinden yola çıkarak bu durumun göç dalgaları oluşturduğunu ve bu göç dalgalarının devam edeceğini, içinde birçok göçmeni barındıracağını vurgulamaktadır. Daha çok bu göç dalgaları sanayi ve ticaret merkezlerine doğru hareket etmektedir. (2) “Göç Basamakları”, sanayileşme ve ticari anlamda gelişmelerle beraber kentlerde hızlı bir şekilde meydana gelen ekonomik büyüme, kent çevrelerinde yaşayan kişileri kent merkezine doğru çekerken, kırsal alanlarda yaşayanları da kent çevrelerinde yaşayanların yerine çekmektedir. Böylelikle uzak bölgelerden gelenler de bu alanlardaki boşlukları doldurmaktadır. Yaşanan her bir basamaktaki seyrelme diğer basamakla tamamlanmaktadır. (3) “Yayıma ve Emme Süreçleri”, bu kavramlar birbirini desteklemektedir. Göçün sadece yer değiştirme hareketi olarak yapılmadığı, kişilerin sanayi ve ticaret noktalarından gelişen kentten pay alma isteği söz konudur. Kentin getirisinden pay alma isteği aynı zamanda kişilerde oluşan iyi yaşam arzusu yayılma sürecini beraberinde getirecektir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 5- 6).

(4) “Göç Zincirleri”, göçün zamanla dalgalar oluşturarak bir sonraki yerleşim yerini ve kişileri etkilediğini böylece göç alan yerleşim alanlarının göç verdiğini vurgulamaktadır. Böylelikle tetikleyici bir etki oluşturarak göç dalgası başka bir göç dalgasını oluşturacaktır. (5) “Doğrudan Göç”, beşinci göç kanununu oluşturan ve uzun mesafeli, doğrudan, basamaksız diğer dört kanundan farklı bir noktaya değinmektedir. Uzun mesafe kat eden göçmenlerden doğrudan ve basamaksız olarak sanayi ve ticaret noktasında gelişmiş kentlere doğru doğrudan göç

edilmektedir. (6) “Kır ve Kent Yerleşimlerinin Farkı”, kentte yaşayan kişilerin kırdaki yaşayanlara göre daha az göç eğilimi içerisinde olduğu belirtilmektedir. Kente doğru hareket edilen göçlerde, bu göç dalgası kentlileri çok fazla yerinden oynatmamaktadır. (7) “Kadın ve Erkek Farkı”, Ravenstein’ e göre kadınlar daha çok iç ve kısa mesafeli yerleşim yerlerine göç etme konusunda erkeklere göre daha eğilimlidir. Erkekler ise daha çok dış ve uzun mesafeli göçlere daha fazla eğilim göstermektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 5- 6).

Ravenstein’in göç kanunları dönemin İngiltere’si için düşünülmüştür. Bu nedenle bu göç kanunları diğer ülkeler arasındaki göçlerde tam olarak doğrulanmamaktadır. Özellikle Türkiye’deki iç göçler özelinde ele alındığında bu kanunların genel geçer olmadığı görülmektedir. Aynı zamanda bu kanunlar 1880 yılı İngiltere’sini kapsarken Türkiye’de henüz iç göçlerin yoğunlaştığı yıllar 1950’li yıllardır. Her ne kadar Ravenstein’in çalışmalarında ele aldığı bu göç kanunları eleştirilere açık olsa da göçün ekonomik temelli olarak anlaşılmasına öncülük etmesi yönünde yapılan ilk çalışmalar olması nedeniyle önemini korumaktadır (Yaman, 2019, s. 39).

İtme-Çekme Kuramı ise, 1966 yılında ilk kez Everett Lee tarafından ortaya konulmuştur. Daha sonra bazı çalışmalarla desteklenmiş ve geliştirilmiştir. Kuram göçmen temelli olarak ele alınmaktadır. Göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki itici ve çekici etkenlere dikkat çekmektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6). Lee’ye göre göç sürecini dört temel etken başlatmaktadır: (1) Yaşanan yerle ilgili etkenler, (2) Gidilmesi düşünülen yerle ilgili etkenler, (3) Göç sürecine karışan engeller, (4) Bireysel etkenler. Bu etkenler kişilerin göç etme nedenlerinin kişiden kişiye değiştiğini göstermektedir. Kişileri göç sürecine katan ekonomik, kültürel, ailevi veya kişisel nedenler itici ve çekici etkenleri oluşturmaktadır. Mesela eğitim amacıyla bu göç sürecine katılan kişiler eğitim alanında çekici olarak gördükleri ülkelere göç edeceklerdir. Kurama göre göç sürecinin makro ve mikro olmak üzere iki temeli söz konusudur. Göçle birlikte kişilerin hukuksal, sosyal belirsizlikleri, göçün uzun ya da kısıtlılığı, ulaşım bedelleri ve ulaşım imkânları göçün mikro engellerini oluştururken; ülkelerin katı göç kanunları, ulusal kimliğe gönderme yapan göç sistemleri, ırk, etnik ya da fiziksel koşullara uygunluk gibi etkenler de makro düzeyli engelleri oluşturmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 27- 28).

Göç sürecine katılan kişiler gidecekleri ülkenin itme çekme faktörlerini bildikleri düşünüldüğünden olumlu ve olumsuz etkenlerin kritiğini rahatlıkla yapabilmekte böylelikle göçün makro ve mikro boyutları bilinmektedir. (Adıgüzel, 2020, s. 27- 28). İtme çekme faktörleri kişiden kişiye göreli ve kişisel farklılıklar göstermektedir. Dolayısıyla itme ve çekme faktörlerindeki bu çok boyutlu sosyal gerçekliklerin varlığı kişiler, gruplar ve toplumlar için geçerli mutlak bir kuram olduğu düşüncesini engellemektedir. Çünkü mutlak bir itme ya da mutlak bir çekme faktöründen bahsetmek mümkün olmamaktadır. Aynı zamanda göç süreci sadece ülkelerin pozitif ve negatif yanlarındaki matematik analizle sınırlı kalmamaktadır. Günümüz dünyasında göç kararlarını etkileyen faktörlerin daha karmaşık bir yapısalığa sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte itme çekme kuramının geçerli olduğu noktalar

bulunmasına rağmen karmaşıklığı karşılayacak bir kuram olduğundan söz etmek mümkün görünmemektedir (Yaman, 2019, s. 42- 43).

İtme çekme faktörleriyle ilgilenen bir diğer göç kuramcısı ise Petersen'dir. Petersen'in Göç Tipolojisi, sınıfsal ve bireysel olmak üzere beş göç tipinden oluşmaktadır. Bunlar; "ilkel", "zorlama", "serbest" ve "kitlesele" (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6) ve "yönlendirilmiş" (Yaman, 2019, s. 44) göçlerden oluşmaktadır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6). Bu göç tipleri ayrıca göç türleri ve nedenleri başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ancak göç türleri ve nedenleri başlığında yer almayan "yönlendirilmiş" göçü açıklamak anlamlı olacaktır. Yönlendirilmiş göç: göç etme sürecine katılmak isteyenler tarafından topluluklara göç edip etmeme inisiyatifi verilen ve zorlama göçten farklı olarak ele alınan bir göç tipidir (Yaman, 2019, s. 44). Petersen'in geliştirdiği bu göç tipolojisi tarihsel süreç içinde meydana gelen tüm göç hareketlerini açıklamada ve kapsayıcılığı bakımından göç kuramları içinde en başarılı kuram olarak görülmektedir. Ancak kurama getirilen eleştirilerden biri, tek tanrılı dinlerde Peygamberlerin ve göçe karar veren ilk halkanın, yaptığı göç hareketini açıklamada yeterli kapsamda ve tanımlamada olmadığı yönündedir (Aydemir & Şahin, 2017, s. 366).

Kesişen Fırsatlar Kuramı, 1940 yılında Stouffer tarafından ortaya konulmuştur (Yaman, 2019, s. 39). Göç etme konusunda kişilerin kararları ve onları göç sürecine iten nedenler üzerinde durulmakta ve sosyal bir aktör olarak göçmenler ön planda tutulmaktadır. Göç edilecek mesafe, göç edilen yerin imkânları ve bu imkânların sınırları göç olgusunda önemli noktalar arasında görülmektedir. Bu bağlamda iki merkez arasında ve bu merkezler arasındaki fırsatlar eşitse göç etmek için en yakın merkez tercih edilmektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6).

Bu kurama getirilen eleştiriler dikkate alındığında göçün sadece ekonomik temelli bir olgu olmadığı görülmektedir. Örneğin; Suriye iç savaşı beraberinde birçok kişiyi yurdundan etmiş ve bu göç süreci siyasi kriz nedeniyle meydana gelmiştir. Göçmenler, ekonomik fırsat analizi yapma gibi bir lüksleri bile olmadan tamamıyla göç sürecindeki deneyimledikleri çaresizlikten dolayı göç etmek durumunda kalmışlardır. Kısacası göç edilecek olan ülke ile ilgili fırsat analizine sahip olunmasında daha iyi yaşam koşulları umudu, göç sürecinde belirleyici etkenler arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu denli bir göç eğilimi kesişen fırsatlar kuramı ile doğrudan doğruya bir ilişki içinde olmamaktadır (Yaman, 2019, s. 41). Kesişen Fırsatlar Kuramı gönüllü göçleri açıklamada sıklıkla kullanılmaktadır. Fakat kurama getirilen eleştiride, genellikle göç kararını vermede makul bir süreye sahip olmayan, zorunlu göçe maruz kalan göçmenler noktasında açıklama yetersizliğinin olması, kuram içinde de böyle bir açıklama çabasının olmadığı, yapılan eleştiriler arasında yer almaktadır (Sarp, 2020, s. 19).

Merkez-Çevre (centre-periphery) Kuramı, diğer adıyla Dünya Sistemi kuramı, Bağımlılık Okulu düşünürleri tarafından iki parçalı olarak kurgulanmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 32). 1970'li yıllarda Bağımlılık Okulunun önde gelen isimlerinden Immanuel Wallerstein tarafından geliştirilmiştir (Yaman, 2019, s. 51). Wallerstein, kuramın iki parçalı yönüne vurgu yapmaktadır. Bu kuram, göç kuramları arasında çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Kurama

göre dünya ikiye ayrılmaktadır: Merkez ve çevre. Bu iki dünya arasındaki bağı, ekonomi oluşturmaktadır. Dünyadaki sosyal bütünlüğü de anlamlandırmaya çalışan bu kuramda, çevre olarak bahsedilen ülkeler, merkez ülkeler için son derece önemli ve merkez ülkelerin devam eden kapitalist gelişim süreçlerinde ihtiyaç duyulan alanlar arasında görülmektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6). Yani göçün yönü az gelişmiş veya gelişmemiş çevre ülkelere, gelişmiş kapitalist merkez ülkelere doğru eğilim göstermektedir. Böylelikle merkez ve çevre ülkeleri arasında bağımlı bir durum söz konusu olmaktadır. Kapitalist Batı ülkeleri az gelişmiş veya gelişmemiş ülkelerdeki hammadde ve ucuz emek gücünü kendilerine çekerek bu ülkelerin ekonomilerini kendi ülkelerine bağımlı hale getirmektedir. Öyle ki yüzyıllar öncesinde kolonileşme, işgal ve sömürü ile kurdukları Batılı düzen, modernleşmeyle birlikte demokratikleşme, küreselleşme (Adıgüzel, 2020, s. 32), terörle mücadele (Yaman, 2019, s. 54) gibi farklı kılıflarla günümüzde hala devam etmektedir. Böylelikle bu durumların devamlılığı insanların göç sürecinde aktör olmalarını kaçınılmaz kılmaktadır.

Göç Sistemleri Kuramı: daha çok ekonomik ve politik temelli olan bu kuram, uluslararası ilişkiler çerçevesinde ele alınmaktadır. Kurama göre, iki farklı ülke veya daha fazla ülke karşılıklı göçmen değişimi yaparak bir göç sistemi oluşturmakta aynı zamanda ilişkiler zinciri kurmaktadır. Sadece yakın ülkeler arasında değil aynı zamanda uzak mesafede olan ülkeler için de bu göç sistemi ve ilişkiler zinciri söz konusudur. Göç veren ve göç alan ülkeler arasında bu göç hareketini önceleyen bir ilişki zinciri temeline dayanmaktadır. Çoğu zaman bu ilişkinin temeli ticari, mali, kolonyal, politik, askeri ve kültürel bağlara dayanabilmektedir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6). Örneğin; Hollanda ve Surinam arasındaki göç ilişkisi, Surinam'ın kolonyal dönemde Hollanda'nın sömürgesi olmasından kaynaklanırken Türkiye ve Hollanda arasındaki göç ilişkisi ise Hollanda'nın ihtiyacı olan Türk işçi göçüne dayanmaktadır. Göç ilişkiler sistemine aynı zamanda İngiltere- Hindistan, Fransa- Cezayir, İtalya- Libya örnekleri verilebilir. Thomas Faist bu kuramı merkez çevre kuramı ile ilişkiler ağı kuramları arasında bir geçiş kuramı olarak kullanmaktadır. Ona göre merkez çevre kuramı makro düzeye sahip bir kuramdır. Ancak Faist kendi çalışmalarında mikro düzeydeki yaklaşımları kullanarak göçmeni, temel araştırma konusu olarak ele almayı ve göçmen ağlarına bakmayı amaçlamıştır (Adıgüzel, 2020, s. 34).

Göçle ilgili bir diğer kuram ise Castles ve Miller'in kuramıdır (Aydemir & Şahin, 2017, s. 367). Göçün eğilim gösterdiği alanlar ile ilgili Castles ve Miller bu eğilimleri dört grupta toplamaktadır. Göçün ülkeler arası ve bölgeler arası çeşitlenmesi giderek dünyanın bir köye dönüştürüldüğüne olan inançla birlikte göçler de küreselleşmiş bu da göçün küreselleşmesi olgusunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir göç gruplaması ise göçün hızlanmasıdır ki her geçen gün gerek ülke içinde gerek ülke dışında göçler hız kazanmaktadır. Bu yeni durum da göç politikalarının değişmesine ve geliştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bununla beraber göçün farklılaşması olgusu ortaya çıkmış ve ekonomik amaçlı olmamakla birlikte birçok nedenden dolayı göç tipi değişmiştir. Son olarak ele alınan göç gruplaması ise "göçün kadınsılaşması" (Castles & Miller, 2008, s. 12- 14) ya da "göçün feminizasyonu" (Yılmaz, 2019, s. 386)

durumudur. Geçmişe nazaran göç sürecine kadınların katılması ve bu durumun artış göstermesi göçün yönünün değiştiğini de ortaya koymaktadır.

İlişkiler Ağı (Network) Kuramı, göç alan ve göç veren ülkelerin kurdukları sosyal ağların ve oluşturulan bu ağların karşılıklı göçler üzerindeki etkisini vurgulanmaktadır. Genellikle sosyal temele ve değişkenlere doğru kurulan bu ağlar, zayıf ya da güçlü ağlardan oluşmaktadır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 6). Bu ağlar, göçmenlerin ülkeleri ve geldikleri ülkelerdeki göçmen olmayan ve göçmen kişilerle akrabalık, dostluk ve ortak köken gibi bağlardan meydana gelen kişiler arasındaki bağları ifade etmektedir. Kurama göre bu sistem göçün hızına ve yaygınlaşmasına yardımcı olmaktadır. Öncü göçmenler aracılığıyla oluşturulan bu ağlar, geldikleri ülkelerdeki göç tecrübelerinden kendi ülkelerindeki göç sürecine dâhil olmak isteyen göçmenlere kolaylık sağlamaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 33). Aynı zamanda sosyo-kültürel alanların geliştirildiği dernekler, organizasyonlar, ibadet yerleri, restoranlar, ticari işletmeler, hastaneler, hukuksal destek sağlayan birimlerin varlığı da kendilerinden sonra gelen göçmenlerin göç sürecine dâhil olmalarını kolaylaştırmaktadır (Yaman, 2019, s. 57).

Yine zamanla bu ağlar yeni göç zincirleri ve göç dalgaları oluşturarak zincirleme göçlere olanak sağlamaktadır. Türkiye’de bu ağlar akrabalık ve hemşerilik/hemşerilik unsurlarında görülmektedir (Adıgüzel, 2020, s. 33). Bu bağlamda İlişkiler ağı kuramı, beraberinde olumlu sonuçlar getirebildiği gibi olumsuz durumlara da olanak sağlamaktadır. Kişiler, göçmen ağlarını kullanarak geldikleri ülkelerde kültür ve dil alanında yerli halkla temas kurma gereksiniminde kalmayarak göç alan bu ülkede oluşan gettolaşma, dışa kapalı başka bir toplumun oluşmasına neden olmaktadır. Bu da zaman içinde yerli halk ve göçmenler arasında karşılıklı ön yargıların oluşmasına ve toplumsal kutuplaşma gibi durumlara neden olarak uyum sorununun ortaya çıkmasına aracılık etmektedir. Örneğin; Almanya’da uzun yıllardır yaşayan Türk göçmenlerin halen Almanca bilmemeleri, yaşadıkları Türk mahallelerinden çıkmamaları, yerli halkla iletişim kurma gereksinimlerinin olmaması, toplumsal uyum açısından ilişkiler ağının göçmenler ve göç alan ülke vatandaşları arasındaki sorunlar üretilebileceği gibi göçmenlerin toplumdaki ayrılmalarına da neden olabilmektedir (Yaman, 2019, s. 57- 58).

İlk sistematik kuramlar ekonomik temelli göç kuramları olarak değerlendirilir. Ülkelerin emek piyasasındaki değişen arz ve talepleri farklı ekonomik kuramların varlığını da kaçınılmaz kılmaktadır. Bu kuramların başlıcaları; Neoklasik Ekonomi Kuramı, Yeni Ekonomi Kuramı ve İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramıdır (Adıgüzel, 2020, s. 29- 30). Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı, göçün temel nedeninin ülkeler arasındaki ücret ve istihdam şartlarındaki farklılıklardan meydana geldiğini vurgulamaktadır. Kurama göre sermaye ve emek konularındaki arz ve talepten kaynaklanan değişkenler, coğrafi farklılıklar nedeniyle göçü ortaya çıkarmaktadır. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı ise göç sürecine dâhil olmanın bireysel bir karar olduğunu vurgulamaktadır. Göç sürecindeki maliyet ve fayda analizi yapılarak buna göre alternatifler belirlenmektedir. Kurama göre, yüksek kazançla sahip olmak

isteyen birey göç sürecini başlatan kişidir. Bu kuram göçte belirleyici olarak yaş, deneyim, medeni durum, öğrenim, beceri gibi daha çok bireysel değişkenleri temele almaktadır (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 7).

Kısacası mikro kuramda göç sürecini, rasyonel maliyet/kar hesabı yapan ve daha fazla kazanmak isteyen kişiler planlamaktadır. Makro kuramda ise coğrafi olarak eşitsiz şekilde dağılan emek ve sermayeye vurgu yapılmaktadır (Adıgüzel, 2020, s. 30). Kurama yönelik getirilen eleştiri ise göç sürecini mekanik bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirirken göçmenlerin kendilerine özgü farklılıklarından sıyrılmış homojen bir bütün olarak ele alınması, yalnızca birey merkezli bir yaklaşım olarak görünmesine neden olmaktadır. Aynı zamanda piyasanın kusurlarını ve tarihsel koşulların farklılığının görmezden gelinmesi kurama yönelik eleştiriler arasında yer almaktadır (Yaman, 2019, s. 47). Kurama yöneltilecek bir diğer eleştiri de cinsiyet bağlamında ele alınmaktadır. Erkeklerin göç etme nedenleri kadın göçmenler için de kullanılmakta, kadınların göçü oluşturan etkenler karşısındaki durumları dikkate alınmamaktadır. Kadın ve erkek göçmenlerin göç sürecinden farklı şekilde etkilenip etkilenmedikleri göz ardı edilir. Kadın göçmenlerin baskıcı ve sömürü yapıları karşısındaki tutum ve konumları, göç süreci için önem ifade etmektedir (Dedeoğlu & Gökmen, 2020, s. 20).

Profesyonel Göçün Yeni Ekonomi Kuramı, Oded Stark tarafından ilk kez 1990'da geliştirilmiştir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 7). Esasen bu kuram Neoklasik kuramın göç sürecinin merkezine sadece bireyi alıp diğer faktörleri dışta tutmasına eleştiri olarak getirilmiştir (Yaman, 2019, s. 47). Kurama göre, göç sürecine katılma kararını sadece bireyler değil, gruplar da vermektedir. Genellikle bu kararda hane halkı, aile etkili olabilmektedir. Böylelikle göçün bir aile stratejisi olarak görüldüğü belirtilir. Kurama göre az gelişmiş ülkelerde hane halkı ya da aile kaynakları daha verimli şekilde yönlendirilir (Oral & Çetinkaya, 2017, s. 7). Göç alan ve göç veren ülkelerin sadece ücret farklılıkları değil aynı zamanda sosyal güvenceye sahip olma, aile içinde yatırımın sağlanması, farklı iş imkânlarına başvurma, uzun vadeli risk yönetimine erişim sağlama konusunda kolaylık oluşturacağı belirtilmektedir. Kuram, bir nevi aslında göçü ailenin veya hane halkının yatırım hamlesi olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamdan yola çıkarak yeni ekonomi kuramı ve neoklasik kuramın göçü mikro düzeyde modellemeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Temel olarak birbirinden ayrıldıkları nokta ise kar ve risk yönetiminde ve göç kararında hangi grubun belirleyici olduğu yönündedir (Yaman, 2019, s. 48- 49).

İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı: Michael J. Piore tarafından 1970 yılında geliştirilen bu kurama göre, kapitalizm varlığını devam ettirebilmek için olumsuz koşullarda düşük ücretle çalışacak göçmenlerin iş gücüne ihtiyaç duymaktadır. Modern sanayi toplumlarındaki bu istihdam açığı devamlı olarak yeni iş gücü talebine olan ihtiyacı vurgulamaktadır. İş gücü piyasası modern toplumlarda iki farklı sektöre ayrılmaktadır. İlki sermaye alanındaki yoğun işlerde genellikle yerli işçiler çalışmaktadır. Bu sektör de çalışabilmek vasıflı olmayı gerektirdiğinden işçiler çoğunlukla sigortası olan sendika ve toplu sözleşmelerden kaynaklanan haklara sahip kişilerdir. İkincisi ise istikrarsız, yoğun, vasıfsız ve çoğu zaman

sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışan işçileri kapsamaktadır. Yerli işçilerin çalışmak istemediği sektörlerde göçmen işçiler çalışmaktadır. Böylelikle iş gücü piyasası ikiye bölünmektedir. Bu nedenle emek piyasasındaki bu ikili ayırmda toplumsal cinsiyet, rekabet, etnisite önemli bir role sahiptir (Adıgüzel, 2020, s. 31). Fakat kurama yönelik eleştirilerden yola çıkarak göç kararının alınmasındaki derinlemesine analizin yapılamaması, aynı zamanda çok yönlü değerlendirmeleri gerektiren göç sürecinin sadece işgücü piyasasındaki açığa dayalı faktörlerle ve piyasanın talep yönüyle açıklanması, kuramın sınırlılığınaya yönelik eleştiriler arasındadır (Yaman, 2019, s. 51).

Göç sürecine yönelik geliştirilen çalışma ve kuramlar aynı zamanda bugünkü çağdaş göç kuramları, göç olgusunun tek bir kurama bağlanamayacağını ve bu doğrultuda yalnızca bir kuramla açıklanamayacağını göstermektedir. Öyle ki bu durum küreselleşmeyle birlikte ülkeler arasında gerçekleştirilen göç hareketliliğinin farklı boyutlarla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Aksoy, 2012, s. 295). Görüldüğü üzere literatürde yer alan çeşitli göç kuramlarının varlığı göçün farklı noktalardan ele alınmasına olanak sağlamaktadır. Göç süregelen bir olgu olduğundan kuramlarla açıklanması olanaklı görölse de yeterli değildir. Çünkü toplum ve kişilerin karşılaştıkları durumlar ve bu durumlara verdikleri tepkiler her olgu gibi göç olgusunu da etkilemektedir. Bu etki göç kuramlarıyla açıklanmaya çalışılsa da beraberinde yeni değişimlere yol açacaktır. Bu değişimlerle birlikte farklı toplumlar bir arada yaşama pratiği kazanacaktır. Göç olgusuyla beraber farklı toplumların bir arada yaşama isteği yaygınlaşmaktadır. Bu ilişki Türkiye ve Fas için de geçerlidir. Ancak teorik çerçeve kapsamında değerlendirmeyi de zorunlu kılmaktadır. Faslı kadınları konu edinen bu çalışma kapsamında teorik alt yapının oluşması son derece önem ifade etmektedir.

Faslı kadınlar teorik çerçeve kapsamında, göç türleri arasında irade esasına göre “gönüllü”, yerleşme esasına göre “kalıcı”, ülke sınırları bakımından “dış”, yasalara uygunluk bakımından “düzenli göç” kapsamında değerlendirilmektedir. Göç kuramları arasında ise Faslı gelinlerin daha çok göç etme nedenleriyle bağlantılı olan daha rahat bir yaşam arzusu ile geldikleri dikkate alınarak kuramlar arasında Lee'nin İtme- çekme kuramı ile ilişkilendirilmektedir. Türkiye'nin çekici yanlarının fazlalığı Fas'a kıyasla itici faktörlerin azlığı, Faslı gelinlerin İtme- çekme kuramı kapsamında ele alındığını gösterirken aynı zamanda gelin gelen Faslı gelinlerin kendilerinden sonraki gelinlerin göç etmelerini tetiklemeleri ve sosyal ağların varlığı İlişkiler ağı kuramının da etkili olduğunu göstermektedir. Böylelikle bahsedilen durumdan bu iki farklı ülkenin kültürel uyum süreçleri de etkilenecektir. Bu bağlamda kültürel uyum süreçlerini daha iyi kavramak adına göç, kültür ve uyum düzeylerine bakmak anlamlı olacaktır.

2. BÖLÜM

GÖÇ, KÜLTÜR, UYUM VE KADIN

Kültür, taşınabilme özelliğine sahip organik bir yapıdadır. Göçmenler toplu halde gerçekleştirdikleri göçlerde sahip oldukları kültürü taşıyabilmektedir. Ayrıca göçmenler gittikleri ülkelerde de bu kültürlerini yaşamak istemektedir. Kendi öz kültürlerini yaşama istekleri bizi doğrudan göç ve kültür ilişkisine götürmektedir. Bu ilişkinin doğru bir zemin üzerinde kurulabilmesi için göç ve kültüre iki taraftan yaklaşmak gerekir. Çünkü kültür, göç kavramı ile beraber iki taraflılık kazanır. Göçün birinci tarafını oluşturan bu yaklaşımlar göçmenlerin gittikleri ülkelerin kültürel özelliklerini, bu kültür özelliklerini de ne ölçüde benimsediklerini hatta en önemlisi hangi beklentilere sahip olduklarını ve bu kültürel etkiye ne kadar uyum sağlayacakları gibi birtakım sorular etrafında değerlendirilmektedir. Göçün ikinci tarafını oluşturan yaklaşımda ise göç edilen ülke toplumunun perspektifinden bakılmaktadır (Çetin, 2021, s. 108).

Bu durumda göç edilen ülkenin kültürel özellikleri ve bu ülkedeki insanların göçmenlerle nasıl bir ilişki kuracakları ön plandadır. Aynı zamanda göçmenleri ne ölçüde benimseyecekleri son derece önem ifade etmektedir. Bu bağlamda göç ve kültür ilişkisini anlamlandırmak önemlidir. Göçmenler kendileriyle birlikte getirdikleri kültür ile göç edilen yerdeki kültürün karşılaşması durumunda hangi değişim ve dönüşüm süreçlerinin yaşanacağı ile karşı karşıya kalırlar (Çetin, 2021, s. 108). Bu değişim ve dönüşümler insanların kültürlerini kendileriyle birlikte taşımalarını sağlar. Guridi, insanların göç etmek zorunda kaldıklarında bavullarına neler koyduklarını anlamlı bir metafor kullanarak yapmaktadır. “Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar” adlı çocuk kitabında göç edenlerin bavullarına kıyafetlerini, eşyalarını koyduklarını belirtir. Ancak anılar, burada asıl çarpıcı olanlardır. Çünkü göçmenler anılarını saklayabilecek bir bavulun olmadığından bahsetmektedir (Guridi, 2019). Öyle ki göçmenler kendileriyle beraber anılarını, deneyimlerini, kültürlerini, normlarını, kalıplarını ve tüm toplumsal değerlerini beraberinde getirmektedir. Göçmenlerin bu değerleri beraberinde getirmesi hem kendi değerlerinde hem de karşılaştıkları toplumun değerlerinde bir takım değişim ve dönüşümlere yol açmaktadır. Bu değişim ve dönüşümler göçmenlerin geldikleri toplumla ilişkisinde son derece önemli roller oynamaktadır.

2.1. Kültür ve Kültürlenme

Kültür kavramı oldukça geniş bir anlam birikimine sahiptir. Latince “toprağı işlemek” anlamında kullanılsa da İngilizce’de agriculture olarak “tarım” anlamına gelen güncel bir kullanımı söz konusudur. Türkçeye de bu anlamda dâhil olarak kullanılsa da kültür kavramının

önüne bazı sıfatların eklenmesi kavramı giderek kompleks hale getirmektedir. Örneğin; yerleşik kültür, teknik kültür, beşeri kültür, ileri kültür gibi birçok farklı sıfatlarla kullanılmaktadır. En nihayetinde kültür kavramı için 'insanoğlunun ürettiği her şey' olarak ele almak mümkündür (Üstündağ, 2018, s. 22- 23). Nitekim insanların yaşadıkları coğrafyadaki evlerin mimarisi, her bir topluluğun oluşturduğu dil yapısı farklı gastronomik alışkanlıklarına kadar her şey kültür kavramı içinde toplanmaktadır (Karadaş & Seylan, 2021, s. 55). O halde kültür; doğal bir yapıya sahip olan büyüyen, yaşayan ve ölen köklü bir gövdeye inşa edilmiş olgudur. Kültür; tarihsellikleri, yer değiştirmeleri, etkileşimi içine alan yapısal bir bütünü ifade etmektedir (Chambers, 2019, s. 11).

Kültür kavramını ilk kez 1871 yılında Tylor tanımlamaktadır (Yalçın, 2017, s. 71). Tylor, kültür kavramının geniş bir anlam bütününe sahip olduğunu belirtmektedir. Tylor'a göre kültür, kişilerin buldukları toplumda edindikleri bilgi, inanç, hukuk, ahlak, töre ve sanat gibi diğer tüm alışkanlık ve yetenekleri içeren karmaşık yapıya sahip bir bütündür. Bir başka ifadeyle kültür, insanların anlam inşa etmeye çalıştıkları birikimler toplamıdır. İnsanların deneyimleri ve paylaşımları olarak değerlendirilmektedir. Bu anlam inşası kültürün maddi ve manevi iki boyutunu oluşturmaktadır. Maddi kültür; teknoloji, üretim araçları, finansal ve ekonomik, sosyal altyapı, sanat gibi unsurları içermektedir. Manevi kültür ise; din, dil, ahlak anlayışı, değer yargıları, gelenek, görenek ve adetleri içeren unsurların birikimleridir. Esasen kültür kavramı manevi kültür olarak görülmektedir. Bu da manevi kültürün nesilden nesile aktarılabilme özelliğinden kaynaklıdır. Çünkü manevi kültür bir topluluğu başka bir topluluktan ayıran değer yargıları, gelenek ve görenekleri, adetleri, toplumsal kuralları, davranışları ve zihniyetleri arasındaki farklılığa dayanmaktadır (Aksoy, 2012, s. 298- 299).

Edward Hall kültürü, salt bir kavram olarak ele almak yerine daha geçmişe gömülü, karmaşık ve aynı zamanda birbirine bağlı aktiviteler serisi olarak değerlendirmektedir (Karadaş & Seylan, 2021, s. 55). Bu bağlamda Hall, kültürü iletişimin ayrılmaz bir parçası olarak tanımlamaktadır. Farklı kültürler içinde var olabilmek için toplumlar arasındaki gelişen farklı pratikleri anlamak gerekmektedir. Böylelikle bu pratikler kültürel uyum içerisinde içselleştirilerek anlamlı hale gelecektir. Bunun tam tersi durumlar da mevcuttur. Bu durumlarda kişiler buldukları çevreyle uyum içerisinde değillerdir. Göçmenler gelinen toplumda birtakım zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Göçmenlerin yaşadığı bu duruma "kültür şoku" denilmektedir. Genel olarak kişilerin "kültür şoku" yaşamaları kendi kültürlerinden kopup başka kültürlerin çemberine girdiklerinde karşı karşıya kaldıkları durumlardır. Kültür şoku yaşayan göçmenler de yeni kültüre uyum sağlamakta sıkıntılar yaşamaktadır. Hatta daha da bariz ortaya çıkabilecek bunalımlar, radikal tutum ve davranışlar görülebilmektedir (Aksoy, 2012, s. 298- 299).

"Kültür şoku" yaşayan göçmenlerin, göç ettikleri ülkelere uyum sağlama konusunda güçlük çekmeleri, ilk yıllarda onlarda duygusal bir boşluğun oluşmasına ya da ait olamama hissinin baskın bir şekilde tezahür etmesine neden olmaktadır. Nihai olarak göç edilen toplumda

yabancılaşma kaçınılmaz hale gelir. Elbette ki bu süreçler tüm göçmenler için aynı geçerliliği göstermemektedir. Burada belirtmeliyiz ki ülkelerinden gönüllü bir şekilde başka bir ülkeye yerleşenler, bu olumsuz etkiyi nispeten daha az yaşamakta ya da hiç yaşamamaktadır. Ülkelerinden savaş, salgın hastalık, şiddet ve zorla yurtlarını terk edenler için bu durum diğer duruma göre daha ağır geçmektedir (Aksoy, 2012, s. 298- 299). Gerçekleştirilen göç eylemi iki taraf için de iki farklı kültürün karşılaşmasını sağlamaktadır. Bir arada yaşama arzusu içinde olan bireyler toplumun değerlerine de kayıtsız kalamamaktadır. Her ne kadar göç etmiş olsalar da bu süreç yerleşilen toplum için de önem ifade etmektedir. Bu bağlamda çatışma ve uyumsuzluğun oluşması ya da bu durumların boyutlarının genişlemesi, iletişim kopukluğuna ve kültürel dengesizliğe de yol açabilmektedir (Gedik, Nergiz, & Akıncı, 2015, s. 68). Faist, göçmenlerin hiç durmadan kültürlerinin, dillerinin bağlı oldukları normların ve sembolik bir sıfat taşısa da toplumsal bağlarının dönüştürülmesiyle karşı karşıya bırakılmalarına değinmektedir. Toplumsal bağlardan kast edilen ise kültürlerinin, dillerinin bağlı oldukları normların dönüşümüdür (Yalçın, 2017, s. 11).

Kültürlenme ise farklı kültür veya değerlere sahip etnik grup ve toplumlar arasındaki kültürlerin benimsenmesidir. Sürekli ve doğrudan devam eden kültürel temalar sonucunda bir grubun başka bir gruba ya da diğer iki grubun kültürünü kısmen veya tamamen benimsemesi sürecini ifade etmektedir (Çetin, 2021, s. 105). Esasen kültürlenme, başka bir topluluğun kültürünün benimsenmesidir. Kısacası kişilerin sosyalleştiği kültürel topluluktan başka bir diğer kültürel topluluğa katılmasıyla beraber yaşadığı süreci ifade eder. Yani yeni katıldıkları bu kültürel topluluğu anlama etkinliğine denilmektedir (Yalçın, 2017, s. 73). Bu kültürlenme sürecinde toplumsal deneyimler belirleyici öğelerdir. Öyle ki göç edilen ülkenin hâkim kültürü ile göçmenlerin toplumsal deneyimleri karşı karşıya gelmektedir. Bu durum hâkim kültürün kendi üyelerine toplumsal deneyim yoluyla yansımaktadır. Göç gerçeğinde ise kültürlenme süreci, farklılıkların hedef ülkeye katılmaları yönünden daha etkindir. Göçmenlerin göç sürecine dâhil olmalarıyla kültürlenme düzeylerini nasıl algıladıklarıyla ilişkilidir. Ayrıca bu durum göçmenlerin kültürlenme düzeylerine ne kadar açık olacağına bağlanmaktadır (Çetin, 2021, s. 105).

Göçmenler kendi kültürlerinin özelliklerine, değer yargılarına, eğitim ve kültürel olgunluğuna ne kadar hâkimse kültürlenme süreci o kadar zor gerçekleşir. Böylelikle kültürlenme ve göç arasında yoğun bir ilişkinin varlığından söz edilebilir (Çetin, 2021, s. 105). Kültürlenme bazen birey merkezli olsa da bazen bireyüstü bir süreç olarak görünmektedir. Birey açısından kültürlenme; yeni pratik kazanımlar, davranışları algılama ve onları taklit etme, yeni pratik şemalar geliştirme, eski davranış ve şemaları ketleme ya da sündürme sürecine odaklanmaktadır. Bireyüstü süreçlerde ise bu durum kültürün kendisiyle iç içedir. Farklı kültürel temalara sahip toplumların birbiriyle karşılaşması ve sürekli temas etmesi, iki farklı kültür arasında meydana gelen değişimleri ele almaktadır. Bu durumda asimilasyon ya da kültürlenmeci hareketler meydana gelmektedir. Ayrıca bunlardan farklı iki topluluğa ait kültürel temaların birleşmesi de ortaya çıkabilmektedir (Yalçın, 2017, s. 73- 74).

Göçmenler de diğer toplumlar gibi kültürel değerlere sahiptir. Bu değerlerin varlığı göç öncesi, sonrası ve göç esnasında kendini göstermektedir. Asıl sorun, göçmenlerin bu kültürel değerleri hedef ülkedeki hâkim kültürel unsurlar ile nasıl bir ilişki içerisinde olacağına dairdir. Kültürel değişimlere birçok faktör olumlu ya da olumsuz yönde etki edebilmektedir. Elbette ki göçler de bu faktörlerden birini oluşturur. Göç sürecine katılan her bir göçmen için göç edilen ülkelerin göç yönetimlerine ve göçmen politikalarına göre göçmenlerin kültürel unsurları, değişimden etkilenmektedir. Değişimler kimi zaman çok kültürlülük ekseninde gerçekleşirken kimi zaman kültürel adaptasyon, uyum anlayışlarıyla etkisini korumaktadır. Çoğu zamanda asimilasyonist, dışlayıcı politikalarla kültür şoku gibi durumların söz konusu olmasıyla birlikte bu şoka bağlı olarak da göçmenlerin yabancılaşmasına neden olmaktadır. Böyle bir durumda göçmenler kendi özgün kültürel değerlerine karşı savunmasız kalmaktadır. Göçmenlerin dışlayıcı politikalara maruz kalması insani, kültürel ve toplumsal travmalara dönüşmektedir (Çetin, 2021, s. 113).

Göç süreci, göçmenlerin yerinde sabit kalma fikri yerini erteleme, reddetme, kurtulma, kaçma, ayrılma, terk etme, gitme ve uzaklaşma gibi temel dürtülere bırakmaktadır. Günlük hayatta üretilen, beslenen bu duygu ve dürtülerle göç, kültürün damarlarında geniş bir yer bulmaktadır. Bu bağlamda denilebilir ki göç, anlam ve değerini kültürden almaktadır. Kültür ise bu noktada göçle beraber gelen her yeni ve farklı olan kültürel değerleri, yargıları, olguları dönüştürerek evrilme süreci geçirip zenginleşmektedir (Doğan, 2018, s. 13).

2.2. Kültürleşme ve Kültürleşme Yönelimleri

Kültürleşme, farklı grupların kültürel değerlerinin birbirleriyle karşılaştıklarında ortaya çıkan değişim sürecini ifade etmektedir. Göç araştırmalarında kültürleşme kavramının uzun ve tartışmalı bir tarihi olduğu görülmektedir. Kültürleşme kavramının Amerika'da gerçekleşen göç tarihiyle beraber aynı zamanda yirminci yüzyılın sonunda gerçekleşen ikinci göç dalgasıyla daha da büyüdüğü belirtilmektedir. Birçok bilim dalında farklı anlamlar yükletilen kültürleşme, insanlar arasındaki iletişimi içeren bir yönelimdir. Belirli kültürel toplulukların kültürel modellerinin bir arada buldukları zamanda gerçekleşen değişim, olarak da tanımlanmaktadır. Birçok farklı düşünür kültürleşme kavramını farklı kültürlerin karşılaşması sonucu ortaya çıkan yeni bir kültür olarak tanımlar. Antropolog Robert Redfield, Melville J. Herskovits ve Ralph Linton bu yazarlardan birkaçıdır. Bu bilim adamları kültürleşme kavramını, farklı kültürel gruplardan oluşan ve başka bir ülkeye giderek sürekli ve devamlı olarak iki farklı grubun kültürlerinin karşılaşması sonucunda, birinin diğerinin özgün kültürel yapısına karşı değişime uğramasına verdikleri tanımlamayı ifade etmektedir (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 23- 24). Kültürleşme kavramı; kültüre uyum, kültürel uyum, kültürel yozlaşma, kültür edinme gibi adlandırılmalarla da kullanılmaktadır (Çetin, 2021, s. 106).

Kültürleşme kavramı esasen göçmenlerin göç ettikleri yerlerdeki yerel kültürle, kendi kültürleriyle aynı zamanda göçe katılan farklı gruplarla etkileşim sürecine denilmektedir. Genellikle iki veya daha fazla grupların bireyleri arasındaki iletişimdir. Bu iletişimden kaynaklanan kültürleşme sonucunda, göçmenler arasında gerçekleşen psikolojik ve kültürel değişimi içeren ikili bir yapı söz konusudur. Bu bağlamda kültürleşme iki kademedен oluşmaktadır. Birincisi, grup düzeyinde meydana gelen daha çok sosyal yapılar ve kurumlar arasındaki kültürel değişikliklerden oluşmaktadır. İkincisi ise birey düzeyindedir. Bu düzeyde kişilerin davranış şekilleri ve şahsiyetlerindeki değişimi içermektedir. Kültürel ve psikolojik olarak gerçekleşen bu değişimler uzun vadeli bir süreç olarak gerçekleşirken kimi zaman yılları, yüzyılları aşan bir durum olarak görülmektedir. Kültürleşme, yapı gereği değişken bir olguya sahiptir. Farklı birey, aile ve göçmen grupların tepkilerine göre değişkenlik göstermektedir. Kültürleşme süreci her zaman göçmenlerin tatminkârlığıyla da sonuçlanmayabilir (Karasu, 2017, s. 634).

Göçmenler, zorunlu etkileşim ve değişim içeren kültürleşme sürecinde psikolojik olarak dört farklı tepki vermektedir. Bu tepkiler kültürleşme yönelimleri/eğilimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dört tepki; asimilasyon, ayrılma, bütünleşme, marjinalleşmedir. Bu bağlamda göçmenler kendi özgün kültürel kimliklerini korumaktan vazgeçerek yerel halkın baskın kültürel öğelerini kabullenmekte yani asimile olmaktadır. Egemen olan bu baskın kültüre bir yönelme söz konusudur (Karasu, 2017, s. 634). Asimilasyon süreci aşamalı şekilde gerçekleşir. Bu süreç göçmenler açısından yeni kültürle karşılaşma, kabul etme ve ait olma durumudur. Kısacası asimilasyon, göçmenlerin kendi öz kültürlerine yabancı bir alana girmeleri ve karşılaştıkları yeni kültürün yaşam tarzını aşamalı olarak kabul etmelerini ve o kültüre ait olma süreçlerini ifade etmektedir. Asimilasyon eğiliminin ilk aşamasını kültürel asimilasyon oluşturmaktadır. Kültürel asimilasyon, göçmenlerin geldikleri ülkelerde karşılaştıkları bir kültürün tüm kuşatıcı etkilerini kabul etmeleri durumudur. Bu etkiler olmaksızın kişinin yer aldığı toplumda hiçbir faaliyette bulunamayacağını ifade etmektedir. Bu faaliyetler arasında beklentiler, normlar, davranış kalıpları ve kültürel değerleri kabul etmek gibi anlamlar söz konusudur. Asimilasyon eğiliminin tamamlayıcı olan ikinci aşaması yapısal veya sosyal asimilasyon olarak bilinmektedir. Sosyal asimilasyon ise, göçmenlerin tüm sosyal düzeylerde kendi kültürlerinin yer aldığı kültürel normların, davranışların, kalıpların kültür potasında eriyerek kültürel değerlerinin kaybolmasını ifade etmektedir. Öyle ki asimilasyon eğilimi göçmenler için iki yolun kapısını aralamaktadır. Göçmenler ya geldikleri ülkelerin kültürlerine asimile olmayı kabul edecek ya da belli bir süreden sonra kendi ülkelerine geri dönmeyi tercih edeceklerdir (Yaman, 2019, s. 27).

Bir diğer yönelim/eğilim ise göçmenlerin kendi özgün kültürel değerlerinde ısrarcı olmalarıdır. Başka ifadeyle göç ettiği yerdeki kültürel değerlere mesafeli olmalarıdır. Söz konusu bu duruma ayrılma denilmektedir. Göçmenler bu eğilimi göstererek yerel kültüre sınırlarını dönmektedir. Göçmenler yeni kültürü kabul etmeyeceği gibi bu yeni kültürü benimseyebilirler. Bu durumda hem kendi kültürlerini yaşamakta hem de yerel kültürle

etkileşim içerisinde olmaktadır. Böylece birbirinden farklı iki kültür arasında bir bütünlük sağlanmaktadır. Bu durum bütünleşme olarak adlandırılır. Göçmenler bu süreçte her iki kültürü de kaynaştırma eğilimindedir. Son olarak ise göçmenler hem kendi kültürlerinden hem de göç ettikleri yerdeki kültürden kaçınıyorsa ve dışlanıyorsa bu durum marjinalleşme sürecine girmektedir (Karasu, 2017, s. 634).

Kültürleşme yönelimleri arasında yer alan eğilimler, göç edilen toplum ve göçmenler arasında farklı etkilere neden olabilmektedir. Öyle ki asimilasyon yanlıları göçmenlerin kendi öz kültürel kimliklerini geride bırakmalarını istemektedirler. Göçmenlerden beklentileri geldikleri ülkenin vatandaşları olarak kendilerini tanımlamaları ve geldikleri toplumla bütünleşerek tam bir vatandaş gibi davranmaları yönündedir. Bu minvalde çok kültürlülük kavramı bütünleşmeyi tetikleyici unsur olarak ileri sürülmektedir. Öyle ki bütünleşme eğilimi göstererek yerel toplumla uyum içinde yaşamak isteyen göçmenlerin çok kültürlülük terimiyle bu kazanımları elde edebileceği savunulmaktadır. Çok kültürlülük terimi, kültürel farklılıkların hem kurumsal hem de toplumsal düzeylerde tanınmasına yardımcı olur. Ayrıca çok kültürlülük, konuyla alakalı demografik gerçek, politika, resmi ve teorik söylemleri ifade etmektedir. Bu alanlardaki kültürel farklılıkların anlamlandırılabilmesi için çok kültürlülük teriminin ayrıca bir önemi söz konusudur. Öyle ki çok kültürlülük yanlıları, göçmenlerin uyumlarının onların kültürel kimliklerine saygı göstererek hoş karşılanmaları gerektiğini savunmaktadır. Çok kültürlülük üzerinden bu süreci destekleyenler, ortak kimlik vurgusunu ön plana çıkarırlar. Uyum süreci ancak göçmenlerin geldikleri ülkelerde yerel toplumla birlikte ortak bir kültürel kimliğe sahip olduğunda gerçekleşecektir. Çoğu zaman çok kültürlülük, kültürel çeşitliliğin tanınmasında göçmenlerin uyum içinde daha iyi bir ortamda yaşamalarını mümkün kılmaktadır (Göksel, 2019, s. 17- 19).

2.3. Kültürleşme Yönelimlerinin Uyum Sürecine Etkisi

Uyum, kişilerin ve toplumların göç ettikleri ülkelerin beklentileri doğrultusunda yaşamlarını yeniden ele alarak düzenleme ve kendileri için daha tatmin edici bir hayat kurma gayreti olarak tanımlanmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 319). Öyle ki uyum, toplumsal olarak bütünleşmenin bir biçimi olarak görülmektedir. Aynı şekilde uyum kültürel amaçlarla ve bu kültürel amaçların toplum tarafından benimsenme durumunu ifade etmektedir (Kaya & Zorlu, 2020, s. 172). Uyum, kültürleşme sürecinin bir sonucudur. Dikkat edilmesi gereken husus ise uyum kültürleşme ile aynı anlamlara gelmemektedir. Berry ve arkadaşlarına göre uyum, göçmenlerin kendinden önceki kültür ve geldikleri ülkenin kültürü ile karşılaşmasıdır. Uyum kültürel düzeyde ele alındığında iki farklı kültürün birbirleriyle karşılaşmalarından önceki özelliklerinin varlığı üzerinden ele alınır. Aynı zamanda etkileşim sürecine katıldıklarındaki özellikleri ve iki farklı kültürün kültürleşme sürecinden sonra meydana gelen değişimlerini bilmek olarak tanımlanmaktadır. Kültürleşme sonrası meydana gelen değişiklikler;

demografik, kültürel, siyasi, ekonomik (Saygın & Hasta, 2018, s. 319), hukuksal, sağlık, akademik, mesleki eğitim ve istihdam (Unutulmaz, 2018, s. 144) şeklindedir.

Bu bağlamda uyum sürecinin kültürel düzeyde ele alınması zor olmaktadır. Bireysel düzeyde ele alınan uyum, genellikle azınlıkta olan grupların kültürel uyum sürecinde yaşadıkları psikolojik deneyimler olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda bireysel düzeydeki uyum süreci sosyo-kültürel uyum ve psikolojik uyum olarak ayrılmaktadır. Psikolojik uyum başlangıçta sadece bireysel düzeyde ele alınırken Ward ve arkadaşları bu ölçüme sosyo-kültürel uyumun da eklenmesini faydalı görmektedir. Bireysel düzeyde incelenen uyum sürecinin asıl amacı; azınlıkta olan grupların benimsedikleri kültürleşme yönelimleri aynı zamanda buna paralel oluşan psikolojik uyum ve sosyo- kültürel uyum farklılıklarını belirlemeye yöneliktir (Saygın & Hasta, 2018, s. 319- 320).

Göçmenler göç ettikleri ülkelerde farklı tepkiler verebilmektedir. Bu tepkiler göçmenlerin azınlık olup olmaması ile doğru orantılıdır. Azınlık durumunda olmaları yerel kültüre, kendi kültürlerine aynı zamanda her iki kültüre aynı anda ağırlık vermeleri ya da her ikisine de ağırlık vermemeleri durumunu ortaya çıkarır. Bu bağlamda bakıldığında kültürel uyum; göçmenlerin baskın kültürel değerlere, sosyo-kültürel anlamda uyum ve kazanımları olarak değerlendirilmektedir. Elbette ki yeni bir kültürle karşı karşıya kalmak o kültürün maddi ve manevi tüm değerlerine uyum sağlamak birdenbire olmamaktadır. Genellikle bu kültürel uyum süreci gelişimseldir. Kesin çizgi ve yargılarla sınırlamak olanaksızdır. Kültürel uyum sürecinde birtakım gelişimsel basamaklar söz konusudur. Bu kültürel uyum basamaklarını Bennet, Tablo 2. 1.' de şu şekilde modellemektedir (Aksoy, 2012, s. 300).

Tablo 2. 1. Kültürel uyum basamakları (Aksoy, 2012, s. 300).

Reddetme	Savunma	Azaltma	Kabul Etme	Uyum Sağlama	Bütünleşme
----------	---------	---------	------------	--------------	------------

Kişilerin bu kültürel uyum basamaklarındaki gelişim süreçleri gönüllülük ve zorunluluk olgusu ile belirginlik kazanmaktadır. Zorunlu göçlerde genellikle bu süreç sıkıntılı geçmektedir. Gönüllü göçlerde ise kişiler göç ettikleri yerlerin daha önceden bilgi edinmeleri ve o ülkeyi merak etmeleri, gidecekleri ülkenin kültürlerini tanımak istemeleri, kültürel uyum sürecini hızlandırmaktadır (Aksoy, 2012, s. 300- 301).

Uyum süreçleri çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Bunlar arasında; insanların kendi kültürlerinden gelen özellikler, göç ettikleri yerin kültürel özellikleri, kişilerin özellikleri, yaşadıkları değişken durumlar, kültürleşmeye yönelik yönelimler ve uyum sürecini etkileyen faktörler sayılmaktadır. Berry' e göre kültürel uyum, daha çok değişkenlik kavramı üzerinden şekillenmektedir. Kültürel uyumda bu değişkenlik uzun vadelidir. O sebeple kişiler çoğu zaman bir yere kolay uyum sağlayabilirken bazen de bu uyum süreci sancılı olabilmektedir. Bu

bireysel düzeydeki değişiklik uyum sürecini sosyo-kültürel ve psikolojik olarak etkileyebilmektedir. Sosyo- kültürel uyum, gelinen ülkede azınlık durumunda olan kişilerin o ülkede yaşatılan kültürü benimseyip kendi hayatlarında uygulamalarını ve yaşamlarını bu şekilde devam etmelerini ifade etmektedir. Böylelikle azınlık durumunda olan kişilerin uyumu kolaylaşmaktadır. Azınlık gruplar kendi öz kültürlerine daha yeni bir kültürel kod ekleyerek o kültürü öğrenmeye ve sosyal kazanımlar elde etmeye zemin hazırlar (Saygın & Hasta, 2018, s. 320).

Elbette ki bu kültürel sentez durumu olumlu olabileceği gibi olumsuz yönlerin oluşmasına da yol açmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 320). Öyle ki kültürel ve sosyal uyumun bir takım göstergeleri söz konusudur. Göç edilen toplumun kültürünü tanıma ve kültürel değerlerini benimseme, aidiyet hissi, yerel toplumda konuşulan dile hâkimiyet, toplumdaki kişilere duyulan güven ve yakınlık, kültürel uyumun göstergeleri arasında yer almaktadır. Sosyal uyuma yönelik göstergeler ise farklı etnik gruplar arasında yapılan evliliklerin oranları, dil öğrenme ve konuşabilme becerisi, hem kendi grubu içinde hem de grup dışında sosyal iletişim ve etkileşimin sağlanması, mekânsal ayrışma ve genel olarak suça karışma veya maruz kalma oranları olarak ele alınmaktadır (Unutulmaz, 2018, s. 144- 145).

Kişilerin bir topluma uyum sağlamalarında hangi kültürleşme yönelimlerinden etkilendikleri de önemli bir konudur. Kültürleşme yönelimleri kişilerin uyum süreçlerini önemli oranda etkilemektedir. Araştırmalar neticesinde bütünleşme eğilimine yönelen kişilerin geldikleri toplumu benimsemeleri, sosyo-kültürel uyum süreçlerinin daha kolay ve iyi ilerlediğini belirtmektedir. Gelineen ülke kültürü yani ana akım kültürün, dilini, yapısını ve kurallarını daha çok benimseyen kişilerin bütünleşme düzeylerinde yüksek uyum gözlemlenir. Ayrıca bu durumun, bütünleşme eğiliminin daha iyi olduğu varsayımını ortaya çıkarmaktadır. Öyle ki bu araştırmacılara göre bütünleşme eğilimi benimseyen grupların sosyo- kültürel uyum süreçlerine kolay ve daha iyi uyum sağlayarak yerel toplumla iç içe yaşamalarını kolaylaştırdığı görülmektedir. Bir başka araştırmacıya göre ise ayrılma eğilimini benimseyen azınlık kültürden oluşan kişilerin diğer eğilimleri benimseyen kişilere kıyasla sosyo- kültürel uyum sürecine yönelik daha fazla sorun yaşadıklarını, gelinen kültürden kendilerini hızla izole ettiklerini, karşılaşılan bu kültüre uzak olduklarını ve toplumdaki diğer kişilerle kaynaşma noktasında sorunlar yaşadığını belirtmektedir. Ayrılma eğilimini daha uç eğilim olan marjinalleşme izlemektedir. Elbette ki hangi kültürleşme yönelimine bağlı eğilimlerin sosyo- kültürel uyum sürecine etkisinin tam anlamıyla daha kolay ve iyi olarak kesin bir yargıya ulaşılabileceği söz konusu olmamaktadır. Çünkü bu durum birçok değişkeni beraberinde getirmektedir. Fakat yapılan araştırmalar ve bazı araştırmacıların çalışmaları, kültürleşme yönelimleri içinde bütünleşme eğilimini benimseyen grupların sosyo- kültürel uyum süreçlerine kolay ve daha iyi uyum sağlayarak yerel toplumla iç içe yaşamalarını kolaylaştırdığı yönündedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 320- 321).

Göç hareketleri, göç sürecine dâhil olan kişileri psikolojik yönden yakından etkilemektedir. Genellikle gerçekleştirilen bu yer değiştirmelerde göçmenler, hassas ve karmaşık bir dönem içerisine girmektedir. Araştırmacılara göre göçmenlerin bu dönemlerde kendi konuştukları dilin işlevlerini kaybetmesi, yabancılık, yalnızlık, boşluk ve özlem gibi hislerin daha ağır basmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde göçmenler suçluluk, kırgınlık, önyargı gibi karmaşık duygular içine girmektedirler (Gedik, Nergiz, & Akıncı, 2015, s. 74- 75). Göçmenlerin bütünleşme eğilimini benimseyen azınlık grupların, psikolojik uyum düzeylerinin daha iyi ve kolay olduğu görülmektedir. Berry'e göre kültürleşme yönelimleri içerisinde bütünleşme eğilimini benimseyenlerin, tüm uyum süreçleri üzerinde bu durumun olumlu bir etkisi söz konusudur. Bazı araştırmacılar kültürleşme yönelimleri içerisinde ayrılmayı benimseyenlerin psikolojik uyum süreçlerinin daha zor olduğunu belirtmişlerdir (Güngör, 2014, s. 18). Toplum ve göçmen ilişkileri uyum ve uyumsuzluk bağlamında karşılıklı iki tarafı içeren ilişki bütünü oluşturmaktadır.

Ayrıma eğilimini benimseyen azınlık gruplar göç edilen toplumla kaynaşamamakta ve kendilerini yalnız hissetmektedirler. Göç edilen toplumla azınlık gurup arasında kaynaşmanın kolay olması ve kültürel memnuniyet yaşamaları onların psikolojik uyum düzeylerini yükseltmektedir. Psikolojik uyum süreçleri için kültürleşme yönelimleri arasında iki önemli uç nokta söz konusudur. Azınlık gruplar hâkim kültür ile bütünleşme eğilimi göstermekle kolay bir kaynaşma sürecine girerken diğer uç nokta olan ayrıma eğilimi ile zor bir kaynaşma sürecine girmektedir. Ayrıma eğiliminin en uç noktasını ise marjinaler izlemektedir. Bir başka psikolojik uyum sürecini etkileyen değişken ise sosyal kimliktir. Yapılan araştırmalarda kendi öz kültürel kimliklerine daha fazla bağlı olan azınlık grupların ayrıma eğilimi gösterdikleri vurgulanırken bu eğilime sahip azınlık grupların psikolojik uyum düzeyleri de düşük çıkmaktadır. Psikolojik uyum sürecini etkileyen bir başka değişken de göç edilen ülkedeki yaşama süresiyle ilişkilidir. Öyle ki göç sürecine yeni dâhil olan azınlık grupların öz kültür kimliklerine olan bağlılıkları daha yüksektir. Bu göçmenlerin psikolojik uyumları kötüdür. Göç edilen ülkede kalma süresi arttıkça psikolojik uyum düzeyi de artmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 323).

Sosyo-kültürel uyum sürecine son zamanlarda ekonomik uyum da dâhil olmaktadır. Böylelikle ekonomik uyum çerçevesinde kişilerin geline ülkede iş hayatına dâhil olup olmadıkları, çalışma koşullarının tatmin edici olup olmadığı ve işlerin etkili bir şekilde fayda sağlayıp sağlamadığına yönelik sorulara yanıtlar aranmaktadır. Berry ve Aycan'ın Kanada'da yaşayan Türklerle yaptıkları araştırma sonucu, çalıştıkları işlerden ve elde ettikleri kazançtan memnun olmayan Türklerin, psikolojik uyum süreçlerinin bu durumdan olumsuz şekilde etkilendiği belirtilmektedir. Bu araştırma, işsizlik sorununun kültürleşmeyi doğrudan doğruya etkilediğini belirttiği için önemli görülmektedir. Bu bağlamda önceden çalışma hayatında olan kişilerin uyum süreci, çalışmayanlara oranla daha kolaydır. Ayrıca göçmenlerin çalışma hayatı sosyalleşmeleri ile doğrudan orantılıdır. İstihdam edilen kişilerin geline ülkedeki toplumla daha çok sosyalleşme alanları buldukları ve kültürleşme sürecine dâhil olmalarından kaynaklı

daha kolay uyum süreci geçirdikleri vurgulanmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 321). Ekonomik uyum çerçevesinde göçmenlerin yerel kültürle uyumlarının daha kolay yürütülmesinde yapılan iş başvuruları, iş mülakatları, kendi işini kurma ve işletme, göçmenler arasındaki işsizliğin giderilmesi, çalışma sektörleri ve meslekler içinde istihdam dağılımı, ekonomik temelli sonuçlar, geline ülkede göçmenlerin bu göstergelere başvurmaları, uyum süreçlerini olumlu olarak etkilemektedir (Unutulmaz, 2018, s. 145).

Sosyo-kültürel uyumu etkileyen bir başka durum ise sosyal ilişkilerin sıklığından kaynaklanmaktadır. Göç edilen ülke kültürüyle kurulan etkileşim azınlık grupların uyumlarıyla doğrudan orantılıdır. Azınlık grupların iletişim ve yakınlık düzeylerinin artması, azınlık sosyo-kültürel uyum düzeylerini yükseltmektedir. Sosyal ilişkilerin sıklığı, göç edilen toplumla kaynaşmış ve bireylerle yakından arkadaşlık kurmuş azınlık grubundaki kişilerin sosyo-kültürel uyum süreçlerinin artmasına ve benlik saygılarının yükselmesine de yardımcı olmaktadır. Elbette ki bu durumun aksini benimseyen azınlık grup, sosyo-kültürel uyum noktasında sorunlar yaşamaya başlamaktadır. Her uyum sorunu beraberinde başka uyum sorununun gelmesine neden olmaktadır. Sosyo-kültürel sorunlarla yüzleşmekten çekinen azınlık durumundaki kişiler, zaman içerisinde psikolojik uyum sorunlarının yaşanmasına zemin hazırlamaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 322). Azınlık grupların göç ettikleri toplumda psikolojik olarak olumlu karşılandığı durumda uyum, azınlıkların olumsuz olarak karşılandıkları durumda ise uyumsuzluk ve çatışma beraberinde gelmektedir (Kaya & Zorlu, 2020, s. 171- 172).

Sosyo-kültürel uyuma yönelik yapılan araştırmalarda, azınlık durumunda olan kişilerin öz kültürlerine bağlı olan sosyal kimliklerini tanımlama düzeyleri yükseldikçe, uyum düzeyleri düşmektedir. Yani azınlık durumunda olan kişiler geline ülkede kendi öz kültürlerine ne kadar yaklaşırlarsa ana akım kültürden o denli uzaklaşmaktadır (Güngör, 2014, s. 18). Genellikle aynı yerde bulunan azınlıkların bir araya gelerek kendi öz kültürlerinden olanlarla daha çok iletişim kurmaları, geline ülkedeki ana kültürle olan kaynaşmalarının zorlaştığını göstermektedir. Aksine kendilerini geline ülkenin ana kültürüyle tanımlayan azınlık grupların, sosyo-kültürel uyum düzeylerinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda iki gruba ait kültürün benzerliği olan durumlarda ise uyum düzeyi daha yüksek seviyelere çıkmaktadır. Dilleri, dinleri ve kültürel değerleri birbirinden farklı olan ana akım kültüre sahip toplumun bireyleri ile azınlık kültürün, daha fazla çatışma yaşadıkları görülmektedir. Bu bağlamda bu iki farklı grubun sosyo-kültürel uyum süreçleri arasında azınlık grubun, nispeten daha dezavantajlı olduğu görülmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 321- 322).

Gidilen ülkenin dilini bilme ve konuşabilme uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Yaşanan bu durumun aksine azınlık gruplar gidilen ülkenin dilini bilmediklerinde ve konuşamadıklarında olumsuz durumlardan kaynaklanan sorunlar yaşamaktadır. Dil bilme o ülkenin toplumuyla kaynaşmayı kolaylaştırdığı gibi kültürel kodları öğrenme konusunda da azınlık grupların sosyo-kültürel uyum süreçlerine olumlu bir etki bırakmaktadır. Genellikle toplum ve toplumu

oluşturan kişilerin kolay iletişim kurmaları iki grubun da uyum süreçlerini daha anlamlı hale getirmektedir. Toplumdan uzaklaşan her bir azınlık grubun bireyi için sosyo-kültürel uyum süreci yerini, psikolojik uyum sorununa bırakabilmektedir. Azınlık durumunda olan kişilerin gidilen ülkelerde dil öğrenme becerileri radyo, gazete, televizyon tarafından desteklenmektedir. Bu aygıtların varlığı sosyo-kültürel uyum sürecini olumlu etkilemektedir. Öyle ki bu aygıtlar azınlık gruplar arasında dil öğrenme kabiliyetini arttırmıştır. Bu durum azınlık grupların kültürel uyum düzeylerine olanak sağlamıştır. Dil bilme ve konuşabilme süreçleri her ne kadar sosyo-kültürel uyum düzeylerini olumlu yönde etkilese de öğrenme sürecini, göç edilen ülkede kalma süreleri de belirlemektedir. Sosyo-kültürel uyum düzeyindeki yükseklik, göç edilen ülkede yaşama süresindeki uzamayla doğru orantılıdır. Gidilen ülkede kalınan süre uzaması, azınlık grupların göç edilen toplumun kültürlerini, dillerini öğrenme noktasında olumlu etkilere sahip olmaktadır. Buna paralel olarak göç edilen ülkede kalma süresinin kısa oluşu, azınlık grubun sosyo- kültürel uyum sürecini olumsuz etkileyebildiği gibi uyum düzeyin de düşük olmasına neden olmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 321- 322).

Göçmenlerin kültürel, sosyal, politik, ekonomik, deneyimleri ve eğitimsel geçmişi, göç ettiği ülkede uyum sağlamalarını kolaylaştırabildiği gibi tam tersi güçleştirebilmektedir. Göçmenin yaşı, cinsiyeti, kültürel geçmişi, eğitim düzeyi ya da göç sürecine dâhil olma nedenleri arasında her ne olursa olsun göçmenlik hissinden kaynaklı olarak iç dünyasında değişimler meydana gelmektedir. Göçmenler karşılaştıkları yeni çevrede hem sosyo-kültürel değişimlerden hem de psikolojik süreçlerden kaynaklı değişimlerden etkilenmektedir. Öyle ki göçmenlerin yeni geldikleri yerde ekonomik ve kültürel uyumları ne kadar hızlı olursa ortaya çıkabilecek psikolojik risklerden en az hasarla etkilenmeleri de o kadar az olmaktadır (Gedik, Nergiz, & Akıncı, 2015, s. 76). Psikolojik uyum sürecini olumsuz etkileyen değişkenler, arkadaşlık gibi sosyal ilişkilerle kolay atlatılabilmektedir. Göç edilen ülke kültürü ve azınlık kültürün karşılaştığı bu sosyalleşme süreci iletişimin artmasına bağlıdır. Söz konusu iletişimin azlığı ya da hiçliği azınlık grupların psikolojik uyum süreçlerini kötü etkilemektedir. Bunun tam tersi durumda ise azınlık grupların göç edilen ülkedeki sosyalleşme oranındaki artış ve iletişim sıklığı, iki kültürün kaynaşmalarına olanak sağlarken psikolojik uyum düzeylerini yükseltmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, Amerika'da yaşayan Asyalıların kendilerini her iki kültürle tanımlamaları, psikolojik uyum süreçlerini olumlu etkilemektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 323- 324).

Psikolojik uyum süreçlerini etkileyen değişkenler arasında aynı zamanda azınlık grupların göç edilen ülkenin dilini bilmekle benlik saygılarının artması yer almaktadır. Göç edilen ülkede dil bilmeme konusunda karşılaşılan ayrımcılığın da azınlık grupların benlik saygısını olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Ancak benlik saygısı olan ve yaşamdan alınan doyumun yüksek olması, azınlık grupların göç edilen ülke kültürüne uyumunu kolaylaştırırken bütünleşme eğiliminin benimsenmesi psikolojik uyum düzeylerinin yükseldiğini göstermektedir. Araştırmalar çerçevesinde hem kültürel hem de sosyal bütünleşme eğilim

düzeyi yüksek olan azınlık grupların, sosyo-kültürel ve psikolojik uyum süreçlerini daha kolay ve iyi olduğunu göstermektedir. Öyle ki sosyo-kültürel ve psikolojik uyum süreçleri, birbirinden bağımsız kavramlar değildir. Kültürleşme yönelimleri bu iki uyum süreci arasındaki gücü ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda bütünleşme eğilimini benimseyenlerin hem sosyo-kültürel hem de psikolojik uyum düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Buna paralel olarak iki kültür arasındaki benzerliğin söz konusu olduğu durumda, sosyo-kültürel ve psikolojik uyum arasındaki ilişkinin güçlendiği belirtilmektedir. Aynı zamanda ülkeler arasındaki mesafenin kısa olması, kişilerin benlik ve yaşam doyumlarının fazla olması, sosyo-kültürel ve psikolojik uyum süreçlerini olumlu etkileyip uyum düzeylerinin yüksek olmasını sağlamaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 323- 324).

Psikolojik uyum kapsamında Yeni Zelanda'da yapılan bir araştırmada, Çinli göçmenlerin katılımcı olduğu çalışmada ciddi uyum sorunu yaşamadığı gözlemlenmektedir. Çalışmada, Çinlilerde psikiyatrik hastalıkların oranı %19 olarak görülmektedir. Sorun yaşayan bu grubun, göç ettikleri toplumun dilini bilmeme, işsizlik, eğitim düzeyinin düşük olması, beklentilerinin karşılanmaması ve genellikle de pişmanlık hissine sahip oldukları görülmektedir. Psikolojik ve sosyo-kültürel uyum sürecinde göçmenler için son derece önemli olan durum, etkileşimin azlığıdır. Almanya'da yaşayan genç yaşta Türkiye'de yaşayan Türk hastalarda kültürel uyum, iki kültürlülük ve psikiyatrik bozuklukların araştırıldığı bir çalışmada 220 kişiye uygulanan "Kültürleşme Ölçeği" sonuçları kapsamında, 154 Türkün göreceli olarak yeni kültüre uyum sağladığı, diğer 66 Türkün ise göreceli olarak uyum sağlama sürecinin zayıf olduğu saptanmıştır. Uyum sürecinin iyi olduğu grupta, aile çatışmalarının neden olduğu depresyona bağlı uyumsuzluğun fazla olduğu görülürken, uyum süreci daha az olan grupta psikososyal uyumsuzluğun tetiklediği depresyonun daha açık bir şekilde olduğu gözlemlenmektedir. Araştırma sonucunda Almanya'da doğmuş ve iki kültüre uyum sağlayanların, Türkiye'de doğmuş ve kendi dillerini konuşmakta olanlara kıyasla daha fazla uyum içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Psikolojik uyum süreci göçmenler için, sosyalleşmelerindeki artış ve uyum düzeylerindeki yükseklikle paralellik göstermektedir (Tuzcu & Bademli, 2014, s. 63).

Göç sürecinde gerçekleşebilecek olumsuzlukların giderilmesi için devletlerin birbirleri ile iletişim halinde olmaları gerekmektedir. Özellikle göç sonrası için bireyler ve devletlerin bu olguyu anlamaları noktasında bağlantılı olması oldukça önemlidir. Çünkü bu uyum süreci her iki taraf için de önemlidir. Uyum sürecinin zorlaşması, göç eden ve göç edilen yerdeki toplumla göçmen arasındaki uyumu da çıkmaz bir yola itebilmektedir (Gedik, Nergiz, & Akıncı, 2015, s. 76). Kültürleşme yönelimlerinin uyum sürecine etkisi çerçevesinde, uyum sürecinin çeşitli değişkenlere sahip olduğu görülmektedir. Göç edilen ülkede kalma süresi, dil bilip bilmeme, sosyal kimlik, iletişim ve ekonomi gibi çeşitli değişkenler bu süreçte rol oynamaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 324).

2.4. Kültürel Uyumu Etkileyen Faktörler ve Uyum Sorunu

Göçün toplumsal olgu olarak ele alınmasındaki en önemli faktör, toplumların kültürlerine, yaşayış biçimlerine etki edebilecek güçte olmasıdır. Göç etmeye maruz bırakılan insanlar kişisel öyküleriyle birlikte toplumun ve siyasal alanın parçası haline gelmektedir (Doğan, 2018, s. 29). Göç sürecine katılan her bir birey ve göç edilen ülkenin toplumları arasındaki kültürel uyumu etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu bağlamda kültürel uyumu etkileyen ve uyum sürecini olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen de bu faktörlerdir. Bu faktörler arasında; eğitim düzeyi, dil, toplumsal cinsiyet, göç edilen yerde kalma süresi, din, medeni durum, sosyal kimlik, sosyal mesafe ve algılanan ayrımcılık gibi faktörlerin olduğu görülmektedir. Kültürel uyumu etkileyen bu faktörler aynı zamanda uyum sorununa yönelik sorulara da yanıtlar vermektedir. Kültürel uyumu kolaylaştırıcı ve zorlaştırıcı olarak sınıflandırılan bu faktörler uyum sürecini olumlu ya da olumsuz yönden etkilemektedir. İçinde yaşanan toplum kimi zaman sıcak bir karşılama yapabilirken kimi zaman da bunun tam tersi bir durumla karşılaşabilir. Bu uyum süreci son derece önemlidir. Çünkü göçmenler, toplumsal yapısını bilerek ya da bilmeyerek geldikleri ülkelerde bu sorunlarla karşılaştıklarında farklı tepkiler verebilmektedir (Tamkoç, 2020, s. 215- 216). Kimi zaman bu tepkiler göçmenlerin yaşadıkları topluma karşı yöneltilse de kimi zaman beraber yaşadıkları hane halkından kişilere doğru da yöneltilmektedir. Öyle ki göçmenlerin uyum sorunu çok aktörlü olup karmaşık ve dinamik bir yapıya sahiptir (Karasu, 2017, s. 634). Kültürel uyum faktörlerinin azınlık grup tarafından kolay bir şekilde benimsenmesi nasıl ki uyum sürecini kolaylaştırıcaksa söz konusu faktörlerle bağ kuramayan azınlık gruplar üzerinde uyum sorununa yol açacaktır (Tamkoç, 2020, s. 215-216).

Sırasıyla bu faktörleri açıklayacak olursak, (1) eğitim düzeyi, göçmenlerin kültürleşme ve uyum süreçlerini oldukça kolaylaştıran faktörler arasında görülmektedir. Ayrıca eğitim düzeyi ve dil öğrenme arasında paralel bir bağlantı söz konusudur. Göç edilen ülkede bulunan azınlık grupların ya da göçmenlerin eğitim düzeylerinin yüksek olması, bu grupların dil öğrenme süreçlerini kolaylaştırarak geline ülke ile bütünleşmesine olanak sağlamaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 325). Eğitim süreci dinamik ve canlı olduğundan buna bağlı deneyimlerin insan hayatını besleyen aynı zamanda kültürel uyum sürecinde göç edilen toplumun kültürel değerlerinin kazandırılması, iki farklı grubun kültürel sosyalizasyonunu sağlama noktasında önemli bir faktörü oluşturmaktadır (Uslu, 2022, s. 45). Bu bağlamda eğitim düzeyi yüksek olan azınlık grupların topluma katılımı, toplumsal gündemi, kamusal alanda çalışma olanağına sahip olmasını ve toplumsal süreçlerin nasıl yürütüldüğüne yönelik takiplerin kolaylaşmasına yardımcı olmaktadır. Böylelikle toplumla etkileşim içerisinde olan azınlık grupların göç edilen toplumu yakından tanıma fırsatı yakalaması, geline yeni kültürün kodlarını öğrenmeleri, uyum sürecini kolaylaştırmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre Amerika'ya göç eden eğitim düzeyi yüksek Hmonglar ile eğitim düzeyleri düşük Hmonglar arasında, eğitim düzeyi yüksek olanların kültürel uyumunun daha kolay olduğu belirtilmektedir (Tamkoç, 2020, s. 216). Yapılan bir başka araştırmaya göre ise Almanya'da yaşayan birinci nesil Türklerin

kendilerinden sonra gelen Türklerden daha zor uyum sürecine katıldıklarına yöneliktir. Araştırma, Almanya'ya göç eden birinci nesil Türklerin; yaşlı, eğitim düzeylerinin düşük ve dil öğrenme konusunda sorun yaşadıklarını belirtmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 325).

Eğitim faktörünün en önemli dayanağı olan ve kültürel uyum sürecini kolaylaştıran (2) dil kavramı, göç edilen ülke toplumu ile azınlık gruplar arasında etkileşimin sağlanması noktasında önemlidir. Göç edilen ülkenin dilinin bilinmesi, öğrenilmesi, konuşulması göçmen ve yerel halk arasındaki iletişimi artırır. Ayrıca insanlar arasındaki iletişimin sağlanmasına, karşılıklı duygu ve düşünce paylaşımlara, kişiler arasındaki olumlu ya da olumsuz durumların açıklanmasına da olanak tanır. Genellikle göç edilen yerin dilinin öğrenilmesi, kültürleşme yönelimleri arasında olan bütünleşme eğiliminin benimsenmesiyle uyum sürecini kolaylaştıran faktörler arasındadır. Genellikle göç edilen ülkenin dilinin bilinmesi, kişiler arasındaki iletişimi kolaylaştırdığı için azınlık durumunda olan kişilerin veya göçmenlerin sosyalleşmesine de olanak sağlamaktadır. Yapılan araştırmalar sonucunda göç edilen yerin dilinin öğrenilmesi, sosyo-kültürel uyum sürecinin olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir. Göçmenlere avantaj sağlayan durum ise gidilecek ülkenin dilinin önceden bilinip bilinmemesine bağlıdır. Göç edilen ülkenin dilini ilk defa duyanlar için uyum süreci sancılı geçerken kendi dilleriyle benzerlik ya da paralellik söz konusu olduğu durumlarda uyum süreci kolay geçmektedir. Böylelikle bu durum buldukları toplumun televizyon programlarını izlemekte, kitle iletişim araçlarının kolay takip edilmesine olanak sağlamaktadır (Tamkoç, 2020, s. 217- 219).

Dil, uyum süreci için önem ifade etmektedir. Yapılan araştırmalarda anadilleri Arapça olan ülkelerin; Irak, Mısır, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere göç eden Suriyelilerin, dil bilme bakımından sorun yaşamadıkları görülmektedir. Geline ülkenin dilinin bilinmemesi, iletişim kopukluğuna neden olmaktadır. Mersin ve Adana'ya göç eden Suriyelilerin Türk toplumuyla bütünleşmesini konu alan bir başka çalışmada, özellikle dil bilmemeden kaynaklı birçok sorunun yaşandığı ve iki taraf arasında kurulan ilişkilerin zorluğu belirtilmektedir. Bu bağlamda araştırmalar dikkate alındığında kültürel uyum süreci üzerinde dilin bilinmesi son derece önem ifade etmektedir. Böylelikle bu engellerin aşılması göç eden ve göç edilen iki taraf için de iletişimin sağlanması, uyum sürecinin kolay yürütülmesi açısından önemlidir. Sosyo-kültürel uyum süreçlerinde dil bilme düzeylerinin artması, göçmenlerin kamusal alan başta olmak üzere birçok haktan yararlanmalarına olanak sağlar. Ayrıca ev sahibi toplumla bütünleşmesini ve uyum sürecini olumlu etkiler. Göç edilen ülkenin dilinin bilinmesi, uyum düzeyinde artış gösterirken bunun tersi durumunda dilin az bilinmesi ya da hiç bilinmemesi uyum düzeyini düşürmekte ve uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda bu engellerin aşılması, uyum süreçlerinin kolaylaşmasını sağlamak üzere dil kurslarının açılması ve göçmenlerin kurslardan ücretsiz faydalanmasının önü açılmalıdır. Böylelikle her iki toplum için de uyum süreci kolay yürütülecektir (Tamkoç, 2020, s. 217- 219).

Kültürel uyumu (3) cinsiyetten kaynaklı farklılıkların etkilediği de görülmektedir. Öyle ki göçmen erkeklerin, sosyo-kültürel uyum süreçlerine daha hızlı ve iyi uyum sağladıkları belirtilmektedir. Yapılan bir araştırmada Amerika'da yaşayan Koreli erkek göçmenlerin Koreli kadınlara kıyasla Amerika'ya daha kolay ve hızlı uyum sağladıkları görülmüştür. Toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici olduğu bu araştırma da kadınların erkeklere nispeten daha az sosyalleşme alanları bulduğunu kanıtlar niteliktedir. Kadına yüklenen toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde eş olma, annelik ve buna bağlı doğurganlık durumları, kadının eve bağlılığını arttırmaktadır. Eve bağlılık durumu, kadınları göç olgusundan uzaklaştıran bir durumdur. Böylelikle göç eden kadın nispeten asosyal hale gelmektedir. Buna karşılık erkeklerin kadınlara oranla daha çok sosyal alanlarda olması, onların kültürel uyum süreçlerine dâhil olmalarını kolaylaştırmaktadır. Çünkü çalışma, iş nedenleriyle dışarıda olan erkek göçmenlerin yerel halkla iletişim kurmalarını kolaylaştırmakta, kültürel özelliklerin öğrenilmesine ve yeni kültüre kadın göçmenlerden daha hızlı uyum sağlamasına yol açmaktadır. Yapılan bir başka araştırmaya göre kadın göçmenlerin dezavantajlı ülkelere göç etmeleri onların toplumsal cinsiyetten kaynaklı rollerinin devam etmesine, evde daha fazla vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Bunun tersi durumda avantajlı ülkelere göç etmeleri, kadına yüklenen rolleri paylaştırdığı için kadın göçmenlerin yerel toplumun kültürünü yakından tanımalarına olanak sağlamaktadır. Hollanda'da yaşayan Faslı göçmenlerle yürütülen bir araştırmada, kadınların erkeklere oranla kendilerini yerel kültüre daha yakın buldukları belirtilmiştir. Ancak genel olarak kadın ve erkek göçmenler arasında erkeklerin daha hızlı sosyalleşmeleri, onları kadın göçmenlere göre daha avantajlı hale getirerek kültürel uyum düzeylerini artırmaktadır (Saygın & Hasta, 2018, s. 326).

Göç edilen ülkede (4) kalış süresi de kültürel uyumu etkileyen faktörler arasında önemli bir rol oynamaktadır. Göçmenlerin göç ettikleri ülkedeki kalma süreleri arttıkça kültürel uyum düzeylerinde yükselme görülmektedir. Kültürel uyum ve kalma süresinde paralellik vardır. Bu anlamda yapılan araştırmalar da bir kültüre maruz bırakılma süresindeki artışın, kültürleşme derecesindeki artışa sebep olduğunu vurgulamaktadır. Bu iki durum arasında olumlu bir etki olduğu görülmektedir. Bunun tam tersi durumların varlığı mevcuttur. En önemlisi ise göçmenlerin kendi kültürlerine olan bağlılıkları ve kültürleşme arasındaki ters ilişkidir. Öyle ki göçmenlerin kendi öz kültürlerine olan bağlılıkları, geldikleri ülkenin kültürüne direnç göstermelerine neden olmaktadır. Bu durumun ortadan kalkması süreci ise ülkede kalma süresi ile alakalıdır. Göç edilen ülkede kalma süresinin gittikçe artması, bu direncin kırılmasına ya da marjinalleşmesine de neden olabilmektedir. Bu sebeple kişilerin bütünleşme eğilimlerini benimsemeleri, kalma sürelerini kolaylaştırırken yerel kültüre uyum sağlamalarını da kolaylaştırmaktadır. Genel olarak kalma süresi ile kültürel uyuma eğilimin paralellik gösterdiği vurgulanmaktadır (Tamkoç, 2020, s. 220- 222).

Kültürel uyumu etkileyen faktörlerin içinde (5) din faktörünün de önemli etkisi bulunmaktadır. Göçmenlerin ve göç ettikleri ülkelerin toplumunun dinleri iki tarafın birbirine olan tutumlarını etkileyebilmektedir. Yapılan araştırma da ortak inanca sahip olan Gaziantep'e göç eden

Suriyelilerin, geldikleri ülkeyle dini yönden benzerliği ve inandıkları İslam dininin paydaşında buluşmaları, kültürel uyum süreçlerini kolaylaştırırken yaşanabilecek sorunların kolaylıkla çözülmesine sebep olmaktadır. İnsanlar arasında benzer dini inançların varlığı sosyalleşmelerinde ve insan ilişkilerinde olumlu etkilere sahiptir. Toplum içinde davranış kurallarını belirleyen inançlar değişikliğe uğrarsa davranışların da değişikliğe uğradığı görülmektedir. Öyle ki din faktörü kültürel uyum sürecini kolaylaştıran bir etken olarak değerlendirilmektedir. Kültürel uyumu etkileyen bir başka faktör ise kültürleşme ile arasında önemli bir ilişki olan (6) medeni durumdur. Araştırmalar kapsamında evli kişilerin bekârlara göre kültürel uyum süreçlerinin daha yavaş ilerlediğini göstermektedir. İzmir’de yapılan bir araştırmada iki farklı örneklem grubunda olan evli ve bekâr göçmenlerin karşılaştırılması sonucunda evli göçmenlerin, kültürleşme yönelimleri içerisinde ayrılma eğilimini benimsediklerini, bekâr göçmenlerin ise asimilasyon ve marjinalleşme eğilimini benimsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bekârlar için kültürel uyum süreci ya hep ya hiç prensibinde görülmektedir. Bazı araştırmacılar bekâr kişilerin evlilere kıyasla daha çok sosyalleşme içinde bulduklarını ve kültürel uyum sürecine daha hızlı ve kolay uyum sağladıklarını savunmaktadır (Tamkoç, 2020, s. 220- 222).

Kültürel uyumu etkileyen bir başka faktör ise (7) sosyal kimlik vurgusundan kaynaklanmaktadır. Göçmenler kendi öz kültürlerine olan bağlılıklarını korudukça göç edilen yerin yerel kültürüne olan ilgileri azalmaktadır. Yapılan bir araştırma da Belçika’da yaşayan Türklerin, öz kültür ve kimliklerine olan bağlılıklarının artmasıyla dindarlık ve öz kültürlerini devam etme eğilimi içinde olduklarını saptamaktadır. Bir başka araştırmada ise Hollanda, Almanya, Avustralya ve Fransa’da yaşayan Türklerin, Türk kimliklerine bağlılıklarının artmasıyla Türkçeyi daha çok kullandıkları görülmektedir. Buna paralel olarak yapılan bir başka araştırma da Almanya’da yaşayan Türklerin bütünleşme eğilim düzeyleri ile alakalıdır. Araştırmada Türklerin kendi kimlikleri ve dillerine olan bağlılıklarını daha ön planda tuttuklarını ve bu sebeple kültürel uyum süreçlerinin yavaş ilerlediğini belirtmektedir. Araştırmada, bütünleşme eğilimi düşük olan Türklerin Almancaya, Alman vatandaşlığına ve Almanya’daki değer yargılarını tam olarak benimseyemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Fransa’da yapılan bir araştırmada ise bütünleşme eğilimini benimseyen Romanyalı ve Faslı göçmenlerin, kendilerini yerel kültürle birlikte tanımladıklarını ve sosyal kimliklerine bağlılıklarının baskın görülmemesinde kültürel uyum süreçlerinin daha kolay olduğu vurgulanmıştır. Genellikle sosyal kimliklerine bağlılıklarını devam ettiren gruplar, ayrılma eğilimini benimseyerek kendi kültürlerini yerel kültürün önünde tutmaktadır. Badea ve arkadaşları kendi kültürlerini ön planda tutan göçmenlerin, asimilasyon sürecine dâhil olamayacaklarını belirtmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 328- 329).

(8) Sosyal mesafe faktörü de kültürel uyumu etkileyen değişkenler arasındadır. Sosyal mesafe faktörü, kişiler ve karşı tarafla olan yakınlığı ifade etmektedir. Sosyal mesafenin en temel noktası kişilerin kendi grupları ve karşı taraf olarak gördükleri gruplara ne kadar benzediklerini algılayıp algılayamadıklarıyla ilişkilendirilmektedir. Kişiler ve gruplar

arasındaki sosyal mesafe, benzerlik düzeylerinin artmasıyla önem kazanmaktadır. Yapılan bir araştırmada, İsraili üniversite öğrencilerinin Rusya ve Etiyopya kökenli göçmenlere karşı olumlu duygular besledikleri ve daha az sosyal mesafe geliştirdikleri belirtilmektedir. Öte yandan İsraili öğrencilerin Arap kökenli göçmenlere karşı olumsuz duygular besledikleri ve daha fazla sosyal mesafe geliştirdikleri görülmektedir. Bir başka araştırmaya göre ise Kanada'ya göç eden ikinci nesil Asyalıların kendilerinden önce gelen Asyalılara kıyasla Kanada halkı ile daha fazla kaynaşarak sosyal mesafelerini az tuttuğu yönündedir. Öyle ki azınlık durumunda olan göçmenlerin yerel toplumla etkileşim içinde olmalarının yerel toplum tarafından desteklenmesi, onları daha çok iletişim kurmaya ve sosyalleşme eğilimini arttırmaya yöneltmektedir (Saygın & Hasta, 2018, s. 328- 329).

Son olarak, (9) hissedilen veya algılanan ayrımcılık faktörü, kültürel uyumu etkileyen önemli faktörler arasındadır. Göçmenler, göç ettikleri toplum tarafından ayrımcılığa uğradıklarını düşündüklerinde bu olumsuz durum, tutum ve davranışlarına yansır. Böylelikle göçmenlerin yerel kültür ile bütünleşmeleri ve uyum sağlamaları zorlaşmaktadır. Bu durum uyum sürecinde önemli belirleyiciler arasında görülmektedir. İki taraf arasında olumlu ilişkilerin varlığı, uyum sürecini pozitif yönde etkilerken olumsuz ilişkilerin ağırlık göstermesi uyum sürecini negatif yönde etkilemektedir. Ayrımcılıkla karşılaşan göçmenler içe dönük, öz kültürlerine bağlı ve kendi kimliklerinden kişilerle daha fazla vakit geçirmektedir. Bu sorun yerel kültürle göçmenler arasında kültürel değerlerin ve kültürel uyumun benimsenmesini sekteye uğratmaktadır (Tamkoç, 2020, s. 222). Bazı araştırmacılar, bütünleşme eğilimi gösteren kişilerde hissedilen ayrımcılık düzeylerinin daha düşük, ayrılma eğilimi benimseyen kişilerin hissedilen ayrımcılık düzeylerinin ise daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Ayrımcılık düzeylerinin farklılaştığı başka durum ise kadın ve erkek göçmenlerde görülmektedir. Devamında, ayrılma eğilimini benimseyen erkek göçmenlerde hissedilen ayrımcılık düzeylerinin kadın göçmenlerde hissedilen ayrımcılık düzeylerinden daha yüksek olduğuna vurgu yapılmıştır (Saygın & Hasta, 2018, s. 329).

Göçmenlerin tüm bu uyum süreçlerini kolaylıkla yürütebilmelerini, göçmen dayanışma ağları sağlamaktadır. Öyle ki göçmen dayanışma ağları, göçmenler ve sosyo- kültürel çevreleri arasındaki etkileşimi ve ilişkiyi şekillendiren görünmez bir toplumsal sözleşmedir. Bu dayanışma ağları aynı zamanda göç sürecinde sorunlar yaşayan göçmenleri ayakta tutan bir tür güvenlik mekanizmasına benzetilmektedir (Öner, 2019, s. 312). Göçmen ağları, göç sürecinin ayırt edici deneyim ve tecrübelerinin şekillenmesi yoluyla oluşan sosyal bağları içermektedir (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 205). Göçmenler, dayanışma ağları sayesinde yalnızca deneyim, birikim ve insani sermayelerini, göç ettikleri ülkeye bağlamazlar. Aynı zamanda yeni yer aldıkları alanlarda hem insani hem de sosyal sermaye oluşturmaktadırlar (Öner, 2019, s. 309). Oluşturulan bu sosyal ağlar uluslararası sınırların ötesinde devamlılığını korumaktadır. Tüm insanlar gibi göçmenlerin de kendine özgü sosyal ağları söz konusudur. Göçmen ağlarını diğer sosyal ağlardan ayıran ise doğup büyüme

aşamalarının ve yaşamsal sonuçlarının farklılık göstermesidir (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 205).

Massey ve arkadaşları göçmen ağlarını, göç edilen ülkedeki değer yargıları üzerinden ele almaktadır. Öyle ki onlara göre göçmenlerin geldikleri yurtlarından ve göç ettikleri hedef ülkelerde arkadaş, akraba ve toplum üyeleriyle alakalı kişiler-arası bağlar, bu ilişkisel ağların temelidir. Ancak göçmenlerin bu ağlar dışında farklı yollarla göç sürecine katıldıkları da görülmektedir. Kişiler arası ve kurumsal bağlar, göçmenlerin oluşturduğu ağların genel yolları arasında göç araştırmalarında kullanılmaktadır. Yeni topluma alışmaya ve iş bulmaya yardımcı bazı kurum ve kuruluşların örgütsel bağları da mevcuttur. Bazı dernekler, üniversiteler, mülteci cemiyetleri, diaspora kurumları, sivil toplum örgütleri, şirketler, dini kuruluşlar aynı zamanda devlet daireleri, kültürel kurumlar olabilmektedir. Göçmen ağları göçmenlerin göç edecekleri ülkeye varmalarından buraya alışmalarına kadar belirli aşamaları olan düğümleri ifade etmektedir. Bu sosyal ağların ayırıcı özelliklerinden biri de göçmen ağlarının iki veya daha fazla ülke arasında bulunmalarıdır. Göçmen ağları, göçmenlerin geldikleri ülkedeki koşullarını kolaylaştırmaktadır. Böylelikle birbirinin devamı niteliğinde birçok bağlara sahip olunmaktadır. Elbette ki bu ağlar yalnızca sosyal bağlardan oluşmamaktadır. Sosyal bağlarıyla ilişkili sosyal sermayeye sahip olunması da gerekmektedir. Örneğin; Hindistanlı ileri teknoloji işçileri, ABD ve Avustralya'da bilişim firmalarında çalışmak için genellikle iş bulma acentelerini kullanmaktadır. Bir başka örnekte Faslı bir tarım işiyle uğraşan işçinin, İspanya'nın güneyinde aynı işle uğraşmak için ailesi ve arkadaşlarıyla göç ederek buradaki sosyal sermaye ağına güvenmektedir. Brezilya ve Venezuela gibi ülkelerde, yabancı pazarlarını genişletmek amacıyla Orta Doğu ticaret insanları iş bağlantılarını kullanmaktadır. Göçmenler sadece bu kurumların sosyal sermaye ağlarını kullanarak bir yerden bir yere göç etmemektedir. Göçmen ağlarının çoğu zaman iş bulmak için kullanıldığı da görülmektedir. Hindistan mahallesi, Kore mahallesi, Çin mahallesi gibi etnik ekonomiler bu ağları destekler niteliktedir. Göçmenler bu mahallelerde iş bulabileceklerine etnik kimliklerine olan bağdan dolayı güvenmektedir. Göçmen ağlarının göç sürecine ve göçmenlerin yaşamlarına birçok açıdan önemli etkilerinin olduğu görülmektedir (Bartram, Poros, & Monforte, 2019, s. 206- 212).

Görüldüğü gibi göçmen ağlarının sosyal uyum, toplumsal kabul, göçmenlerin yaşamlarının kolaylaşması gibi olumlu yanları olduğu kadar olumsuz etkileri de söz konusudur. Göçmen ağları, göç edilen yerde bulunan diğer göçmenler arasında kendi kültürlerinin ve dillerinin konuşulmasının devamlılığını sağlamaktadır. Bu durum da elbette ki göçmenlerin yerel toplumla olan sosyal uyumunu ve toplumların bütünleşmesini olumsuz etkilemektedir. Göçmenler, kendi grupları dışında kalan kişilerle iletişim kurma noktasında sorunlar yaşayarak uyum süreçlerini sekteye uğratmaktadır. Göçmenlerin göç ettikleri ülkelerde daha kolay iletişim kurma, sosyalleşme ve kültürel değerleri benimseme konusunda yerel toplumun dilini öğrenmeleri, konuşmaları ve sosyal alanlara katılarak uyum engellerini aşmaları gerekmektedir (Kaya & Zorlu, 2020, s. 174).

Uyum engellerinin aşılması, araştırmanın yakından ilgilendiği Faslı gelinler içinde son derece önem ifade etmektedir. Göç edilen ülkenin dilinin bilinmesi, kolay iletişim kurulması, sosyo-kültürel değerlere önem verilmesi vb. gibi unsurlar gidilen yere uyumu kolaylaştırmaktadır. Gidilen ülkede benimsenen eğilimler göçmenlerin tutum ve tavırlarını belirlemektedir. Faslı gelinler özelinden bakıldığında genellikle kültürleşme yönelimleri arasında, bütünleşme eğilimini benimsedikleri dikkat çekmektedir. Ancak Faslı gelinler her ne kadar bütünleşme eğilimi içerisinde olsalar da bazı kültürel uyum faktörlerinden etkilenmektedirler. Faslı gelinlerin bu faktörler arasında en fazla dil faktöründen etkilendiği görülmüştür. Çünkü göç edilen yerde dilin bilinmesi uyum sürecini olumlu etkilemektedir. Faslı gelinler için bu durum kısmen olumlu olurken kısmen de olumsuz uyum düzeylerine neden olmaktadır.

2.5. Göç ve Kadın

Tarihsel süreç içerisinde göç ile ilgili olguların ve göç hareketlerinin asıl öznesinin erkekler olduğu vurgulanmıştır. Ekonomik yetersizlikler, işsizlik, adaletsiz gelir dağılımı gibi nedenler erkeklerin aileleri ile birlikte daha yaşanılabilir yerlere göç etmelerine neden olurken (Şenol, 2020, s. 96) erkeklerle beraber göç sürecine kadınlar da dâhil olmakta ve kadınların erkeklere nispeten daha fazla göç sürecine katıldıkları görülmektedir. Ravenstein'in kadınların erkeklerden daha fazla göç ettiğini savunduğu göç kanunu, bunu destekleyici niteliktedir. Her ne kadar bu durum destekleyici bir nitelikte olmuşsa da genel olarak göç olgusunda kadınlar daha görünmez olmakta ve göçün kadın yüzü görmezden gelinmektedir (Taştan, 2021, s. 169). Buna bağlı olarak yine de göçün zorluklarının olmasına rağmen son yıllarda giderek artan göç hareketliliği çeşitlenerek göçlerin kadınlaşmasını sağlamıştır (Barın, 2015, s. 15).

1960'lı yıllardan sonra artan ve özellikle 1975 yılı Meksika'da düzenlenen Uluslararası Kadın Konferansı'nda göçün aktörünün sadece erkeklerden ibaret olmadığı kadınların da göç sürecinde aktör olmaya başladıkları vurgulanmıştır (Şenol, 2020, s. 97). Göçün kadınlar üzerinden artışı "göçün feminizasyonu" kavramını ortaya çıkarmaktadır. Bu kavramın Türkçe literatürdeki karşılığı "göçün kadınsılaşması" ya da "göçün kadınlaşması" olarak çevrilse de tam anlamıyla karşılığını bulmamaktadır. Bu nedenle literatüre önemli bir kavram katkısı olarak "göçün feminizasyonu" daha anlamlı görülmektedir (Yılmaz, 2019, s. 386). Göç Terimleri Sözlüğünde de karşılık bulan "göçün feminenleşmesi" göç sürecine katılan kadınların sayısındaki artıştan bahsetmektedir. Kadınlar, artık aileleri ya da eşlerinin yanında değil bağımsız bir şekilde de göç sürecine dâhil olmaktadır (Perruchoud & Redpath, 2013, s. 38).

Göç ve göçmen artışının fazla olduğu günümüzde "göçün feminizasyonu"nu destekleyici eğilimler söz konusudur. Göçün kadınsılaşmasına yönelik bu eğilimler beş temelde ilişkilendirilmektedir. İlki bazı gelişmiş ülkelere bakıldığında göçmen kadın nüfusunun diğer ülkelere göre daha fazla olduğu yönündedir. Bir diğer eğilim ise kabul edilebilir çoğunluktaki kadın göçmen oranındaki artıştır. Üçüncü eğilim ise kadın göçmenlerin sadece evlilik yolu, aile birleşmesi yoluyla değil başka göç çeşitlerinden etkilenerek göçün konusu olmaya başlamasıdır. Dördüncü eğilim ise çalışma alanlarında zorluk yaşayan erkeklerin görülmesi,

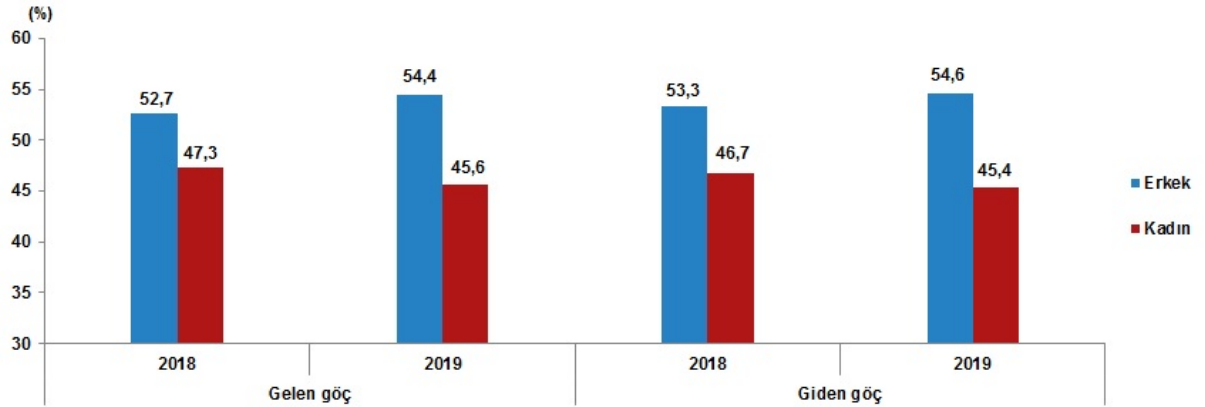

kadınları farklı ülkelerde çalışma alanı aramaya itmektedir. Son eğilim ise çoğu zaman göz ardı edilen kadın göçmenlerin dolaylı olarak bazı iş kollarında erkek göçmenlere oranla daha hızlı çalışma olanakları bulmalarıyla ilgilidir. Özellikle Avrupa’da “kadınlarla özdeşleşmiş” bazı mesleklere olan (bakıcılık, hemşirelik, ev temizliği, hasta-yaşlı bakımı) talebin de yollarını açmaktadır. Böylelikle göç sürecinde edilgen bir role sahip olan kadın göçmenler, bu göç sürecinde önemli roller üstlenerek etkili hale gelmeye başlamaktadır (Yılmaz, 2019, s. 386-387).

World Migration Report 2022 verilerine göre, dünya genelinde 2019 yılı verileri dikkate alındığında, 272 milyon göçmen bulunurken bununun 130 milyonu kadın göçmenden oluşmaktadır. 2020 yılında ise uluslararası göçmen sayısındaki artış devam etmektedir ve bu sayı 281 milyona ulaşmaktadır. Dünya genelinde %3,5’lik bir orana sahip kadın göçmen sayısı, 135 milyona yükselmiştir (McAuliffe & Triandafylidou, 2021, s. 3).

2.5.1. Türkiye’de kadın göçüne yönelik temel veriler

Türkiye 1950’li yıllardan bu yana göç güzergâhı üzerinde olan bir ülke konumundadır. Dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan Türkler, başta Batı Avrupa olmak üzere birçok yere göç etmişlerdir (Kurumsal: Göç Araştırmaları Vakfı, 2010). Türkiye zaman içerisinde hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumuna gelmektedir. 2011 yılında Suriye’de çıkan iç savaş nedeniyle yoğun bir göç akımına da maruz kalmıştır (Göç Araştırmaları Vakfı Faaliyet Raporu 2020, 2021, s. 4).

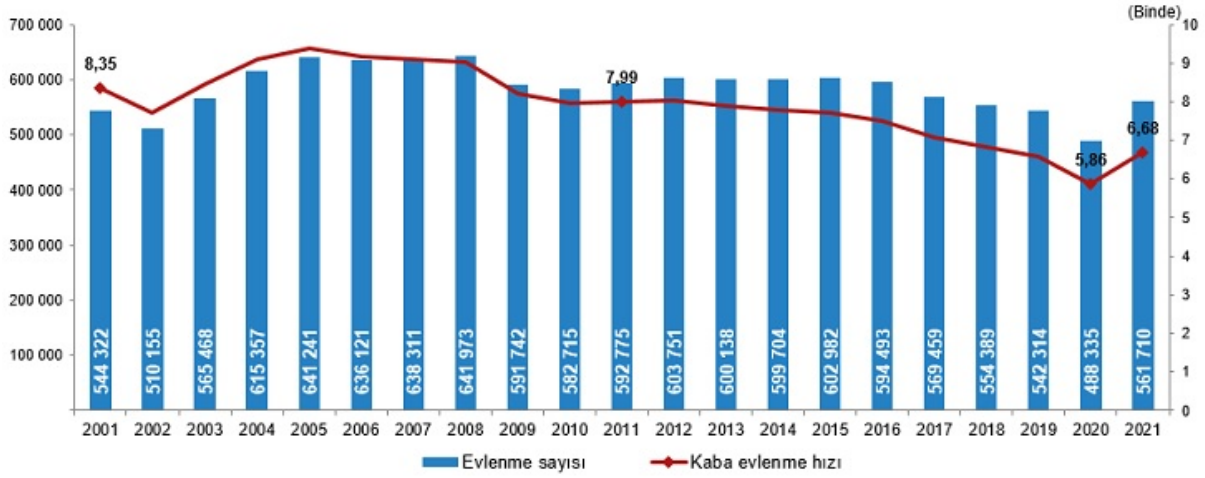

Şekil 2. 1. Türkiye’ye gelen ve Türkiye’den giden göçün cinsiyete göre dağılımı 2018, 2019

Kaynakça: (TÜİK, 2020).

Türkiye’ye yurt dışından göç edenlerin sayısı 2019 yılında 677 bin 42 kişidir. Bu sayı bir önceki yıla nazaran %17,2 oranında artış göstermektedir. Göç edenlerin %54,4’ünü erkek göçmenler oluştururken %46,6’sını ise kadın göçmenler oluşturmaktadır. Bu oran elbette ki sadece yabancıları değil aynı zamanda yurt dışına giden ve gelen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını

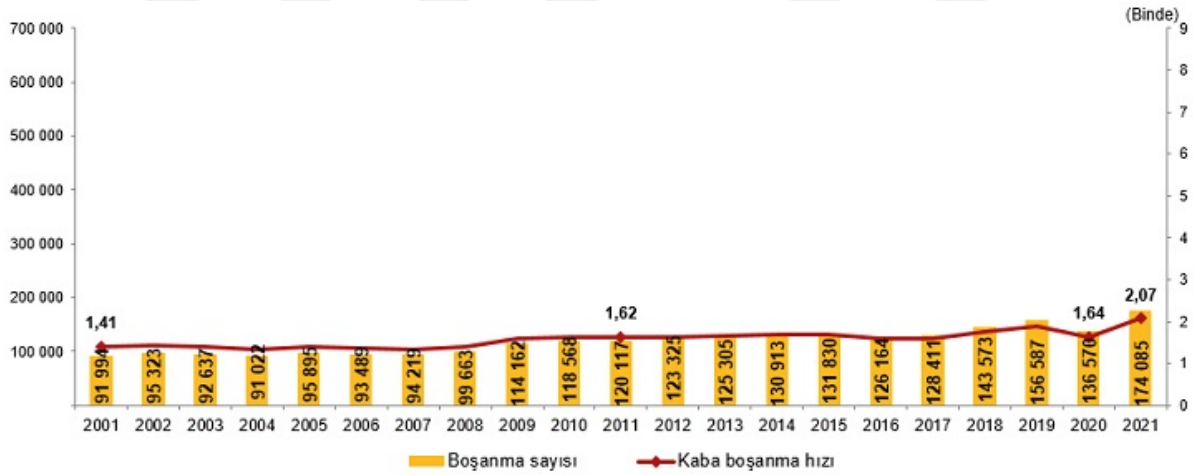
da kapsamaktadır. Bu durumda yurt dışından gelen nüfusun 98 bin 554'ünü Türk vatandaşları, 578 bin 488'ini ise yabancı uyruklu nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2020).

Şekil 2. 2. Evlenme sayısı ve kaba evlenme hızı, 2001- 2021

Kaynakça: (TÜİK, 2022).

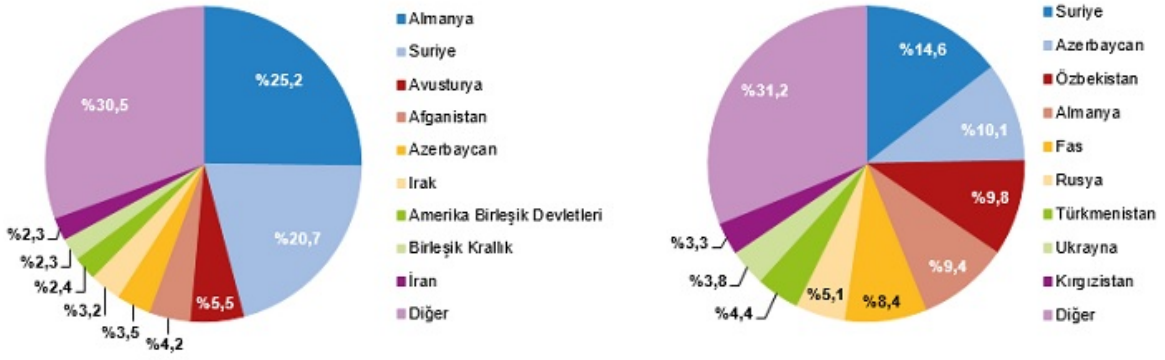
Türkiye’de yabancı damat ve yabancı gelinlerle 2021 yılında evlenen çiftlerin sayısı 561 bin 710’dur. 2001 yılından bu zamana kadar yıllar içinde nadir azalmalar görülse de genel olarak yabancılarla evlenme oranında bir artış söz konusudur (TÜİK, 2022).

Şekil 2. 3. Boşanma sayısı ve kaba boşanma hızı, 2001- 2021

Kaynakça: (TÜİK, 2022).

2020 yılında 136 bin 570 çift, 2021 yılında ise 174 bin 85 çiftin boşandığı görülmektedir. Boşanma sayısı binde olarak nüfusa oranlandığında kaba boşanma hızı binde 2,07 olarak gerçekleşmektedir (TÜİK, 2022). Evlenme sayılarına nispeten boşanma sayılarında azalma söz konusudur.

Şekil 2. 4. Uyruklarına göre yabancı damat (sol) ve yabancı gelinlerin (sağ) oranı, 2021

Kaynakça: (TÜİK, 2022).

2021 yılında yabancı kişilerle evlenenler içinde yabancı damatların sayısı, 4 bin 976 iken yabancı gelinlerin sayısı 23 bin 687 olurken bu sayı yabancı damatların oluşturduğu toplam damat sayısı olarak %0,9 toplam gelin sayısı ise %4,2'nin altındadır. Yabancı damatlar uyruklarına göre ele alındığında ilk sırada Alman damatlar gelmektedir. İkinci sırada Suriyeli damat, üçüncü sırada Avusturyalı damatlar yer almaktadır. Yabancı gelinler, uyruklarına göre ele alındığında ise ilk sırada Suriyeli gelinler gelirken ikinci sırada Azerbaycanlı gelinler, üçüncü sırada ise Özbek gelinler gelmektedir. Faslı gelinler ise bu sıralamayı beşinci sırada izlemektedir. TÜİK verilerine göre 1984 Faslı gelin, Türkiye'den evlenmiştir (TÜİK, 2022). Tüm bu veriler gösteriyor ki son yıllarda Türk erkekleriyle evlenerek Türkiye'ye yerleşen ve burada yaşayan yabancı kadınların oranlarında artış söz konusudur.

2.5.2. Kadın göçünün sınıflandırılması ve kadın göçmenlerin göç etme nedenleri

Kadınlar neden göç ediyor? Güvenilir ülke arayışından bahsedilmeli midir? Kadın göçmenler nasıl sınıflandırılmalıdır? Kadın göçmenlerin göç sınıflandırmaları aslında kadın göçüne yönelik nedenlerin başlangıcı mıdır? Sorularına yanıt arayacağımız bu bölümde günümüzde artık göç sürecinin ayrılmaz bir parçası haline gelen kadın göçmenler, hangi nedenlerle bu yolculuğu göze almaktadır.

Genel göç türlerinin bazı kategorilere ayrıldığını görmüştük. Kadın göçünde de benzer şekilde bu sınıflandırmayı yapmak mümkündür. Kadın göçü "zorunlu göç" ve "gönüllü/istekli göç" şeklinde sınıflandırılmaktadır.

"Zorunlu göç" olarak yapılan göç sınıflandırılmasında:

1. Sığınmacı/Mülteci göçü,
2. İnsan ticareti daha da özelden kadın ticareti mağdurlarının zorunlu göçleri

"İstekli/gönüllü göç" olarak yapılan göç sınıflandırılmasında:

1. Aile birleşmesi amacı ile yapılan kadın göçü
2. Evlilik yoluyla yapılan kadın göçü
3. İşçi göçü yer almaktadır.

Yukarıda ele alınan bu sınıflandırmada insan ticareti mağduru, aile birleşmesi ve evlilik amacıyla yapılan göçlerde göçün ana ögesi kadınlardan oluşmaktadır. Göç nedenlerini genel ve özel nedenler olarak ayırmak daha anlamlı olacaktır. Kadın göçmenlerin göç sürecine dâhil olmalarının başlıca genel nedenleri şunlardır:

- Güvenlik sorunları, yoksulluk, çalışma alanı arayışı, iş bulma talebi
- Aile birleşmeleri, evlilik (Yılmaz, 2019, s. 387- 388)

Özel nedenler ise;

- Vasiyet
- Arzular/hayal/kişisel hedefler

Kadınları göç sürecine yönelten genel ve özel nedenlerin yanı sıra kadın göçmenler için güvenilir ülke arayışı devam etmektedir. Buldukları ülkeden varmak istedikleri ülkeye gitme hayalini kuran her göçmen kadın için öncelik varılan ülkede güven içerisinde yaşama arzusudur.

Genellikle kadınlar göçü “bağlantılı göç” ile ilişkilendirilmektedir. Bağlantılı göç, göç sürecine katılan ailenin erkek üyeleri tarafından herhangi bir nedenle ya da zorunda kalarak yapılan yer değiştirmelerde, erkek üyelerle birlikte ailenin diğer üyesi olan kadının onu takip ederek göç sürecine dâhil olduğu bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Taştan, 2021, s. 178- 179). Ancak bu durum kadın göçünün nedenlerini sınırlamakla kalacaktır. Oysaki kadınların göç etme nedenleri ekonomik nedenlere; yoksulluk, işsizlik, emek göçü ve dışsal sınırlamalara dayanırken evlilik gibi ekonomi dışı nedenlere de dayanmaktadır (Buz, 2007, s. 39). 1970’lerin ortasında ilk defa Morokvasic, göçün sadece ekonomik sıkıntılardan kaynaklanan bir unsur olmadığını, kadınların yaşadıkları toplumlarda yerleşmiş olan baskıcı ataerkil güçlere ve kurumsallaşmış olgulara karşı hesaplanmış, ölçülüp tartılmış bir hareket olduğundan bahsetmiştir. Göç sürecine dâhil olan kadınların düşük sosyal statüleri ve toplumda kadına verilen değer göz önünde bulundurulması, kadınların göç etmelerinde etkili olan faktörler arasında görülmektedir. Genellikle göç eden kadınların göç sonrasında kazançlarını kendi ülkelerine daha da özelle aile bireylerine göndererek destek olmaları kadınların kendi toplumlarında nasıl algılandıklarına da etki etmektedir. Bu bağlamda kadınların göç etmelerinde sadece ekonomik nedenler yer almazken aynı zamanda ekonomi dışı nedenlerin etkili olduğu da görülmektedir (Dedeoğlu & Gökmen, 2011, s.21).

Kadınların ekonomi dışı göç etme nedenleri arasında evlilik gibi uluslararası yer değiştirmeler de etkilidir (Buz, 2007, s. 39). Evlilik göçü ile cinsiyet kimliğinden kaynaklı göç edenlerin

çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır. Bu dönemlerde yapılan araştırmalarda kadınların daha bağımlı bir şekilde evlilik göçünü kabul ettikleri görülmektedir (Özgür & Aydın, 2010, s. 20). Araştırmacılara göre kadınlar sadece evlilik göçü ve bağlantılı göçten dolayı göç etmemektedir. Kadınların göç etme nedenleri arasında aynı zamanda iyi bir eğitim almak, dünyayı görmek, yeni diller öğrenmek, deneyim kazanmak gibi olumlu nedenler olsa da kimi zaman siyasi nedenler, zorunlu göç nedenleri aynı zamanda hizmetçilik, seks işçiliği gibi olumsuz nedenlerden dolayı da göç ettikleri görülmektedir (Erten, 2017, s. 20- 21).

Kadınların göç öncesi, göç içinde ve göç sonrası karşılaştıkları olumsuzluklar elbette ki daha ağırdır. Kadınlar birçok şiddet unsuru ile karşı karşıya kalmak zorunda bırakılmışlardır. Örneğin; bozulmuş evlilikler, şiddet, evlilik anlaşmazlıkları gibi bazı dışsal faktörlerde kadınların göç etme nedenleri arasında görülmektedir (Buz, 2007, s. 40). Toplumsal cinsiyet rolü kadına, işgücü piyasasında kendisine yer edinmesinde de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklı olumsuz durumların varlığıyla mücadele etmesi konusunda yeni bir yük daha yüklemektedir. Göç araştırmalarına göre toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı üç temel sorundan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki kadınlara özgü sorunlar olarak adlandırılan aile birleşimi, bağlantılı göçlerin meydana gelmesi, kadını giderek bu süreçte yıpratmış ve mağduriyetine neden olmuştur. Diğer bir sorun ise kadınlar iş kollarında istedikleri ücret karşılığında çalışmadıkları için düşük ücreti kabul etmek durumunda kalarak işgücü piyasasında da sömürülmeye ve bu durumların varlığından dolayı da mağduriyetler oluşmaktadır. Son olarak ise kadınlar insan ticareti mağduru olmaktadır (Şeker & Uçan, 2016, s. 206).

Kadınlara yönelik her türlü şiddet, kadınların göç sürecine dâhil olmalarında önemli göç nedenleri arasında sayılmaktadır. Aynı zamanda kadınlar yetersiz sağlık bakımı, genel sağlık hizmetleri gibi birçok alanda yetersiz durumlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenler, kadınların göç etme nedenlerine dayanak oluşturmaktadır. Kadınların göç etme nedenleri genel olabildiği gibi özel nedenlere de bağlanmaktadır. Kadınları göçe iten bir diğer neden ise yaş ve ailedeki konumu ile ilgilidir. Yakın akrabalarının baskı ve ayrımcılıklarından kaçınma isteği de göç kararını tetiklemektedir. Böylelikle kadınlar göçe karar vermeyi ve göç sürecine dâhil olmayı bu baskıcı unsurlardan kaçış ve direnme yolu olarak görmektedir. Genel olarak bakıldığında kadınlara özgü göç nedenlerinin büyük bir çoğunluğu, ataerkil bir toplumda yaşayan kadınlara yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinin getirdiği kısıtlama ve baskılardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla kadın göçmenlerin göç etme nedenleri tek bir dayanakla açıklanmayacak kadar fazla ve değişiklik göstermektedir (Buz, 2007, s. 40).

2.5.3. Kadın göçmenlerin göç sürecinde karşılaştıkları zorluklar

Göç dalgaları göç eden göçmenleri etkilediği kadar göç edilen ülkeleri ve insanlarını da etkilemektedir. Bu zorlu sürecin elbette ki iki kesimi etkilediği görülmektedir. Kadınlar ve

çocuklar, her türlü göç hareketlerinde erkek göçmenlere göre daha dezavantajlı kesim olarak görülmektedir. Bu nedenle bu göçmenlerin özel olarak korunmaya ihtiyacı vardır. Kadın göçmenler göç sürecine dâhil olurken güven eksikliği çekmektedir. Sosyal izolasyon, utanç, zulme uğrama ve kadına özgü sağlık sorunlarının varlığı, bu güven eksikliğini ciddi düzeyde tetiklemektedir. Kadın göçmenlerin göç öncesi, göç anı ve göç sonrası süreçlerde karşılaştıkları birçok risk ve güçlükler söz konusudur (Taştan, 2021, s. 184).

Öncelikle kadın göçmenler birçok kesimin zorbalığına maruz bırakılmaktadır. Göç sırasında kadın göçmenler kaçakçılar, sınır görevlileri, polisler, diğer göç eden kesimlerin cinsel taciz ve fiziksel şiddetleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra sağlık sorunlarının sıklıkla yaşandığı, temizlik, hijyen olanaklarının sınırlı olması ya da hiç olmaması önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma riskinin olması, kadın göçmenlerin fiziksel, psikolojik ve sömürüye maruz kalmalarına neden olmaktadır. Aynı zamanda kadın göçmenler sadece bu zorluklarla karşı karşıya kalmamakla birlikte sınır dışı edilme korkusuyla sağlık sorunlarının giderilmesine yönelik hastane, doktor gibi mekanizmalara başvurma olanaklarından kaçınmaktadır. Göç ve göçmenlik sürecinin zorluklarına elbette ki gelinen ülkenin dil bariyeri ve kültürel engelleri dâhil olunca kadın göçmenlerin ulaşmak istediği sağlık hizmetlerine erişimi de kısıtlanmaktadır. Gerçekleşen bu zorlukların yanında göçmenin kendi ailesiyle yaşadığı sorunlar da göç sürecini zorlaştırmaktadır. Özellikle istenmeyen gebelik süreçleri, eş ya da aileye olan bağımlı olma hali, maruz kalınan şiddetin göz ardı edilmesi, kolluk birimlerine bildirilmesinde isteksizliğin söz konusu olması kadın göçmenlerin yaşadığı bir başka zorluk olarak görülmektedir (Yılmaz, 2019, s. 393- 394).

Göçmen kadınların göç sürecinde karşılaştıkları bir diğer sorun da ekonomik içerikli sorunlardan oluşmaktadır. Kadınlar çoğu zaman istihdam edildikleri işlerde düşük ücrette ve hizmet sektörlerinde çalıştırılmaktadır. Kadının finansal anlamdaki eksikliği vurgulanırken kadınların birçok alanda sosyal dışlanma ve sosyal dezavantajlara maruz kaldıkları görülmektedir. Göç süreci hem aile içi sorunlara hem de psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Özellikle aile içi yaşanan şiddet, kadınların diğer karşılaştıkları sorunlara karşı dirençlerini kırmaktadır. Bu durumun meydana gelmesi göçmen kadınların tekrar ülkelerine gönderilme korkuları, onları şikâyet etme mekanizmasını kullanmaktan alıkoymaktadır. Yaşanan aile içi şiddet veya aile içi sorunların aile büyüğü, yakın akraba, arkadaşla paylaşılabilmesi ya da baba evine gidememe durumları göçmen kadınları giderek yalnızlaştırmaktadır (Taştan, 2021, s. 190- 198).

Bir başka karşılaşılan sorun ise evlilik sonrasında kadınların eşlerinin onları terk etmeleri olabilmektedir. Bu nedenler göç eden kadınları her alanda yıpratmaktadır. Göç sürecinde karşılaşılan psikolojik sorunların varlığı uyum sürecini de zorlaştırmaktadır. Bu sorunları üç noktadan ele alırsak; (1) göç öncesinde yaşanan sorunlar, geçmiş kayıpları, travmatik olaylar aynı zamanda (2) göç esnasında yaşanan sorunlarda ise gidilen yol, zorlu yaşam şartları, aile

ve toplumsal ilişki ağlarının bozulması yer almaktadır. Son olarak (3) göç sonrasında yaşanan sorunlarda göç ile gelen belirsizlik durumu, işsizlik, dil bilmeme kültürel uyum sorunlarını da yer almaktadır. Sosyal alanda karşılaşılan kimi sorunlar da kadın göçmenlerin sosyal dışlanmaya maruz kalmalarına neden olmaktadır. Kişilerin topluma uyum sağlayamaması, ihtiyaçlarını karşılayamaması en önemlisi de vatandaşlıktan kaynaklanan haklarının olmaması ve geleceğe dönük planlarını gerçekleştirememeleri bu nedenler arasında sayılmaktadır. İnsanın yaşamını kolaylaştıracak öneme sahip olan pek çok unsurun yokluğu durumuna “sosyal dışlanma” denilmektedir. Sosyal haklara ulaşmada sınırlılık, bütünleşme sorunu, sağlık, barınma ve güvenlik gibi temel haklara erişememe durumu aynı zamanda sosyal ağların kopması, dayanışma sorunlarının varlığı göçmenleri olumsuz yönde etkileyecek birçok sorunu beraberinde getirir. Yaşanılan her zorluk ve sorun kadın göçmenler açısından psiko-sosyal sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Kadınların toplumda statüleri ne olursa olsun kadın olmalarından kaynaklı sorunlarla mücadele süreçleri bitmemektedir. Tüm bu olumsuz zorluklara rağmen bazı araştırmacılar, erkeklere göre kadınların göç sürecine daha iyi uyum sağladıklarını belirtmektedir (Taştan, 2021, s. 190- 198).

Görüldüğü üzere kadınlar göç sürecinde çeşitli olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Yaşanan ve yaşanması muhtemel olumsuzluklara rağmen kadınlar daha iyi bir yaşam arzusu içinde göç sürecine dâhil olmaktadır. Bu olumsuz durumların kaçınılmazlığı, kadınların göç yazında öneminin göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle göç sürecinde kadınların görünürlük kazanması son derece önemlidir. Çünkü kadınların göç sürecinde karşılaştıkları zorluklar ve göç etme nedenleri göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Bu kapsamda kadın göçmenlere yönelik araştırma ve çalışmaların artırılması, hem kadınların sosyal alanlarda geliştirdikleri stratejilerin varlığına hem de karşılaşılan sorunların çözümünde önemli değerlendirmelerin yapılmasına olanak sağlayacaktır.

2.5.4. Evlilik göçü perspektifinde gelinler ve evlilik motivasyonları

Dünya’da ve Türkiye’de evlilik yoluyla göçler yapılmaktadır. Türk erkekleriyle evlenmiş ve Türkiye’de yaşamakta olan Faslı kadınların sosyo-kültürel uyum açısından ele alınan uyum süreçlerini anlamak için literatürde yer alan evlilik göçü ve evlilik motivasyonlarına yönelik çalışma ve araştırmalara bakmak anlamlı olacaktır. Böylelikle hem dünyada hem de Türkiye’de aynı zamanda farklı ulusların da birbirleriyle gerçekleştirdikleri evliliklerin motivasyonlarını görmek için evlilik göçü literatürünü incelemek yararlı olacaktır.

Evlilik gerek geleneksel gerek modern toplumlarda yaygın olarak uygulanan dini kodları da içerisinde barındıran bir ritüel olarak görülmektedir. Kişilerin hayatlarında yeni başlangıçlara, yeni deneyimlere yol açan kadın ve erkeğin baba ocağından ayrılarak kendi ocaklarını kurmasını ifade etmektedir. Evlilikle ortaya çıkan aile kurumunun toplumsal hayat için önemi büyüktür. Bu bağlamda gerçekleştirilen evliliklerin biçimi de önem ifade etmektedir. Evlilik

biçimleri çeşitli şekillerde kategorize edilmiştir. Çevre faktörüne göre evlilik biçimleri “Endogami (Grup içi evlilik)”, “Egzogami (Grup dışı evlilik)” olarak ayrılırken eş sayısına göre ise “Monogami (Tek eşle evlilik)”, “Poligami (Çok eşle evlilik)”, “Grup evlenmesi”. İkamet durumuna göre “Neolokal”, “Patriokal”, “Matriokal”, otorite ilişkilerine göre ise, “Egaliteryan”, “Matriyarki”, “Patriarki Evlilik” olarak kategorize edilmektedir. Evlenme yollarına bakıldığı zaman “görücü usulü”, “kızkaçırma-oturakalma”, “beşik kertme”, “berdel (bedel)”, “tanışıp anlaşarak” evliliklerin yapıldığı da görülmektedir (Üstündağ, 2018, s. 39- 54). Bu evlenme yollarına, evlilik göçü yoluyla gerçekleştirilen uluslararası evlenmelerin eklenmesi de yerinde görülmektedir.

Göç çalışmalarında genellikle göçün emek ve istihdam ile olan ilişkisine değinilmektedir. Rossi'nin çalışmalarıyla birlikte aile birleşimi, evlilik gibi değişiklikler yoluyla göç edilmesinin arasındaki ilişki araştırılmıştır (Özgür & Aydın, 2010, s. 20). Bu araştırmalar kadınların göç sürecine farklı nedenlerle katıldıklarını göstermek için son derece önemlidir. Çoğu zaman evlenen eşin memleketine, bulunduğu şehre ya da doğrudan ülkesine yerleşilerek yapılan (Yılmaz, 2019, s. 389) bu özel göç çeşidine evlilik göçü denilmektedir (Aksoy, 2012, s. 20). Gittikçe artan göç hareketlerine paralel olarak evlilik göçünde de önemli bir artış söz konusudur. Bu nedenle bu alandaki araştırmaların artması gerekmektedir (Erkeç, 2017, s. 26). Evlilik göçü yoluyla uluslararası göç sürecine dâhil olan göçmenlerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (Deniz & Özgür, 2013, s. 152). Kadınlar evlilik göçü yoluyla dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmektedir.

Göç çalışmalarında genellikle kadın göçmenler, bağlantılı göç perspektifinde ele alınmaktadır. Evlilik genellikle göçü etkileyen bir yaşam olayı olarak da görülebilmektedir. Göç ve yaşamdaki hareketlilikler özellikle medeni durumun değişmesine yönelik adımlar: evlenme, boşanma, yeniden evlenme, ayrı yaşama, eşin ölümü gibi nedenler göç sürecini etkilemektedir. Evlilik göçünde eşlerden biri diğer eşin olduğu ülkeye giderek evlilik olayının doğasını gerçekleştirmektedir (Özgür & Aydın, 2010, s. 21). Kadınların evlilik göçünde sadece yerel sorunlardan kaynaklı göç etmelerinden ziyade eş seçiminde yeterli çekiciliğe sahip özelliklerin varlığı ya da yokluğu, cinsiyete göre dağılımdaki eşitsizlikler, geleneksel baskın pratikler, kadınların ekonomik ve sosyal hareketliliğinde etkili görülmektedir (Adiloğlu, 2018, s. 836-837).

Göçlerin arka planında genellikle ekonomik temelli vurgulamalar yapılsa da gelişen ve dönüşen dünyada seyahatlerin kolaylaşması, teknolojik ilerlemelerin varlığı, internetin yaygınlaşması, yurtdışında okuma, çalışma, seyahat gibi amaçlarla giden kişilerin çoğunluk sağlaması uzak mesafeler olsa da insanların evlilik yapmalarına engel olarak görülmemektedir. Genellikle evlilik göçüne katılan göçmen kadınların erkek göçmenlere nazaran ekonomik anlamda daha düşük gelir düzeylerinde olması, kadınların göçte katılma nedenleri arasında önemli dayanaklardandır (Erten, 2017, s. 26). Ülkelerin göçmenlere vatandaşlık alabilmelerini kolaylaştıran evlilik süreci, farklı şehirlerden insanların bir araya gelmelerini sağlarken aynı

zamanda birbirinden çok daha farklı coğrafyaların da etkileşim içerisinde olmasını sağlamaktadır. Teknolojinin, sosyal platformların, uygulamaların çoğaldığı günümüzde artık hiç bilmediğimiz coğrafyalardaki insanlarla yakınlık kurmak kolaylaşmaktadır. Özellikle internet çağı olarak algılanan bu dönemlerde dünyanın her noktasına kolaylıkla etkileşim sağlanmaktadır. Göç ve göçmen süreci bağlamında ele alındığında ise insanlar sosyal etkileşim platformlarını kullanarak dünyanın bir ucundan kendilerine eş bulabilmektedir (Yılmaz, 2019, s. 389- 390).

Örneğin; Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerinde evlilik ajanslarının reklamları son derece dikkat çekmektedir. Evlilik ajanslarının reklamlarında şirketler birtakım vaatlerde bulunarak kişilerin uluslararası evliliklerini kolaylaştırmaktadır. Evlilik şirketlerinin iddia ettikleri vaatler ise 1) “bakire gelin sağlayın”, 2) “üç ay içinde evliliği hızlandırın”, 3) ekstra para talep etmeyin” ve 4) “gelin ilk yıl kaçarsa, yenisini telafi edeceklerini garanti eder”. Medyanın ön ayak olduğu uluslararası evliliklerin büyük bir çoğunluğu, Çinli erkeklerin Vietnam, Doğu ve Güney Asya kadınları arasında popülerlik göstermektedir. Aynı zamanda evlilik ajansları medyanın işlevselliğini kullanarak Vietnamlı kadınların çalışkan, şefkatli, güzel olduklarını da vurgulamaktadır (Su, 2013, s. 1).

Evlilik göçü yoluyla kendi ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkeye yerleşen kadınların hangi faktörler tarafından motive edildiği sorusu akıllara gelmektedir. Gernsheim’e göre günümüzde uluslararası yapılan evliliklerin büyük bir çoğunluğunda ekonomik ve politik nedenlerin varlığı az gelişmiş veya fakir ülkelerde yaşayan kadınların, sosyal yaşam standartlarını iyileştirmek, geliştirmek amacıyla aynı zamanda sosyal hareketlilik imkânına sahip olmayı istemelerinden kaynaklı olarak evlilik amacıyla göç etmeleri önemli bir motivasyon kaynağı olarak görülmektedir (Hu, 2022, s. 38). Evlilik göçü yoluyla yapılan bir araştırmada, kadınları evlilik göçüne yönelten bazı evlilik motivasyonlarından da bahsedilmektedir. Yapılan araştırma sonucu bazı kadınların aile/aileden kaynaklı motivasyonla bazılarının ise kardeş, kuzen, arkadaşla ilgili motivasyonla diğerlerinin ise akraba/hısımdan kaynaklı motivasyonlarla evlilik göçüne dâhil oldukları belirtilmektedir (Adiloğlu, 2018, s. 845). Uluslararası evliliklerin yapılmasında aynı zamanda bir başka önemli motivasyon da öne sürülmektedir. Bunlar arasında farklı etnik ya da kültürdeki kişilerin evlenmeleri yer alırken aynı zamanda etnik bağlılık, akrabalık ilişkisi gibi ya da aracı kişiler tarafından yapılan evlilik motivasyonları da yer almaktadır. Evlilik göçü yoluyla göç eden kişilerin bu motivasyonları kullanmalarında eş tercihlerini belirleyen en temel etken, etnik bağlılık ve devamlılık olarak görülmektedir (Yıldırım, 2015, s. 134). Öyle ki Massey’e göre göç sürecine dâhil olan göçmenlerin kendi memleketlerinde kalan kişilerle soydaşlık, ortak köken, akrabalık ve dostluk gibi kişilerarası bağlantılar bu göçlerin sürdürülmesinde önemli bir etken olarak görülmektedir (Gelekcı, 2014, s. 186).

Kadınlar ve erkeklerin göç motivasyonları çoğu zaman emek göçü ile ilişkilendirilmektedir. Mevcut araştırmalar erkeklerin daha fazla emek göçüne odaklandığını belirtirken kadınların

ise daha az bir ölçüde tercih ettiklerini savunmaktadır. Genellikle yapılan çalışmalar sosyal ağlar ve emek göçü motivasyonlarının göç sürecinde oynadığı rollere değinmektedir. Örneğin bir araştırmaya göre Çin'in Guangdong eyaletindeki Gaozhou kentinde emek göçü nedeniyle gelen işçilerin iş arkadaşları veya yerel erkeklerle evlendikleri gözlemlenirken emek göçünün evlilik göçüne dönüştüğünü belirtmektedir. Öyle ki emek göçü yoluyla yer değiştiren göçmenlerin emek ve evlilik piyasaları benzer kabul edilirken iki farklı göç türünde de kullanılan ağ ve motivasyonların farklılığından da bahsedilmektedir. Bir başka araştırma kapsamında Vietnam ve Tayvan arasında yapılan araştırmalarda, genellikle Vietnamlı kadınların yabancı erkeklerle evlenerek eşlerinin ülkelerine yerleşmelerindeki önemli motivasyon, kadınların Vietnam'daki ailelerine ve yerel toplumlarına daha fazla ekonomik katkı sağlamak amacı olarak belirtilmektedir (Su, 2013, s. 9- 16).

Uluslararası evlilik göçünün motivasyonu genellikle arz ve talep düşüncesiyle yorumlanmaktadır. Vietnam ve Çin özelinde düşünüldüğünde kırsal kesimde yaşayan Vietnamlı kadınların Çin'de yaşayan erkeklerle evlenerek kent yaşamına veya ekonomik anlamda daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak istemeleri ve özellikle Vietnam Savaşı sonrası erkek nüfusundaki azalma talep yönünü vurgularken Çinli erkekler için bu durum arz yönünü vurgulamaktadır. Çünkü Çin'deki doğum oranlarındaki artış, kadın nüfusunun fazlalığı dikkat çekerken asıl nedenin ise Çinli erkeklerin kendi yaşadıkları toplumdaki kişilerden daha düşük gelir elde ettikleri için Çinli kadınlar tarafından tercih edilmemeleridir. Bu nedenle Çinli erkekler kendilerinden nispeten daha düşük gelirliler, yoksul Vietnamlı kadınlarla evlenmeyi tercih etmektedir. Evlilik göçü yoluyla Çin'e giden kadınların üç ana evlilik motivasyonuna sahip oldukları görülmektedir. İlki Vietnamlı kadınların daha iyi yaşam koşulları ve güvenli, refah bir ortamda yaşama arzuları, ikincisi Vietnamlı kadınların evliliği, Vietnam'da kalan ailelerini desteklemek için bir araç olarak kullanmaları, üçüncüsü ise Vietnam Savaşı nedeniyle kadın ve erkek sayısındaki dengesizlikten kaynaklanmaktadır (Su, 2013, s. 9- 16)

Evlilik motivasyonları evlilik göçünü tetikleyen önemli değişkenler arasında görülmektedir. Lianling tarafından yapılan araştırmada evlilik motivasyonları iki şekilde ele alınmaktadır. İlki kadınların evlenme motivasyonları, ikinci ise erkeklerin evlenme motivasyonlarıdır. Kadınların evlenme motivasyonları arasında 1) daha iyi bir yaşam arzusu, ekonomik gelişme noktasında daha düşük gelir elde edilen ülkelerde kadınların kendilerinden nispeten daha yüksek ücretle çalışan ve ekonomik refaha sahip olan, yaşam koşullarının daha iyi olduğu kişilerle evlenmelerinde etkili olan bir motivasyondur. Öyle ki göç teorilerinde ekonomik kazanımlar göçün birincil motivasyonu olarak görülmektedir. Ekonomik olarak gelişmiş ülkelere doğru yabancı evliliklerin yapılmasında ekonomik hedefler baskındır. 2) Yoksullukla başa çıkma konusunda aile stratejisi, kadınların ailelerini yoksulluktan kurtarmanın bir yolu olarak yabancı evlilikler yaparak ailelerine maddi destek sağlamayı amaçlamaktadır. 3) "Evlilik Sıkışıklığı"- cinsiyet oranındaki dengesizlik, kadınların bir başka motivasyonu olarak ele alınmaktadır. Bu kavram iki cinsiyet arasındaki dengesizliği ifade etmektedir. Doğurganlık oranındaki düşüş, doğumda cinsiyet oranındaki artış, savaş gibi nedenlerle bir bölgede bir

cinsiyetten daha az ya da fazla olunması, evlilik sıkışıklığına neden olmaktadır. Böylelikle kadınlar Vietnam Savaşında olduğu gibi erkek nüfusundaki azalmadan sonra Vietnamlı erkeklerin ikinci ya da üçüncü eşi olmak yerine, başka milletlerden erkeklerle evlenmeyi tercih etmektedirler (Su, 2013, s. 17- 35).

Erkeklerin evlenme motivasyonları ise 1) yerel kadınları bulamamak, evliliği zorlaştıran birtakım engellerin söz konusu olması, erkeklerin kendi yerel halklarından olan kadınlarla evlenmelerini güçleştirmektedir. Örneğin; yaşlılık, düşük gelir, düşük ücret, zayıf kişisel görünüm, sessiz kişilik, daha az sosyal sermaye, zihinsel ve fiziksel hastalık gibi nedenler yanı sıra aile faktörü etkili olmaktadır. Bu nedenlerin varlığı erkeklerin uluslararası evlilik yapmalarında önemli rol oynamaktadır. 2) Kadın Açığı, kadınların iş veya evlilik yollarıyla göç etmeleri, cinsiyet oranında dengesizliğe ve yerel kadın sıkıntısı yaşanmasına neden olduğundan erkeklerin evlilik pazarına yöneldiğini vurgulamaktadır. 3) Geleneksel eşlerin tercih edilmeleri, erkeklerin kendileriyle aynı dil ve kültürden olan geleneksel ve ideal eşlere sahip olma isteği, erkeklerin uluslararası evlilik yaparak kadınları çekmek istemelerindeki motivasyon olarak görülmektedir. Erkeklerin, güzel ve genç geleneksel yabancı kadınlarla evlenmeyi tercih etmelerinde yabancı kadınların onlara bakma ve itaat etme konusunda iyi olduğu düşüncesi yatmaktadır. Böylelikle bu motivasyon, uluslararası evlilik göçünün gelişmesine yardımcı olmaktadır (Su, 2013, s. 17- 35).

Evlilik motivasyonları olarak ele aldığımız başlıkta mevcut araştırmalarda evliliklerin; ekonomik, politik, akraba-hısım, etnik bağlılık, kültürel bağlılık gibi motivasyonlarla evliliklerin yapıldığı görülmektedir. Bu motivasyonlara ek olarak araştırmacı tarafından tüm evlilik motivasyonlarının kapsamı genişletilerek literatüre yeni birtakım evlilik motivasyonları eklenmiştir. Bu bağlamda uluslararası evliliklerin yapılmasında ve bu evlilikler yoluyla göç edilmesinde temel alınan evlilik motivasyonları şu şekilde sıralanabilir: Ekonomik, Siyasi-Politik, Sosyo-Kültürel, Akraba-Hısım ilişkisi, Irk-Etnik ilişkisi, Aşk-Sevgi, Kırsal-Kentsel ve Coğrafi Yakınlık temelli.

(1) Ekonomik temelli motivasyonu kendi içerisinde, sosyal yaşam koşullarının yükseltilmesi ve sosyal hareketlilikten kaynaklı çeşitli imkânlara erişim kolaylığı olarak ele alabiliriz.

(2) Siyasi-Politik temelli motivasyon nedeniyle göç eden kişilerin bu motivasyon kapsamına dâhil olmalarının en önemli sebebi, ülkelerinde güvenlik korkusu, savaş ve geleceklere yönelik endişeleri belirlemektedir.

(3) Sosyo-Kültürel temelli motivasyon ise göç edilen ülkeye ticaret, turizm, iş seyahatleri gibi nedenlerden dolayı gelenlerin yerel halk ile uyumu, yerel halkın kültürel zenginliklerine yönelik merakları, çevreyi tanıma ve sevme gibi temel motivasyonları belirlemektedir.

(4) Akraba-Hısım ilişkisi temelli motivasyon ise kendi içerisinde olumlu ve olumsuz unsurlar taşımaktadır. Olumlu olarak ele alınan unsur göç edilen ülkede akraba, eş, dost, kuzen, arkadaş aracılığıyla gelerek uyum sürecinin kolaylığından faydalanmayı ifade etmektedir. Olumsuz

olarak ele alınan unsurda ise göçe neden olan aile, akraba, mahalle baskısı nedeniyle bulunan yerden bir kaçış ve kurtuluş motivasyonunu içermektedir.

(5) Irk-Etnik ilişki temelli motivasyon ise daha çok ulusların kendi ırk ve etnik gruplarıyla evlenerek uyum süreçlerinde de kolaylığı amaçlamak üzerine belirlenmektedir.

(6) Aşk-Sevgi temelli motivasyon, karşılıklı duygu içeren kadın ve erkeğin evlenmelerindeki motivasyonu ifade etmektedir.

(7) Kırsal-Kentsel temelli motivasyon, genellikle kırsal yaşamdan kente gitmeyi amaç edinen ve kentin çekici faktörlerinden yararlanmayı, kırsal yaşamın itici faktörlerinden kaçışı ifade etmektedir. Bu nedenle yapılan evlilikler kısmen de olsa ekonomik temelli motivasyonlara dayansa da burada asıl vurgulanmak istenen, kırsal yaşamın kısıtlı imkânlarını kentin çeşitli imkânlarına tercih etmektir.

(8) Coğrafi Yakınlık temelli motivasyon, genellikle sınırları birbirine yakın komşu ülkeleri veya “buradan bakınca şurası Türkiye” denilebilecek yakınlıkları ifade etmektedir.

Tablo 2. 2. Dünya ve Türkiye’deki evlilik motivasyonları

Evlilik Motivasyonları	Ekonomik
	Siyasi-Politik
	Sosyo- Kültürel
	Akraba-Hısım ilişkisi
	Irk-Etnik Bağlılık
	Aşk-Sevgi
	Kırsal-Kentsel
	Coğrafi Yakınlık

2.5.5. Literatürde yer alan evlilik göçü örnekleri ve gelin tipolojisi

1970’li yıllarda Amerika ve Avrupa ülkeleri arasında keşfedilen ve yaygınlaşan “mail-order gelini” kavramı, uluslararası evlilik kökeninin dayanağı olarak görülmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre “mail-order gelini” modeli 1970-1990 yılları arasında giderek artmıştır. Bu model çöpçatanlık yoluyla Güney Kore, Singapur, Japonya, Çin, Tayvan gibi Asya ülkelerinin başını çektiği uluslararası evlilik göçüne de zemin hazırlamıştır (Hu, 2022, s. 37). Tayvan toplumunun 1990’lı yılların ortalarından itibaren özellikle “Vietnamlı Gelin” ve “Dalulu¹ Gelin”

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. (Karluk, 2018, s. 80).

reklamlarının giderek yaygınlaşmasıyla birlikte yabancı gelinlere olan ilgi artmaktadır. Kırsal alanlarda yaşayan ve düşük gelirli Tayvanlı erkeklerin, hem şahsi girişimleri hem de evlendirme şirketlerinin aracılığıyla bu gelinlerle evlenerek gelin ithaline başladıkları bilinmektedir. 2001- 2005 yılları arasında Tayvan resmi makamlarından elde edilen verilere göre yabancı gelinlerle yapılan evliliklerin toplam sayısı 784,921 olarak dikkate alınırken bu gelinler arasında %13,7'lik kısım Dalulu gelinlerden, %9,8'lik kısım Güneydoğu Asyalı gelinlerden oluşmaktadır. Bu sebeple Tayvan'da 2004- 2005 yılları arasında doğan çocukların %86,9'unun annesi Tayvanlı olurken diğer kesime dâhil olanların ise Çin, Makao, Hong Kong ve Güneydoğu Asyalı kadınlardan oluşması, Tayvan medyasında büyük ilgi görerek Tayvan'ın "Beşinci Etnik Grubu" olarak değerlendirilmektedir. Yabancı gelinlerle evliliklerin giderek artış göstermesi Tayvan yerlilerinin toplam nüfusunu aşacak duruma kadar gelmektedir. Aynı zamanda Vietnamlı, Endonezyalı, Taylandlı gelinlerin göç ederek Tayvan'a yerleşmeleri, Tayvan kültürünün de zenginleşmesine olanak sağlamaktadır (Karluk, 2018, s. 66- 67).

Göç ve göçmen süreci bağlamında ele alındığında ise insanlar sosyal etkileşim platformlarını kullanarak dünyanın bir ucundan kendilerine eş bulabilmektedir. Böylelikle bu sürecin olağan akışında kadın veya erkek göçmenler eşlerinin bulunduğu ülkelere göç etmektedir. Yılmaz'ın da aktardığı gibi Uzak Doğu Asya ülkelerinde sıklıkla rastlanan bu durum Çin, Tayvan ve Japonya'dan insanların Vietnam, Tayland, Filipinli kadınlar içerisinden eş aradıklarını belirtmektedir (Yılmaz, 2019, s. 389- 390). Japonya 1980'li yıllardan beri Çin, Kore, Tayvan, Filipinler ve diğer Güneydoğu Asya ülkelerinden çok sayıda evlilikler yaparken evlilik partnerlerinin sayısı o yıllardan beri yılda yaklaşık olarak 21.000 kadın göçmen sayısına ulaşmaktadır. Güney Kore'de ise ülkeye gelen yabancı gelinlerin sayısında büyük bir artış söz konusudur. Güney Kore'ye evlilik göçü yoluyla gelen Moğolistan, Kamboçya, Rusya, Tayland, Çin ve Filipinli kadınların sayısı giderek artmaktadır. Öyle ki Güney Kore'ye yasal ve yasadışı yollarla gelen Çinli kadınların sayısı 200.000 olarak tahmin edilmektedir. Yapılan evliliklerin çoğu cinsiyet oranlarındaki dengesizlik, düşük doğurganlık oranları, yüksek boşanma ve sosyo-ekonomik nedenler, gelir düzeylerinde düşüklük, farklı ekonomik büyümelerden kaynaklanmaktadır (Su, 2013, s. 6- 8). Batı kamuoyunda ise çoğunlukla evlilik göçü yoluyla Hindistanlı kadınların İngiltere'ye göç ettikleri gündeme gelmektedir. İngiltere'nin yanı sıra Hindistanlı kadınlar Bangladeş, Filipinler, Çin ve Tayland gibi Asya ülkelerine göç ederek evlilik göçünün artmasına yol açmaktadır (Deniz & Özgür, 2013, s. 152).

Genellikle az gelişmiş ülkelerden evlilik amacıyla gelen kadınların evlilik motivasyonlarının başında, yaşam koşullarını iyileştirme çabası söz konusudur. Bu nedenle bu kadınlar "evlilik ajansları"ni kullanarak Asya'dan Amerika'ya kadar gelişmiş ülkelerde yaşayan erkeklerle evlenmeyi tercih etmektedir. Literatüre bakıldığı zaman evlilik amacıyla yapılan göçlerin başında Vietnam, Myanmar, Endonezya, Çin, Filipinler, Tayland gibi az gelişmiş ülkeler gelmektedir. Bu uluslararası evlilik haritası şu şekilde özetlenebilir. Çin'deki erkeklerle evlilik yapanlar arasında başta Vietnam olmak üzere, Laos, Myanmar, Kuzey Koreli kadınlar yer almaktadır. Singapur'daki erkeklerle evlilik yapanlar arasında ise başta Çinli, Vietnamlı,

Endonezyalı ve Filipinli kadınlar yer almaktadır. Güney Kore ve Japonya gibi ülkelerdeki erkekler Vietnamlı, Çinli ve Taylandlı kadınlarla evlenmektedir. Belirttiğimiz gibi bu evliliklerin çoğu ekonomik amaçlı bir motivasyon taşımaktadır. Yapılan çoğu araştırmaya göre evlilik göçü amacıyla yapılan evliliklerde başta ekonomik kaynaklı motivasyon söz konusu olsa da aynı zamanda politik, toplumsal ve kültürel amaç taşıyan motivasyonlar da söz konusudur. Nasıl ki Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenerek daha iyi yaşam koşulları ekonomik amaçlı bir motivasyon olarak görülse de, Rosario'nun araştırmalarında olduğu gibi Filipinli kadınların Amerikalı erkeklerle evlenmelerindeki temel motivasyon siyasi, kültürel aynı zamanda ekonomik unsurlar taşıdığı belirtilmektedir. Filipinli kadınları Amerikalı erkeklerle evlenmeye iten önemli unsurlar arasında, Amerika'nın bireyciliği, özgür seçimlere ve adil rekabeti vurgulayan kültürel normları ve ekonomik anlamda refah seviyesinin yüksek olması, Filipinli kadınlara çekici gelmektedir. Bir başka deyimle göre "süt ve balın meşhur ülkesi" olarak vurgulanan Filipinli kadınlar için Amerika, sosyal statülerinin yükselmesi açısından ilk tercih edilen ülke arasında gelmektedir. Böylelikle Filipinli kadınlar açısından bakıldığında sadece ekonomik motivasyonun değil de aynı zamanda "değer odaklı" motivasyon kaynağının önemsendiği görülmektedir. Çinli kadınların Amerikalı erkeklerle evliliklerine bakıldığında temel motivasyon unsurlarının; yabancı kültürlerle karşı duyulan hayranlık, küreselleşmenin etkisiyle maddi cazibelerin varlığı, kişisel veya evlilik araçlarının etkileri bu uluslararası evliliklerin artmasında önemli katkılar sunmaktadır. Çinli kadınların İngiltere'de yaşayan erkeklerle evlenmelerinde ise daha çok ekonomik amaçlı motivasyonlar söz konusudur. Lee ve arkadaşlarının araştırmalarında bu evliliklerinin beyaz erkeklerle yapılmasının önemli nedenlerinden biri de ekonominin yanı sıra daha çok aşk ve sevgiden kaynaklanmaktadır (Hu, 2022, s. 37- 39).

Lianling Su tarafından 2013 yılında yayımlanmış olan "Cross- Border Marriage Migration of Vietnamese Women to China" adlı yüksek lisans tezinde (İngilizce yazılmış) Vietnamlı kadınların evlilik göçü yoluyla göç ederek Çinli erkeklerle evlenmelerini konu edinmektedir. Çin'in Guangxi eyaletinden 64 Çinli-Vietnamlı çiftle gerçekleştirilen derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak yapılan araştırma, Vietnam'ın kırsal bölgelerinden gelerek ve nispeten daha düşük eğitilmiş kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerine dayanmaktadır. Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerindeki temel motivasyon, kadınların daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteğinden kaynaklanmaktadır. Vietnamlı kadınlar Çinli erkeklerle evlenerek Çin'de yaşamaya başlayıp buradaki ekonomik olanaklardan faydalanmak istedikleri için Vietnamlı erkeklerden ziyade Çinli erkekleri tercih etmektedir. Aynı zamanda Çin'e gelin giden Vietnamlı kadınlar, Vietnam'da kalan ailelerine de ekonomik anlamda destek olmaktadır. Vietnamlı kadınların bu iki motivasyon dışında bir başka dikkate aldıkları motivasyon ise Vietnam Savaşı'ndan kaynaklanan ve yüksek oranda erkek ölümlerinin meydana gelmesiyle Vietnam'daki kadın ve erkek oranında dengesizliğe neden olan cinsiyet oranındaki eşitsizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Vietnamlı kadınlar başta Çin olmak üzere başka milletlerden erkeklerle evlilik yapmaktadır. Çinli erkeklerin Vietnamlı kadınlarla

evlenmelerindeki motivasyon ise sosyo- ekonomik anlamda Çin'in kentsel alanlarında yaşayan insanlardan nispeten daha düşük eğitim ve gelire sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Çinli erkekler ve Vietnamlı kadınlar, potansiyel eşlerini bulma konusunda resmi olmayan bir takım yollar kullanmaktadır. Vietnam ve Çin'in sınır komşusu olması sebebiyle özellikle kuzey sınırlarındaki kültürel ve dilsel benzerlikler, tarihsel bağlantılar iki ülke arasında evlilik göçü yoluyla gerçekleştirilen evliliklerin giderek artmasını kolaylaştırmaktadır (Su, 2013, s. 2- 15).

Liping Hu tarafından yapılan bir araştırmada 2021 yılında yayımlanmış olan "Çin'in Güneybatı Sınırında Yapılan Uluslararası Evliliklerdeki "Vietnamlı Kadın" Üzerine Bir İnceleme" adlı makalesi, uluslararası evlilik göçünü anlamak adına önemli araştırmalardan biri olarak görülmektedir. Vietnamlı kadınların yasadışı yollarla Çinli erkeklerle evlenerek Çin'e taşınmalarını, aynı zamanda bu kadınların evliliklerindeki toplumsal arka plan ve Vietnamlı kadınların yaşamlarına dair bir araştırmayı konu edinmektedir. Araştırmaya göre Çinli erkeklerin kendi memleketlerinden kadınlarla evlenmelerindeki engellerden biri, başlık parasının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Çin'in kırsal alanlarında yaşayan erkekler, ülkenin güneybatısında yer alan Vietnam, Myanmar, Laos gibi kırsal bölgelerdeki kadınlarla evlenmeyi tercih etmektedir. Özellikle Çin sınırını aşarak Çinli erkeklerle evlenen kadınlar arasında Vietnamlı kadınların sayısı daha fazladır. Öyle ki bu sayının 100.000 kişiyi geçtiği tahmin edilmektedir. Araştırma, Çin ve Vietnam gibi iki komşu ülkeden evlilik göçü yoluyla gerçekleştirilen göçlerin giderek artmasına dikkat çekmektedir. Bu bağlamda Çin, akademik literatüründe de geniş yer bulmaktadır. Vietnamlı kadınlar arkadaş, akraba ve evlilik ajansları yoluyla Çinli erkeklerle evlenmektedir. Araştırmanın ortaya koyduğu önemli sorunlardan biri de Vietnamlı gelinlerin resmi nikâhlarının bulunmamasıdır. İki ülke arasındaki belge, prosedür sorunları, kimlik belgelerini almalarındaki sorunlar kadınların resmi nikâh olmadan evlenmelerine yol açarken kadınların yasal statüye sahip olmamaları, gelin geldikleri ülkede zorluk yaşamalarına neden olmaktadır. Bu nedenlerin varlığı Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerine engel olmasa da yine de Vietnamlı kadınlar için "vatandaş olmayan kadın" gibi söylemlerin çoğalmasına yol açmaktadır. Vietnam'dan Çin'e yasal olmayan yollarla gelen Vietnamlı kadınlar, Çinli erkeklerle evlenerek ülkede yasadışı bir şekilde yaşamaktadır. Yalnız Vietnam ve Çin kültüründeki benzerlikler, Vietnamlı gelinlerin Çin'e uyum sağlamalarında önemli unsurlardan birini oluşturmaktadır. Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerindeki temel motivasyona bakıldığında bu kadınların iki ülke arasındaki gelişmişlik farklarına göre Çinli erkeklerle evlenerek Çin'de daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteklerinden kaynaklanmaktadır. Çinli erkeklerin evlenmelerindeki motivasyon ise Vietnamlı gelinlerle benzerlik göstermektedir. Çinli yoksul kırsal alanlarda yaşayan bu erkekler, ekonomik yetersizlik nedeniyle kendi çevrelerinden evlenemediklerinden için komşu ülkeden gelin ithal etmektedir. Bu iki temel durumu tetikleyen önemli motivasyonlardan biri de elbette ki coğrafi yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Araştırmanın da vurguladığı gibi Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerindeki temel sebep, ekonomik anlamda daha rahat yaşam koşullarına sahip olmaktır. Araştırma, Vietnamlı

kadınların sosyal, ekonomik, politik, kamusal, kültürel birçok sorunlarla karşı karşıya kaldıklarına da dikkat çekmektedir (Hu, 2021, s. 333- 359).

Evlilik göçü yoluyla göç eden kişilerin evlenmelerinde çeşitli motivasyonlar söz konusudur. Etnik bağlılıktan kaynaklanan motivasyonlar arasında örneğin Tayvan'daki Hakka azınlığı dikkatimizi çekmektedir. Uluslararası evliliklerin yaygın olarak görüldüğü Tayvan'da bazı azınlıkların eş tercihleri o gurubun motivasyonunu belirlemektedir. Tayvan'da çeşitli etnik gurupların varlığı Tayvan'ın çok kültürlü bir toplum olarak tanımlanmasında önemli rol oynamaktadır. Hakka azınlığı da bu etnik guruplar arasında yer alan ve eş tercihlerinde kendi etnik guruplarından oluşan Endonezyalı Hakkalar ile evlilikler gerçekleştirmektedir. Böylelikle aynı etnik bağlılığa sahip olan ve kültürel normları, kimliği aynı zamanda aynı değerleri paylaşan gurupların kültürel uyum sürecini kolaylaştırmaları da bu evliliklerin giderek artmasında rol oynamaktadır. Bu bağlamda Tayvan'daki Hakka azınlığı Endonezya'daki Hakkalar ile etnik bağlılık temelli motivasyonla evlilik göçüne dâhil olmaktadır (Yıldırım, 2015, s. 134). Aynı şekilde Vietnam'ın Mekong Deltası bölgesinde evlilik göçü yoluyla gerçekleştirilen evliliklerin büyük bir oranı benzer etnik guruplar arasında yapılmaktadır (Su, 2013, s. 16).

Malezya ve Hindistan gibi gelir düzeyi düşük ülkelerde, genellikle kırsal alanlardan nispeten gelir düzeyi yüksek alanlara evlilik göçü ile kadınların hareketliliği söz konusudur. Kırsal alanda yaşayan Taylandlı kadınların evlenerek yoksulluktan kaçış yolu bu davranışı ortaya koymaktadır. Kadınlar için evlilik göçü, aile oluşumu ve daha iyi yaşam koşullarını elde etme anlamına gelmektedir. Dünya'da evlilik göçünde birbirine benzer özelliklere rastlanmaktadır. Örneğin Taylandlı, Filipinli, Japon, Koreli kadınlar için yasal oturma almak ve güvenli yerleşme, evlilik göçü açısından önemli bir konu iken, Porto Riko'lu kadınlar için evlilik daha çok ekonomik ve bağımsızlık kazanma motivasyonu olarak görülmektedir. Bir başka örnekte ise Almanya ve Belçika'da Türk erkekleriyle evlenen kadınların, yakın akrabalarının baskılarından kurtulmak ve bağımsız olma amacıyla evlilik yaptıkları görülmektedir (Özgür & Aydın, 2010, s. 21- 22).

Türk erkekleriyle evlilik göçü yoluyla evlenerek Türkiye'ye yerleşen kadınlar üzerine yapılan araştırmalar dikkate alındığında, bu kadınların çeşitli motivasyonlarla evlendikleri görülmektedir. Gürcü, Suriyeli ve Rus kadınların Türk erkekleriyle evlenmelerinde genellikle kullandıkları motivasyonlar, coğrafi yakınlıktan kaynaklanmaktadır. Azerbaycanlı, Kosovalı kadınların ise Türk erkekleriyle evlenmelerindeki temel motivasyonun hem kültürel yakınlık hem de tarihi yakınlıktan kaynaklandığı görülürken aynı zamanda coğrafi mesafenin kısalığı da önem ifade etmektedir. Kazakistanlı, Kırgızistanlı kadınların evlenmelerinde ise kültürel yakınlıktan kaynaklanan motivasyonlar edindikleri görülürken (Hu, 2022, s. 46) bazı araştırmalara göre ise Kazakistanlı kadınların Türk erkekleriyle yaptıkları evliliklerin aşk ve sevgi motivasyonlarından kaynaklandığı da vurgulanmaktadır (Nakipbayeva, 2020, s. 58).

Oi Ting Chan tarafından 2017 yılında yayımlanmış olan "Daughter (-in- law) of Turkey": An Account of Internatiol Marriages From South East Asian Women in İstanbul" adlı yüksek lisans

tezinde (İngilizce yazılmış) evlilik göçü yoluyla Güneydoğu Asya'dan gelen kadınların Türk erkekleriyle evlilikleri araştırılmaktadır. 20 katılımcıdan oluşan araştırmada Vietnamlı, Çinli, Tayvanlı, Güney Koreli, Taylandlı, Filipinli kadınların Türk erkekleriyle evlenerek İstanbul'a evlilik göçü yoluyla geldikleri ve burada yaşadıkları yer almaktadır. Araştırmaya katılan kadınların çoğu, iyi eğitim almış ve üniversite mezunu kadınlardan oluşmaktadır. Güneydoğu Asya kadınlarının birçok noktadan Türk toplumundan farklılıkları görülmektedir. Kadınların daha çok bağımsız, bireyci, yemek alışkanlıkları ve dini inanç noktasında farklılıkları söz konusudur. Katılımcı kadınlar Türk eşleriyle, Türkiye'de eğitim, çalışma, tatil, seyahat gibi nedenlerle buldukları sırada tanışarak evlenmişlerdir. Aynı zamanda araştırmada dikkat çeken bir başka tanışma şekli ise internet aracılığıyla olmuştur. Araştırma Facebook'ta 17600 kişiden oluşan "Turkey people find true love with Asian girls/ Türkiye halkı Asyalı kızlarla gerçek aşkı buluyor" adlı grubun Türk erkekleriyle Güneydoğu Asyalı kadınların tanıştıkları bir platformdan bahsetmektedir. Araştırma kapsamında uluslararası evliliklerin artmasında evlilik ajanslarının rolünün büyük olduğu görülmektedir. Kadın ve erkeklerin internet ve evlilik ajanslarını kullanarak evlilik yapmalarında en popüler ve etkili web sitesinin "Rosebride" olduğu katılımcılar tarafından belirtilmektedir. Genellikle web siteleri Asyalı kadınları itaatkâr, yumuşak ve evde kalmış olarak tasvir etmektedir. Böylelikle web siteleri "Asyalı gelinler" imajını maliyeti düşük, ev işlerinden sorumlu "Asyalı kadınları" olarak öne çıkarmaktadır. Araştırma, Güneydoğu Asyalı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenmelerinde sosyal medyayı kullanmaları ve etkileşimin odak noktasında olmalarına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda araştırma Türk kültürü, dil sorunu, kültürel şokların varlığı gibi uyum süreçlerine yönelik uyum ve farklılıkları değerlendirmektedir. Uluslararası evliliklerin yaygınlaşmasında kullanılan birçok alternatif yolun yanı sıra sosyal medyanın kullanışlılığı dikkat çekmektedir (Chan, 2017, s. 3- 7).

Cahit Gelekçi tarafından 2014 yılında yayımlanmış olan "Avusturya'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü" adlı makalesi, 2012 yılında Avusturya'da yapılan alan araştırmasına yöneliktir. Araştırma, Türkiye'den Avusturya'ya giden ve Avusturya'da yaşayan Türklerin memleketleriyle olan bağları, evlilik göçü ve Avusturya'ya göç sebeplerini konu edinmektedir. Araştırma kapsamında Viyana Büyükelçiliği verilerine göre Avusturya'da yaklaşık olarak 300.000 Türk'ün yaşadığı belirtilmektedir. Araştırma alan çalışmasından oluşurken nitel ve nicel veri toplama teknikleri kullanılmaktadır. Araştırmaya göre katılımcıların %12,9'luk bölümü Avusturya'ya eğitim görmek amacıyla gitmektedir. Türkiye'de siyasal nedenlerden dolayı özellikle de kız öğrencileri başörtü takmaları nedeniyle başka memleket arayışına yöneltmektedir. Genellikle Avrupa ülkelerine göç eden öğrencilerin önceliği ise Avusturya olmaktadır. Avusturya'nın sağlamış olduğu kolaylıklar göz önünde bulundurulmaktadır. Eğitim süreçleri tamamlanan çoğu Türk, Avusturya'da yaşayan Türklerle evlenerek buraya yerleşmektedir. Araştırma bu durumun tespitine olanak sağlamaktadır. Araştırmaya göre Avusturya'ya evlilik yolu ile gelen göçmenlerin sayısı 85 kişiden oluşurken eğitim amacıyla gelen göçmenlerin sayısı 53'tür. Avusturya'da yaşayan Türklerin, Türkiye'deki

Türklerle evlenerek Avusturya’da yaşamalarının temel motivasyonunun büyük bir kısmında eşinin hemşehrisi olması etkili olurken başka önemli bir kısmında ise eşinin akraba oluşu etkili olmaktadır. Araştırma gurubu içinde eşi yabancı uyruklu olan kişi ise sadece bir kişiden oluşmaktadır (Gelekçi, 2014, s. 179- 192).

Barbara Pusch tarafından yazılan ve 2013 yılında yayımlanmış olan “Karşı İstikametten Göç: Türkiye’deki Yüksek Vasıflı Alman Kadınlar” adlı makalesi, İstanbul’da 2010- 2012 yılları arasında yapılan alan araştırmasında, Türk kökenli olan ve olmayan 15 Alman vatandaşı ile biyografik mülakat şeklinde yapılan görüşmeleri konu edinmektedir. Katılımcıların büyük bir oranı yüksek vasıflı iş tecrübelerine sahiptir. Katılımcılar hukuk, ekonomi, bilim, editörlük ve medya gibi çeşitli alanlarda uzmandır. Türk kökenli olan ve olmayan Alman kadınların Türkiye’ye gelerek burada yaşamaları ve Türk erkekleriyle evlenmelerinde temel motivasyonlar çeşitlilik göstermektedir. Alman gelinlerden bazılarının motivasyonu kariyer, aşk, macera, değişiklik hissi yaşama olurken bazılarının ise temel aldıkları motivasyon, köklerine dönmek istemeye dayanmaktadır. Temelde gözlemlenen verilere göre aşk ve aile temelli motivasyonlar öne çıkmaktadır (Pusch, 2013, s. 131- 132).

Türkiye literatürüne bakılmaya devam edildiğinde akademik çevrelerde gittikçe artan evlilik göçüne yönelik araştırmalar, bu alanda yapılan alan çalışmalarını daha dikkat çekici yapmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de yaşayan Çinli bir araştırmacı olan Liping Hu’nun 2022 yılında yayımlanmış olan “Türk Erkekleriyle Evlenmiş ve Türkiye’de Yaşamakta Olan Çinli Kadınların Sosyal Uyum Süreçleri Üzerine Bir Araştırma” adlı doktora tezi, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Araştırmacı, bu alana yönelik ilgisinin Çinli erkeklerin Vietnamlı kadınlarla olan evliliklerinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Böylelikle kendi milletinden kadınların Türk erkekleriyle evlenme sebepleri ve Türkiye’de yaşarken ne gibi zorluk ve güçlüklerle karşılaştıklarını aynı zamanda bu durumlarla başa çıkmada kullandıkları yöntemleri merak etmektedir. Araştırmanın amaçlarını meydana getiren bu merakın, araştırmacı için Çinli kadınların Türk erkekleriyle evliliklerindeki uyum süreçlerine nasıl yardımcı olup olmadığı da vurgulanmak istenmiştir. Derinlemesine görüşme tekniğinin uygulandığı araştırmada 32 Çinli kadın katılımcıyla görüşmeler yapılmıştır. Türk erkekleriyle evli olan Çinli kadınlarla Covid-19 salgınının devam ettiği dikkate alındığından katılımcıların bir kısmı ile yüz yüze görüşmelerin gerçekleştirilememesi nedeniyle Skype Programı, Çinli kadınlar arasında yaygın olan Görüntülü WeChat uygulaması ve bazılarıyla da yüz yüze görüşmeler yapılarak Türkiye’ye uyum süreçleri hakkında bilgiler edinilmiştir. Araştırmanın tarafımızca en dikkat çekici yönlerinden biri de Çinli kadınlar arasında Çin vatandaşlığı bulunan Uygur Türkü kadınlarının da yer almasıdır (Hu, 2022, s. 11- 234).

Türkiye’nin farklı birçok ilinde yaşayan Çinli gelinlerin elbette ki büyük bir çoğunluğu metropollerde yaşamaktadır. Araştırma Türkiye’de yaşayan Çinli gelinlerin Türk erkekleriyle hangi yollarla tanıştıklarına, Türk erkekleriyle evlenme nedenlerine, evlilik sürecinde aldıkları sosyal desteklere ve Türkiye’deki aile, sosyal ilişkiler, akrabalık gibi unsurlara yönelik sorulara

cevap vermektedir. Aynı zamanda Çinli gelinlerin Türk aile yapısı, komşuluk ilişkisi, sosyal uyuma yönelik geliştirdikleri stratejilerin neler olduğu araştırmanın önemli sorularına verilen cevaplar taşımaktadır. Bazı araştırmacıların kadınların evlilik göçü yoluyla gerçekleştirdikleri evliliklerin temel motivasyonunun ekonomik unsurların ön plana çıktığı düşüncesine dayansa da nispeten bu araştırmada Çinli gelinlerin evlilik motivasyonlarının aşk ve sevgiden kaynaklandığı vurgulanarak diğer araştırmalardan farklılığı gösterilmektedir (Hu, 2022, s. 11-234).

Evlilik göçü yoluyla yapılan bir diğer evlilik ise Türkiye ve Rusya arasında gerçekleşmektedir. Ülviye Filyeva Erkeç tarafından 2017 yılında yayımlanmış olan “Evlilik Yoluyla Kadın Göçü ve Türkiye’de Rus Gelinlerin Durumu” adlı makalesinde, Türkiye’nin Antalya iline gelen Rus kadınların buradaki iklimi beğenmeleri, iş seyahatleri ve çalışma alanlarından dolayı Türkiye’ye gelmesi ve buradaki Türk vatandaşlarıyla evlendikleri belirtilmektedir. Araştırmaya göre sadece Antalya ilinden bakıldığında 40 bin Rus kadın Türk erkeklerle evlenmiştir. Öyle ki Rus kadın görünürlüğünün en fazla olduğu il Antalya olarak görülmektedir. Araştırmaya göre Rus kadınlar Antalya başta olmak üzere, İstanbul, İzmir ve bazı illerde yaşamaktadır. Çoğu Rus kadın Türk vatandaşları ile evlenmektedir. Boşanmış olsalar bile Türkiye’den gitmemektedir. Eğitim durumları ve mesleki yetenekleri olan Rus kadınlar, Türk erkekleriyle evlenip göç ederek Türkiye’de yaşamaya başlayıp aynı zamanda Türkçe öğrenip Antalya’daki çeşitli çalışma kollarında kendilerine istihdam alanları oluşturmaktadır. Rus gelinler Türk aile yapısına uyum sağlamaya çalışırken aynı zamanda Antalya’da kendi dil okullarını, derneklerini açarak kendi dil ve kültürlerini de korumaya çalışmaktadır. Aynı zamanda araştırma önemli bir noktaya da değinmektedir. Yapılan evliliklerin sahte evlilik yoluyla yapıldığı ve Türk vatandaşlığı için yasal statü elde etmekten kaynaklandığını belirtmektedir. Araştırmaya göre Türkiye’de net olmayan verilere göre 200 bin Rus- Türk evliliği söz konusudur (Erkeç, 2017, s. 26- 39).

Ayla Deniz ve E. Murat Özgür tarafından 2013 yılında yayımlanmış olan “Antalya’daki Rus Gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe” adlı makalesi, Türk erkekleriyle evlenen Rus kadınların evlilik göçü yoluyla turizm kenti olan Türkiye’nin Antalya iline yerleşmelerini konu edinmektedir. 25 katılımcıyla gerçekleştirilen derinlemesine görüşme tekniğinin ve anketin kullanıldığı araştırmada, görüşmeler neticesinde bilgiler edinilmektedir. Araştırma Rus kadınların Türk erkekleriyle Antalya’ya iş seyahatleri, kısa süreli çalışmalar ya da tatil amaçlı geldiklerinde tanışarak evlendiklerini belirtmektedir. Araştırma Rus kadınların Türk erkekleriyle evlenmelerindeki temel motivasyonun, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteğinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Araştırma evlilik göçü yoluyla yapılan diğer araştırmalardan farklı olarak Rus kadınların gönüllü olarak Türkiye’ye tatil veya çalışma amaçlı geldiklerini bu nedenle bazı kaçış ya da yoksulluktan kurtulmak için yapılan evliliklerden farkını vurgulamaktadır. Araştırma Rus kadınların çoğunluğunun aşk ve duygusallığın öne çıktığı evlilikler yaptığı ve emek göçüne dönüşmüş evlilik hali olarak yorumlanmasına dikkat çekmektedir. Görüldüğü üzere çeşitli evlilik motivasyonlarından

kaynaklanan Rus- Türk evlilik göçünde aynı şekilde coğrafi yakınlık, tatil olanakları, ucuz seyahat, çalışma alanlarındaki fırsatlar, Rus kadınların Antalya'ya yerleşmelerinde kolaylık sağlamaktadır. Rus kadınların Antalya'ya yerleşmelerinde evlilik ve eşlerinin önemli etkisi vardır. Bir başka araştırmaya göre ise özellikle Antalya'nın Kemer ilçesinin "Küçük Moskova" olarak anıldığı görülmektedir (Deniz & Özgür, 2013, s. 151- 160).

Çisel Ekiz Gökmen'nin 2011 yılında yayımlanmış olan "Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar" adlı makalesinde, Marmaris'te yaşayan Rusya, Ukrayna, Çeçenistan, Gürcistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan uyruğuna sahip 25 yabancı kadının burada rehber, acenteci, masöz, animatör ve tur operatörü olarak çalışmasını konu edinirken araştırmanın önemli bir vurgusu da istihdam amacıyla Türkiye'ye gelen kadınların Türk erkekleriyle evlenmelerini vurgulamaktadır. Araştırma Muğla'nın Marmaris ilçesinde yapılırken, derinlemesine görüşme tekniği kullanılmaktadır. Araştırma Türk erkekleriyle evlenerek Türk vatandaşlığına geçen gelinlerin göç hikâyesini vurgularken aynı zamanda sahte veya gerçek evlilik yoluyla kazanılmak istenen yasal statünün göçmen gelinler için önemine dikkat çekmektedir. Araştırmanın detayları incelendiğinde Türk kökenli kadınların Türk erkekleriyle evlenerek Türkiye'ye yerleşmelerindeki temel motivasyon, coğrafi olarak yakınlığın yanı sıra dil öğrenmedeki kolaylık, benzer kültür ve tarihsel yakınlık olarak görülmektedir. Ancak Özbekistanlı gelinin Türk erkeğiyle evlenmesindeki temel motivasyon ise ülkesinde yaşanabilecek iç savaş korkusu, gelecek kaygısı gibi temellere dayanmaktadır. Türk kökenli olmayan gelinlerin evlenmelerindeki temel motivasyon, bazı yabancı gelinler için sahte evlilik yolu bile olsa Türk vatandaşlığına geçerek daha iyi yaşam koşullarında yaşama düşüncesinden kaynaklanmaktadır (Gökmen, 2011, s. 201- 216).

Zhanar Nakipbayeva'nın 2020 yılında yayımlanmış olan "Umutların ve Hayal Kırıklıklarının Sosyo-Kültürel Arka Planı: Türk Erkekleriyle Evlenen Kazakistanlı Kadınların Evlilik Memnuniyeti Üzerine Bir Çalışma" adlı doktora tezinde, evlilik göçü yoluyla Türk erkekleriyle evlenen Kazakistanlı kadınların dil, sınıfsal farklılıklar ve kültürleri dikkate alınarak Türkiye'deki evliliklerindeki memnuniyetlerinin araştırılması konu edinmektedir. Araştırmada Kazakistanlı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenme nedenleri, evlilik deneyimleri, evlilikten beklentileri gibi sorulara yönelik cevaplar araştırmaktadır. Araştırma Türkiye ve Kazakistan'da yaşamakta olan 22 Kazakistanlı kadın ile derinlemesine görüşme tekniğinin kullanılmasıyla gerçekleşmiştir. Araştırmanın önemli bir sonucunu oluşturan ve kadınların evlilik motivasyonları olarak dikkatimizi çeken unsurların varlığı önem ifade etmektedir. Türk erkekleriyle evlenen Kazakistanlı kadınların evlenmelerinde her ne kadar aşk-sevgi motivasyonu etkili olsa da bunun yanı sıra kültürel benzerlikler, dil yakınlığı ve dini ortaklığın aynı zamanda maddi anlamda daha rahat yaşam isteğinin de etkili olduğu görülmektedir (Nakipbayeva, 2020, s. 18- 58).

Yapılan bir diğerk araştırma ise Türkiye ve Kosova arasındaki evlilik göçüyle ilgilidir. Selda Adiloğlu'nun 2018 yılında yayımlanmış olan "Kosovalı Kadın Göçmenler ve Sosyal Motivasyonları" adlı makalesinde, Kosovalı kadınlarla yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler neticesinde Kosovalı kadınların keyfi ve kişisel nedenlerle Türk erkeklerle evlendiği tespit edilmektedir. Evliliklerinin temel motivasyonunun Türkiye'deki akrabalık bağları olduğu görölmektedir. Kosovalı kadınlar Türkiye'ye göç ederek buradaki soydaşlarıyla evlenmektedir. Araştırma Bursa'da 24 kadın Kosovalı göçmen gelinle gerçekleştirilmiştir. Kosovalı göçmen gelinleri diğerk gelin gruplarından ayıran en önemli farklılık etnik ayrımcılık, ekonomik, konut edinme gibi sorunlarla karşılaşmamış olmalarıdır. Araştırma, Kosovalı kadınları diğerk sipariş evlilik ve yabancı gelin gibi amaçsal olarak yapılan evliliklerden ayırmaktadır. Aynı zamanda araştırmanın asıl meselesi Kosovalı kadınları evliliğe yönelten motivasyonları belirleyerek neden göç ettiklerini göstermeye çalışmaktır. Araştırma ekonomik ve siyasal nedenlerle göç sürecine katılımdan ziyade bireysel ve sosyo-kültürel temellerle en önemlisi de Türkiye'deki akraba, hısım, eş, dostun destek ve teşviklerine dayanmaktadır (Adiloğlu, 2018, s. 833- 838).

Ayşe Yıldırım tarafından yazılan ve 2015 yılında yayımlanmış olan "Sınır-Ötesi Evlilikler ve Sınır Çokkarınlılığı: "İthal Kumalar" adlı makalesinde, Türkiye ve Suriye arasındaki evlilik göçü yoluyla yapılan evlenmelere dikkat çekmektedir. Araştırma Türkiye'nin Mardin iline bağlı Nusaybin ilçesi ve Suriye'nin Cezire bölgesinin Qamişlo ilçesinde ele alınmaktadır. Suriyeli gelinlerin Nusaybinli erkeklerle evlenerek evlilik yoluyla Türkiye'deki yaşamları, kişisel deneyimleri derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak araştırılmaktadır. Qamişlo ile Nusaybin arasında gerçekleşen evlilik göçü yoluyla evlenmelerdeki temel motivasyon, bu guruplar arasındaki etnik bağlılıktan kaynaklanmaktadır. Türkiye ve Suriye sınırının çizilmesiyle birlikte başlangıçta iki ayrı ülkede sınırları çizilen akrabalık ilişki temelli evlilikler yapılmış olsa da bu durum giderek değişime uğramaktadır. Araştırmaya göre Nusaybinli Kürt kadınlar Qamişlo'daki Kürt erkekler ile evlenerek Suriye'ye göç ederek burada yaşamaya başlamıştır. Kadınların evlilik motivasyonu temelde etnik bağlılık olarak görülse de aslında ekonomik temelli motivasyondan kaynaklandığı da görölmektedir. Araştırma bu durumun değişerek diğerk araştırmalardan farklı olarak Qamişlo erkeklerinin Nusaybinli kadınlarla evlenerek Türkiye'ye yerleşip "kadınyerli" olduklarından bahsetmektedir. Aynı zamanda Qamişlo erkekleri Türkiye'deki kendi akraba guruplarından evlilikler gerçekleştirilmektedir. Değişen politikalar, ülke içi dengeler, ekonomik değişkenler iki kesim arasındaki evliliklerin de farklılaştığını vurgulamaktadır. Zaman içerisinde tüm dengelerdeki değişimle birlikte Qamişlo'daki Kürt kadınlar Nusaybinli Kürt erkeklerle evlenerek sınırın diğerk tarafına yani Türkiye'ye göç etmeye başlamışlardır. Qamişlo kadınları ve Nusaybin erkeklerinin evliliklerinde çeşitli motivasyonlar dikkat çekmektedir. Öncelikle Qamişlo kadınları Arap erkekleriyle evlenmek istememektedir. Bu sebeple çoğu kadın Nusaybinli Kürt erkekleriyle evlenmektedir. Bir başka motivasyon ise Qamişlo kadınlarının daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için Türkiye'den evlenerek göç etmeleridir. Araştırmanın önemli konularından

biri Suriye’den giden bu gelinlerin çoğunun kuma olarak gelin gitmesi ve resmi nikâhlarının olmaması sorununa yöneliktir (Yıldırım, 2015, s. 132- 156).

Selda Adiller tarafından yazılan ve 2013 yılında yayımlanmış olan “Alikoç Köyü (Makedonya) Özelinde Kadının Evlilik Göçü” adlı makalesini, Alikoç köyünde evlilik göçü yoluyla gerçekleştirilen kadın göçüne yönelik araştırmayı konu edinmektedir. Araştırma Alikoç köyünde bulunan evli, evlenme niyetinde olan ve bekâr 113 kadından oluşan kadınlarla birebir görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmektedir. Alikoç köyü Makedonya’nın doğusunda bulunan bir Yörük köyüdür. Bu Yörük köyünden Türkiye’ye evlilik göçü yoluyla göçler yapılırsa da coğrafi koşullar dikkate alındığında evlilikler önce yakın Yörük köylerine yapılmaktadır. Köy kızlarının en çok tercih ettikleri ülkelerin başında Türkiye yer almaktadır. Yörük gelinlerin Türkiye’yi tercih etmelerindeki temel motivasyon tarihsel yakınlık ve akraba varlığı gibi sosyal bağlara yönelik motivasyonlardan kaynaklanmaktadır (Adiller, 2013, s. 178- 187).

Evlilik göçü yoluyla gerçekleştirilen evlenmelerin literatürde yayın haline getirilmesi bu alana ait çalışma ve araştırmaların da artmasına olanak sağlamaktadır. Bir başka araştırmada ise yine Selda Adiloğlu tarafından 2018 yılından yayımlanmış olan “Sınırın Yasal “Kaçakları”: Makedonyalı Kaçak Gelinler” adlı makalesinde yer bulmaktadır. Tekirdağ’ın Ergene ilçesine evlilik göçü yoluyla gelen 31 Makedonyalı Türk kadınla yapılan yarı yapılandırılmış görüşme ve derinlemesine görüşme tekniğinin kullanıldığı ve kaçarak gelin gelme ve sınır aşarak evlenme terimlerine yeni okumalar getirmek isteyen bu araştırma, Balkanlardan Türkiye’ye gelen gelinlerin artık sadece siyasi nedenlerle göç ettiklerini değil de sosyo-kültürel motivasyonlar taşıyarak evlilik göçüne dâhil olduklarını vurgulamaktadır. Makedonyalı Türk gelinler soydaş göçmenlerle tanışarak evlilik yoluyla Türkiye’ye göç etmişlerdir. Genellikle kadınlar, Tekirdağ, İstanbul, İzmir gibi göçmen topluluklarının yoğun olduğu ve göçmen dayanışma ağlarının yardımıyla bu illere gelerek yaşam alanları oluşturmaktadır. Tekirdağ’ın Ergene ilçesi Doğu Makedonyalı kökenli Türklere ev sahipliği yapmaktadır. Araştırma Makedonyalı kaçak gelinlerin birinci ve ikinci kuşak Türk göçmen erkeklerle geleneksel etkinliklerde ve düğünlerde karşılaşarak sınır aşırı evlenmelerini vurgulamaktadır. Araştırma Makedonyalı kaçak gelinlerin kaçarak evlenme nedenlerine, sınır ve kaçma gibi kavramların klasik söylemlerden ziyade multi-disipliner olması yönünde vurgulamalar yapmaktadır (Adiloğlu, 2018, s. 255- 277).

Elif Armağan tarafından yazılan ve 2022 yılında yayımlanmış olan “Evlilik Göçüyle Ankara’ya Gelen Yabancı Gelinlerin Türkçeye İlişkileri” adlı makalesinde, Türkiye’nin Ankara iline evlilik göçü yoluyla gelen farklı milletlerden gelinlerin göç sonrası uyum süreçleri incelendiğinde, Türkçe ile olan öğrenim ve kültürel etkileşim süreçleri konu edinmektedir. Türk erkekleriyle evlenerek Türkiye’de yaşayan Fas, Rusya, Romanya, Arnavutluk, Ukrayna ve Azerbaycanlı gönüllü 9 katılımcıyla oluşan ve görüşme tekniğinin uygulandığı bir araştırma yapılmaktadır. Araştırmaya konu olan katılımcılar, araştırmacının yakın çevresindeki tanıdık kişilerden

oluşmaktadır. Araştırmanın temel araştırma konusu yabancı gelinlerin Türkçe'yi öğrenmelerindeki temel argümanlara dayanmaktadır (Armağan, 2022, s. 1- 11).

Ayla Deniz tarafından yazılan ve 2020 yılında yayımlanan “Ev Sahibine En Yakın Yabancı: Türkiye'deki Ukraynalı Gelinlerin Uyum ve Dışlanma Süreçleri” adlı makalesinde, yarı yapılandırılmış görüşmeler kapsamında evlilik yoluyla Ankara, İstanbul ve Antalya'ya gelen 13 Ukraynalı gelinin Türk erkekleriyle evlenmeleri araştırılmaktadır. Türk ailelerinden de oluşan araştırma çerçevesinde toplamda 27 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Ukraynalı gelinlerle yapılan görüşmelerde evlilik yoluyla gelmelerindeki nedenler yer alırken aynı zamanda araştırma, Ukraynalı gelinlerin ekonomik uyum, sosyo-kültürel uyum ve dışlanma süreçlerini değerlendirmektedir. Araştırma, Ukraynalı gelinlerin büyük bir çoğunluğunun Türk vatandaşlığına geçmek istemediklerini vurgulamaktadır. Bunun nedeni ise gelinlerin henüz kendilerini güvende hissetmedikleri ve Ukrayna hükümetinin vatandaşlık politikalarındaki gelişmelerden kaynaklanmaktadır. Araştırma ekonomik uyum ve dışlanma süreçlerini ele alırken Ukraynalı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenmelerinde hem eşlerinin ekonomik durumlarına hem de Türkiye'de kaldıkları süre boyunca elde edecekleri ekonomik avantajlardan bahsetmektedir. Ukraynalı gelinlerin evlilik motivasyonlarında daha ekonomik avantajlara sahip olma isteği var iken kadınların kendini gerçekleştirme potansiyellerine olan inançlarını da arttırmaktadır. Araştırma aynı zamanda sosyo-kültürel uyum ve dışlanma süreçlerini incelerken bu süreçte karşılaşılabilecek çatışmalar ve çatışmalarla hangi yolu kullanarak baş edildiğinden bahsetmektedir. Araştırma sonunda Ukraynalı gelinlerin Türkiye'deki evliliklerinde uyum süreçlerinin çok girift olduğuna varılmaktadır (Deniz, 2020, s. 282- 304).

Yelda Sevim, Onur Yerlikaya Şaşmaz ve Nergiz Nazlı Sirek tarafından yazılan ve 2019 yılında yayımlanan “Türk Ailelerinde Yabancı Uyruklu Gelinler: Bükreş Örneği” adlı makalede (İngilizce yazılmış), Bükreş'te yaşayan Romen kadınlarla evlilik yapan Türk erkeklerle durum çalışması deseni kullanılarak görüşmeler yapılmaktadır. Araştırma kapsamında Romen kadınlarla evli 8 Türk erkek katılımcı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Diğer araştırmalardan ziyade yapılan bu araştırmada Türk erkeklerinin evliliklerindeki arka plana değinilirken aynı zamanda Bükreşli gelinlerin Türk aile yaşamına, Türk kültürüne uyum süreçleri ele alınmaktadır. Katılımcıların göç ederek geldikleri ülkede evlilik yapmaları ve farklı kültürden evlilikler hakkında algıları yorumlanmaktadır. Türk erkeklerinin Bükreş'e gelme nedenleri arasında daha önce gelen ve Bükreş'te yaşayan akrabalarından etkilenecek çalışma istekleri yer alırken bazı katılımcıların ise ticari amaçlı seyahatler nedeniyle geldikleri görülmektedir. Bükreş'te yaşayan Türk erkekleri Romen kadınlarla evlenerek Bükreş'te yaşamayı tercih etmektedir. Katılımcı eşlerinin de Türkiye'de yaşamayı tercih etmedikleri belirtilirken tatil, gezi amaçlı gidişlerin de olduğu gözlemlenmektedir (Sevim, Şaşmaz, & Sirek, 2019, s. 62- 65).

Evlilik yoluyla yapılan göçlerin akademik literatürde yansımaları olduğu kadar medya ve haber kaynaklarında da varlığı dikkat çekmektedir. Örneğin dünyaca ünlü günlük Arapça gazetesi “Şarkul Avsat”tan çeviri yapılan haberde “Suudi kadınlar 2018’de 30 farklı ülkeden eşlerle evlendi” başlığı, Arap yarımadasında da evlilik yoluyla göçlerin olduğundan bahsetmektedir. Suudi Arabistan hükümetinin 2018 yılına ait paylaştığı verilere göre 2 bin 517 Suudi kadının yabancı uyruklu erkeklerle evlendiğini belirtmektedir. Suudi kadınların evlenerek eşlerinin yanına taşındıklarını ve en çok evliliklerin Yemen başta olmak üzere Kuveyt ve Katarlı erkeklerle olduğu görülmektedir. Veriler kapsamında kadınların sadece Arap milletlerinden değil aynı zamanda Çinli, Kuzey Koreli, Endonezyalı ve Taylandlı erkeklerle evlendikleri de belirtilmektedir. Kadınlar Arap yarımadası, Asya ve Afrika’dan erkeklerle evlenmektedir. Afrikalılar arasında Nijeryalıların çoğunlukta olduğu belirtilirken aynı zamanda Nijerli, Burkina Fasolu, Moritanya, Eritreli, Somalili, Kenyalı, Kamerunlu, Gineli, Etiyopyalı erkeklerle evlendikleri görülmektedir. Suudi Arabistan İçişleri Bakanlığı kadınların yabancı erkeklerle evlenmelerinde erkeklerin sabit bir gelir kaynağı olmalarının gerekliliği yönünde kurallar getirmektedir. Suudi hükümeti kadınların yabancı erkeklerle evlenmelerini desteklerken doğacak çocuklarına Suudi vatandaşlığının verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Nikâh memuru, yabancı erkeklerle evlenen Suudi kadınların büyük bir çoğunluğunun genç yaşta olduklarını ve gerçekleştirilen evliliklerin yapılmasında daha çok yabancı dizi ve sanatçılardan etkilendiğini belirtmektedir. Suudi kadınlar yanı sıra Suudi erkeklerin de yabancı evlilikler yaptıkları görülmektedir. Suudi erkeklerin daha çok Afgan, Bengalli, Sudanlı, Moritanya, Nijeryalı, Burkina Fasolu, Malili kadınlarla evlilikler yaptığı görülmektedir. Yapılan evlilikler arasında en çok Pakistanlı gelinlerin olduğu belirtilmektedir. Bir başka mesele ise kadınlara göre erkeklerin yabancı evliliklerinin uzun sürmediği ve boşanmaların sıklık gösterdiği yönündedir (Independent Türkçe, 2019).

Evlilik yoluyla yapılan göçlere bir yenisini daha eklenmektedir. Araştırmanın da asıl konusunu oluşturan ve Çorum’un Alaca ilçesine evlilik yoluyla gelen Faslı kadınların literatürde bir araştırma konusu olmadığı görülmektedir. Böylelikle bu çalışmada Faslı kadınların evlilik yoluyla Türkiye’ye göç etmeleri araştırılmaktadır. Evlilik yoluyla yapılan göçlerle benzerlik taşıyan ancak bazı noktalardan ayrılan Türk-Fas evliliği literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Faslı kadınlar Türk erkekleriyle evliliklerinde bazı motivasyonlar taşımaktadır. Faslı kadınların Türk erkekleriyle evliliğinde etkili olan motivasyon, ekonomik temelli motivasyondur. Bu durum Çin- Vietnam (Hu, 2021) (Su, 2013) evliliklerine örnek niteliğindedir. Ancak Faslı gelinlerin Vietnamlı gelinlerden ayrılan bir takım farklılıkları göz ardı edilmemelidir. Faslı gelinler eşleriyle sadece internet aracılığıyla tanışmamakta kendilerinden önce gelen akraba, kuzen, eş dost aracılığıyla ve onların yardımlarıyla evlilik yapmaktadır. Aynı zamanda Faslı gelinlerin Vietnamlı gelinlerden ayrılan diğer bir noktası da Vietnam-Çin coğrafi yakınlığının evlilik yapmalarında temel nedenler arasında yer almasıdır. Bir diğer farklılık ise Vietnam- Çin evliliklerinde benzer dil ve kültürel kodlara sahip olmaları

evlilik yapmalarında önemli görülürken Fas-Türk evliliği arasında böyle bir kültürel benzerlik öncelenmemektedir.

Bu araştırma ile birlikte akademik literatüre katkı sağlayacak olan Faslı gelinlerin literatürden önce bazı haber kaynaklarında dikkat çektiği görülmektedir. Örneğin, Mardin'in Kızıltepe ilçesine bağlı olan Gökçe beldesinde Mardinli erkeklerin internet aracılığıyla Faslı kadınlarla etkileşim kurarak Faslı kadınları ikinci, üçüncü evlilik yoluyla kuma olmaya ikna ettikleri belirtilmektedir. Gökçe beldesi yerel halkının büyük bir çoğunluğu Arap kökenlidir. Mardinli Arap erkekler, ana dilleri Arapça olduğundan Faslı kadınlarla iletişim kurmakta zorluk çekmeden anlaşarak Faslı kadınların Mardin'e oradan da Gökçe beldesine gelmelerini sağlamaktadır. 2017 yılında Faslı kumaların 32 kişiye ulaşan sayıları ve giderek kendi milletlerinden kadınların evlilik yoluyla gelmelerine yol açtıkları belirtilmektedir (pembenar, 2017).

Görüldüğü üzere uluslararası evliliklerin birçok örneği vardır. Dünya'dan ve Türkiye'de evliliklerin ele alındığı evlilik göçü literatüründe yer alan evliliklerin, gelin tipolojisine yansımaları ve gelin tipolojisi kapsamında yapılan uluslararası evliliklerin evlilik motivasyonları ele alınmaktadır. Şekil 2. 5.'te ele alınan "Gelin Tipolojisi" ve şekil 2. 6.'da yer alan "Damat Tipolojisinde" birçok farklı milletten insanların evliliklerinde motivasyon olarak kullandıkları evlilik motivasyonları yer almaktadır. Gerek gelinler gerekse damatların evlilik motivasyonları birbirinden farklılık göstermektedir. Örneğin, ekonomik temelli motivasyonu benimseyen Vietnamlı kadınların Çinli erkeklerle evlenmelerinde bu motivasyon etkili olurken Çinli erkeklerin hem ekonomik hem de coğrafi yakınlık temelli motivasyonlarla yabancı evlilikler yaptıkları görülmektedir. Ancak temel olarak bakıldığında uluslararası yapılan evliliklerin ve buna bağlı gerçekleştirilen göçlerin altında insanların daha iyi yaşam koşullarına sahip olma istekleri yatmaktadır.

<p>Ekonomik</p> <ul style="list-style-type: none"> •Vietnam •Tayland •Filipin •Fas 	<p>Siyasi-Politik</p> <ul style="list-style-type: none"> •Türkiye •Özbekistan •Suriye 	<p>Sosyo- Kültürel</p> <ul style="list-style-type: none"> •Makedonya •Rusya •Suudi Arabistan 	<p>Akraba-Hısım İlişkisi</p> <ul style="list-style-type: none"> •Kosova •Türkiye
<p>İrk-Etnik Bağlılık</p> <ul style="list-style-type: none"> •Azerbaycan •Suriye- Türkiye- Kürtleri 	<p>Aşk-Sevgi</p> <ul style="list-style-type: none"> •Çin •Kazakistan •Rusya •Almanya 	<p>Kırsal- Kentsel</p> <ul style="list-style-type: none"> •Tayvan •Malezya •Hindistan 	<p>Coğrafi Yakınlık</p> <ul style="list-style-type: none"> •Gürcistan •Rusya •Suriye

Şekil 2. 5. Gelin tipolojisi

<p>Ekonomik</p> <ul style="list-style-type: none"> •Çin •Güney Kore •Japonya 	<p>Siyasi- Politik</p> <ul style="list-style-type: none"> •Türkiye 	<p>Sosyo- Kültürel</p> <ul style="list-style-type: none"> •Makedonya •Suudi Arabistan 	<p>Akraba-Hısım İlişkisi</p> <ul style="list-style-type: none"> •Türkiye •Suriye
<p>İrk-Etnik Bağlılık</p> <ul style="list-style-type: none"> •Suriye/Kürt •Endonezya/Hakka •Tayvan/Hakka 	<p>Aşk-Sevgi</p> <ul style="list-style-type: none"> •Türkiye 	<p>Kırsal- Kentsel</p> <ul style="list-style-type: none"> •Vietnam •Filipin •Tayland 	<p>Coğrafi Yakınlık</p> <ul style="list-style-type: none"> •Çin •Tayvan

Şekil 2. 6. Damat tipolojisi

3. BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bulguları çeşitli başlıklar altında analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu analizler araştırmada yer alan katılımcıların demografik ve kişisel özellikleri, Faslı gelinleri göçe iten sebepler, evlilik motivasyonları, Faslı gelinlerin göç yolları, sosyo- kültürel uyum ve farklılıklarına yönelik bilgiler, Faslı gelinlerin Türkçe öğrenme ve konuşma konusunda geliştirdikleri stratejilerden ve aynı zamanda Faslı gelinlerin Türk aile yaşamında karşılaştıkları zorluklara yönelik birtakım sorulara bulgular ışığında yanıtlar aranmıştır.

3.1. Araştırmanın Yöntemine İlişkin Bilgiler

Bu araştırmada nitel araştırma teknikleri içerisinde yer alan derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Derinlemesine görüşme tekniği araştırma konusunun öngörülme ve anlaşılma aynı zamanda araştırmacı tarafından da değinilmeyen önemli detayların öne çıkarılmasını sağlamaktadır. Birçok açıdan araştırmacının beklenenin dışında elde ettiği verilerin varlığının söz konusu olmasından dolayı derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmektedir. Derinlemesine görüşme tekniği; dinamik olması, araştırmaya yeni bilgiler katması ve esnekliğini koruması açısından önem ifade etmektedir. Böylelikle sosyal yaşamın farklılıkları, katılımcıların düşünce dünyaları ve tecrübeleri detaylandırılmaktadır (Uçar, 2021, s. 47-48). Derinlemesine görüşme tekniğini de içine alan nitel araştırmalar rakiplerinden farklı olarak ikili ilişkiler, katılımcıların doğrudan gözlemlenmesi, verilerin doğrudan elde edilmesi ve aynı zamanda toplumsal gerçeklikleri yansıtmaktadır. Bu açıdan araştırma yöntemlerinin diğer araştırmalara göre daha sık kullanılmasına olanak sağlamaktadır (Neuman, 2020, s. 52).

Nitel araştırmalarda kullanılan birçok teknik, katılımcıların duygu ve düşüncelerini, tutum ve davranışlarını tespit etmeye yaramaktadır. Ayrıca alanın yeterince bilinmemesi alanda keşfedilecek yerlerin olması, yapılandırılmamış teknikleri bu çalışma için kaçınılmaz hale getirmektedir. Böylelikle katılımcıların gerçek ortamlarında onlar hakkında derinlemesine veri toplanabilecektir. Bu sebeple de çalışma bütünsel ve tümevarımsal bir çerçevede (Aydın, 2018, s. 6) hazırlanabilmektedir. Bu bağlamda katılımcıların anlam dünyalarını keşfetmeye olanak sağlayan derinlemesine görüşme tekniği; görüşme sırasında katılımcıların duygu ve düşüncelerini anlamayı sağlayacağı gibi görüşme anında teknolojik cihazlarla kayıt yapıp sonrasında alan notları ile karşılaştırma imkânları da sağladığından ayrıca avantajlı olmaktadır. Yanı sıra görüşmeye katkı sunacak gözlemler de alan araştırması esnasında yapılabileceğinden, dillendirilemeyen bazı meseleleri de tahlil etmek mümkün olmaktadır (Uçar, 2021, s. 48). Yüz yüze görüşme sağlanamayan bazı durumlarda telefon üzerinden de görüşmeler yapılabilmektedir. Önceliğimiz her ne kadar yüz yüze görüşmeler olacaksa da Neuman'ın da belirttiği gibi (Neuman, 2020, s. 556) görüşmeye katılım sağlamakta güçlük

çekenlerin ve mekânsal uyumsuzluk sorunu yaşayan katılımcıların bu tekniklerle işin içine katılması daha anlamlı olmaktadır.

Bu bağlamda araştırma kapsamında yapılan görüşmeler Çorum Alaca ilçesi ve ilçeye bağlı köylerde gerçekleştirilmiştir. Evlilik yoluyla göç eden Faslı kadınların Türkiye'deki sosyo-kültürel uyum ve farklılıklarına yönelik soruların yanıtları aranmıştır. Toplam 30 katılımcının katıldığı araştırma kapsamında farklı şekilde mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Bu katılımcılardan sadece biri ile çevrimiçi görüşme yapılmıştır. Katılımcılardan ikisinin şehir dışında mesleklerini icra etmelerinden kaynaklı olarak görüşmeleri telefon üzerinden yapılmıştır. Diğer tüm katılımcılarla ise yüz yüze derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Kullanılacak tekniğin başarılı olması için katılımcıların ortamlarının onlar açısından rahat olması gerekmektedir. Bunun için önceliğimiz katılımcıların kendilerini rahat hissedebilecekleri bir ortamda görüşme gerçekleşmesini sağlamak olmuştur.

Bu sebeple görüşmelerin bir kısmı katılımcıların evlerinde gerçekleşirken bir kısmı ise resmi kurumlar tarafından verilen Türkçe kursunda katılımcıların müsait olma durumlarına göre gerçekleştirilmiştir. Önceden hazırlanan bir soru çerçevesi olmakla birlikte, yapılandırılmamış görüşme tekniğinin mantığına uymaktan vazgeçilmeyerek sohbetin gittiği yöne göre sorular revize edilmiştir. Her yapılan görüşme sonrasında önemli bulunan konular yeni görüşmelere uyarlanmıştır. Katılımcıların sorulara verecek olan yanıtlarının gizlilik esaslarına göre kod isimler verilerek kullanılacağı açıklanmıştır. Bu nedenle araştırmada yer alan katılımcılar "K1, K2, K3... K30" olarak adlandırılmıştır. Görüşme sonrası elde edilen veriler analiz edilerek raporlandırılmıştır. Katılımcıların izni alınarak sonradan araştırmanın detaylarının unutulmaması adına tutulan ses kayıtlarının bir ay içerisinde yazıya geçirilmesi sağlanmış ve elde edilen verilerin analizleri tamamlanmıştır.

Araştırma, Faslı gelinlerin Alaca'ya kültürel uyum sağlayıp sağlamadıklarını anlamaya yöneliktir. Aynı zamanda Türkiye'nin, gelinlerin beklentilerini karşılayıp karşılamadığına dair soruların cevapları da araştırma konusunu kapsamaktadır. Bunun için sadece Fas'tan gelen gelinlere değil onlarla birlikte yaşayan hane halkına da sorular sorulmuştur. Araştırma konusu kapsamında Fas'tan Çorum'un Alaca ilçesine evlilik yoluyla gelen kadınların hayat hikâyeleri, onların eşleri ve yeni akrabaları ile olan ilişkileri çok anlamlıdır. "Neden bir Faslı ile evlenildiği?" sorusuna verilen cevaplar da meselenin anlaşılması açısından son derece dikkat çekmektedir. Faslı gelinlerin geleceğe dair umutları, beklentileri aynı zamanda yeniden kendi ülkelerine dönmek isteyip istemedikleri de araştırılmıştır. Fas'tan Türkiye'ye uzanan göç yolculuğu ve azımsanmayacak sayıda kadının bu deneyimi, dikkate değer bir konudur. Gelinlerin göç hikâyesi (göçe başlamadan önce ve göç süresince yaşananlar), geldikten sonra karşılaştıkları durumlar, eşleri ve diğer insanlarla kurdukları ilişkiler, sosyal ve kültürel açıdan uyum süreçleri çalışmanın çerçevesini çizmektedir. 2022 Haziran ayında derinlemesine görüşmeler yapılmaya başlanılmış ve bu görüşmeler ışığında veriler toplanmıştır. Faslı gelinlerin bazılarının Türkçe bilmediği öngörülmektedir. Bu durumda Türkçe bilen diğer

Faslılardan ve/veya tercüman ve/veya tercüme araçlarından (çeviri programları gibi) yararlanılarak sorun çözülmeye çalışılmıştır.

Çalışmada gizlilik esas alınmakta, görüşmecilerin isimlerinin, görüntülerinin ve seslerinin kimse ile paylaşılmayacağı taahhüt edilmiştir. Ayrıca araştırma ve araştırma süreci hakkında katılımcılar ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilmiş, kişilik haklarına saygı gösterileceği ve gizlilik esaslarına aykırı herhangi bir durumun söz konusu olmayacağı taahhüt edilmiştir. Çalışma Çorum'un Alaca ilçesindeki Faslı gelinlerin sosyo-kültürel açıdan yerel halk ile uyum süreçlerinin düzeyini saptamaktadır. Göçün sadece basit bir yer değiştirme olmadığı, insanların tüm değerleri ile birlikte göç ettiği perspektifini göz ardı etmeden yapılan çalışma, özellikle kültürel uyum konusuna odaklanmaktadır. Bunun için gelinlerin eşleri, eşlerin aileleri/akrabaları ve Alaca halkı ile geliştirdikleri ilişkiler önem arz etmektedir. Aynı zamanda göç süreci, hayat hikâyeleri ve farklı açılardan karşılaşılan zorlukların tespiti de anlamlıdır.

3.2. Katılımcıların Demografik ve Kişisel Özelliklerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın saha çalışmasında Türk erkekleriyle evli olan Faslı kadınların demografik ve kişisel özellikleri çerçevesinde EK-2'de kategorileştirildiği gibi araştırmada toplam 30 katılımcı yer almaktadır. 30 katılımcıdan 15'i Türk kökenli, 15'i Fas kökenlidir. Bu toplam 30 katılımcının 15'i Faslı gelin, 7'si Türk damat, 3'ü kayınpeder, 1'i kayınvalide, 1'i kayın, 1'i Türk damadın kuzeni diğer 2'si ise resmi kurum çalışanlarından oluşmaktadır. Bulgular içerisinde demografik özelliklerin belirtildiği tablo (EK-2)'de Faslı gelinlerin yaş, eğitim düzeyleri, medeni halleri, kaç kere evlilik yaptıkları, bildikleri yabancı diller ve Türkiye'deki ikamet süreleri yer almaktadır. Aynı zamanda Faslı gelinlerin Türk eşleri, kayınpeder, kayınvalide, akraba gibi Türk yakınlarına ait bilgiler de bu başlıkta yer almaktadır.

Faslı gelinlerin doğum yerlerine bakıldığı zaman Fas'ın genellikle Akdeniz kıyısına yakın ve okyanusa kıyı olan şehirlerinden nispeten iç bölgelerinden geldikleri görülmektedir. Bu bilgiler ışığında Faslı gelinlerin büyük bir kısmının daha çok Akdeniz ve okyanus kıyısına yakın alanlarda doğup büyüdüğü ortaya çıkmaktadır. Bazı Faslı gelinler ise kasaba ya da büyük şehirlerde doğup büyümüşlerdir. Fas'ta yaşadıkları bölgelerde gelinlerin bir kısmı çalışma hayatında olsa da büyük bir kısmı ev hanımıdır. Demografik özelliklerde diğer bir unsur ise katılımcıların Türk eşlerinin doğum yerleridir. Eşlerin doğum yerlerine bakıldığında Çorum'un Alaca ilçesinde veya Alaca'ya bağlı köylerde doğup büyümüşlerdir. Katılımcıların daha çok Alaca merkezde yaşadıkları gözlenmektedir.

Katılımcıların yaşları dikkate alındığında Faslı gelinler içinden en genç kadın 21, en yaşlı kadın ise 53 yaşındadır. 4 katılımcının Türk erkekleriyle olan evlilikleri onların ikinci evliliğidir. Türk erkek katılımcılar arasında 2 katılımcı, ikinci evliliğini Faslı kadınlarla yapmıştır. Diğer katılımcıların Faslı gelin ve Türk erkeklerden evlilikleri ilk evliliğidir. Faslı ve Türk katılımcıların ilk evlilikleri olmasına karşın geç evlendikleri gözlemlenmektedir. Faslı

kadınların geç evlenme nedenleri çeşitlilik göstermektedir. Kimi katılımcıların yaşlı ve hasta olan anne ve babalarına bakmak durumunda kaldıklarından geç evlenirken kimi katılımcılar ise kendilerine uygun eş adaylarının yokluğu nedeniyle geç evlenmektedir. Türk erkek katılımcıların geç evlenmelerindeki nedenler arasında ise Alaca'da yaşayan kadınların erkeklerin mesleklerini beğenmemeleri yer alırken çoğunun gelir düzeyinin düşüklüğü erkeklerin kendi memleketinden evlilikler yapmalarında engeldir. Bu nedenlerin varlığı Türk erkeklerin yabancı evlilikler yapmalarının önünü açmaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeylerine bakıldığında, Türk erkekleriyle evlenen Faslı gelinlerin eğitim seviyelerinin orta düzeyde olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Katılımcıların 2'si üniversite mezunu iken 1'i üniversite ikinci sınıf terk, 2'si lise mezunu, 3'ü ortaokul mezunu, 3'ü ilkokul mezunu, 1'i anaokul mezunu, 3'ü ise hiç okula gitmemiştir. Bununla beraber katılımcıların Türk eşlerinin eğitim seviyelerine bakıldığı zaman Türk erkeklerin Faslı kadınlarla eğitim düzeyleri benzerlik gösterirken büyük bir kısmının eğitim düzeyi orta seviyededir. Faslı kadınlarla evlilik yapan Türk erkeklerden 2'si lise mezunu, 2'si ortaokul mezunu, 3'ü ise ilkokul mezunudur.

Katılımcıların meslekleri veya iş durumları dikkate alındığında Faslı gelinlerin hepsi ev hanımıdır. Katılımcılar iş hayatına katılmak ve istihdam olanaklarından faydalanmak isteseler de eşleri, kayınpederleri ve kayınvalideleri tarafından çalışmalarına izin verilmemektedir. Katılımcıların eşlerinin mesleklerine bakıldığı zaman Türk erkeklerin çoğunun emekli olduğu görülürken bir kısmının tarım, hayvancılık ile uğraştığı bir kısmının ise küçük işletme sahibi olan esnaflardan oluştuğu gözlemlenmektedir. Katılımcıların eşlerinden sadece birinin çalışmak için yurtdışına gittiği belirtilmiştir.

Katılımcıların evlenmeden önceki maddi durumları dikkate alındığında Türkiye'ye gelmeden önce bir iş yerinde çalışan kadınların maddi durumu iyi iken çalışmayı bırakıp evlenerek Türkiye'ye gelenlerin maddi durumlarının düşük olduğu ve çalışmaya izin verilmediği görülmektedir. Genellikle Fas'taki yaşamlarının çok iyi olmamalarından kaynaklı olarak evlilik yapan kadınların beklentilerinin karşılanmadığı gözlemlenmektedir. Katılımcıların Fas'taki aile yapısına bakıldığında Türk aile yapısına özgü benzerliklerin olduğu, bu sebeplerle evlilik yoluyla göç ederek Türkiye'de yaşamak istedikleri saptanmıştır.

Katılımcıların dini inanç ve mezheplerine bakıldığı zaman tüm katılımcıların İslam dinine inandıkları ve Müslüman oldukları görülmektedir. Türk eşlerin tümü Hanefi mezhebine mensup iken Faslı gelinler arasından 1 katılımcının Şafi mezhebine mensup olduğu ve Türk eşlerden 2'sinin ise Alevi inancına sahip olduğu bilinmektedir.

Türk erkekleriyle evlenen Faslı gelinlerin evlenme sürelerine bakıldığı zaman Türkiye'ye geliş süreleri ile evlilik süreleri paralellik göstermektedir. Katılımcıların tümü Türkiye'ye gelir gelmez dini nikâh yapmaktadır. Resmi işlerin akabinde tüm gelinlerin resmi nikâhları yapılmıştır. Bu bağlamda 1 yıl ve aşağı evlilik süreleri ve ikametgâh süreleri olan katılımcı

sayısı 6 iken 1 yıl üzeri olanların sayısı 9'dur. Bunlar arasında 5 yıllık evlilikle en uzun süreye sahip Faslı gelin sayısı 2'dir. Türk vatandaşlığı² alan gelin sayısı ise sadece 1'dir.

Çocuk sayısı dikkate alındığında genç yaşta evlenen katılımcılardan 4'ünün çocuğu varken orta yaşlarda olan kadınların çocuk istemelerine rağmen talepleri geri çevrilmektedir. Bu durumun daha çok ikinci evliliğini yapan Türk erkeklerinde geçerli olduğu görülmektedir. İkinci evlilik olarak Faslı gelinlerle evlenen Türk erkeklerinin ilk eşlerinden çocukları olduğundan tekrardan çocuk sahibi olmak istemedikleri belirtilmektedir. Katılımcılar arasında ikinci evliliği olan Faslı gelinlerin, ilk eşlerinden olan çocukları Fas'ta kalmıştır. Bu gelinler arasında çocuklarını Türkiye'ye getiren bulunmamaktadır.

Katılımcıların dil bilme çeşitliliğine bakıldığında sadece Arapça bilen 6 Faslı gelin bulunurken, Arapça, İngilizce, Fransızca bilen 1, Arapça, Fransızca, Türkçe bilen 4 katılımcı, Arapça, Türkçe, İngilizce, Fransızca bilenlerin sayısı 2, Arapça, Fransızca, İspanyolca, Türkçe bilen katılımcı sayısı 2'dir. Katılımcıların anadilleri Arapçadır. İngilizce, Fransızca ve İspanyolca bilmelerinde sömürge olma etkisi söz konusudur. Türk erkeklerle evlenerek Türkiye'de yaşamaya başlamalarıyla birlikte 8 Faslı gelin Türkçeyi öğrenmeye ve konuşmaya başlamıştır. Ancak en iyi derecede Türkçe konuşabilen katılımcı sayısı 6'dır. Bu katılımcılar arasında 4'ü Türkçe kursuna giderken diğer 4'ü ev ahalisi ve Türk televizyon dizi ve programları sayesinde Türkçeyi öğrenmişlerdir.

3.3. Çorum Alaca İlçesi Yabancı Gelin Verileri

Çorum Alaca Belediyesi ile görüşülerek 08/ 06/ 2022 tarihinde yıllara göre yabancı eş ile evlenme sayıları hakkında detaylı bir bilgi alınmıştır. 1992 yılı ile 08/ 06/ 2022 tarihleri arasında toplam 294 yabancı ile nikâh yapılmıştır. Bu nikâhların 200'ü Fas vatandaşı kadınlarla yapılmıştır. Belediyenin kayıtlarına göre Faslı bir kadınla kıyılan ilk nikâh 25/ 03/ 2016 tarihinde yapılmıştır. Böylelikle 2016 yılı sonrası kıyılan nikâhların 200'ü Faslı kadınlarla yapılmaktadır. Tablodaki (Tablo 3. 1.) veriler analiz edilecek olursa 2021 yılında ciddi sayıda Türk erkeğinin Faslı gelinlerle evlendiği gözlemlenmiştir. Ayrıca 2022 yılında bu sayının 2021 yılına oranla düşmesinin sebebi, Fas ile Türkiye arasındaki diplomatik anlaşmazlığın³ varlığıdır.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. (<https://www.nvi.gov.tr/turk-vatandasliginin-kazanilmasi>)

³ Fas Hükümeti tarafından bekârlık belgesinin verilmemesinden kaynaklı olarak yaşanan anlaşmazlığın varlığı evliliklerin yapılmasına engel oluşturmaktadır. Bu belgenin verilmeyişindeki asıl neden Faslı kadınların ülkelerini terk etmelerini engellemektir (K30).

Tablo 3. 1. Alaca Belediyesi yabancı gelin verileri

YIL	EVLENME SAYISI
1992	3
1993	1
2012	13
2013	7
2014	8
2015	11
2016	10
2017	19
2018	52
2019	54
2020	34
2021	62
2022	20
TOPLAM	294

Kaynakça: (Alaca Belediyesi, 2022).

3.4. Faslı Gelinleri Göçe İten Sebepler ve Evlilik Motivasyonları

Yapılan görüşmelerde Türk erkekleriyle evlenerek Çorum'un Alaca ilçesine yerleşen Faslı kadınların göç sürecine dâhil olmalarında çeşitli sebepler bulunmaktadır. Görüşmelerle Faslı gelinlerin hem göç sebebi hem de göçe bağlı evlilik motivasyonları irdelenmektedir. Katılımcı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenmelerinde hangi durumların etkili ya da çekici olduğu görüşmeler neticesinde tespit edilmiştir. Faslı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenme ve Türkiye hayranlığının oluşmasında Fas'ta izlenen Türk dizilerinin etkisi görülmektedir. Ancak bu evliliklerin yapılmasındaki bir başka etki ise Türkiye'de daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteğidir. Keza ekonomik anlamda özgür ve rahat yaşama isteği gelinlerin Türk erkekleriyle evlenmelerinde etkili olurken bu durum aynı zamanda gelinlerin evlilik motivasyonunu da belirlemektedir.

Bir kardeşim istemedi ama yine de dinlemedim. Ben abime söyledim ben Türkiye'ye gitmek istiyorum Türkiye'yi çok seviyorum. Ben dua ediyordum Allah'ım bana Türkiye'yi nasip et diye. Çok şükür oldu (K11).

Ben daha 18 yaşındayken hep Türkiye hayalimdi. Türkiye'ye gelmek burada evlenmek hayalimdi. (Neler sizi etkiledi?) Hem Türk dizilerinden etkileniyordum hem de Fas'ta Türkiye'yi seviyorlar. Türkleri seviyorlar ondan yani. Birde birkaç tane arkadaş buradan evlenmişti bende heveslendim. Buraya gelenleri arayıp soruyordum onlar da burada herkes iyi, kocalarımız iyi, bize iyi dediler. Bende özendim (K15).

Aynı gelin Türk dizilerinin yanı sıra Fas'taki yaşam koşullarının daha zor olduğundan ve çalışmak istese bile az maaşla geçimini sürdürmenin zor olduğundan bahsetmektedir. Fas'ta güvenlik sorunlarının (hırsızlık gibi) olması da onu Türkiye'den evlenmeye iten önemli sebepler arasında görülmektedir. Faslı gelin (K14) Türk eşyle birlikte Fas'a ziyaret amaçlı gittikleri sırada güvenlik sorunundan kaynaklı durumu şu şekilde açıklamaktadır:

(Sizin orada hırsızlık falan çok oluyor, eşinize demediniz mi gezerken dikkatli ol diye?) Çok oluyor ama bizim şehir küçük, büyük şehirlerdeki kadar çok hırsızlık olmuyor. Büyükşehirlerde kulakları koparırlar. Çarşıda yok, eski mahalleler, gizli yerlerde daha çok oluyor hırsızlık (K14).

Fas'ta hepsi kötü değil ama hırsızlık, şiddet var yani erkekler hanımlar çok güzel her şey var ama ondan sonra kötülük de var. (Güvenlik sorunu var mı peki?) Evet evet. Türkiye çok güzel ama Alaca çok güzel değil. Ben Ankara'ya gittim görümlerimin hepsi Ankara'da yaşıyor. Ama ben yine de sevmedim. Fas güzel benim şehrim güzel. Kocam ve muamelesi çok güzel o yüzden sorun yok yani. Rahat (K12).

Babamın hastalığından dolayı bir işte çalışmak zorundaydım, Tekstil fabrikasında işe girdim, artık çalışmaktan çok yorulmuştum, arkadaşımın önerisiyle evlenmeye karar verdim ve Türkiye'den biriyle tanıştım (K1).

Faslı gelinlerden biri diğer çekici etkiler bir yana annesinin vasiyeti üzerine Türkiye'den evlendiğini belirtmektedir. Elli üç yaşında ve aralarındaki iki üniversite mezunu gelinlerden biri olarak her ne kadar annesinin vasiyetini öne sürmüş olsa da daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için evlendiği, görüşme sırasındaki diğer gelinlere nispeten daha çok giyinmeye ve gösterişe sahip olduğundan anlaşılmaktadır:

(Neden evlendiniz?) Ben onun hissesiyle evlenmek istemedim. Yaşıma gelince evlenmek istemedim ama annem bana evlenmemi söyledi ve ben annemin günahım boynuna dedi ve beni evlenmem konusunda ikna etti. Bu annemin vasiyetiydi. Allah şahit ben para için evlenmedim. (Anneniz yaşıyor mu?) Annem yeterince yaşlı, evet yaşıyor. Yalnız kalmaktan korktum. Ve dünya güvenli değil. (Dünya güvenli değil ve siz hiç bilmediğiniz bir ülkeye geldiniz öyle mi?) Bulduğumdan daha iyi bir hayat yaşamak istedim o yüzden evlendim... (K5).

Faslı gelinler arasında eşyle Fas'ta düğün yapan tek katılımcı (K17) Fas ve Türkiye arasındaki ilişkiye yönelik gözlemlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Mesela nasıl ki bize Amerika çok zengin geliyor iş imkânı çok Türkiye'de onlar için öyle. Fas'ta fakirlik en üst seviyede. Onlara çekici gelen ne biliyor musunuz? Orada bizim Türk filmleri, dizileri seyrediliyor. Bizim kültürümüzle hiçbir alakası olmayan diziler... Ayakkabıyla evin içinde dolaşmak, çocuğun babasıyla konuşma tarzı onlar da diyor Türkler çok rahat yaşıyorlar, hep villalarda yaşıyorlar hep

deniz kenarlarında yaşıyorlar dizilerden onu görüyor ya burası da öyle zannediyorlar (K17).

Gelin katılımcılar dışında gözlemlerine yer verilen katılımcıların bulunduğu belirtildikten sonra, gözlemci olarak katılım sağlayan (K29) katılımcının Faslı gelinlerin evlilik sebeplerine yönelik açıklamaları şu şekildedir:

İsmin ismen söyleyemeyeceğim açıkçası ama genel olarak sessiz sakin Türkçe öğrenmek isteyen kadınlar da var, burayı sosyal bir kaçış alanı olarak kullananlar da. Biraz problemliler paraya düşkünlük var bu grupta. Anlaşarak gelenler gitmek istemiyor ama bazıları da vatandaşlık için sabır gösteriyor. Onlar için Türkçe öğrenmek ve vatandaşlık almak şuan çok önemli. Mesela gelir gelmez hemen çocuk sahibi olmuyorlar. Çünkü eğer ortamı yaşamı kendilerine uygun görmezlerse gitmek için. Böyle düşünenler de var yani (K29).

3.5. Faslı Gelinlerin Göç Yolları: Aracı (Komisyoncu, Arkadaş) Ağı

Türk erkekleriyle evlenerek Alaca'ya yerleşen Faslı gelinlerin eşleriyle hangi yollarla tanıştıkları bu başlık altında ele alınmaktadır. Faslı gelinlerin eşleriyle tanışmaları, Türkiye'ye geliş yolları ve kullandıkları bir takım ağlar söz konusudur. Göç yolları arasında; komisyoncu aracılığıyla, akraba tavsiyesiyle, arkadaş tanıştırmasıyla ve internetten birbirini bulma/tanımaya ağları bulunmaktadır. Aynı zamanda Faslı gelinler arasında aşk-sevgi evliliği yaparak evlenenler de bulunmaktadır. Ancak evlenen Faslı gelinlerin çoğu komisyoncu aracılığıyla evlenmiştir. Türkiye'de evlilik yapan ve komisyoncu aracılığı üzerinden gerçekleştirilen evliliklerin büyük bir kısmının sorunlu evlilikler olduğu anlaşılmaktadır. Faslı gelinler bu göç yollarını kullanarak Türkiye'den kolaylıkla eş bulabilmektedir. Bu durum Alaca'da yaşayan Türk erkekleri için de geçerlidir.

Faslı gelin ve eşlerinin tanışma ve göç yollarını; internetten birbirini tanıma, akraba tavsiyesi, arkadaş tanıştırması ve son olarak komisyoncu aracılığı ile sırasıyla ele almak daha anlamlı olacaktır.

Faslı katılımcılara, "eşinizle nasıl tanıştınız?" diye sordüğümüzde genellikle soruyu anlamadıkları dikkatimizi çekmektedir. "Kocanızla nasıl tanıştınız?" diye düzelterek soruyu tekrar yönelttiğimizde şu şekilde yanıtlar verilmektedir:

İnternette. (Hangi sosyal medya uygulamasından tanıştınız?) Facebook. (Tanışma sürecinizi anlatır mısınız?) Çok uzun süre konuştuk, anlaştık, evlilik istiyorum dedi. Zaman zaman konuştuk o zaman yaşım küçük evrak yapmayacaklar evlilik için 18 yaşımı doldurunca evrakları topladım, geldim Türkiye'ye, nikâh yaptık işte. (Görüntülü konuşuyor muydunuz?) Tabi sürekli konuşuyorduk. (Gelince önce hangi nikâhı yaptınız?) Dini nikâh. Ondan sonra ikametgâhı yaptık. Ondan sonra konsolosluğa gittik, sonra resmi nikâh yaptık (K10).

Eşyle tanışma hikâyesini anlatan katılımcı Türk damat ise:

İnternet üzerinden. (Aracı falan yok değil mi?) Aracı şöyle, amcamın gelini Faslıydı o tavsiye etti. İnternette görüşerek öyle tanıştık (K17).

Akraba tavsiyesi ağı yolluyla evlenen Faslı gelinler, Türkiye'ye yerleşmeleriyle beraber kendi yakın akrabalarından olan kadınlarla, eşlerinin akrabalarını tavsiye ederek başka Faslı kadınların evlenmesine ve Alaca'ya gelmesine vesile olmuşlardır.

Akrabam burada evlendi sonra bana kocamı önerdiler baktım erkek güzel yani WhatsApp'tan görüntülü konuştuk anlaştık sonradan evlendik. Bazı erkekler yalancılık yapıyor ama kocam öyle değil ben köyde yaşıyor, tarlada çalışıyor dedi. Bana doğruyu söyledi. Ben Türkiye'ye geldim sonra evlendim dini nikâh yaptım sonra resmi nikâhımı yaptım (K12).

Akraba. Akrabam evli burada onun aracılığıyla oldu (K5).

(Bu soruyu Türkçesinin yetersiz olmasından dolayı Faslı gelin yerine eşi yanıtladı.) Amcasının kızı Türkiye'den evlendi onun aracılığıyla oldu. (Başlık parası ödediniz mi?) Hayır. Hiçbir şey ödemedim. (Aracıya para verdiniz mi?) Yok, yok öyle bir şey olmadı (K11).

(Önce hanginiz Türkiye'ye geldiniz?) Ben geldim sonra kuzenim (K8) geldi. Ben buradan evlenince kuzenimi kocamın akrabasına önerdik. Onlar da anlaştı sonra da evlendiler (K4).

Arkadaş ağını kullanan Faslı gelinlerin birçoğu önceden Türk erkekleriyle evlilik yapmış ve Alaca'ya yerleşmiş olmaları ve eşlerinin arkadaşlarıyla, Fas'taki arkadaşlarını internet aracılığıyla tanıştırmaları, diğerlerinin birbirleriyle evlenmelerinin önünü açmaktadır. Genellikle Alaca'ya gelen her gelin beraberinde yakın arkadaşlarına da buradaki evlilikleri önererek eşlerinin arkadaşlarıyla tanışmalarına ve evlenmelerine yardımcı olmaktadır.

Arkadaşım evlendi Türkiye'de onların akrabası benim kocam, öyle geldim (K13).

Beraber çalıştığım arkadaşım ile konuşuyorduk evlilik için o dedi evlenmek istiyor musun Türkiye'den biri ile bende evet dedim olur yani. Zaten çalışmaktan da çok yorulmuştum. Kocamı fotoğrafta gördüm. WhatsApp'tan görüntülü konuştuk. 2 ay boyunca konuştuk hareketlerle baka baka işaretlerle konuşuyorduk (K1).

Katılımcı Türk damat:

Çocukluk arkadaşım var onun eşi Faslı. Aracı vesilesiyle evlendi o. Bana da onun kuzenini söylediler bende bir konuşalım dedim. Öyle anlaştık, evlendim. (Ne kadar süre konuştunuz?) Bir buçuk sene konuştuk. (Eşiniz kaç yıldır Türkiye'de?) Bir yılı geçti (K24).

Katılımcı bir başka Faslı gelin ise:

İnternette. Bir tane arkadaşım var o da burada evlendi. O bana dedi ki kocamın arkadaşı var o da evlenmek istiyor. Sonra telefonda konuştuk. (Aracı var mıydı?) Evet, arkadaşımın kocası o bizi tanıştırdı. Eşimle evlenmeye karar verdikten sonra biletimi aldı, uçakla İstanbul'a geldim daha sonra otobüsle Alaca'ya geldim (K15).

Arkadaşımın kızı Türkiye'den biri ile evlenmişti. Yani dedi yalnızsın neden evlenmiyorsun bende nasip yok diyordum. Dedi Türkiye'ye git. Dedim yok. İnsan istiyor kendi ülkesinden biri ile evlensin. Bir iki sene sürekli söyledi gel

Türkiye'den evlen diye. Çocuk yap. Zaten yalnızsın. Çok uzaktı ben çok korktum evlenmem dedim. Dedi arkadaşımın kızı da evlenmiş, çocukları var. Bende tamam dedim. Sonra bir adam yani benim kocamda evlenmek istiyormuş dediler, beni önerdiler (K3) var. Benim şartlarım vardı Müslüman olmalı ve namaz kılmalı. Öyle insan iyidir. Sonra telefonda baktım, konuştuk. Birbirimize sorduk kaç yaşındasın falan. Ben daha Türkçe bilmiyordum. Ben yalnız yaşıyordum kardeşlerimin hepsi evli. (Onlar nerede yaşıyor) Fas'ta. Ben doktorun yanında sekreterlik yapıyordum uzun yıllar çalıştım. Sonra anlaştık tamam dedik (K3).

Aynı. Çorum'da arkadaşımın aracılığıyla. Telefonda konuştuk, görüştük, anlaştık. WhatsApp'tan görüntülü konuştuk. Bir sene eşimle görüntülü konuştum (K4).

Komisyoncu aracılığıyla evlenen Faslı gelinlerin eşleriyle tanışma hikâyeleri ve kullandıkları bu göç yoluna dair açıklamaları şu şekildedir:

Eşimle ile aracı vesilesiyle tanıştım. (Aracıya ödeme yaptınız mı?) Evet (K16).

Tanıştım işte. İnternette. Bir kadın tanıştırdı ondan sonra. (Görüşme sırasında Kayınpederi soruya açıklık getirdi) Köyde bir kadın var o aracılık yapıyordu. (Köyde kaç kişiye aracılık yaptı?) (gülerek devam etti) Çok evlendirdi, Alaca'nın yarısını o evlendirdi (K14).

Aynı katılımcının kayınpederi görüşme sırasında bulunduğundan aracıya, Faslı gelini getirmeleri noktasında verdikleri parayı şu şekilde açıklamaktadır:

Aracıya mı evet az bir şey verdik. Yabancıymız değildi. Ben tanıyordum yani. Bu köye ilk Faslı Gelini ben getirdim. Ondan sonra iş çoğaldı (K23).

Ablamın arkadaşı Türkiye'den biri ile evlendi. Aracı vardı. Aracı vesilesiyle de bende buradan evlendim. (Nasıl tanıştınız?) İnternet üzerinden WhatsApp'tan görüntülü konuştuk. (Nasıl anlaştınız?) El hareketleriyle (K2).

Aracı (komisyoncu) yoluyla evlenen Faslı gelinlerin anlatımları ışığında Komisyoncu, Faslı gelinlerin büyük bir çoğunluğunun haberi olmadan Türk eşlerinden ve Türk ailelerinden belli bir para/ ücret alarak onların Alaca'dan evlenmelerini sağlamaktadır.

Arkadaşım aracılığıyla oldu. Alaca'da aracı var. O söyledi o vesile ile geldim. (Peki, karşılığında para aldınız mı?) Hayır. (Haberiniz var mıydı peki aracıya para ödendiğinden?) Hayır, asla benim haberim yoktu. Çok para alındı ama (K7).

Görüşme sırasında Faslı gelinler içinde birbirine aracılık yapan bir başka Faslı gelinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durumdan oldukça memnuniyetsiz olan diğer Faslı gelinler, aracı arkadaşlarının eşlerinden para almalarından kaynaklı mağduriyetlerini şöyle dile getirmektedir:

Arkadaşım vesile oldu... Çorum'da Alaca'da aracı var. O söyledi o vesile ile geldim. (Peki, karşılığında para aldınız mı?) Hayır. (Haberiniz var mıydı peki aracıya para ödendiğinden?) Hayır, asla benim haberim yoktu. (Kimin aracılığıyla geldiniz?) (K4)'ün kocası. (K4) söyledi. (K4)'ün arkadaşı Fas'ta yaşıyor oradaki arkadaşı ayarladı. Kocam aracıya taksit taksit para ödedi o yüzden borcu var (K9).

Akraba aracılığıyla. (Akrabanız var mı burada peki?) Evet, (K4) benim teyzemin kızı. O burada evlendi sonra bana önerdi bende kocamla tanıştım anlaştım sonra

evlenip Türkiye'ye geldim. (Aracı olan akrabamız sizden para aldı mı?) Hayır, benden değil ama kocamdan almış (K8).

Paradan benim haberim yok bana vermediler. Kocam aracıya para ödemiş. Kocam bana aracıya zaten para verdim o yüzden para kalmadı dedi o yüzden de ne zaman para istesem vermez. Aracıyı Allah'a havale ediyorum (K2).

Aynı gelin aracıya para verilmesinden dolayı yaşadığı mağduriyeti ve eşi tarafından çok da hoş karşılanmadığını şöyle açıklamaktadır:

Hürriyet yok. Para yok. Aracı bizi kandırdı rahat var, para var dediler ama hiçbiri yok. Hürriyet yok. Allah bize sabır versin. Beni getirdi buraya benim evraklarımda sahtecilik yapmış, polis beni göndermek istiyor, (K4) kocasıyla birlikte benim üzerimden sahte belge yapmış. Ben kocamla birlikte gittim (K4)'e, dedim senin yüzünden oldu sen para aldın kocamdan bunu düzelteceksin dedim o da yok dedi beni ilgilendirmiyor. Ben karışmam diyor (K2).

Bir başka Faslı gelin arkadaşını destekler nitelikte aracı olan Faslı gelinin diğerlerinden daha iyi maddi koşullara sahip olduğunu şu şekilde açıklamaktadır:

Evet, çünkü para var. Sen ona sordun dedi ben mutlu iyi geziyorum neden çünkü para var kocalarımızdan aldığı parayla tabii mutlu. Benim kocam yine zengin ihtiyacı yok ama (K2) için daha zor, çünkü böyle olduğu için de hürriyet yok. Para harcamasına asla izin vermiyor kocası (K3).

İki Faslı gelin arasında çıkan tartışmada, birinin mağdur gelinlerden, diğerinin ise aracılık eden gelinlerden olduğunu gözlemlediğimiz sırada, aralarındaki tartışmadan dolayı barışıp barışmadıklarını sorduğumuzda mağdur olan gelin yaşadığı durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Hayır, barışmadım. Neden para aldın dedim sorun var şimdi senin Fas'taki arkadaşın neden böyle yaptı dedim o yüzden tartıştık. Benim, (K9)'un, (K8)'in parasını hep bu aldı. Onun yüzünden biz kötü duruma düştük. Bir kadına daha aracılık yaptı kadın şimdi hamile ama Fas'a gönderildi. Parayı aldı. Ben bilmiyordum para ile buraya geldiğimden, Türkiye'ye gelip evlendikten sonra kocam bana dedi o kadın benden para istedi ve ben verdim dedi ben çok şaşırđım (K2).

"Aracılık yapan Faslı gelin aracılık yapmaya devam ediyor mu?" diye sorduğumuzda şu şekilde yanıtladı:

Evet, hala yapıyor, daha yeni bir gelin getirtti bir hafta bile olmadı. Nikâh yok, ikametgâhı yok sadece dini nikâh var, kadın şimdi neyin ne olduğundan habersiz şekilde... (K2).

Yaşanan mağduriyetlerden haberdar olan bir başka Faslı gelin ise:

Burada bir simsar var çok yalancı. Kadınları kandırıyorlar gel koca çok güzel ev var çok zengin araba var para çok var gel hayat çok mutlu ama ondan sonra kızlar geliyor imam nikâhını yapıyor. Bakıyor ki hepsi yalan. Hem Türkiye'de hem de Fas'ta simsar var. Ankara'da daha çok var. Bodrum'da var. Getiriyor kızları ama

hepsini şehir diye köye getiriyorlar. Ben kursta üç tane kızla tanıştım. Ama hayatları kötü (K12).

Faslı gelinlerden birinin bir arada yaşadığı kayınpederi, aracı ve Faslı gelinine karşı olan olumsuz düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

Kızım şöyle bir tane yakın köy var şurada, adam getiriyordu oradan kızlar, adamı varmış yahut ailesi varmış, oradan kızları Fas'tan ayarlıyorlardı bu yana getiriyorlardı. Bizimki de tesadüf tanışma o da bizimki b*k çıktı affedersin (K20).

Komisyoncu aracılığıyla yapılan evlilik ağı kısaca şöyle özetlenebilir; arkadaşım dedikleri kişi (K4), aslında çok da yakın arkadaşları olmadıkları anlaşılmıştır. Alaca'daki Faslı kadın ve Türk erkeklerin birlikte, Fas'taki Faslı erkek ve Faslı kadınlar arasında kurdukları bir evlendirme ağı oldukları tespit edilmiştir. Genellikle bilinen bir durum olduğundan Fas'tan evlenmek isteyenler o aracıları bulup ona göre Faslı bir kadınla evlenmek istediklerini söylemekte ve bu şekilde evlilikler yapılmaktadır. Daha sonra her gelen gelin kendi akrabasını kocasının akraba ya da arkadaşına tavsiye ederek getirmektedir. Böylelikle bazen komisyoncu aracılığıyla para karşılığında evlilik yapılırken bazen de gelen gelinler arasında akraba yoluyla para ödenmeden de Fas'tan evlilikler gerçekleştirilmektedir. Örneğin (K1) aracı vesilesiyle gelirken eşinin arkadaşı için kendi kuzenini tavsiye etmektedir. Karşılığında herhangi bir ödeme almamaktadır. Bir başka örnekte ise (K4) kendisi, aracı aracılığıyla gelirken teyzesinin kızını Türk erkekle evlendirmek için getirdiğinde ise bir miktar para almaktadır. Aynı zamanda (K4) getirdiği yani aracılık yaptığı her kadın için eşiyile anlaşarak birlikte yürüttükleri bu sistem üzerinden yüklü miktarda para kazandıkları görülmektedir. Bu durum kendisi gibi Faslı gelin olan (K2)'nin ne kadar sinirini bozsa da yine de bu ağ bu şekilde devam etmektedir.

Gözlemci olarak görüşlerini ifade eden katılımcılar ise komisyoncu aracılığıyla yapılan evlilikleri ve yaşanan mağduriyetleri şu şekilde açıklamaktadır:

Aracılık yapan Faslı bir gelin var, biz de çok sonra öğrendik buradaki gelinleri kandırıyor altın ve para var çok zenginler deyip kandırıyor (K29).

(Tahminen kaç aracı olduğunu düşünüyorsunuz?) Bizim bence Fasla ilgilenen on-on beş tane vardır. Bunların içerisinde hepsi Türk değil Faslı olan da var. Eşiyile birlikte aracılık yapan var. Fas'ta olup buradan aracılık yapan var. Buradakilerin bir kısmı o telefon numarasını biliyorlar. WhatsApp'tan fotoğrafları gönderiyorlar. Resimlerin içinden seç diyorlar. Bu dediğim çok nadir tabi. Ben diyorum birileri sizden resim falan istediklerinde vermeyin şebekedir dolandırılırsınız. Mesela şey diyorlar bana bir bin dolar gönder gibi. Ne için göndereceksin bin doları şey diyor uçak biletini alacak falan diyorlar. Adamlar da güveniyor. Fas'tan buraya gelmek uçakla zaten iki bin dolar civarı oluyor. Sonra bir bakıyor aracı da para da yok ortada. Bazen de Türkiye'ye gönderiyorlar evlenme işlemlerini falan yapıyorlar evlilik hazırlığı için bir takım ihtiyaçları almaya başlıyorlar. O sırada mesela kendi ülkesine bir uğramak istiyor evlilik evraklarını alıp geleyim diyor gidiyor gelmiyor. Uçak biletini aldırıyor, evlilik hazırlığı sırasında aldığı yüzüğü, bileziği takıyor geri gelecek zannedip cebine de harçlık da koyuyor bakıyor gidiyor gelmiyor. Böyle gidip gelmeyen de var. Fotoğraf üzerinden son zamanlarda moda oldu. Ama kalktı yani. Fas hükümeti ile bizim o evlenme bekârlık belgesi sorunu çözülmediği için

sıkıntılar da oluyor. (Bekârlık belgesi nedir?) Bunlar kendi ülkelerinden gelirken evli olmadıklarını gösteren resmi bir belgedir (K30).

3.6. Faslı Gelinlerin Türkiye Yolculuğu: Ne Beklendi, Ne Bulundu? Sorusuna Yönelik

Türk erkekleriyle evlenerek Türkiye’de yaşayan Faslı gelinlere, evliliğin beklentilerini karşılayıp karşılamadığına yönelik sorular sorulmuştur. Faslı gelinlerin büyük bir kısmının yaptığı evliliğin beklentilerini karşılamadığına dair yanıtlara ulaşılmıştır. Bunun nedeni ise komisyoncu aracılığıyla gelen Faslı gelinlerin kandırılması olarak belirtilirken aynı zamanda geldikleri yerin Çorum’un Alaca ilçesi olması, Faslı gelinleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Bazı gelinlerin Fas’ın büyük ve turistik şehirlerinde yaşıyor olmalarının Alaca’ya karşı tutumlarına olumsuz bir şekilde yansıdığı gözlemlenmektedir. Geri dönmeyi ya da boşanmayı düşünüp düşünmediklerine yönelik sorulara “hayır” yanıtını vermiş olsalar da ülkelerinde yeniden bir şeye başlamayı göze almaktan çekindikleri gözlenmektedir.

Faslı gelinlerin geldikleri şehirler ve Alaca ilçesi karşılaştırıldığında Faslı gelinlerin ilçeye ve Türkiye’ye yönelik duygu ve düşünceleri şu şekilde açıklanmıştır:

Orada şehirde yaşıyordum burada köyde, biraz zordu ama alıştık (K14).

Fas Türkiye fark yok. Ama Türkiye güzel, koca güzel beklediğim gibi iyi yani (K12).

Fas’ta hayat çok güzel. Burada her şey üzerime geliyor. Burada hayat aktif değil. İstedğim şeyleri uygun ölçülerde yapmak istiyorum ama burada mutsuzum çünkü her şeyi kısıtlıyorlar. (Boşanmayı falan düşündünüz mü?) Yok. Ama sadece düzgün bir hayatım olsun istiyorum. (Neden bu durumlara katlanıyorsunuz?) Yeniden başlamak çok zor. Geri dönmek zor. Her şeyi bırakıp geliyorsun ve yeniden bir şeye başlamak çok zor olacak (K6).

İstediklerimi bulamadım. Hiç beklentimi karşılamadı, sabır sabır sabır. (Beğenmiyorsanız neden geri dönmüyorsunuz?) Çok zor. Geri dönmek... (Türkiye’ye alıştınız mı?) Biraz alıştım. Eh işte yavaş yavaş (Gülüyor) (K9). Şey... (Bekliyor)... Kendimi çok ifade etmek istiyorum ama ifade etmekte zorluk çekiyorum. Duygularımı ifade edemiyorum. Burada her şey farklı ben burada istediğimi bulamadım. Mesela ben Fas’ta çalışırken param vardı ve geziyordum ne zaman istersem çıkıyordum. Ama burada ev kira, hürriyet yok, her şey kısıtlı. Para istiyorum kocam her zaman yok diyor. (Bu sorunlara rağmen gitmek istemiyor musunuz?) Yok, sabır lazım, gidip gelmek çok zor. Kocam iyi ama en büyük fark istediklerimi yapamamam (K9).

Faslı gelinlerden bazılarının deniz kenarına yakın şehirlerde yaşıyor olmaları, onların Türkiye’de de aynı durumla karşılaşacakları yanılgısını taşıdıklarını göstermektedir. Faslı gelinlerden birinin eşiyle aralarındaki diyalog görüşme sırasında, Türk eşe yönelttiğimiz sorular esnasında şöyle açıklanmaktadır:

Hatta eşim ilk geldiğinde hani deniz yok dedi. Napacaksın denizi dedim. İstanbul’da bir olay oldu Faslılarla ilgili bak, dedim deniz hevesiyle gelenlerin durumları bunlar. Dizilerde gördükleri o deniz, yalılar, o insanları bu şekilde

etkiliyor. Yani öyle bir şey yok Türkiye’de. Tamam, Türkiye’nin üç tarafı deniz de Anadolu var yani. (K17).

3.7. Sosyo-Kültürel Uyum ve Farklılıklara İlişkin Bulgular

Sosyo-kültürel uyum süreçleri, göç eden kişilerin geldikleri ülkenin kültürünü benimsemeleriyle daha kolay bir süreç haline dönüşebilmektedir. Faslı gelinlerin daha çok kültürleşme yönelimleri arasında bütünleşme eğilimi benimsemeleri, uyum süreçlerinin daha iyi ve kolay olduğunu göstermektedir. Faslı gelinler ve Türk eşleri, aileleri ve yaşadıkları toplumla iç içe olmaya dönük olanların Türk aile yapısı ve kültürünü fazla benimsedikleri görülürken bir kısmının ise bu uyum sürecinden diğerlerine nispeten daha az etkilendiği görülmektedir.

Türk erkekleriyle evlenen Faslı gelinlerin sosyo- kültürel uyum ve farklılıklara yönelik sorulara verdikleri yanıtlar benzerlik göstermektedir. Fas ve Türkiye arasında başta yemek yeme alışkanlıklarında farklılıklar dikkat çekmektedir. Faslı gelinlerin daha çok baharatlı yemekler yaptığı ve yediği belirtilirken Türk eşlerinin fazla olan baharatlı yemekleri yeme konusunda isteksiz oldukları görülmektedir. Bir diğer farklılık ise Türk düğünleri ve Fas düğünleri arasındaki kıyafet sayısına yöneliktir. Fas düğünlerinde çeşitli renklerde ve çok sayıda kıyafet değişikliği yapılmaktadır. Türk düğünlerinde ise en fazla iki kıyafet değiştirilmektedir. Bir başka mesele ise, Alaca’ya gelin gelen Faslı kadınların kurban bayramındaki kurban kesimi ve diğer bayramlar arasında benzerlik olduğu düşüncesi yer almaktadır. Ancak gelin geldikleri yerdeki Türk ailelerinde karşılaştıkları durumlar, onları kurban kesimi ve bayramlarda farklılıkların olduğuna ikna etmektedir. Genel olarak farklılıklara dikkat çekilmiş olsa da Alaca özelinde düşünüldüğünde Faslı gelinler için bu durumlar, farklı anlamlarda görülmektedir.

Faslı gelinlerin Müslüman olmaları ve kendileri gibi Müslüman Türk erkekleriyle evlenmelerinde dini inanç yönünden benzerliğin olması, yaşamlarını kolaylaştırmış olsa da Alaca’daki Müslümanların dini inanç ve ibadetlerine yönelik uygulamada farklılıklar Faslı gelinler arasında eleştiri konusu olmaktadır. Görüşlerini dile getiren gelinler bu durumlara çok şaşırmıştır. Ancak yine de onlar için çok büyük problemlere neden olmamaktadır.

Türkiye ve Alaca özelinde dikkate alındığında Fas ve Alaca arasındaki sosyo-kültürel uyum ve farklılıklara yönelik durumların varlığı ya da yokluğu konusunda sorulara Faslı gelinlerin yanıtları şu şekildedir:

(Namazlar aynı şekilde mi kılınıyor?) Yok, aynı değil (Gülerek) Çünkü siz çok hızlı kılıyorsunuz. (Bayramlar nasıl?) Yok aynı. Çok fark var. Kurbanı biz bekletiyoruz, kurbanın kanı çekilene kadar dinlendiriyoruz. Siz öyle yapmıyorsunuz hemen kesip yiyorsunuz, ben şaşırdım açıkçası (K11).

Bayramlar farklı. Tüm insanlar kurban keser ama burada bir kesiyorlar bir kesmiyorlar ben anlamıyorum yani. Türkiye'deki adetlere biz genel olarak uyum sağlıyoruz hepsini kabul ediyoruz ama... (Başka ne gibi farklılık var?) Dediğimiz gibi yemek de farklı. Bak mesela iki ülke de Müslüman. Buradakiler Müslüman ama abdest yok, namaz yok ama yine kabul ediyorum çünkü Allah hidayet verir. Ben onların bunlarına saygı duyuyorum ama ben bir hareket yaptığımda hemen bunu yapma şunu yapma ayıp şöyle böyle diyorlar. Kocamla el ele tutuştuğumda ayıp. Ben onu yargılamıyorum ama onlar beni yargılıyor. Bu doğru değil yani (K3).

Birçok şey farklı aslında. Mesela kurban biz sabah kesiyoruz, ailemizle birlikte kahvaltı yapıyoruz daha sonra kanı çekilene kadar bekliyoruz. Siz hemen kesiyorsunuz onu da beğenmedim. Ondan sonra ciğer, kalp, gömlek siz ona yağ diyorsunuz, hemen mangal yapıp yiyoruz duman olması lazım. Sizin burada yemek de çok değişik ondan sonra aileye gidiyoruz sizin gibi. (Ne zaman kesiyorsunuz peki ?) Akşam ya da ertesi günü sabah kan tamamen bitmesi lazım. Askıda durduruyoruz. Birde biz çok mangal yapıyoruz. 15 gün 20 gün kurban bitene kadar mangal yapıyoruz. (Peki, dağıtıyor musunuz?) Evet, tabi, kimin yoksa onlara dağıtıyoruz (K10).

Ben burada neye şaşırdım şimdi burada adet çok değişik. Her şey ayıp. Ayak ayaküstüne atmak ayıp, şöyle uzanmak ayıp. Erkeklerle tokalaşmak yok. Mesela bizim orada öyle değil, serbest yani. Ama iyi yani çünkü Kur'an da yazıyor. Burada çok iyi. Ben buraya geldim daha çok sevdim. Çünkü orada her şey açık. Açık derken yani rahat. Ama burada daha iyi yani Allah için yapıyorsun. Doğruya doğru. (Peki, sizi hiç uyardılar mı? Ayıp olur diye) İlk geldiğimde kadınlarla oturuyorduk bende ayaklarımı uzatmıştım, yorulmuştum. Abla bana dedi yok böyle oturma ayıp. Bende bir daha asla yapmadım (K15).

Yemeklerin farklılığını bir başka gelin (K10) da vurgulamaktadır.

(Yemekleri nasıl buluyorsunuz?) Yemekler de çok farklı. Biz bulgur yapıyoruz kuskus diyoruz onu biliyor musun? En meşhur yemeğimiz odur birde Tajin yapıyoruz. (İnternette Tajin yemeğini yaptıkları çömleği gösteriyor) Benim vardı kırıldı bir ay sonra Fas'a gittiğimde tekrar getireceğim. Hatta kayınvalidem de gelirken kendisiyle getirdi. Tajin tabağı (K10).

(K15) kültürel olarak uyum sağlamaya özen gösteren ve dikkat etmeye çalışan neredeyse en titiz Faslı gelinlerden biri olarak gözlenmektedir.

Birde mesela biz nane çayı içiyoruz, burada siyah çay içiliyor. (Burada kendi çayınızı içiyor musunuz?) Ben burada hiçbirini yapmıyorum. Her şeyim Türkiye'yle ilgili. (Mesela sizin yemekleriniz baharatlı?) İnanır mısın ki ben burada Fas yemeklerini unuttum. Şimdi Fas'a gideyim ya değişik geliyor. (Evlendikten sonra hiç Fas'a gittiniz mi?) Evet, bir kere gittim. Mesela bizim orada tatlı yoğurt var ama burada farklı ve çok kullanılıyor (K15).

Çay o da farklı. Bizimki yeşil çay. Mesela yemek yedik ya öğleden sonra saat 5-6 gibi çay, kurabiye, katmer, kek yiyoruz ondan sonra akşam yemek saat 10 da falan yiyoruz. Çünkü biz çay içtikten sonra dışarıda çarşıda işi olan varsa çıkıyor. Yani güneş gittikten sonra eve geliyoruz saat 8 ya da 9'da öyle yemek yapıp yiyoruz. Geç yemek yiyoruz. Sizde öyle değil siz erken yiyorsunuz. (Siz kaç öğün yiyorsunuz?) Dört. Biz akşam ya da öğlen yemekten sonra meyve koyuyoruz. Karpuz, muz, elma

ne varsa. Katmer mesela aynı sizinki gibi. Çızlak da yapıyoruz. (Çızlak nasıl? Pişi gibi mi?) Evet. Krep gibi ama çok oluyor böyle (K10).

Fas ve Türkiye arasındaki kültürel uyum ve farklılıklar bir yana, uzak bir ülkeye gelin olarak gelmenin zorlukları da dile getirilmektedir.

Burada çok farklılık var. İlk fark ailem burada değil. İstiyorum ailem burada olsun ama çok uzaktalar. Burada baharat yok. Mesela biz Fas'ta çok baharatlı yemekler yapıyoruz ama burada öyle değil, Fas'ta dört öğün yemek hazırlayıp, yiyoruz. Türkiye'de iki öğün yapıyorsunuz. Yemek konusunda özellikle farklılık oluyor (K1).

Faslı gelinler için en dikkat çekici ve şaşırtıcı durum, Türk örf ve adetlerinde yaşanırken aynı zamanda geleneksel düğün merasimlerinin farklılığı da ön plana çıkmaktadır. Bu durum şu şekilde açıklanmaktadır:

Çok büyük bir fark var. (Ne tür bir farklılık gözlemlediniz?) Bizim Fas'ta 4-5 tane kıyafet değiştiriyorsun. Paran var o kadar elbise var. Bizim düğünler güzel. Çok masraflı bir de... Vallahi bilmiyorum bizim orada düğünler karışık değil (Kadın-erkek ayrı bunu kastediyor) Tamam büyük şehirlerde karışık da var. Ama bizim öyle değil, kadınlara ayrı düğün oluyor, erkeklere ayrı düğün oluyor. Buraya geldik hepsi karışık. Bir masada herkes oturuyor. Bizim de var zenginler falan da... Ben en çok silah atıyorlar ya en çok ona şaşırdım. Biz hiç görmedik silah. Tabanca biz hiç görmedik (K14).

Mesela bir de düğünlerde biz üç dört çeşit kıyafet giyiniyoruz renkli renkli sarı, kırmızı, yeşil, mor ama Türkiye'de kına için kırmızı düğün için beyaz giyiyorlar. (Telefonundan Fas düğünlerinin videolarını gösteriyor). Mesela kurban bayramında herkes kurban keser ama burada öyle görmedim. Bazıları kesiyor bazıları kesmiyor. Fas'ta sünnet var, akika var (Yeni doğan çocuklar için yapılan bir kurban kesme ritüeli), nişan, düğün, yemek var. Fas'ta masraf çok ama. Mesela bir masada bir sürü yemek oluyor özellikle düğünlerde (K1).

Katılımcılar arasında hemen hemen hepsi Türkiye'de dini nikâh, resmi nikâh ve düğün yapmıştır. Ancak aralarında sadece bir katılımcı nikâh işlemlerini Türkiye'de yaparken düğünü Fas'ta yapmıştır. Faslı gelin, Türk eşi ve ailesiyle birlikte kendi ülkesine giderek Fas kültür ve geleneklerine uygun bir şekilde düğününü gerçekleştirmiştir. (K10) Faslı gelin yaklaşık 3 yıldır Türkiye'de yaşamakta ve birçok katılımcı geline göre daha iyi şekilde Türk kültürüne ve Türk örf ve adetlerine uyum sağlama konusunda gayretli görünmektedir. Faslı gelinin Fas'taki düğünleri ve gözlemleri şu şekilde açıklanmaktadır:

Burada yapmadık Fas'ta yaptık. Ben geldim buraya 3 ay sonra ailemin yanına Fas'a gittim ailemi görmeye Türkiye'nin nasıl olduğunu anlattım onlara. Ondan sonra geri geldim 1 sene sonra ben eşim ve kayınvalidem beraber Fas'a gittik. Düğün yapmaya. Düğün fotoğraflarını göstereyim. Albüm getiriyim. (Düğün albümünü getirmek için kısa süreliğine yanımdan ayrıldı ve albümü getirdi, tek tek resimleri gösterdi). Ben biraz orada kiloluyum (Gülerek). Doğumdan sonra çok zayıfladım. (O zaman açılmışsınız?) Şimdi kapalı, bazen Fas'a gidince açıyorum. Bazen açık bazen kapalı. (Ellerinize yaptığınız yöresel kına mı?) Evet. Biz düğünde çok değişik elbiseler giyiyoruz. İki tane değil sizin gibi değil. Bir sürü giyiyoruz dört tane beş tane. Sürekli değiştiriyoruz. Biz babaannelerimizin zamanındaki

geleneksel kıyafetleri giyiyoruz. (Üzerindeki takılardan bahsederek) Bunlar hep gümüş çok pahalılar. (Boyna takılan bir takıdan bahsediyor) İsmi Luben bir taş, çok eski bir taş, kötü nefesi alsın diye. Türk düğün ve Fas düğünleri arasında çok değişik mesela yemek farklı, elbiselerin farklı, müzik, dans farklı. Her şey farklı. (Albümdeki resimler olan durumları bizimle paylaşıyor, taht üzerinde taşıyor) Burada oturuyorum adamlar beni yukarı kaldırıyor hatta kayınvalidem çok korktu düşürürler bir şey olur diye. Bende çiçek atıyorum burada ama kına atıyorum kendimle birlikte Türkiye'den getirmiştım. Onu kızlara atıyorum. Kırmızı ip var ya onu da götürdüm ama unuttum takmayı (Bizdeki gelinlerin evden çıkmadan önce erkek kardeşinin bağladığı kırmızı kuşaktan bahsediyor) birde yeşil örtüyü (erkeklerin üzerine örtülen yeşil parparalı tülbentten bahsediyor). (Resimlerden devam ediyoruz) Yemek kıyafeti giydim (Resimlerdeki yemeklerin fazla oluşu dikkatimizi çekti) (K10).

Fas düğünleri de güzel ama çok pahalı. Çok pahalı. Lazım 3 bin dolar. Yemek çok, müzika çok, insan kalabalığı çok ama çok da pahalı. Ben de burada güzel Fas'ta güzel. Burada bir tane kına elbisesi bir tane beyaz gelinlik ama Fas'ta dört tane düğün elbisesi var. Renkli renkli kırmızı, mavi... (K12).

Yok aynı. (Farklı demek istiyor.) Fas çok elbise. Gelin çok elbise giyer. Belki 4-5 elbise. Düğün bir gün sürüyor. Gündüz saat iki de başlıyorsa akşam sekiz on da bitiyor ama akşam başlıyorsa gece sabaha kadar devam ediyor. Burada iki saatte düğün bitiyor (K11).

Fas düğünlerinin yanı sıra Türk düğünlerini beğenen Faslı gelinlerin varlığı da dikkat çekmektedir:

Bizim orada farklı, gelinler 7-8 tane elbise giyiyorlar. Bir saatte bir yeni elbise değiştiriyorlar. Bizim âdetimiz böyle. Ben Türkiye'dekini daha çok sevdim böyle gelinler yorulmuyor. Türkiye'de iki tane giyiyorsun kırmızı ve beyaz. Kolay yani. (Sizde tahtta taşıyorlar galiba diye sorduğumda) Hayır, herkes için yapmıyorlar, şehirden şehre değişiyor, tercihe göre (K15).

Davetlilerinizde ne tür ikramlarda bulunduğunuza dair yöneltilen sorulara verilen yanıtlar şöyle ifade edilmektedir:

Düğünlerde biz et veriyoruz birde tavuk. Şimdi de balık çıktı falan. Ondan sonra meyve veriyorlar şimdide puding gibi bir şey veriyorlar. (Siz peki kendi düğününüzde ne yaptınız?) Yemek pişirdik. Ben önce Türk yemeklerini beğenmiyordum o yüzden yemedim pek anlamadım (K14).

Tavuk yapıyoruz kızartma tavuk. Her masada on kişi oluyor on tane tavuk oluyor. Tavuğun altında erikli et oluyor. Eşime yaptım ama beğenmedi. Siz onu yemiyorsunuz. Eşim beğendi ama hem tuzlu hem tatlı bir arada olmaz dedi. Yemeğin yanında kola var, ekmek, meyve var. Gelinlik giyileceği zaman kurabiye ve çay getiriliyor (K10).

Faslı gelinlerin yemek yeme alışkanlıklarında farklılıkların olduğu belirtilmektedir. Faslı gelinler kültürel olarak yemeklerinde çok baharat kullanmaktadır. Kimi zaman Türkiye'deki yemeklerin onlara göre sadeliği çok şaşırtıcı görülmektedir. Yemeklerin, düğünlerin, bayramların, gelenek ve göreneklerin farklılığına yönelik Faslı gelinlerin açıklamaları şu şekildedir:

Fas fark var, Türk fark var çok fark var (Örnek verebilir misiniz?) Her şey. Yemek, düğün, kuaför, elbise. Bizim Fas kaç kere elbise değiştiriyorsun. Burada bir tane bir kına bir beyaz. Düğünlerimizde 7 gün yemek var (güldü). Burada güzel ama Fas çok güzel (K13).

Yemekler farklı bizim yemekler çok baharatlı, düğünler farklı. (Başka farklılıklar var mı?) Fas'ta her oda için ayrı ayrı terlik var çünkü namaz kılıyorsun ya. Lazım her taraf temiz olsun. Burada bende çok temiz ama (Gülerek). Bayram farklı mesela. Fas'ta çok güzel, akrabaların hepsi geliyor, çocuklar geliyor herkes namaza gidiyor ama burada yok yani (K12).

Düğünlerde yemekler ve adetler çok farklı. (Hangi adetler farklı?) Mesela ayakkabılarınız dışarda. Çok farklılık var. Biz ayakkabıyı içerde çıkarıyoruz. Siz kapının dışında çıkarıyorsunuz. Bayramlar da farklı. Biz çok tatlı yapıyoruz aileden herkes geliyor bayramlaşıyor çok kalabalık oluyor. Yemekler oluyor ne isterseniz yapıyorsunuz kuskus yapıyorsun. Herkes muhabbet ediyor. Burada hep kısıtlıyorlar insanı (K5).

(Kültürel anlamda dikkatinizi çeken bir şey oldu mu?) Bizim Fas'ta ayakkabıyla içeri giriyorlar. Burada yok. Televizyonda, sosyal medyada görüyoruz farklı olduğunu. "Beni Affet" var, televizyonda her yerden onu izliyorlar, benim annem 5 sene izledi onu. (Türk televizyon dizisi, gündüz kuşağında verilen diziden bahsediyor) (K14).

Katılımcı gelinler arasında düğününü Fas'ta eşiyile birlikte yapan tek Faslı gelin (K10) albümdeki resimlerini araştırmacıyla paylaşırken resimlerde yer alan bir hanımefendiyi gösterip açıklamasını bekliyoruz.

(Resimdeki anneniz mi?) Hayır. Babaannem. O Osmani. Başka dilde konuşuyor ben bile anlamıyorum. O Osmanlı kadını. Onu sadece babam anlıyor. Türkler gibi giyiniyor (K10).

(Resimler içerisinde dikkatimizi gelin ve damadın içeriye girdiğinde süslü dekore edilmiş bir kapı girişinden girdiği çekiyor). 3 bin dolar (gülerek). En son gelinlik giydim. (Kadın ve erkekler karışık mı?) Evet. (Elbiselerinizi siz mi seçtiniz?) Evet. Kuaföre gidiyorsun orada seçiyorsun. 4 tane altın taktılar. (Siz kendinizi anlatsanız neler söylersiniz?) Mesela Türkiye'den memnun muyum çok memnunum. Ben alıştım yani sizin adetlere sizin yemeklere, konuşmalara yani bana gayet normal geliyor. (Nasıl alıştınız?) Yavaş yavaş hemen olmadı tabi. İlk geldiğimde yavaş yavaş öğrenmeye başladım. (Komşularınız size geldiğinde Fas'a özgü yemekler yapıp ikram ediyor musunuz?) Tabi yapıyorum. (Tarifini isteyen oluyor mu?) Evet, tabi (K10).

Faslı gelinler, kendi kültürlerinden olan Cuma günleri kuskus yemeğinin yapılışını ve bu yemeğin kimsesiz veya yoksul insanlar tarafından yenmesi için Cuma günlerine özel Cami yakınlarında ikram ettiklerini belirtmektedir. Aynı zamanda bu yemeğin cenaze, Cuma namazı, düğün gibi toplu olarak insanların bir araya geldikleri günlerde de yapıldığı belirtilmektedir.

Cenaze için kuskus yapıyoruz. Neden yapıyoruz çünkü bereketli. Bir de Cuma günleri sadece yapıyoruz. Ben tek olduğum için yapmıyorum. O kuskus sadece Cuma günü oluyor. (Nasıl pişiriyorsunuz?) Buharda. (Kuskusu pişirdiği tencereyi gösteriyor) (Resim 3. 8.'de yer alan tencere). Onu da Fas'tan getirdim. (Yaptığınız kuskusu sonra ne yapıyorsunuz?) Caminin yanına götürüyoruz. Evsiz ya da yoksul

olanlar gelip orada yiyorlar. Bizim evde mesela bir tabak ortaya koyuyoruz ekmekle yiyoruz. Elle yiyen de var çatal ya da kaşık kullanan da var. Türkiye’de herkesin tabağı ayrı, bardak ayrı. Eşimle konuşurken diyor bizim eskide bıraktığımız adetleri siz daha yaşıyorsunuz. Eskiler daha iyi yani bence. Fas’ta mesela biz evde terlikle gezmeyoruz çünkü bu kadar soğuk değil, bizde kar yağmıyor. Sıcak var. (Evleriniz nasıl?) Bizim evler daha güzel bence salon çok büyük hepsi fayans. Sideri diyoruz biz (Sedirden bahsediyor şark odası gibi). Bir sürü yastıklar oluyor. (Telefonundan evlerin nasıl olduğunu gösteriyor). Biz yerde oturuyoruz yani. Böyle daha iyi yani bizim salonları eşim çok beğendi (K10).

Faslı gelinlerden Fas’a aile tanışması, düğün veya tatil amacıyla Türk eşlerini götürmeler arasında Türk eşlerin, Fas kültürü hakkında gözlemleri şu şekilde açıklanmaktadır:

Ben bir kere gittim. İyi çok iyiler. Hürmetliler. (Hangi kente gittiniz?) Kazablanka. (Fas deneyiminzden bahseder misiniz?) Vallah gittik geldik, güzel şehirler de var. Kazablanka çok büyük bir şehir mesela. (Kaç gün kaldınız?) 1 ay. Bize benziyorlar yani (K19).

(İlk izlenimleriniz neler oldu?) Uçaktan indim mesela hava olarak çok nemli bir havası var. Dışarı çıkınca boğulmuş gibi oluyorsunuz. Ondan sonra misafirperverlik en üst seviyede. Hırsızlık en üst seviyede. Devlet yok. Devlet var da sahip çıkmıyor. Güvenlik sıfır yani. Trafik kazası oldu mesela kazalı aracı getirdiler hırsız gitmiş teyibi kaçırmış. Polisi falan arayın dedim polisi arasan iki gün sonra gelirler dediler. Sonra polise söyledik diye bizim evimizi yakarlar dedi. O kadar yani. Sağlık sistemi sıfır. Sigorta, emeklilik diye bir şey yok. Sabah kalktım pencereden dışarıya bakıyorum 80 yaşında kadınlar, eşime dedim bunlar nereye gidiyor villalara temizliğe gidiyorlar dedi (K17).

Orası eski Osmanlı. Hala da orada Osmanlı devam ediyor. Eşimin babaannesi tam bir Osmanlı gibi yaşıyor. Osmanlıca konuşuyor. Evindeki eşyalar bile bizim kültürümüze ait. Fas’ın içinde bir il ama hiçbir Arapçayı bilmiyor hepsi Osmanlıca. Dilleri farklı. Mezhep farklılığı da var ya hani babaannesi bizim gibi Sünni. Hala bazıları mağara evlerinde kalıyor. Kayalardan oyma evler var ya hala orada kalanlar var. Ev çok ama onlar eskiye dayalı yaşıyorlar. Kültürlerini hiç kaybetmemişler. (Yemekleri, düğünleri nasıldı?) Düğünleri bir gün yapıyor. Akşam 6-7 gibi başlıyor, sabah 6-7 gibi bitiyor gece boyunca devam ediyor. Yemekleri genelde yüzde doksanı et. Bizim burada hazır tavuk var orada daha yeni yeni hazır tavuk çıkıyor piyasaya ama genelde hep kırmızı et (K17).

Onlarda mesela saygı denen hiçbir şey yok. Evinize yabancı bir erkek girse toplanırsınız çekinirsiniz, onlar uzanmış yatıyor umurunda olmaz. İlk zamanlar eşim de öyleydi babamın karşısında bacak bacak üzerine atardı. Babam çok kızardı böyle şeylere. Anneme söyledik eşimi bu konularda güzellikle uyar dedik anlattık ona. Bir dahakine kim gelse kendini toparladı düzeltti. Hemen ayaklarını toplardı (K17).

Bir başka görüşe göre Faslı gelinin kayınpederi, Faslı gelinlerin saygılı olduklarına yönelik düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

Benden daha edepliler öyle söyledim. Yemek kültürü için sadece baharat çok fazla. Onun dışında yemekleri içmeleri edepleri çok iyi. O (gelini) mesela namazlarını kaçırmaz. Olabildiğine edepli. Çok edepliler küçük büyük demeden herkesin

yanında çok saygılılar. Hayat şartları ne olursa olsun başını hiç açmaz. Evde eşofmanla gezmez (K28).

3.8. Faslı Gelinlerin Türkçe Öğrenme ve Konuşma Stratejilerine Yönelik Bulgular

Kültürel uyum sürecini destekleyen en önemli faktörlerden biri de gelen ülkenin dilini bilmek ve konuşabilmektir. Faslı gelinler arasında son derece iyi Türkçe konuşmaya sahip 4 katılımcı olmakla birlikte diğer Faslı gelinlerin Türkçe öğrenmeye yönelik geliştirdikleri bir takım stratejiler de yok değildir. Gerek Alaca Halk Eğitim Merkezi tarafından düzenli aralıklarla verilen Türkçe öğrenme kursları gerekse Faslı gelinlerin Türk eş ve ailelerinden, televizyon programları aracılığıyla Türkçe öğrenmeye ve konuşmaya yönelik çabaları söz konusudur. Türkçe öğrenmek istemelerinde en temel nokta kendilerini diledikleri gibi ifade etmek ve Türkiye’de kalıcı olabilmelerini sağlamaktır.

Faslı gelinlerin Türkçeyi nasıl öğrendiklerine yönelik görüşleri şu şekilde açıklanmaktadır:

... Ailede, televizyonda öğrendim (K14).

Hem geçen yıl hem de bu yıl Türkçe kursuna geldim, öğreniyorum. Değişik ilk öğrendiğim her şeyi not alıyorum bir defterim var. (Aralarında iyi derece Türkçeye sahip Faslı gelinlerden biridir) (K3).

Halk eğitimde Türkçe kursuna gittim. Ama bitirmedik 4 tane sertifika almak için gittim, bir kapandı bir açıldı sıfırdan başlandı zaten o sıralarda gitmedim. (Kurs zamanınız nasıl geçti?) Çok iyi çok sevdim. (Arkadaşlarınız oldu mu?) Evet, Faslı, Suriyeli, Iraklı ama en çok Faslılar vardı. (Kursta tanıştıklarınızla hala görüşüyor musunuz?) Evet, tabi bazen ara sıra (K10).

Yeni geldiğimde telefon, tercüman. Sonra evdekiler konuşuyor öyle dinliyorum. Ben bir hafta okula gittim (Kastettiği okul Halk Eğitim tarafından verilen Türkçe kursu) sonra hamile oldum bir daha gitmedim. Alaca’da gittim bir hafta. Onlar konuşuyorlar (evdekiler/ eşi) ben o ne bu ne diye diye öğrendim (K13).

... Ama Türkçeyi öğrenirsem bir yerlerde mutlaka çalışırım. Önemli olan Türkçe (K6).

... Neden Türkçe kursuna geliyorum çünkü diploma alacağım, Türkiye’de çalışmak için. Yani çalışınca para var. İsteddiğimi yapmam için lazım (K3).

Türkçe öğrenme ve konuşabilmenin Faslı gelinler için bazı anlamları söz konusudur. Faslı gelinlerden bazıları Türkçeyi haklarını aramak için, onlara yapıldığını düşündükleri haksızlıklardan dolayı öğrenmenin gerekliliğinden bahsetmektedir:

Dil sorunu tek var. Türkçeyi öğrenmek ve sorunlarımı anlatmak istiyorum. Mesela beni Türkiye’deki Faslı bir arkadaşım davet ettiğinde evine, ben de onu davet etmeliyim. Ben bunu yapmak istediğimde kocam sürekli benim borcum var diyor. Ben istiyorum arkadaşlarımla davet yapmak istiyorum ama kocam hep bahane sürüyor. Türkiye’deki akrabam kocamdan para aldı (Yukarıda da değindiğimiz üzere aracı(komisyoncu) ağı üzerinden gerçekleşen para trafiğinden bahsetmektedir). 3 bilezik değerinde para verdi. Kocam o borçları ödüyor şimdi.

Ne zaman bir şey istesem hep diyor borcum var. Hep bu parayı öne sürüyor. O parayı ben almadım ki. Benim ihtiyaçlarım için para istediğimde bana kuzenin benden çok para aldığından borcum var o yüzden para yok. Hakkımın bu şekilde verildiğini söylüyor. Ama ben para almadım ki. Ben Türkçeyi öğrenmek istiyorum çünkü hakkımı arayacağım. Bu yüzden çok istiyorum. Kocam bana dedi ki kardeşlerimden senin için çeyiz parası aldım o yüzden benden bir şey isteme zaten çok borcum var. Hakkımı aramam için Türkçe benim için çok önemli (K5).

Ben önceden açtım buraya gelince kapanmamı istediler. Ben geldiğimde istediğim gibi de kapanmama izin vermediler, ben daha sonra Türkçe öğrenmeye başlayınca kendi istediklerimi kocama söyledim şimdi daha rahat ve spor giyiniyorum. Kaynanamla alışverişe gidince ben istemediklerimi söylüyorum (K1).

Faslı gelinlerin Türkçe öğrenmelerinde Türk eşlerinin ve Arapça bilen kayınpederlerinin de desteklemelerine yönelik açıklamalar şu şekildedir:

Defter aldık eşime yazı yazmayı öğrenmesi için anlaşma konusunda kolay olurdu. Türkçeyi öğrenmesi onun da benim de hayatımı kolaylaştıracak çünkü. Önceden telefonda kendi Arapça dizilerini izliyordu şimdi öyle yapmıyor Türkçelerini izliyor. Ama eşimi kursa da gönderdim. Kursu gitmeden önce Türkçe'nin yüzde altmışını öğrenmişti. Öğretmeni ödev veriyordu onları gelip yapıyordu (K17).

Bilmiyordu (Nasıl öğrendi?) Ben Arabistan'da çalışmışım Arapça biliyordum. Ona yardımcı oluyordum bir ayda Türkçe'yi öğrendi. (Kursa gitti mi?) Hayır buradaki kurs zaten birkaç yıllık (K28).

3.9. Alaca Halkının Faslı Algısına İlişkin Bulgular

Türkiye'de farklı etnik ve milletlerden göçmenler bulunmaktadır. Son on yıllarda devam eden Suriyeli göçmenlerin Türkiye'nin her ilinde veya bölgesinde olması, kimi zaman onlar gibi Arap olan Faslılarla karıştırılmalarına neden olmaktadır. Bazı Faslı gelinlerin Alaca'da Suriyeli- Faslı olarak birbirlerine karıştırılmasına yönelik, Faslı gelinlerin tutumlarının nasıl olduğuna ve Alaca halkının Suriyeli ve Faslı olanlara karşı takındıkları farklı davranış şekillerine yönelik, Faslı gelinlerin görüşleri şöyle ifade edilmektedir:

Bir kere hastaneye gittim orada Suriyeliler var. Doktor dedi sen Suriyeli misin yok dedim. Faslıyım dedim. Öyle dedikten sonra daha iyi davrandı bana. Suriyeli giriyor sert davranıyor ama ben giriyorum iyi davranıyor. Hemen kocamı yanına çağırıyorlar, güzel konuşuyorlar (K15).

Mesela ben otobüse bindiğim zaman Sen Suriyeli misin? Diye soruyorlar sanki Türkiye'ye sadece Suriyeliler geliyor. Ben Suriyeli değilim Faslıyım diyorum, hep soru soruyorlar neden geldin burada ne yapıyorsun. Sürekli merak ediyorlar. (Suriyeli değilim Faslıyım dediğinizde ne tepki veriyorlar?) Biraz iyi davranıyorlar. Mesela ben pazara gidiyorum görüyorum çok bakımsız oluyor onlar (K10).

Türkler Araplara hiç benzemiyorlar. Çünkü Türkler Arapları sevmiyorlar. Çok yerde görüyorlar yine Suriyeliler geldi diyorlar. Ben Suriyelik değilim. (Böyle bir durumla karşılaştınız mı?) Kaç kere... (Faslıyım dediğinizde ne diyorlar?) Ben

Faşlıyım demiyorum dövüşüyorum çıkıyorum. Yarısı bilmiyor Fas nerede. Türkiye’de hiçbiri bilmiyor Fas nerede. Bir yabancı geliyor İngilizce de bilmiyorlar, Fransızca da bilmiyorlar. Fas nerede diyorlar. Uzak diyorum. Hepiniz değil tabi, diyorlar Suriyelik buraya geldiler, bizden her şey aldılar (K14).

3.10. Faşlı Gelinlerin Türk Aile Yaşamında Karşılaştıkları Zorluklara İlişkin Bulgular

3.10.1. Dil bilmeme

Faşlı gelinler arasında Türkçe kursuna gitmesine rağmen Türkçe öğrenmede belirgin sorunlar yaşayan ve bu sorunların eşi ve kendisi arasında büyük uçuruma neden olduğunu belirten Faşlı gelinin açıklamaları şu şekildedir:

Problem bende. Kocam beni anlamıyor. Dil sorunu var aramızda. Aramız iyi ama problem bende, ben Türkçe bilmiyorum. Koca çok stresli. Kocam biraz sinirli... Kocam çok sinirli. Türkçe bilmememe rağmen bana anlayış göstermiyor. Onunla aram da bu yüzden problemlidir. Dil sorunu var. Benim kocamla bir sorunum yok ama kocamı anlamıyorum. Ben Doğu’da konuşuyorum o Batı’da konuşuyor. Tek sorunum onun zihinsel dilinde. Bu nedenle dil sorunu var o yüzden anlaşmıyoruz. Sen Fransızca bile bilmiyorken onunla bir anlaşmaya varmak çok zor. Türkiye ve Fas arasında büyük bir fark var. Çok büyük bir fark. Ve ekran en çok ihtiyaç anlamına geliyor. Yabancılık devam ediyor burada. Dili öğrenmede sorun yaşıyorum. Ve umarım psikolojimde durum değişir. Türkçe lazım. Nereye giderseniz lazım olacak çünkü. Çünkü kocamla en çok bu konuda anlaşmazlık yaşıyorum (K5). (Bu açıklamaları çeviri programını kullanarak yapıyor).

3.10.2. Beslenme alışkanlıklarındaki değişiklik

Faşlı gelinlerin Alaca’ya ilk geldikleri zaman diliminde özellikle beslenme alışkanlıklarındaki farklılık, hem aile içi hem de genel olarak uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bazı gelinler için bu durum çok sorun edilmese de bazı gelinler için başlangıçtan itibaren sorun edilmiştir. Ancak yaşadıkları aile ve eşlerinin destekleriyle Türk yemeklerine olan ilgileri artmaktadır. “Fas ve Türkiye’yi karşılaştırınca dikkatinizi çeken önemli kültürel farklılıklar var mı?”, “Evde en çok hangi ülkenin yemekleri yapılıyor, yemekleri kimler yapıyor?”, “Türk yemeklerini kimden ya da nereden öğrendiniz?”, “Türk yemeklerini nasıl buluyorsunuz?” sorularına yönelik katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

Güzel ama Alaca’daki yemeklerin çeşitliliği çok az (K1).

Ben seviyorum Türk yemekler çok güzel. Birlikte yapıyoruz ben Fas yemekte yapıyorum kuskus, tajin, harire ama benim kocam çok baharat sevmiyorum ben diyorum tamam yani sorun yok. Biz yemeklerde çok baharat kullanıyoruz. (gülerek). Türkiye’de tuz, karabiber çok basit. Türk yemekleri öğreniyorum, yapıyorum. (Neler yapıyorsunuz?) Mercimek çorba, sarma, ayran çorbası çok yemek yapıyorum yani hepsi aklıma gelmiyor isimleri. Ben normal kahvaltı yapıyorum ama önce süt içiyorum çay içmiyorum benim annem de kahvaltıda çay içemiyor kahve içiyor. Fas’ta kahvaltıda çay var, süt, meyve suyu, portakal var ama

burada sadece çay var. Ama ben kocama her şeyi hazırlıyorum. (Sizin çayınız farklı diye biliyoruz?) Evet, nane çayı. Bende burada var yani Fas'tan gelirken getirdim (K12).

Kocam yapıyor bende ondan öğrendim bir de internetten bakıyorum, baklava internetten bakıp yaptım. Su böreği de yaptım (K2).

Çok güzel. (Türkiye'den farklı olarak nasıl?) Çok farklı. Siz yemekleri çok hızlı yapıyorsunuz. Mesela çorba bizde sizinki kadar kolay değil. Burada çorbada çok un ve su var. (Fas'ta baharat fazla mı?) Evet. Türkiye'de çok güzel yemekler var ama bizden çok çok farklı. Türkler sadece Türk yemekleri yapıyor. Avrupa, Asya ya da Afrika yemekleri yapmıyorsunuz. Biz öyle yapmıyoruz Fas, Cezayir farklı ülke yemekleri yapıyoruz. Tadını beğendiğimiz yemekleri yapıyoruz. Burada neden böyle bilmiyorum. Sadece Türk yemekleri var. Mesela Fas yemeği yapıyorsun, misafir geliyor ama o yemeği yemiyor (K6).

Mesela bazı yemeklerden tiksiniyorum nasıl böyle yapılıyor diye. Ya da kayınvalidem öyle yaptığından dolayı da olabilir. Ben güzel yapılmadığını gördüğüm şeyi yiyemiyorum. Mesela ellerini yıkamadan başka yemeklere geçiyor ya (K10).

Pancar mesela, yoğurtlu bir şey yemem. Ayran çorbası mı yoğurt çorbası mı içmem. Yoğurdu bir şeyle karıştırdığında yemem. Yoğurdu sade yerim ama. Ayranda yapıp içiyorum da. Bizim ayran tatlı. Sizininki tuzlu. Biz yayıkla yapıyoruz, siz hemen kolay çırpıyorsunuz. Arada ama ben Türk yemeklerini yapıyorum. (Hiç Fas yemeği denediniz mi?) Burada da yapıyorum, kayınbaba yiyor hep. Baba her şeyi beğeniyor. Ben ilk geldiğimde yemek bana aynı bulaşık suyu gibi geldi. Hiç tadı yok tuzu yok. Niye böyle pişiriyorlar böyle. Sonra tabi alıştık. (Şimdi nasıl buluyorsunuz yemekleri?) Normal, bizim gibi değil de idare eder (K14).

Faslı gelinlerden birinin eşinin, Fas'ın beslenme alışkanlıklarına yönelik gözlemleri şöyledir:

Orada yoğurt yok. Onların kültüründe yoğurt yok. (Eşiniz Türkiye'de görünce şaşırıyor mı?) Yemiyor (Gülerek). Yoğurdu nasıl yiyor şeker katarak. Orda tatlı yoğurt var... İlk zamanlar sucuk yemiyordu şimdi sucuk almıyorum diye benimle dövüşüyor (Gülerek). Pastırmadır, sucuktur böyle şeyler yok. (Eşinizin kültürel olarak yaptıkları geleneksel yemekleri var mı?) Cuma günleri kuskus yapıyor. Kendi yapıyor. Ben etini yiyorum o bulgurunu (Gülerek). Bunlar zaten tatlıyı çok kullanıyorlar (K17).

3.10.3. Giyim tarzındaki değişiklik

Faslı gelinlerin kıyafetlerinin nasıl olduklarına ve eşlerinin kıyafetlerine karışıp karışmadıklarına yönelik sorulan sorulara yanıtları şöyledir:

... Normal pantolon, aynı (K13).

Kıyafet ben bir açık bir kapalı giyiniyorum. Kocam zaten kapat aç karışmıyor. Ama ben seviyorum kapanmayı yavaş yavaş inşallah kapalı olacağım (K12).

Ben kapalı, orada da kapalı ama etek giymiyordum hep pantolon giyiniyordum. Türkiye'ye gelince hiç giymiyorum pantolon hep etek yani tam tersi. (Zorlandınız mı?) Hayır, ben daha çok sevdim, severek yaptım yani (K15).

Çok fark var, kültürlerimiz, adetlerimiz çok farklı. Kıyafetler farklı. Fas'ta istediğin gibi giyiniyorsun ama Alaca'da kocam hep uzun giyin diyor. (Giyim tarzınız nasıldı?) Benim elbiselerim çok güzeldi uzun kısa fark etmez giyinirdim (K6).

Aynı bu şekilde pantolon, tunik. Bazen açık oluyorum bazen kapalı. Ama burada kapalı olma şart. Kocam dedi tek bir şartım var o da kapalı ol dedi, tamam dedim kabul ettim. Alaca küçük herkes beni tanıyor, şal yapması gerekiyor (K10).

3.10.4. Eve kapanma

Sosyo-kültürel uyumun en önemli faktörlerinden olan sosyal iletişim her kesimden insan için son derece önem ifade etmektedir. Gerek aile yaşamında gerekse göç edilen ülkede yerel halkla etkileşimde olmak, uyum sürecinin kolaylaşmasını sağlamaktadır. Bunun aksi durumlarda ise eve kapanmalar veya kısıtlanma hisleri psikolojik uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Faslı gelinler içinde bu durumun olumsuz sonuçlarını yaşayan gelinlerin görüşleri şu şekildedir:

Ben ve kocam sadece evde var. Kimse gelmiyor. Kocamın ailesi bir şeyler yapmamızı da istemiyor. Her zaman evdeyim. Denizi görmek istiyorum ama yok. Kocam sadece Alaca'da. (Kocanız Türkçe kursuna nasıl izin vermiş?) Bilmem öyle istedi. Kocam çok yaşlı, bir şey yapamıyor. Fas'ta hürriyet var burada yok. (Nasıl yani?) Kocam hiçbir yere gitmeme izin vermiyor, böyle olur mu? Ben bebek istiyorum ama kocam istemiyor (K2).

Fas güzel ama Türkiye biraz. Türkiye'yi görmüyorum ki. Hep Alaca'dayım. Hiçbir yere gitmiyorum. Kocam para yok diyor (K9).

Alaca merkezde yaşamayan Faslı gelin:

Küçük bir köy ama ben tanımıyorum, bilmiyorum pek burayı, hep buradaki avlunun içindeyim. Eşimin ailesi dışında pek kimseyle konuşmuyorum. Köy yeri küçük yer, öyle çok gerek görmüyorum (K15).

Vallahi ben bir yere gitmedim, bir kere Ankara, İstanbul, şaşırdığımız hiçbir şey yok burada. Alaca'da ben çıkmıyorum, hastaneye falan gidiyorum, gezme falan yok çünkü evde hep iş var (K13).

Faslı gelinlerden birinin eşinin bu durumla ilgili görüşleri şu şekildedir:

Eşimin kuzeni var benim çocukluk arkadaşım evlendi, ben sadece kuzenine gitmesine izin veriyorum. Yalnız başına başka birilerinin evine gitmesini istemiyorum. (Faslı gelin olduğu için mi?) Hayır ondan dolayı değil, Türk gelin olsa bile değişmezdi düşüncem (K16).

3.10.5. Geniş ailede yaşam: gelin, kayınvalide ve kayınpeder üçgeni

Türk erkekleriyle evlenen Faslı gelinlerin büyük bir çoğunluğu kayınvalide, kayınpeder, görümce, gibi aileden olan kişilerle birlikte yaşamak durumunda kalmaktadır. Gelinlerin büyük bir kısmı bu durumdan hoşnutsuz olsa da bazı gelinler yaşadıkları süreçleri eşlerine olan bağlılık ve sevgiden dolayı kabul etmektedirler.

Faşlı gelin ve kayınpederi arasında yaşanan tatsızlık şu şekilde dile getirilmektedir:

(Ellerini yakasına götürüp silkeledi) (İllallah edercesine...) Kaynana Allah rahmet. Şimdi öldü o, çok iyi biriydi. Kayınbaba 85 yaşında... O zor... Çok zor, ben böyle gelmedim, ben çok kilolu geldim hep burada zayıfladım. Ben konuyu kapattım, ne isterse yapsın. Benim koca çok iyi bir insan. Ben çok seviyorum kocamı. Adam iyi. Yani koca senin iyi, ihtiyacın senin yok, çok iyi konuşuyor benimle, bana bakıyor. O zaman onların hepsini boş ver (K13).

Kayınvalide, kayınpeder ve görümcesiyle aynı evde yaşayan Faşlı gelin:

Evet, üçüyle de birlikte yaşıyorum. Görümcem kocasından boşandığı için bizimle birlikte yaşıyor. Görümcem kocasından ayrılmış bizimle kalıyor (Aranız iyi mi?) (Gülerek) Görümcemle aram iyi ama çocuk çok zor. Ben istiyorum ki birlikte oynasınlar ama görümcem istemiyor. Çocuk da benim oğlumla oynamak istemiyor. Bende sinirleniyorum bu konuya (Gözleri dolarak) ben çok üzülüyorum. Sabrediyorum. (Görümceniz hep sizinle mi yaşayacak?) Evet. Kayınbabam beni seviyor onunla çok iyi anlaşılıyor, ama kaynanam ve görümcemle bu kadar iyi anlaşamadım söyleyemem. Kaynanamın cimriliğinden dolayı kimse bize gidip gelmiyor. Fas hiç böyle değil, misafiri çok severiz (K1).

Faşlı gelinlerden birinin kayını, babası ve Faşlı gelinleri arasındaki durumu şöyle ifade ediyor:

Mesela rahmetli babam gelinimiz geldiğinde gelin ile 2 yıl geçirdiler babam çok üzerine gidiyordu, yav böyle olur mu şöyle olur mu diye. Bende baba onların kültürleri böyle diyordum, sonra sonra alıştı babam. (K27).

Yaşanan bu olumsuz durumların aksine Faşlı gelinlerden birinin kayınpederi şöyle ifade ediyor:

Kızım için beş yaptıysam gelinim için on beş yaptım. Aile dostumuz var, temsili kız isteme töreni bile yaptık. Türk usulü isteme yaptık. Keşke telefonum bozulmasaydı düğün fotoğraflarını gösterirdim. İstemeyi yaptık akşamına dini nikâhını yaptık. Beş gün sonra zaten düğün oldu. Bayrağını astım. (Türkiye’de bazı yörelerde gelin çıkarılan eve Türk bayrağı asılır). Duasıyla birlikte bayrağını dikerler. İkramlar yapılır. Düğün yapılır. Gelinimle aram çok iyi. (K28).

Faşlı gelinlerin kayınvalideleri ile olan iletişimlerine yönelik görüşleri şöyledir:

Burada muamele güzel yani. Muamele iyi yani. Bazı Faşlı gelinler için zor ama benim görümce, kaynana çok iyi. Kaynana temizlik yap, iş yap dediğinde yapıyorum. Ben iş yapmak istemediğimde uzanmak istediğimde beni zorlamıyor. Kayınbaba da kaynana da iyiler yani. Ama benim koca ben çok seviyorum yani (K12).

Önce kirada oturduk. Sonra bu evi yaptık bir buçuk sene önce. (Kayınvalidenizle oturduunuz mu peki?) Yok. Öyle çok oturmadık 15 gün falan. İlk geldiğimde elimde oturdum bir hafta, ondan sonra imam nikâhını yaptık sonra konsoloslukta evrak işlemleri başladı resmi nikâh yaptık sonra kiraya taşındık. Evi yaptığımız sürede 6 aylık bir zamanda kayınvalidemle birlikte oturdum. (Birlikte yaşadığımız süre boyunca aranız nasıldı?) İyi, Allah’a şükür. (Yemekleri kim yapıyordu?) Kayınvalide yapıyordu. (Hiç Fas yemeği yaptınız mı?) Yapıyorum bazen yiyorlar. Ben evi süpürüyorum temizliyorum o da yemek yapıyordu. Bazen ben yapıyorum bazen birlikte yapıyorduk. Ama en çok o yapıyor. (Kayınvalidenizden Türk yemeği

öğrendiniz mi?) Evet, tabi. Dolma biber, sarma, dolma, bayıldan (Patlıcan ve et kullanılarak yapılan bir yemekten bahsediyor) (K10).

Bazı kızlar var böyle beraber kursa gittiğimiz köyde oturuyorlar, hiçbir yere çıkartmıyorlar, hiç para vermiyorlar bazen dövüyorlar bazen kaynanasında acı çekiyorlar... Kızın gözü açık olacak. Böyle olunca durmayacak. Eğer Fas'taki annesi babası ona bakarsa böyle durum olursa durmaz, buradan gider. Kimsesiz olan için de sabır edecek mecbur. Mesela benim annem diyor ki pişman oldum seni uzak yere verdiğime. Ama kocan sana iyi baktığı için sana iyi davrandığı için benim ellerim bağlı. Ben bir şey yapamıyorum. Eğer bunun tam tersi olsa ben seni bir dakika bile orada bırakmam diyor. Yani bir de geldi burada baktı daha içi rahat etti (K10).

3.10.6. Beklentilerin çatışması ve umutların suya düşmesi

Faslı gelinlerin ve gelin geldikleri ailelerin beklentilerinin çatışmasına yönelik Faslı gelinlerden birinin kayınpederi, görüşlerini şöyle ifade etmektedir:

Allah düşman başına vermesin başka bir şey demiyorum. Alaca'da bazen duyuyorum, Alaca'da nerdeyse 300-400 tane Faslı var. Adama saygılı, kayınbabasına hürmet ediyor. Ooo... Neler var. Demek ki bizim şansımıza da böyle çıktı kızım (K20).

Faslı gelinlerden (K1), evlilik sürecinde beklentisinin karşılanmadığına yönelik görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

Eşim ve ailesi haram olduğunu söyledikleri için müzikli eğlenceli düğünüm olmadı. Alaca'da eşimin ailesi, komşuları, yakın çevresiyle mevlit yapıldı. Eşimin ailesi bana müzikli eğlenceli düğün yapmadı ama teyzesinin kızına yaptılar. Ben zaten burada düğünün nasıl yapıldığını bilmiyordum. Türkçe de bilmiyorum. Evde beni hazırladılar başımı kapattılar sonra okuma yapıldı. Dini nikâh yaptığımız için düğünden sonra ben hemen çocuk yapmadım resmi nikâh var bismillah. Resmi nikâh yok hiçbir şey yok. İkametgâhım yapıldı evraklar tamamlandı konsoloslukta falan, Fas'a da evrak teslim ettik daha sonra resmi nikâhımı yaptık. Düğünüm istediğim gibi olmadığı için çok üzüldüm. Benim düğünümde kuaför yok, salon yok, müzik yok, yemek yok. Hiçbir şey yok. Bende önce bilmiyordum Türkçe, susuyordum ama ben öğrendim Türkçeyi susmuyorum. Ben kocama söyledim istiyorum kaynanam yapmadı. Bana düğünde hediye bile takmadılar. Bu ne? Yani bu hakaret. Türk gelinlerine her şey var, Faslı gelinlere hiçbir şey yok. Kaynanam düğünlere gidiyor ben bakıyorum onlara hediye götürüyor ama bana yok. Teyzesinin kızına her şey var salon var, yemek var, altın var her şey var. Bu hakır. (Üzülerek anlatıyor). Bak ben çok seviyorum kaynana, karı çok güzel ama ben çok seviyorum para. Ben de herkes gibi hediyelerim olsun isterdim. Hep susuyordum. Ben hep sabrediyorum. İnşallah ben bir ay sonra oğlumun sünnetini yapacağım. Kaynana bir şey yapmalı yoksa ben ve oğlum için biter. Ben ne zaman bir şey desem hep para yok diyorlar. Eğer kaynanam yapmazsa biter (K1).

Aynı Faslı gelin düğünün istediği gibi yapılmadığına karşı üzüntüsünü dile getirirken aynı zamanda rahatsız olduğu bir başka konudan da bahsediyor. Oğlu ve kayınpalidesi arasındaki iletişimsizlikten kaynaklı olarak yaşadığı üzüntüyü açıklıyor. Yine bir başka rahatsız olduğu

durum ise Türk gelinler ile Faslı gelinlerin aynı muameleyi görmedikleri üzerinedir. Faslı gelin bu durumlara yönelik düşüncelerini şöyle ifade etmektedir:

Hakaret ediyorlar ben hepsini kabul ediyorum, her şeye sabır gösteriyorum ama oğluma bir şey yapmazlarsa tamam niye oturayım burada bende giderim. Bende istiyorum lazım. Fark var, kadınlar Türk her şey yapıyor kadınlar Faslı ama yapılmıyor hep diyorlar para yok. (Kayınvalideniz hediye yapmazsa?) Artık sabrım taşar. Bu benim hakkım. (Mehir aldınız mı?) Verdi, 3 gün sonra geri aldı (Gözleri dolarak). Benim çocuğum 2 yaşında hiçbir şey yapmadılar ama görünümün kızına yaptı ama. Ben Faslıyım diye bana bir şey yapmıyorlar. Sabır... (K1).

Diğer bir gelinle o sırada aralarında geçen Arapça muhabbetten tercüme edildiğine göre diğer Faslı gelin "Neden bunu anlattın Allah'a şikâyet etmiş oldun" diye Faslı gelini uyardı. O sırada (K1) da söylediklerimde yalan yok diyerek devam etti.

(Kayınvalideniz oğlunuzu seviyor mu?) (Sessizlik) (Güldü). Diğer torununu daha çok seviyor. Ama kayınbabam çok seviyor. (O sırada telefonundan oğlunun fotoğraflarını gösterdi) (K1).

Faslı gelinlerin Türkiye, daha özelde Alaca'da kültürel ve dini inanç yönlerinden beklentilerinin karşılanmadığına yönelik görüşleri şöyle ifade edilmektedir:

Türkiye'de herkesin namaz kılıp, oruç tuttuğunu zannediyordum ama öyle olmadığını fark ettim, isteyen oruç tutuyor isteyen tutmuyor, isteyen namaz kılıyor isteyen kılmıyor, mesela Müslüman ülke ama burada herkes istediği gibi hareket ediyor. Burada herkes diyor biz Müslümanız ama alkol de içiyorlar. Namaza davet var ama... Ama neden namaz yok neden oruç yok vallahi ben çok şaşırdım. Allah şifa versin diyorsun ama Allah için bir şey yapmıyorsun. (Sizin kocanız namaz kılıyor mu?) Hayır. Bu beni oldukça şaşırtmıştı çünkü Fas'ta böyle değil herkes namaz kılıp, oruç tutuyor, isteğe göre hareket etmiyorsun. Bir de mesela siz Mağrib'e Fas diyorsunuz bunu buraya geldiğimde öğrendim. Ama kime Fas'tan geldim desem Fas neresi diyor, kimse coğrafya olarak Fas'ı tanımyor (K1).

Bulduğumdan daha iyi bir hayat yaşamak istedim o yüzden evlendim ama burada daha iyi bir hayat bulamadım. Ben geldim kocama güvendim. Türkiye'ye geldim ve düşündüğüm gibi bulmadım burayı. Çok zor, çünkü ben gezmek istiyorum, para istiyorum kocam yok diyor. Benim sorunum kocamla, bana bir şey al dediğimde para yok diyor. Türkiye'ye geldiğimden beri bu meşhur sözü duyuyorum "para yok". Para yok para yok (K5).

Beklentilerin karşılanmaması ve umutların suya düşmesine yönelik elde edilen bir diğer bulgu ise (K5), (K6) Faslı gelinler tarafından dile getirilmektedir:

Türkiye'deki evli akrabalarımın biri beni bu ülkeye getirdi. Akrabalarım kocamın arazi sahibi olduğunu çok ama çok zengin olduğunu söyledi yaşının büyük olmadığını bana denk olduğunu söylediler. Ben geldim bunların hepsinin tam tersi. Türkiye'ye para için gelmedim. Helal nikâh için geldim. Evlilik Allah ile evliler arasında kalın bir ahit olduğundan ve Allah şahitlik eder ki sadece meşru bir evlilik için geldiğime ve annemin arzusuna saygı duyduğumdan bana evlenmemi söylediğinde, ben de onu kabul ettim. Kolay, ben Türkiye'yi seviyorum. Ama dediğim gibi benim hayatım da güzel olsa daha da mutlu olacağım (K5). (Bunu çeviri programını kullanarak açıklıyor).

Beni kandırdılar. (Kim?) Kocam. Bana evim var dedi kira çıktı, arabam var dedi hiçbir şey dediği gibi değildi. Çok zenginim dedi ama yok. Kocam yaşlı. Çocukları Amerika'da, o kadına her şeyi vermiş. Çocuklarının ona bakması gerekirken bakmıyorlar üstüne üstelik daha kocamın da parasını istiyorlar. Kocam insan olarak çok iyi ama parasını da çocukları istiyor. Kocam yaşlı inşaatta çalışıyor ben istemiyorum artık çalışmasını çünkü zaten bu parayı da o çocuklarına yolluyor. Ben istemiyorum, bu durum beni de üzüyor (K6).

Problem tek, para yok. Ben çalışmak istiyorum ama burada Alaca'da iş yok. (Yaşınız büyük değil mi nasıl çalışacaksınız?) Olabilir, ya paraya ihtiyaç olunca mecbur çalışırsın (K9).

Gözlemci katılımcıların, Faslı gelinlerin beklentilerine yönelik görüşü şu şekildedir:

Bir öğrencimiz vardı, büyük beklentiler içerisinde gelmiş, buradaki biriyle nikâh kıymış ama sadece dini nikâh, kadına resmi nikâh sözü vermişler ama yapmamışlar bu nedenle geri döndü. Genellikle genç gelen kadınlar evliliği güçlü oluyor hemen çocuk yapıyorlar ama yaşlı büyük kadınlar öyle değil büyük bir kısmının para için rahat yaşamak için geldikleri çok belli. Çok öğrencimiz oldu büyük bir kısmı çok rahat yerdeler ama diğer kısmı için aynı şeyleri söyleyemem tabi (K29).

3.10.7. Gelin mi, bakıcı mı? Durumuna yönelik

Faslı gelinlerden büyük bir kısmı büyük yaşta evlilik yapmaktadır. İleri yaşta evlilik yapmalarının nedenleri arasında daha rahat bir yaşama sahip olma isteği söz konusu olurken Faslı kadınlarla evlenmek isteyen Türk erkeklerin ise ya kendilerine ya da büyük oranda babalarına, annelerine bakmaları için evlendikleri gözlemlenmektedir. Faslı gelinlerin, birlikte yaşadıkları kişilere ve aile yaşamındaki rollerine yönelik görüşleri şu şekildedir:

Kahvaltı yapıyoruz, temizlik, yemek pişiriyorum sonra oturuyorum bir şey yok (Gülerek) (Faslı gelinin eşi dâhil olarak) Fazla bir şey yapamıyor bir yere de gidemiyor, babam çok yaşlı olduğu için onunla ilgilenmek durumunda kalıyor. Babaya bakıyorum. Anneye de bakıyordum o vefat etti. Ama ben Türkiye'de çok mutluym. Ben Türkiye'yi çok seviyorum (K11).

Kocam, ben ve kocamın oğlu. İyi güzel yaşıyorduk, aile akraba gidip geldik. Bir sene sonra ben mobilyaları değiştirmek istedim. Hepsi çok eskimişti. Evlendiği zaman yapmış daha (Türk eşin ilk evliliğinden olan ev eşyaları). Ben değiştirmek istiyordum o sebeple her şeyi olay yapıyorlardı. Oğlu her şeye karşı çıkıyordu. Kocam önceleri tamam, diyordu güzel davranıyordu. Oğlu ama her şeye yok diyor. Bizimle yaşayan oğlu, bana dedi sen buraya geldin yemek yap yat. Hiçbir şeye karışma. Dedi. Mesela para istiyorum yok para diyor. Ben böyle kabul etmem. Çünkü ben evliyim. Fas'ta her şeyim vardı. Çalışıyordum, geziyordum çok rahattım neden buraya geldim hizmetçi gibi (K3).

...Kız her şeyi bırakıp gelecek ahır mı bakacak (K10).

Gözlemci katılımcıların, bu durumlara yönelik görüşleri şu şekildedir:

...Kadınların eşleri daha çok evlilik- hizmetçilik kafasında, bu nedenle problemlili aile ilişkileri söz konusu oluyor (K29).

...Mesela bazılarını, evlatları kendi babalarına Fas'tan bulup getiriyor. Babası yalnız kalmasın diye. Zaten evliliğin bir yaştan sonraki noktası evlilik ilişkisi değil sadece biraz da bakım ilişkisi oluyor. Gençlerdeki evlilik, gerçek evlilik ama (K30).

3.10.8. Geride bırakılanlar

Faslı gelinlerden bazılarının, ikinci evlilikleri Türk erkekleriyle olduğundan Fas'taki ilk eşlerinden olan çocuklarını geride bırakmak durumunda kalmışlardır. Sadece evlatları değil aynı zamanda aile ve çevrelerini geride bırakarak Türkiye'de yaşamaya başlamışlardır, buna yönelik sorulan sorulara Faslı gelinlerin görüşleri şu şekildedir:

(İlk evliliğiniz mi?) Hayır. İkinci evliliğim. İlk eşimden ayrıldım (Çocuğunuz var mı?) Evet. (Sizinle birlikte mi?) Hayır. Fas'ta. (Çocuklarınız sizi ziyaret ediyor mu?) Hayır, çünkü çok küçük. (Çocuklarınızı özlüyor musunuz?) Evet, hem de çok. (Gözleri dolarak, iç çekti) (K7).

Hayır, daha önce Fas'tan biri ile evlendim sonra boşandım. (Çocuğunuz var mı?) Evet. İki çocuğum var. (Çocuklarınız sizinle beraber mi?) Hayır Fas'ta, geride kaldılar (K8).

Ailesini, sevdiklerini, işini geride bırakan Faslı gelinler:

Evet. Bıraktım annemi bıraktım, ailemi. İşimi bıraktım geldim. Ben her şeyi bıraktım geldim burada hakaret yapıyorlar. Gelin oldum yani burada. Hiçbir şey vermiyorlar (K1).

... Zaman uygun olursa da Fas'a giderim ama şuan para yok. (Fas'ı özlüyor musunuz? Sorusundan sonra ağlamaya başladı) Çok özlüyorum. Çocuklarımı, ailemi özlüyorum (K6).

Kardeşlerimin haberi yok, Türkiye'ye geldim sonra onlara dedim ben evlendim ve geldim. Ama onları özlüyorum (K9).

3.10.9. Mezhepsel farklılığın getirdiği ayrışma

Faslı gelinler arasında Hanefi mezhebinden olan ve evliliğini Alevi bir Türk erkekle gerçekleştirenler de vardır. Bu gelinler arasında sorun yaşayan yalnızca bir gelindir. Diğer Faslı gelin bu ayrımdan rahatsız olmamaktadır. Sorun yaşayan Faslı gelin ise bu durumu eşiyle değil daha çok yaşça büyük olan kayınpederi ile yaşamaktadır. Bu ayrımın getirdiği sorunları ve yaşanan sıkıntıları Faslı gelin şu şekilde ifade etmektedir:

...Evet. Kayınbabanın yanında mesela çok kısa giymemek lazım ayıp olur dediler. O Sünni değil. Ama giymeyeceğim. (Fas'ta açık mıydınız?) Aynı Türkiye. Ben Sünni. Onlar Alevi. (Biliyor muydunuz?) Ben geldiğimde hiç bilmiyordum. (Sizin için sorun oluyor mu?) Sadece Ramazan'da. Onlar beni sinirlendiriyor. Yani Ramazan öyle ben sıkıntı benim var. Ben oruç tutuyorum onlar tutmuyor. Siz de biliyor (gülerek) (Bu durumdan oldukça rahatsız) Hepsini gidiyorlar mezarlarda hesap yapıyorlar, banane. Ama günah diyorlar ben bilmiyorum. Doğru? (Bizden söylediklerine onay vermemizi bekliyor) (Araştırmacıya "Sen Sünni?" diye sordu, araştırmacının "Ben bilmem bu konu hakkında bana bir şey söylemek düşmez"

cevabına karşılık olarak) Nasıl bilmem. (Garipsedi). Siz biliyorsunuz Sünniler Alevi yapmıyorlar (Evliliği kastediyor) Mesela abla her sene orucu yiyor. (Kayınının eşinden bahsediyor). Kocamın ablaları tutuyor ama. (Sizin kocanız oruç tutuyor mu?) Bazen tutuyor bazen tutmuyor. Çalışıyorum, zor diyor. (Size oruç tutmanızda zorluk yaşıyorlar mı?) Yoo. Asla. Sen ne istiyorsan yap diyorlar. (Onlar tutmayınca garipsiyor musunuz?) Evet, onlar yiyor ben yemiyorum, oruçluyum, zor. Ama ben onlara yemek yapmıyorum. Yani ben yemek veriyorsam benim yemem de lazım öyle değil mi? Onlar günah. Doğru mu? Orucu yiyor ben de yemek yapmıyorum. Akşam yapacam (Kendisinin oruçlu olup onların oruçlu olmamasından dolayı iftardan önce yemek yapmayacağından bahsediyor). Ben yemek vermiyorum. Vermiyorum. Niye vericem? (Hırslı ve sinirli bir şekilde haklılığını onaylamamızı isteyen bir tavırla “yemek vermiyorum” diye konuşmaya devam ediyor). O zaman yiyeceğim ben, doğru mu? Bunlar Kur’an’da yazıyor “vermeyecen”. (İnatçı ve bu durumdan oldukça rahatsız olduğundan tepkisini böyle gösteriyor.) Niye vereceğim benim yemek ben oruçluyum. (Fas’ta kapalı mıydınız/ Tesettür?) Ne istersen, mecbur değil. Ben kapatmıyorum. Kardeşlerim kapatıyor. İsteyen kapatıyor isteyen kapatmıyor (K13).

Ben, annem, ailem Sünni ama kocam Alevi. Biz de ailem de hepsi kapalı, bir ben karışık bir açık bir kapalı (K12).

Türk damat (K17) görüşlerini şöyle açıklıyor:

(Eşinizin mezhepsel farklılığı sizi etkiliyor mu?) Yok, Allah’la kendi arasında. Zaten inancı var. Namazları farklı. Mezhep farklılığından dolayı. (Eşiniz hangi mezhepten?) Şafi. Onlarda namazların ya sadece farzları ya da sadece sünnetleri kılınıyor. Abdestleri de farklı. Biz üç kere yüzümüzü ellerimizi yıkarken onlar hepsinden bir kere yapıyor. Namaz vakitleri farklı, onlar için bir kaza namazı yok. Öğlen namazını ikindi de kılabiliyorlar. Mesela oradaki ezan okunuşu bana çok değişik geldi. Konuşmuş gibi ezan okunuyor. Düz okunuyor. Ben mesela onların geleneksel yemeği olan kuskusun tarihini araştırdım, savaşlarda falan çabuk yapıldığı için onu yapıyorlarmış. Şimdilerde Cuma günleri bu geleneği devam ettiriyorlar, o da kimsesizlere vermek için camilerin önüne masalar diziyorlar kimsesizler gelip orada onu yiyor (K17).

Gözlemci katılımcı bu durum hakkında görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Mesela burada Alevi Sünni durumları vardır. Aralarında belli bir duvar vardır. Erkekleri alışveriş yaparlar görüşürler muhabbet ederler, hanımlarını kolay kolay konuşturamazlar. Aynı apartmanda 100 tane Alevi olsun 3 tane Sünni olsun ya da 100 tane Sünni 5 tane Alevi olsun, onlar birbirleriyle konuşmazlar. (Neden Peki ?) Kolay kolay konuşmazlar, Aleviler Alevilerle, Sünniler Sünnilerle konuşur. Ben mesela Alevilerle çok yaşadım, kendim gittim evlerine ziyaret ettim. Çok şaşırdılar. Mesela benim hanım hala o komşularımızla görüşüp ilişkilerimizi devam ettiriyoruz. Ama benim hanım tek başına yirmi tane Alevinin içinde tek. (Peki, Aleviler de kendi içlerine alıyor mu?) Yok, hayır almazlar. 1979 yılında olan Alevi-Sünni olaylarından da etkilenerek kolay kolay aralarına almazlar. Mesela bu olumsuzlukların yıllar sonra azalması gerekirken hiç azalma falan olmuyor. Kuşaktan kuşağa olumsuz yönde devam ediyor. Mesela kız alıp verme konusunda da var bu sorunlar, alıp vermiyorlar (K30).

3.10.10. Aile içi şiddet ve boşanmaya ilişkin sorunlar

Faslı gelinler içinde iki görüşmecinin eşleri ve eşlerinin aileleri tarafından sözlü ve fiziksel şiddete maruz kaldığı belirtilmektedir. Yaşanan bu olumsuz durumu Faslı gelin şu şekilde dile getirmektedir:

Bana hakaret yapıyorlar. Darp yapıldı. (Nasıl yani size şiddet uygulandı mı?) Evet. (Gülüyor ama gözleri dolu duygularını bastırmaya çalışarak). Çok şiddet yapıldı. Oğlu bana dedi sen buraya geldiysen bunları kabul edeceksin. Kocam bunlara sesini bile çıkarmadı. Ben hep sabır ediyordum. Biz barıştık aram düzeldi kocamla ama yine bozuldu. Ben istiyorum bebek, hastaneye gittik tüp bebek için sonra oğlu dedi hastaneye gitmeyeceksin. Bana dedi git bu evden. Ben konuştum dedim ben evliyim, bu benim hakkım. Bana dedi Fas'a git. Neden Fas'a gidiyorum. Sürekli bana hakaret, tehdit yaptılar (K3).

Aynı gelin yaşadığı sıkıntıyı anlatmaya devam ediyor:

Ailesi de geldi beni evden kovmak için ben polisi aradım sonra hepsi dağılıp gitti evden. Polis geldi ne istersin dedi şikâyetçi misin dedi ben sonra yok dedim ben kocamla birlikte yaşamak istiyorum. Dedi haklısın. Ben kocamla barıştım. Oğlu yine her şeye karışmaya başladı. Kocam bana diyordu sabret. Yine kavga çıkarttı. Kocam da benimle kavga etmeye başladı. Oğlu da babası da beni darp ettiler. Hatta büyük oğlu ve karısı da geldi beni evden çıkarmaya çalıştılar, sürekli hakaret ediyorlardı. Ben de düşündüm ne yapacam ne yapacam yatak odasına gidip kapıyı üzerime kilitledim. Pencereyi açtım imdat imdat diye bağırmaya başladım. Komşum polisi aradı. Bunların hepsi dağıldı. Polis geldi noldu dedi, beni darp ettiler dedim. Hastaneye gittik ben darp raporu aldım. Sonra emniyete gittik şikâyetimi yaptım. Sonra mahkeme oldu. Kocam ve oğlu bizden şikâyetçi olma dedi. Sonra ben bir şekilde şikâyetimden vazgeçtim çünkü bana çok ısrar ettiler. Ben dedim ben hareket yapılınsın istemiyorum. Onların hapse girmelerini istemediğim için vazgeçtim şikâyetimden. Sonra biz eve geldik. 2 hafta sonra barıştık. 3-4 hafta yine geçti yine kocam beni darp etti. Oğlu yine beni kovmaya çalıştı. Sen hala bunu neden evde tutuyorsun dedi. Benim elbiselerimi çıkardı attı, bana hadi gitsene dedi. Bilet alıp beni kovmak istediler. Bende el hareketi yaptım küfür ettim. Sosyete kadınların bende numarası var (Nasıl sosyete kadınlar?) (Sosyal hizmetteki kadınlardan bahsediyor.) Kadına şiddetten dolayı sosyal hizmet eve geldi, şiddet var dedim. Vücudumda yaralar vardı hastaneye gidip rapor aldım, yine şikâyet edeceğim dedim. (Siz şimdi nerede yaşıyorsunuz?) Evde. (Nasıl yani aynı yerde mi yaşıyorsunuz?) Evet (K3).

Aynı Faslı gelin, eşi arasında yaşanan sorunların temelinde eşinin ilk evliliğinden olan çocukların olduğunu ve bu nedenle bu durumlara maruz bırakıldığını dile getiriyor:

Bak benim kocam iyi. Çocuklar çok zor. Kocam bana para vereceği zaman hep karışıyorlar. Sonra bir gün kocam bana bir kâğıt getirdi, dedi ittifak yap ve bu kâğıdı imzala sonra ben kâğıda baktım meğerse bana boşanma davası açmış. Ben imzalamadım. Kâğıtta bana hiçbir şey vermeyecekleri yazıyordu. Bana nasıl geldiysen öyle git dediler. Bu olaylardan sonra bana hiçbir şey vermiyor. (Eşin Türkçe kursuna gelmene nasıl izin verdi?) Hiç demedim zaten, bana diyor nereye gidersen git. Kocam çok iyi ben ona haber verdim bana güveniyor. Benim aramı kocamla, oğlu bozuyor (K3).

Aynı Faslı gelin eşiyle yalnız kaldıkları zaman eşinin ona iyi davrandığını şu şekilde ifade etmektedir:

Kocam da oğlunun yanında bana kötü davranıyor. Ama yalnız kalınca beni sevdiğini söylüyor. Şimdi oğlu yüzünden benim bir şeyler yapmamı istemiyor. Bana diyor otur sen böyle. (Çocukla evin içinde konuşuyor musunuz?) Hayır. Benimle konuşmaz. (Eşinizle konuşuyor musunuz?) Evet. (Eşiniz sizin gitmenizi istiyor mu?) Yani... Kocam beraber evdeyken seni seviyorum diyor ama bana para vermiyor. Kocam dışarda hep çocuklarıyla beraber. Kocam eve bir şey alacağı zaman bana, onlar hepsini kontrol ediyorlar. Ama evde iyi. Çocukların yanına gidince telefonumu bile açmaz. (Peki, şuan boşanma davanız devam ediyor mu?) Evet. Mahkemede yalan söylüyorlar evi temizlemediğimi, Türk yemekleri yapmadığımı söylüyorlar. Dolu dolu... (Kocanızdan boşanacak mısınız peki?) Yok. Ben boşanmak istemiyorum. Ama ben hapis hayatı yaşıyorum. (Kocanız ne iş yapıyor?) Kocamın durumu çok iyi. Ama bana para vermiyor. Hacca gitti. Bizimle birlikte yaşayan oğlu Amerika'ya okumaya gidecek. Parası var her şeyi var. Ama bana yok. Hapis gibi, bu çok hakaret. Şimdi çok şükür darp yok, hakaret yok. Ama istediğim hiçbir şey de yok. (Ağlıyor)... (Bekliyoruz...)... (Kendini iyi hissedince devam ediyor)... (Şimdi eve gittiğinizde yemeği kim yapıyor?) Ben. (Kocanızın oğlu yaptığınız yemeği yiyor mu?) Hayır yemiyor. Kendi yemeğini kendisi pişiriyor. Evde ayakkabılarıyla dolaşiyor, elbiselerini atıyor, ben boş ver diyorum. Boş ver zamanla belki evlenir, askere gider. O yüzden ben hep sabır ediyorum. Kocamla yalnız kalınca çok iyi çok güzel. Ama... Ben neden buraya geldim? Bunları yaşamak için mi? Bende insanım (K3).

Bir başka durum ise kendi Faslı gelininden sözlü ve fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten Faslı gelinin kayınpederi görüşlerini şöyle dile getirmektedir:

...Niye böyle davranıyor, önce geldiğinde dil bilmediğinden, karım da o zaman sağdı, deminki yerde oturuyordum ben (balkondaki sandalyede oturmasından bahsediyor) kariyla konuşurduk. Bize doğru gelirdi bana konuşuyorsunuz (Yani arkasından konuştuklarını düşünürmüş) der geri geri bakardı hatta bir gün gırtlaklaştık bunun için (eliyle yakasını tutuyor) beni yiyecek, çoğu adam tahammül etmez de ben bu yaştan sonra mapushaneye mi düşeyim bunun yüzünden (K20).

Bir başka Faslı gelin ise eşiyle dil sorunundan dolayı anlaşamadıklarından ve birbirlerini anlamadıklarından sorun yaşadıklarını fakat kendisinin boşanmak istediği eşinin ise boşanmak istemediğinden bahsediyor:

Ben boşanmak istiyorum ve gitmek istiyorum ama o gitmemi istemiyor. Boşanmıyor. Kocam hep otur otur diyor. Ağlama diyor (K5).

Boşanma isteklerinin bazıları Türk erkekleri tarafından gelmektedir. Fakat birtakım yasal prosedürün işleyişi Türk erkeklerin boşanmalarını ve yeniden evlenmelerini güçleştirmektedir. Gözlemci katılımcı, yaşanan bu sorunları şu şekilde açıklamaktadır:

...Evlendirme şebekeleri bunu kötüye kullanmaya başladı. Evlendiriyor, örnek veriyorum resmi nikâhını da kıydırıyor ama kadın bir ay sonra iki ay sonra parasını alıyor, altınını alıyor kaçıp gidiyor. Bu sefer Türkiye'dekinin başına bela oluyor, bu sefer adam boşanamadığı için ikinci evliliğini de yapamıyorum. (Peki, bu sorunla

karşılaşan birileri oldu mu?) Var şuan da. Şuan öyle biri var, kadın bastı gitti adam şimdi boşanamıyor, boşanamadığı için de yeniden evlenemiyor. (Bu durumlar için resmi kurumlara gelenler var mı?) Tabii geliyorlar, Fas konsolosluğuyla iletişime geçemez misiniz diyorlar. Ben nasıl geçeyim. Hadi Fas konsolosluğuyla iletişime geçtik, Fas konsolosluğu onu nerede bulsun. Şey diyoruz kadın bir şekilde vekâletini gönderip vs. gibi boşanma gerçekleşse ama olmadı daha. (Böyle şimdi kaç tane sorun yaşayan vardır?) En az yedi sekiz tane biliyorum (K30).

3.11. Neden Faslı Gelin? Sorusuna İlişkin Elde Edilen Bulgular

Yöneltilen bu sorunun çoğunlukla muhatapları Faslı gelinlerle evlenen Türk erkekleri olmuştur. Faslı gelinlerin eşleri ve eşlerinin ailelerinin yanıtladığı soruya yönelik Türk erkeklerin görüşleri şu şekilde ifade edilmektedir:

... Allah'ın yazısı ya (K18).

Şimdi... Bu uzun hikâye... Ama size kısaca şöyle diyebilirim. Ben uzun yol şoförüyüm. Mesleğim Türk kadınları arasında beğenilmiyor. Çünkü biz bir zaman oluyor bir hafta eve gidemediğimiz oluyor. Şuan bile sizinle görüşürken Ankara yolundayım (Gerçekleşen görüşme telefon üzerinden olmuştur). Türk kadınları bir de çok şey istiyorlar. (Ne gibi?) Düğünde ne olursa olsun altın takılsın istiyorlar hiç durumları düşünmüyorlar, hem meslek beğenmiyorlar hem de her şeyleri olsun istiyorlar. Birde mesela bizim geleneklerimizde bayramda el öpme meseleleri oluyor. Allah aşkına ben uzun yol şoförüyüm, bunu dert ediyorlar. Böyle kafam rahat (K24).

Özel bir durum yok sadece nasip. Ben daha önceden uzun yolda muavinlik yapıyordum, çoğu kızı istemeye gittik, vermediler, çoğu işimi bahane etti. Olmadı. Bende Fas'tan evlenenlerin olduğunu duydum burada. Bende evlendim sonra (K16).

Burada şimdi evlilik biraz sıkıntı. Adamın evine gidiyorsun Allah'ın emri Peygamberin kavliyle diyorsun, adam Allah'ı bilmiyor Peygamberi bilmiyor. Direkt soruyor, oğlunuz ne iş yapıyor? İş yapmayanlar aç mı bıraktı karılarını. İki kişiye gittik burada olmadı. Bende dedim anneme hiç uğraşma bir dünya kız var. Bir gün nasip çıkar, o da Fas'tan çıktı. Allah yüzümüze baktı. Bak burada bulamazsın böylesini (Eşinden bahsediyor) (K17).

Ben 34 yaşına kadar birçok kız arkadaşım oldu. Hiçbirinde istediğimi bulamadım. Birde yabancı uyruklu birisiyle tanışayım dedim. Sonra da karşıma o çıktı. Çok da mutluyuz yani. İyi ki de yapmışım evliliği (K 22).

Evet, Türk biriyle evlenmişim ama ayrıldık. Eşim benim ikinci evliliğim. 25 yılım çöpe gitti, keşke ilk önce Faslı eşimle evlenmiş olsaydım (K21).

Soruyu Faslı gelinlerden biri yanıtlayarak görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

Ben Türkiye'dekilerin neden Türk gelin almadıklarını anladım, sen kendine istiyorsun ayrı ev, bilezikler, her şey, gezme, tatil falan neden evlenmediler, bu yüzden. Çok fark var. Sanki Fas fakir. Fakir değil. Fas çok güzel. Anladın. Ama idare edecem, bir şey yok. Ben sabredeceğim, iki tane çocuk var (K13).

Soruyu aynı zamanda görüşme sırasında bulunan kayınpederler de yanıtlamaktadır. Türk kayınpeder, oğlunun neden Faslı gelin ile evlendiğini şu şekilde açıklamaktadır:

...Oğlum önceden biriyle nişanlandı, Erzurumlu ama Ankara Yenidoğan'da yetişmişler. Ankara'yı bilirsiniz. Yenidoğan Türkiye'nin diyeyim hırsızlık, adam kesme her pislüğün olduğu bir yer. Oğlan düğünde kızla tanışmış. İlla bana bunu al bunu al. Aldık. Nişanladık. Düğün edeceğimiz zaman demiş baban gelmeyecek, annen gelmeyecek, küçük kardeşin buraya gelmeyecek. Benim oğlan da diyor ki benim annem babam gelmedikten sonra senin annen baban da gelmesin o zaman diyor. Kız kabul etmiyor, ben Yenidoğanda yetiştim diyor. Oğlan da diyor ben de B* 'da yetiştim. İnceldiği yerden kopsun diyor. Ordan bir yüzük attı. 80 milyar para çöp oldu. 8 tane bilezik vermediler. Mahkemeye verecektim, sonradan öğrendim üzerlerine tapulu hiçbir şeyleri yok, bir evleri var ona da banka el koymuş. Sonra mahkemeye uğraşmadım. Cenab-ı Allah bunu yazmış (Gelin'i) . Cenab-ı Allah'a şükürler olsun. (Gelininizden memnun musunuz?) Memnunum ya diyorum ya bir M* kızım var (Öz kızı) bir de gelin kızım var. Benim hanımım vefat etti. (Oğlunuz evlendiğinde eşiniz yaşıyor muydu?) Evet. (Araları nasıldı?) İyiydi çok seviyordu. İkinci kızım ikinci kızım diyordu (K23).

Nasip, kader. İnternet aracılığıyla tanışmışlar annesine söylemiş ben evlenicem diye. (Karşı çıkan oldu mu?) Allah için dedim yani yok Faslı olmaz dedim. Ben istemiyordum. Bizim memleketimizin neden insanı değil de sonuçta kendi kardeşlerimin abilerimin kızları var. Böyle düşündük tabi evdeki hesap çarşıya uymadı (K28).

...Ya neden bulmadık, neden olacak beceriksizliğinden bulmadı (oğlu için söylüyor). İnternette yok mu dolu. Biri olmasa biri olurdu. Kendi yurdundan kendi vatandaşından, geleneklerini biliyor göreneklerini biliyor. Bunlar çok mühim. Bilmiyorum kızım, ev tuttum da gitsin, beni rahatsız etmesinler, benim temennim o (K20).

Gözlemci katılımcı, "Neden Faslı gelin?" sorusuna yönelik görüşlerini şöyle açıklamaktadır:

Tek sebebi gençlerimiz, burada tarım kenti olduğu için tarım ve hayvancılıkta çalışıyorlar genelde o yüzden köylere kız vermiyorlar. Köyün içerisinde de kız vermiyorlar. Benim kızım köyde gelin olmasın diyorlar. Alaca'da olsun diyor, gitsin belediyede çalışsın diyor sabit bir ücreti olsun istiyor. Aslına bakarsan burada tarımda çalışan daha çok kazanıyor, hayvancılık mesela daha verimli daha çok kazanıyorlar. Hatta ben şunu biliyorum mesela bize kızını ver tarlada da çalıştırmayız yeter ki evimizde dursun çoluğumuza çocuğumuza baksın diyorlar, öyle dedikleri halde vermek istemiyorlar ya da kızlar varmak istemiyor. Mesela birincisi meslek küçümseme durumu var. İkincisi dullar var mesela dullara da dullar varmıyor mesela. Evlenmiyor yani adam genç yaşta dul kalmış mesela ben bile eşim vefat etse ben bile zor evlenirim. Evlenmezler ama Faslıyı çok rahat getirirler. Faslı zaten isteyerek geliyor, Alaca'nın şartlarını biliyor. Maddi açıdan gelen var veya oradaki yaşam şartları zor geliyor. En temel sebep bu: Maddi açıdan. Bizim kızlarımız köyde gelin olmak istemiyor (K30).

Gözlemci katılımcı görüşlerine devam ederek şöyle belirtiyor:

Bizde çözümler bitmez Fas olmadı, Cezayirli olur (Gülerek) veya Tunuslu olur. Bak biz o noktada dışa çok açığız. Bizim sadece Fas değil Rusya'dan gelinimiz var, Fransız gelinimiz var mesela ama onların çoğu Fransa'da yaşıyor. Rusya'ya gidiyor

mesela orada evlenip geliyor. Özbekistan'a çalışmaya gidiyor evlenip geliyor. Romanya'ya gidiyor çalışmaya evlenip geliyor. Başlangıçta gelen Azeri gelinler şimdi hala düzgünce ev hanımlığı yapıyorlar (K30).

3.12. Faslı Gelinler Ülkelerine Geri Dönmek İstiyor mu? Sorusuna İlişkin Bulgular

Faslı gelinlerin ülkelerini özleyip özlemediklerine ve ülkelerine gitmek isteyip istemediklerine yönelik sorulan sorulara yanıtları şu şekildedir:

...Çok özlüyorum. (Evlendikten sonra hiç gittiniz mi?) Yok. Gitmedim daha (K4).

Ben gittim, geri geldim. Hamileyken. (Kocanız sizinle geldi mi?) Yok. (Temelli gitmek gibi bir düşünceniz var mı?) Yok. Benim iki tane çocuk var. Olmaz. Neye gidiyim ben. Zaten adam iyi (K13).

Faslı gelinler arasında Alaca'daki yaşam koşullarını beğenmeyen gelinler olsa da ülkelerine geri dönme düşünceleri bulunmamaktadır.

Fas'ta hürriyet var, gezmek var, her şey var ama burada yok. (Bunları söylemesine rağmen Fas'ı özlediğini söylemiyor) Burada hürriyet yok. (Ülkenize geri dönmeyi düşünüyor musunuz?). Düşünmüyorum... (K2).

Fas'ı şimdi hiç özlemiyorum. (Gülerek söyledi ama Fas'a dair geriye dönmekle ilgili her şeyi tamamen kafasından silmiş) İki tane çocuk olduğu için zor oluyor (K15).

Hayır, hiç düşünmedim. Öyle bir şey aklıma bile gelmedi. Eşimle hiç kavga olmadı hep iyi. (K10).

3.13. Bavula Sığanlar

Türk erkekleriyle evlenip Çorum Alaca ilçesine yerleşerek Alaca'da yaşamaya başlayan Faslı kadınlara, ülkelerinden gelirken bavullarında hatıra olarak neleri getirdiklerini sorduk. Gelirken yanlarında ülkelerine özgü kültürel objeleri getirip getirmediklerine yönelik sorularda Faslı gelinler, bavullarına sığabilecek kadar şey getirdiklerini dile getirdiler. Gelen tüm gelinler Fas'tan İstanbul'a uçak yoluyla geldiğinden uçağın kendine özgü ağırlığına bağlı olarak bavullarına sığabilecek eşyaları getirmişlerdir. Bazı gelinler yöresel kıyafetlerini bazıları tajin ya da kuskus yemeğini yapabilecekleri çanaklarını/çömleklerini bazıları ise ülkelerinde sıklıkla içilen nane çayı ve demliklerini getirmişlerdir. Görsellerle desteklenen bu başlıkta Faslı gelinlerin kültürel değerlerine yönelik fikir olması sebebiyle bazı fotoğraflara yer verilmiştir.

"Fas'tan gelirken bavulunuzda neler vardı?", "Getirdiğiniz özel bir şeyler oldu mu?" Sorusuna yönelik Faslı gelinlerin yanıtları ve görseller şu şekildedir:

Annem gelirken getirdi. Kuskus yapmak için bir tabağımız var (Resim 3. 1.). Çok şeyler getirdim ama valizin içinde kırıldı. Sebzeli etli yemek pişiriyorum bunda. Annem geldi bir kere o kuskus yaptı. Beraber yedik. O zaman ben hamileydim

doğurmama bir ay kalmıştı canım çekmişti onu da annem yaptı, yedim. Kuskus âdetimiz her Cuma günü yapılıyor ama tüm aile toplanınca yapılıyor (K15).

(K15) Faslı gelin görüşme başında, Fas'a dair tüm detayları kafasından sildiğinden bahsetmişti. Ancak bu soruları sordüğümüz zaman içinde, Fas'a olan özleminin tetiklendiği gözlemlerimiz arasında yer aldı. Faslı gelinden Fas'tan gelirken yanında getirdiği eşyalarının fotoğraflarını çekmek için izin istedik. Görselde yer alan yöresel çanağı getirerek içinde neler pişirdiğinden bahsetti.

Resim 3. 1. Yöresel çanak

Bir başka gelin ise bavulunda demliğı ve nane çayı ile gelmiştir. Nane Çayı Fas'ta geleneksel olarak içilen ve misafirlere ikram edilen bir çaydır.

Evet, Fas demliğimi (Resim 3. 2.), çay (Resim 3. 3.) getirdim. Kuskus yapmak için bir de kâse var ama getiremedim, uçakta kilo çok az o yüzden. Annemin var evde. Biz her Cuma kuskus yaparız. (Türkiye'de yapıyor musunuz?) Yok, çünkü çok kalabalık olunca yapıp yemek gerekiyor ama benim kaynana sevmiyor (gülerek) (K12).

Resim 3. 2. Yöresel demlik

Resim 3. 3. Yöresel nane çayı

Resim 3. 4. Yöresel nane çayının servis edilişi

Kaynakça: (Cankurt, 2020).

Faslı bir diğer gelin yemek yapmak için kullandıkları çanak ve demliğini bavuluna sığdırmış ve beraberinde yanında getirmiştir.

Yok, sade elbisemi getirdim. Sonra iki kere gittim ya, o zaman gelirken çanağımı (Resim 3. 5.) getirdim. Demliğimi (Resim 3. 6.) getirdim. Sevmiyorum bile çay ama yine de getirdim. Misafirim olur dedim getirdim (K14).

Resim 3. 5. Yöresel çanak

Resim 3. 6. Yöresel demlik

Akdeniz kıyısına yakın yerde yaşayan Faslı gelinlerden biri gelirken bavulunda:

Zeytin, zeytinyağı ve elbiselerimi getirdim (K1).

Bavula yalnızla çanaklar değil aynı zamanda hatıralar da konulduğundan Faslı gelinlerden bir diğeri çocuklarının resimlerini getirmiştir.

Elbiseler ve ilk eşinden olan çocuğunun resimleri vardı (K21). (Faslı gelinin eşinin ifadesi).

Bavula sığan ve diğer Faslı gelinlerin getirdikleri şu şekildedir:

Demlik getirdim, Tajin yapmak için tabağımı (Resim 3. 7.) getirdim. İşte burada kuskus yapıyoruz. Başka bir şey daha getireyim (Resim 3. 8.), (Resim 3. 9.), (Resim 3. 10.), (Resim 3. 11.), (Resim 3. 12.), (Resim 3. 13.). (İeri gidip kk ikramlık geleneksel eşyaları getirdi. Sonra Fas'tan getirdiği kıyafetleri gösterdi.) (K10).

Resim 3. 7. Yöresel anak

Resim 3. 8. Kuskus yemeğinin buharda pişirildiği tencere

Fas'a özgü geleneksel tatlılar arasında bulunan kurabiye, görüşmeyi evinde gerçekleştirdiğimiz Faslı gelin tarafından ikram edilmiştir. Fas kurabiye diğer adı Ricbond. Faslı gelin görüşme sırasında kurabiyenin nasıl yapıldığından bahsederek içine konan çiçek suyuyla merakımızı uyandırmıştır. Türk örf ve adetlerinde olduğu gibi gelen misafirlere ikramda bulunmak ve Türk kahvesi yapmak, Faslı gelinin hem kendi kültüründen hem de Türk kültüründen motifleri sentezlemesi son derece önemli görülmektedir. Faslı gelinin ikram ettiği ve Fas'ta sıklıkla kullanılan Ricbond (Resim 3. 9.) görseldeki yerini almıştır.

Resim 3. 9. Fas coconut kartopu (Ricbond)/ kwirat tji

Resim 3. 10. Yöresel ikramlıklar

Resim 3. 11. Yöresel kıyafet (1)

Resim 3. 12. Yöresel kıyafet (2)

Resim 3. 13. Yöresel kıyafet (3)

Bir başka Faslı gelinin bavula sığan çanak ve yöresel kıyafetleri:

Evet. Var. (Diğer odaya gidip kuskus yapmak için kullanılan tabağı ve elbiselerini getirdi.) (Resim 3. 14.), (Resim 3. 15.).

Resim 3. 14. Yöresel kıyafet (5)

Resim 3. 15. Yöresel kıyafet (5)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Türkiye ve Fas, Akdeniz kıyısına komşu iki ülke olarak ortak tarihsel bağlara/geçmişe, dini benzerliklere sahip olsalar da ırkları, dilleri, kültürleri, gelenek ve görenekleri, yöresel adetleri, beslenme alışkanlıkları, siyasetleri, ekonomik özellikleri birbirinden farklılık göstermektedir. Müslüman olan iki ülke dini inanç noktasında benzerlik gösterirken birçok konuda farklılıklara sahiptir. Bu farklılıklar irdelendiğinde dil yönünden, Türkiye'nin resmi dili Türkçe iken Fas'ın resmi dili Arapçadır. Ekonomik kalkınma noktasından bakıldığında ikisi de gelişmekte olan ülke statüsünde olsalar da toplum içerisinde kalkınma düzeyleri farklılık göstermektedir. Bu farklılık düzeyleri genellikle Faslı kadınların Türkiye'ye yerleşmelerinde ekonomik koşulların rahatlığını daha ön planda tuttuklarını gösterir. Görüldüğü üzere birçok noktadan farklılıklar olsa da bu çok boyutlu kültürel çeşitlilikler Fas ve Türkiye arasındaki evliliklerin yapılmasına engel değildir. Bu evlilikler Faslı kadınların Türkiye'ye yerleşmelerinde çekici faktörlerin oluşmasına olanak sağlamaktadır.

Kültürel uyum süreçleri, sosyo-kültürel ve psikolojik uyum düzeylerinin birbirini etkilediği bu kültür birleşmesi ya da kültür karşılaşmasında iki ülke vatandaşları önemli roller oynamaktadır. Bu bağlamda ele alınan bu araştırma, Türk erkekleriyle evlenerek Türkiye'nin Çorum Alaca ilçesine yerleşen 200 Faslı gelinin Alaca'da varlıklarının bilinmesi ile araştırmaya değer bir konu olarak görülmüştür. Araştırma kapsamında Faslı gelinler, Türk eşleri ve eşlerinin ailelerinden oluşan toplam 30 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Faslı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenme nedenleri, evlilik motivasyonları, Fas'tan Türkiye'ye uzanan göç yolları, geldikleri yerin onların beklentilerini karşılayıp karşılamadığı, sosyo-kültürel uyum ve farklılıklarına yönelik bilgiler, Faslı gelinlerin Türkçe öğrenme ve konuşma stratejileri, Alaca halkının Faslı algısı, Faslı gelinlerin Türk aile yaşamında karşılaştıkları zorluklar, Türk erkeklerin neden Faslı gelinlerle evlendiklerine yönelik sorulara verilen yanıtlara dair görüşleri, Faslı gelinlerin kültürel uyum sürecine katkıları, buldukları şehrin yaşam koşullarını değerlendirmeleri ve geleceğe dönük istekleri tartışılmıştır. Faslı gelinler ve Türk eşleriyle görüşmeler çerçevesinde katılımcıların kültürel uyuma yönelik görüşleri ele alınmıştır.

Araştırmada görüşmeler sonunda elde edilen veriler yazıya geçirilerek çeşitli başlıklar altında kategorize edilmiştir. Faslı gelin, Türk eşleri ve eşlerinin yakınlarından oluşan katılımcıların demografik ve kişisel özellikleri tespit edilmiştir. 30 kişiden oluşan katılımcı grubunun 15'ini Faslı gelinler diğer 15'ini ise Türk eşleri ve aileleri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan Faslı gelinlerin yaşlarına bakıldığında gelinlerin büyük bir kısmının orta yaş veya üzerinde oldukları görülmektedir. Bulgular neticesinde Faslı gelinlerin yaşlarının büyük olmasının, kadınların Fas'taki yaşam şartlarıyla bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Bu kapsamda Fas'tan Türkiye'ye gelen kadınların kendi ülkelerinde emeklilik, sigorta gibi ilerleyen yaşlarda daha da önemi artan güvencelerin olmayışının etkili olduğu görülmektedir. Faslı kadınların Türkiye'den evlilik yapmalarında bu güvencelerin ön planda olduğu tespit edilmiştir. Öyle ki Faslı gelinler

arasında en genç kadın 18 yaşında, en yaşlı kadın ise 53 yaşında evlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen bulgular kapsamında gelinler arasında büyük bir çoğunluğunun yaşının büyük olduğu ve buna rağmen bazılarının ilk evliliği olduğu tespit edilirken bu gelinlerin dördünün ise ikinci evlilikleri olduğu görülmektedir.

Türk erkek katılımcılarının yaşları dikkate alındığında gelinlere oranla yaşça büyük oldukları görülmektedir. Çoğu Türk erkeklerinin Faslı gelin evliliği genellikle ikinci evlilikleridir. Bu evliliklerin arka planında tespit edilen ise erkeklerin Faslı gelinlerin gerek kendilerine bakmalarını istemeleri gerekse aileleriyle ilgilenmeleri yatmaktadır. Türk erkekler kendi yerel halklarından olan kadınlarla evlilik yapma noktasında zorluk çektiklerinden Fas'tan evlilik yapma yoluna gitmişlerdir. Türk erkeklerinin Faslı kadınlarla evlenmelerindeki temel nedenler arasında; Faslı kadınların evde onları bekleyen, yemek yapan, kendileri veya aileleriyle ilgilenmelerini istemelerinden kaynaklı durumlar yer almaktadır. Yerel kadınların bu evlilikleri tercih etmemelerinde ise Türk erkeklerinin maddi durumlarının çok iyi olmaması, erkeklerin yaşlarının büyük olması, evlenme yaşında olanların ise mesleklerinin beğenilmemesi gibi birçok neden yatmaktadır. Bu örnek, Liping Hu tarafından 2021 yılında yazılan "Çin'in Güneybatı Sınırında Yapılan Uluslararası Evliliklerdeki "Vietnamlı Kadın" Üzerine Bir İnceleme" adlı makalede ve Lianling Su tarafından 2013 yılında yazılan ve Kansas State University'e sunulan "Cross- Border Marriage Migration of Vietnamese Women to China" adlı yüksek lisans tezinde de görülmektedir. Bu örnek, Çinli erkeklerin maddi durumlarının düşük olmasından dolayı kendi yerel toplumlarından olan Çinli kadınlarla evlenememelerine ve bu nedenle Vietnamlı kırsal alanda yaşayan kadınlarla evlenmelerine benzetilmektedir.

Faslı gelinlerin eğitim durumlarına bakıldığında orta düzeyde oldukları, geldikleri ülkelerde büyük bir kısmının ev hanımı olduğu görülmektedir. Ancak bazı gelinlerin tekstil fabrikası, hastane, restoran gibi yerlerde çalıştıkları da dile getirilmiştir. Fas'ta çalışan kadınların ev hanımı olan kadınlara göre daha girişken ve sorunlarla baş etme konusunda daha istekli oldukları tespit edilmiştir. Fas'ta bir iş yerinde çalışan Faslı gelinlerin, Türkiye'de de çalışmak istedikleri ancak Türk eşleri ve aileleri tarafından hoş karşılanmadığı için bu durumu dile getirmekten çekindikleri gözlemlenmektedir. Faslı gelinlerin hem kendilerinin hem de ailelerinin ekonomik durumları orta düzeydedir, bazılarının ise mali durumları kötüdür. Çoğu Faslı geline göre Türkiye'den yapılan evliliklerin büyük bir çoğunluğu ekonomik şartlarının iyileşmesi noktasında neredeyse bir kaçış rampası olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu durum tam da istedikleri şekilde gerçekleşmemektedir.

Özellikle komisyoncu aracılığıyla evlilik yapan Faslı kadınların beklediklerini bulamadıkları ve beklentilerinin karşılanmadığı tespit edilmiştir. Komisyoncu olarak hem Alaca'da hem de Fas'ta olan kişilerin, Faslı gelinleri Alaca'dan evlilik yaparken Türk eşlerinin maddi durumlarının çok iyi olduğu, tüm olanaklara sahip oldukları ve bu nedenle Faslı gelinlerin bu evlilikleri yapmalarında zorluk çekmeyeceklerine yönelik söylemlerinin doğruyu yansıtmadığı tespit edilmiştir. Öyle ki bazı katılımcıların özellikle bu durumu "eşimden ne zaman para

isteseem, o meşhur sözü söylüyor: para yok, para yok. Böyle olacağını bilseydim asla gelmezdim. Aracıya verilen para yüzünden eşim bana; sana vereceğim parayı onlara verdim diyor (K5)”, bir başka katılımcı gelin ise “eşimle evlenmeden önce komisyoncu evi var, arabası var, maaşı var dedi. Geldim ev kira, araba yok, emekli maaşı o da bize yetmiyor (K6)” ifadelerini kullanarak durumu özetlemektedir.

Çorum’un Alaca ilçesinde yaşama deneyimleri çerçevesinde, Faslı gelinlerin Alaca’da kalma süreleri en kısa 9 ay, en fazla ise 5 yıldır. Evlilik süreleri ve Alaca’da kalma süreleri birbirine paralellik göstermektedir. Çünkü Faslı gelinlerin gelişlerinde ilk önce dini nikâhları yapılırken en geç 2 ay içerisinde resmi nikâhları yapılmaktadır. Alaca’da yaşayan Faslı gelinlerin resmi nikâhına hassasiyet gösterdiği gözlemlenmektedir. Resmi nikâhlarının varlığı kadınların Türkiye’de kalarak Türk vatandaşlığı elde edebilmeleri için son derece önemli bir adım olarak görülmektedir. Katılımcı Faslı gelinlerin Türkiye’de kalma ve evlilik süreleri incelendiğinde en kısıyası 9 ay en uzununu ise 5 yıllık bir evlilik süresine sahiptir. Kalma süreleri Faslı gelinlerin Türkiye’ye olan uyum süreçlerini de etkilemektedir. Henüz yeni gelen Faslı gelinlerin dil öğrenme konusunda istekli oldukları tespit edilse de sosyal etkileşimlerinin azlığı Faslı kadınları tedirgin etmektedir. Bazı katılımcı gelinlerin Türk eşleri tarafından çarşıya, pazara ya da herhangi bir sosyalleşme durumuna karşı tutumlarının oldukça katı olduğu tespit edilmiştir. Türk erkeklerin Faslı eşlerini dışarıya göstermemelerinde kadınların kafalarının karışık ülkelerine dönme endişesi yattığı görülürken aynı zamanda kadınların kendi milletinden olan diğer Faslı gelinlerle görüşmelerine izin verilmediği de tespitler arasında yer almaktadır.

Faslı gelinlerin kendi milletlerinden olan diğer Faslı gelinlerle iletişim kurmalarının engellenmesi ya da iletişim kurmalarının istenmemesi psikolojik uyum süreçlerini olumsuz etkilemektedir. Bazı katılımcılar çözümü kendi eşleri dışında diğer aile bireyleriyle konuşmamada bulurken bazı katılımcılar ise içe dönük bir tutum sergilemede bulmuşlardır. Özellikle içe dönük tutum sergileyen kadınların “sabır” ederek bu durumları kabullenmelerine ve sessizleşmelerine neden olmuştur. Faslı gelinler arasında devam eden iletişimsizlik onların yalnızlaşmasına neden olurken bazı katılımcıların agresif tavırlar sergilemesine de yol açmıştır. Çünkü bu araştırma grubunda yer alan çoğu katılımcının baskın olan sosyalleşme isteği etkileşimin onlar için önemli olduğunu öne çıkarmaktadır. Sosyal etkileşimin sağlandığı durumlarda Faslı gelinlerin kültürel uyum düzeyleri olumlu etkilenecektir. Faslı kadınların hem kendileri gibi gelin olan diğer Faslı kadınlarla etkileşimde olması hem de yerel halkla etkileşim içerisinde olması psikolojik uyum düzeylerini arttıracaktır. Böylelikle dışlanma, ötekileştirme, strese bağlı depresyona yol açacak durumların engellenmesini sağlayacaktır.

Dini inanç yönünden bakıldığında tüm katılımcılar Müslümandır. Ancak katılımcılar arasında Alevi, Şafi, Sünni gibi inanç ve mezhepsel farklılıklar söz konusudur. Bulgular kapsamında Şafi ve Sünni evliliklerde kültürel, dinsel unsurların evlilik sürecine olumsuz etkisi görülmemiştir. Alevi ve Sünni evliliklerde bu durumun olumsuz sonuçlar doğurduğu tespit edilmiştir. Faslı gelinler Türk erkeklerle evlilik yapmadan önce genellikle hepsinin Hanefi mezhebinden

olduğunu düşünmektedir. Bu durumun aksi ile karşılaşan Faslı gelinlerin Alevi-Sünni evliliklerinde sorunların olduğu gözlemlenmektedir. Faslı kadınların Çorum ve Alaca toplumu hakkında pek bilgiye sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Genel olarak Çorum ve Alaca toplumunda mezhepsel çeşitlilik söz konusudur. Özellikle konu Alaca özelinde ele alındığında Alaca ilçesine bağlı köylerin 48'i Alevi köyü, 53'ü Sünni köyünden oluşmaktadır (etnikce.com, 2020).

Çorum ve Alaca özelinde genellikle Alevilik ve Sünnilik dinsel bir tutum olmanın ötesinde, çoğu zaman bir yaşam tarzı ve politik bir duruşun yansıtıldığı kimlik ve bu kimliğin arkasında sergilenen tavır olarak değerlendirilmektedir (Uçar, 2009, s. 135). Öyle ki toplum yaşamına sirayet eden tutumlar evlilikleri de etkilemektedir. Ancak tam anlamıyla genel bir yargı ortaya koymak anlamlı olmayacaktır. Faslı Sünni gelin ve Türk Alevi damat arasında yapılan evliliklerin eşler arasından kaynaklanan sorunlardan oluşmadığı, bu sorunların yaşı daha büyük olan kayınbabanın bu duruma olan tepkisel tutumundan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Ancak bahsedildiği gibi bu durumu genel bir yargı olarak ortaya koymak anlamlı olmadığı gibi bir başka Faslı gelin Sünni-Alevi evliliğinde belirgin, uçuruma varan sorunlara yol açmadığı da gözlemlenmektedir. Sünni-Alevi evliliği olan bir katılımcının eşi ve aile bireyleriyle iletişiminin iyi olması, Faslı gelinin yaşadığı köyde mutlu olması, yaşadığı yeri benimsemesi, ev işlerine dâhil olması ve Türk yemeklerine olan ilgisi bu gözlemlerden yalnızca bazılarıdır.

Faslı gelinlerin Türk evliliklerinde bazı motivasyonların etkili olduğu da gözlemler arasında yer almaktadır. Araştırmaya katılan görüşmeci kadınların daha iyi bir yaşam koşuluna sahip olma isteği, sosyal hareketlilikten kaynaklı çeşitli imkânlarla erişim kolaylığı, ekonomik yönden daha özgür ve rahat davranma motivasyonları Türk erkekleriyle evlenip Türkiye'ye yerleşme nedenleri arasında olduğu tespit edilmiştir. Faslı kadınların büyük bir kısmı eşiyle komisyoncu aracılığıyla diğerleri ise internetten birbirlerini tanıyarak, akraba tavsiyesiyle ve arkadaş tanıştırmalarıyla evlenmiştir. Katılımcılar arasında sınırlı sayıda "aşk- sevgi" evliliği yaparak Türkiye'ye gelen kadın olduğu tespit edilmiştir. Evlilik yoluyla göçlerin çoğaldığı günümüzde Çin- Vietnam (Su, 2013) (Hu, 2021), Çin- Tayland (Yılmaz A. , 2019), Çin- Filipin, Rus- Türk (Deniz & Özgür, 2013), Çin- Tayvan (Karluk, 2018), Porto Riko (Özgür & Aydın, 2010) gibi uluslararası evliliklerin en temel motivasyon koşulu daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteğidir. Faslı gelinlerin Türk-Fas evliliklerinin de bu kategori içerisine dahil olduğu tespit edilmiştir. Ancak bazı katılımcı gelinlerin Çin- Türk (Hu, 2022), Kazak- Türk (Nakipbayeva, 2020), Rus- Türk (Erkeç, 2017) uluslararası evliliklerinde olduğu gibi "aşk- sevgi" motivasyonlarıyla da evliliklerin yapıldığı görülmektedir. Ancak büyük bir kısmının ekonomik koşullarını iyileştirmek için geldikleri dikkate alındığında temel motivasyonun daha iyi yaşam koşullarına sahip olma isteğinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Faslı gelinlerin Türk kültür ve yaşam tarzına yönelik ilgi ve alakalarının oluşmasında Türk dizilerinin etkileri görülmektedir. Bazı katılımcıların Fas'ta izledikleri Türk dizilerine olan merakı, onların Türkiye hayali kurmasına yol açmaktadır. Türk dizilerinin etkisi Faslı kadınları

Türkiye’de daha konforlu bir yaşamın varlığına ikna etmiştir. Ancak bulgular kapsamında Türk dizilerinin yanıltıcı yönüyle karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Türk dizilerinin genellikle yalı, konak gibi zenginlerin yaşamında olan mekanlarda çekilmesinden kaynaklı yanılgı söz konusudur. Aynı zamanda çoğu dizinin denize, boğaza sıfır noktalarda yer alması Faslı gelinlerin “Eşime sordum: Hani deniz nerede? (K10)” sorusu ve “Deniz görmek istiyorsan Hatap Barajına gidelim (K17)” yanıtıyla karşılaşmalarını kaçınılmaz kılmıştır. Türkiye’den evlilik yapan Faslı gelinlerin Türkiye’ye yerleşmeden önce yaşadıkları şehirler genellikle Akdeniz’e kıyı olan yerler arasında yer aldığından Alaca’daki bozkır yaşamı beklentilerinin çatışmasında önemli bir detay olarak görülmektedir.

Araştırmada dikkat çeken diğer önemli bir bulgusu ise Faslı gelinlerin Türkçe öğrenme ve konuşma düzeyleri ile alakalıdır. Alaca’da kalış süreleri, kişilik özellikleri gibi sosyo- kültürel ve psikolojik uyum süreçlerini etkileyen faktörlerin varlığı, Faslı gelinlerin kültürleşme yönelimlerine katılmalarına olanak sağlamaktadır. Faslı gelinlerin Alaca’da kalış süreleri arttıkça uyum düzeyleri arasında doğru bir orantı söz konusudur. Kalma süresine paralel Faslı gelinlerin eşlerine ve ailelerine alışmaları, yaşadıkları yeri benimsemeleri de artmıştır. Ancak bazı kadınların kişisel ve demografik özellikleri dikkate alındığında eşleriyle anlaşma noktasında yaşadıkları çatışmalar, onların Alaca’da yaşamalarına ve hayatlarını burada devam etmelerine engeldir. Çünkü bahsedilen katılımcıların eşleri ve kendileri arasındaki eğitim düzeyindeki uzaklık kadınların iletişim kurmada yalnızlığa itilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle özelden kendi hanesinde uyum sorunu yaşayan katılımcının genelde Alaca’da yaşarken karşılaşacağı sorunlarla baş etmesinde zorluk yaşamasına neden olmuştur. Öyle ki hem eşiyile hem de yaşadığı yeri beğenmeme konusunda yaşanan bu iki yönlü uyum sorunu, Faslı gelinin eşinden boşanmak istemesine ve ülkesine geri dönmek istemesine neden olmaktadır. Bu engellerin aşılması noktasında Faslı kadınların Türkçe öğrenmeleri son derece önemlidir.

Faslı gelinler arasında Türkçe konuşmayı bilmek sorunlarla kolaylıkla başa çıkmanın anahtarı olarak görülmektedir. Bu bağlamda Türkçe öğrenme ve konuşma düzeyleri yüksek olan kadınların kendilerini ifade edebilmeleri, Alaca’da bulunan yerel toplumla etkileşimin sağlanması konusunda kolaylık sağlarken aynı zamanda uyum süreçlerini olumlu bir şekilde etkilemektedir. Türkçe öğrenme ve konuşma düzeylerinin yüksek olması nasıl ki uyum süreçlerini kolaylaştırıcaksa da Faslı gelinler çalışma, kendi ayakları üzerinde durma, bireysel benlik duyguları ve özgüvenlerinin artmasına da katkı sağlayacaktır. Ancak Türkçe öğrenme ve konuşma düzeyi düşük olan Faslı gelinlerin iletişim kurmada yaşadıkları sorunlar hem eşlerine hem de buldukları çevreye olumsuz etki ederken uyum süreçlerini de zorlaştırmaktadır. Bu sebeplerin etkisinin giderek belirgin hale gelmemesine yönelik bazı adımlar atıldığı görülmektedir. Alaca Halk Eğitim Merkezi tarafından yabancıların Türkçe öğrenmelerine yönelik ücretsiz dersler verilmektedir. Türkçe öğrenmeye gelen kadınlar arasında yalnızca Faslı gelinler değil Suriyeli, Iraklı, İranlı gelinler de yer almaktadır. Verilen Türkçe dersi kadınların Türkçe öğrenmelerine yardımcı olurken aynı zamanda

sosyalleşmelerine de katkı sağlamaktadır. Öyle ki Faslı kadınların Türkçe kursu dışında sosyalleşme olanakları sınırlıdır.

Araştırma, Faslı gelinlerin çoğunun Türkiye'nin sosyo-kültürel yaşamına uyum sağladıklarını gözlemlerken uyum süreçlerini zorlaştıran gerek Türk aile yaşamında gerekse Alaca'nın yerel halkı ile karşılaştıkları sıkıntıları da gözlemlemektedir. Sosyo-kültürel uyum süreçlerinde karşılaşılan olumlu ve olumsuz durumlar tespit edilmiştir. Faslı gelinlerin dil bilmemekten kaynaklanan sorunlarının olması, uyum sürecini olumsuz etkileyen durumlardan sadece biridir. Alaca özelinde bakıldığında Fas'tan Alaca'ya gelerek evlenen Faslı kadınların Türk eşleri tarafından kısıtlanması, maddi anlamda ihtiyaçlarını karşılamamaları, kadınları mutsuzlaştırmaktadır. Temelde daha iyi yaşam koşullarına sahip olmak için gelen Faslı gelinlerin beklentileri çatışmakta ve umutları suya düşmektedir. Faslı kadınların büyük bir çoğunluğunda varlığı görülen bu sorun yalnızca ekonomik anlamda kalmamaktadır. Bu durum Faslı gelinlerin kendi aralarında dahi iletişim kurmalarına engel olma yoluna kadar giden sosyal bir sorun haline gelmektedir. Faslı gelinlerin kendi milletinden kadınlarla konuşmaları, misafir olarak birbirilerini ağırlamaları sorun oluştururken bu kadınların Türk kadınlarla arkadaş olup tanışmaları olanaksızdır. Faslı kadınlar yalnızca kendi eşleri ve eşlerinin aileleriyle konuşma olanağı bulabilmektedir. Bu bağlamda Faslı kadınların neredeyse hiç Türk arkadaşı yoktur. Bunlara ek olarak, sosyal alanda uyum sorunlarına yol açan bu iletişimsizlik hali, kadınların çalışmak isteseler dahi eşlerinin çalışmalarına izin vermemelerine, yeterli Türkçeye sahip olmamaları ise iş bulmalarını engellemektedir.

Türk erkeklerle evlenen Faslı gelinlerin, Fas ve Türkiye arasında ortak dini inanç ve bazı kültürel kodların benzerliği uyum sürecine olumlu etki ederken yeme içme alışkanlıkları, toplu davetler, düğün gibi etkinlikler arasındaki farklılıklar, Faslı gelinlerin uyum sürecini olumsuz etkilemektedir. Kültürel uyum süreçlerinde bir yerde kalma süresinin uzaması uyum sürecine olumlu etki yaparken kısa süreli kalışların uyum sürecini olumsuz etkilediği görülmektedir. Buna bağlı olarak başlangıçta yeme içme alışkanlıklarında ve düğün gibi toplu etkinliklerden kaynaklanan farklılıkların, kalış sürecinin uzamasıyla giderilmeye çalışıldığı görülmektedir. Faslı gelinler içinde uzun yıllardır Alaca'da yaşayanların Türkçe öğrenme ve konuşmaları, beslenme alışkanlıklarında meydana gelen değişikliğe uyum sağlamaları Alaca'daki deneyimlerini kolaylaştırmaktadır.

Alaca'da yaşadıkları süre boyunca eşleri ve eşlerinin aileleriyle birlikte zaman geçirmeleri, ortak noktalarda buluşmalarına, Türk yemeklerine alışmalarına yardımcı olurken bazı gelinler için kalış süreci her ne kadar artış gösterse de Türk yemeklerine olan ilgisizlikleri devam etmektedir. Bu durumun Türk eşlerinin aileleriyle aynı evi paylaşmak zorunda kalan Faslı gelinlerde daha baskın olduğu tespit edilmiştir. Türk eşlerinin aileleriyle aynı evde yaşayan kadınların gelin-kaynana ilişkilerinden kaynaklanan bir takım sorunların varlığı, kadınların kendi öz kültürlerine daha da sıkı bağlanmalarına neden olmaktadır. Yaşadıkları evin kendi özel alanları olmamalarından kaynaklı olarak kadınların bu tutumu sergilemelerinin altında,

eşlerinin aileleriyle aynı evde yaşamak istememelerinin yattığı gözlenmektedir. Her ne kadar bazı gelinlerin kaynana-kayınbaba-görümce üçgeninde olması rahatsız etse de bazı gelinlerin ise kaynana-kayınbaba ile yaşamaları sorun olarak görülmemektedir. Öyle ki bazı gelinlerin eşlerinin iş, çalışma amacıyla yurtdışına gitmeleri onların eşlerinin aileleriyle yaşamalarını kaçınılmaz kılarken bu durumdan hoşnut oldukları da gözlenmektedir. Genel olarak bakıldığında kültürel uyum sürecinde kalış süresi önemlidir.

Faslı kadınların Alaca'ya ilk geldikleri zaman ile Alaca'da kaldıkları zaman arasındaki süreçlerde farklılıklar söz konusudur. Her uyum sürecinde olduğu gibi başlangıçlar elbette zordur. Faslı kadınlar önceleri büyük hayaller ve umutlarla konfor alanı yüksek yerlerde yaşayacaklarını düşünmüştür. Ancak bu durum çoğu Faslı gelin için beklenenin dışında gelişmiştir. Ve sorunlara neden olmuştur. Bu sorunlar içerisinde kadınların eşlerine olan güvenleri sarsılmış ve umutsuzluğa neden olmuştur. Bazı Faslı kadınlar için ise bu durum sorun edilmemiştir. Bu durumların altında yatan neden ise kadınların geliş yolları ile alakalıdır. Eşleriyle tanışarak ve birbirini severek yapılan "aşk ve sevgi" temelli motivasyona sahip kadınların bu durumdan daha az etkilendiği görülmüştür. Ancak ekonomik temelli motivasyonla evlenen ve komisyoncu aracılığıyla yapılan evliliklerde sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir. Kadınların yukarıda bahsedildiği gibi bu olumsuz durumlar karşısında takındığı "sabır" olgusu onların eşlerine ve Alaca'ya alışmalarında ve olumsuz durumlara katlanmaya çalışmalarında önemli bir motivasyon olarak görülmüştür. Ancak Faslı gelinlerin istekleri ve hayalleri onların bazı değişimlere yol açarak zorlukların üstesinden gelmelerini kolaylaştırmayı sağlamıştır. Bu durumların aşılması genel olarak kültürel uyum sürecinde yaşanan benzerlik veya paralellik ile uyum düzeylerine katkılar sunmaktadır.

Faslı gelinlerin Alaca'da yaşadığı bir diğer sorun ise Faslı gelinlerin genellikle Suriyeli göçmenlere benzetilmesi ve bu durumun Alaca halkı tarafından dışlanmalarına neden olmasıdır. Bilindiği üzere 2011 Suriye iç savaşıyla birlikte milyonlarca Suriye halkı yerinden edildi. Suriyelilerin ilk başvurdukları ülke arasında komşu ülke Türkiye ilk sırada gelmekteydi. Bu nedenle Suriye halkı yıllardır Türkiye'nin birçok şehrinde Türk toplumuyla birlikte yaşamaktadır. Bu şehirler içinde Çorum da yer almaktadır. Çorum'da misafir edilen Suriyeli nüfusu, Kasım 2022 itibarıyla 3.105 kişi iken 81 il içerisinde hâlihazırda 47. Sırada yer almaktadır (Mülteciler Derneği, 2022). Bu nedenle Alaca halkı durumun doğal bir sonucu olarak her gördüğü yabancıyı Suriyeli sanmaktadır. Bu durum Faslı gelinlerin Suriyelilerle karıştırılmalarına yol açarken Faslı gelinleri rahatsız etmektedir. Genellikle gidilen hastane veya resmi kurumlarda Faslı gelinlerin Suriyeli kadınlara benzetilmesi, Faslı gelinlerin kendilerine özgü çözüm yolları bulmalarına sebep olmaktadır. Bu çözüm yolları arasında bazı Faslı gelinlerin kendilerini tanıtarak olumsuz durumdan kaçınmak istemeleri yer alırken bazılarının ise tartışma yoluna giderek sorunu bu şekilde çözmeye çalıştıkları görülmektedir. Alaca halkının Suriyelilere karşı olumsuz tutumlarının varlığı Faslı gelinler tarafından dile getirilmektedir. Faslı gelinler Suriyeli olmadıklarını dile getirdiklerinde Alaca halkının değişen tutumlar karşısında Faslı gelinler rahatlamış olsalar da her zaman bu kadar şanslı olmadıkları

görülmektedir. Ancak belirtmelidir ki Faslı gelinlerin Alaca halkı özelinde karşılaştıkları bir dışlanma ve yalnızlık hissetme gibi durumları söz konusu olmamaktadır.

Faslı gelinlerin karşılaştıkları bir diğer sorun ise Alaca halkının Fas'ın nerede olduğu hakkında bilgilerinin olmadığına yönelik düşünceleridir. İslam dünyasında Mağrib ülkelerinden olan Ceziretü'l- Mağrib veya el- Mağribü'l- aksa ismiyle, Batı dünyasında Atlas ülkeleri arasında yer alan Maroc (Morocco), Türkiye'de ise Akdeniz'e kıyı ülke olan Fas, günümüzde resmi adıyla el-Memleketü'l- Mağribiyye (Erinç, 1995) araştırma konusu kapsamında ele alınan önemli ülkelerden biridir. Faslı gelinler Alaca halkının kendi ülkelerini bilmemeleri nedeniyle oldukça rahatsız olmaktadır. Ancak bu durumda bazı gelinler Fas'ın nerede olduğunu kapsamlı bir şekilde anlatırken bazı gelinlerin ise uzakta bir yerlerde, olarak tanımlamalar yaptıkları da görülmektedir.

Bir başka mesele ise Faslı gelinlerin siyasal anlamda söz haklarının bulunmadığına yöneliktir. Bu durum henüz Türk vatandaşlığı için gerekli süreyi tamamlamadıklarından kaynaklanmaktadır. Ancak gelinler arasında sadece biri, Türk vatandaşlığına sahiptir. Türk vatandaşlığına sahip olma her alanda karşılaşılabilecek sorunların giderilmesi, sağlık, eğitim, çalışma hayatı ve kamusal alanda bulunma gibi birçok kolaylıklara sahip olmayı ifade etmektedir. Faslı gelinlerin evlilik yoluyla Türkiye'ye gelmeleri ve belirli süre Türkiye'de yaşamaları aynı zamanda kültürel uyum süreçlerine yönelik adımları, Türk vatandaşlığı almalarına olanak sağlayacaktır. Faslı gelinler arasında Ukraynalı gelinler de olduğu gibi Türk vatandaşlığına geçmemek gibi bir düşünce söz konusu değildir (Deniz, 2020). Ayrıca Vietnamlı kadınların resmi nikâh ve Çin vatandaşlığı almaları onlar için önemli görülmezken (Chan, 2017) (Su, 2013) Türk vatandaşlığı, Faslı gelinler için önemli bir güvence olarak görülmektedir.

Faslı gelinler, Türkiye'de yaşama noktasında istekli oldukları ve geriye dönmeye yönelik belirsizliklerinin bulunmadığını belirtmişlerdir. Türkiye'de kalmak konusunda zira onlar için daha fazla çekici faktör ve motivasyonlar bulunmaktadır. Gerek ortak dini inanç gerekse Türkiye'de yaşam koşullarının Fas'a kıyasla iyi olması, Faslı gelinlerin Türkiye'yi tercih etmelerinde önemli faktörler arasında görülmektedir. Faslı gelinlerin zaman içerisinde Türk aile yaşamına alışmaları ve Alaca halkıyla olan ilişkilerinde davranış ve tutumlarındaki uyumlarının sağlanması yönünde deneyimler kazanarak süreci kolaylaştırmaya yönelik çalışmaları, önemli adımlar arasında görülmektedir. Faslı gelinlerin kültürel özellikleri kapsamında Türkiye'den farklı olarak yemek yeme alışkanlıkları ve düğünlerindeki gösterişe düşkünlükleri, Alaca yaşamında beklentilerini karşılamasa da eşlerine olan bağlılıkları ve Türkiye'de yaşama istekleri onların bazı durumlara katlanmalarına ve alışmalarına, sosyo-kültürel uyum süreçlerini kolay bir şekilde atlatmalarına yol açmaktadır.

Türk damatların Faslı gelinlerle uyum süreci ele alındığında ise belirgin bir uyum sorunu gözlemlenmemektedir. Çünkü 'kendi haline bırakılma' argümanı daha ön plandadır. Faslı kadınlar yemek yapma, temizlik yapma, çocuk bakma, aile büyüklerine saygılı olma konularında kendi haline bırakılırken alışveriş yapma, misafir ağırlama, sosyal aktivitelere

katılma, gezme, çalışma konularında kendi hallerine bırakılmamaktadır. Faslı gelinler, Türk eşlerinin sosyo-kültürel değerlerini benimseme yolunu seçtiklerinden, bir uyum sorunu yaşanmamaktadır. Ancak bazı durumlarda, Türk damatların bir kısmı eşine karşı hoşgörülü olurken bir kısmı bunun tersi bir tutum sergilemektedir. Ancak yine de bu durum aralarında büyük bir soruna neden olmamaktadır. Türk damatların Faslı eşleriyle anlaşma noktasında sorun yaşamadığı görülmektedir. Elbette ki bu durum genel bir yargı olarak düşünülmemelidir. Çünkü bazı evliliklerde dil bilmeme ve aile içi şiddetten kaynaklı sorunların varlığı, ortak bir paydada buluşmalarını güçleştirmektedir. Çoğu zaman Faslı gelinler, yaşanan sorunları görmezden gelme yoluna gitmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma Faslı gelinler ve Türk eşleri arasında gerçekleşen uluslararası evlilikler yoluyla göç eden Faslı gelinlerin, Türk toplumundaki sosyo- kültürel uyum süreçlerine yönelik nitel bir çalışma olarak ele alınmıştır. Bu araştırma literatürdeki evlilik yoluyla göçlere yeni bir örnek olarak getirilmiştir. Bu araştırma diğer çalışma ve araştırmalardan farklı olarak Türkiye ve Fas arasında yaşanan evlilik göçüne yönelik literatürde yapılan ilk çalışmadır. Akademik literatür ele alındığında bu araştırmanın, birçok noktadan literatürdeki evlilik yoluyla göçlerin hangi motivasyonlara bağlı yapıldığına dair boşlukları doldurmaya yönelik önemli bir araştırmanın derlemesi olarak değerlendirilmektedir. Gerek evlilik göçleri, evlilik motivasyonları, Faslı gelinlerin Türk erkekleriyle evlenmelerindeki evlilik motivasyonlarına yönelik önemli bilgiler ve bulgular içermektedir. Araştırmada, Fas ve Fas yaşamına dair bilgiler yer alırken Faslı kadınların Türkiye ve Çorum Alaca ilçesi kapsamında deneyimleri, tecrübeleri gözlemleri yer almıştır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, Y. (2020). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Adiller, S. (2013). Alikoç Köyü (Makedonya) Özelinde Kadının Evlilik Göçü. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (27), 177-195.
- Adiloğlu, S. (2018). Kosovalı Kadın Göçmenler ve Sosyal Motivasyonları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8 (15), 832- 857.
- Adiloğlu, S. (2018). Sınırın Yasal "Kaçakları": Makedonyalı Kaçak Gelinler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 40 (2), 255- 282.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 292- 303.
- Arabacı, Z., Hasgül, E., ve Serpen, S. A. (2016). Türkiye'de Kadın Göçmenlik ve Göçün Kadın Sağlığı Üzerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 36, 129- 144.
- Armağan, E. (2022). Evlilik Göçüyle Ankara'ya Gelen Yabancı Gelinlerin Türkçeyle İlişkileri. *insan ve toplum*, 1- 32.
- Aydemir, S., ve Şahin, C. M. (2017). Tek Tanrılı Dinlerde Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Göç Teorileri Açısından Bir Analiz. *Journal of İslamic Research*, 28 (3), 359- 371.
- Aydın, N. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri: Etnoloji. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, 2 (2), 1-12.
- Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 10- 56.
- Bartram, D., Poros, V. M., ve Monforte, P. (2019). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*. Ankara: Hece Yayınları.
- Buz, S. (2007). Göçte Kadınlar: Feminist Yaklaşım Çerçevesinde Bir Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18 (2), 35- 50.
- Cankurt, B. (2020, Kasım 6). *Bir Bardak Çay, On Farklı Kültür*. tamadres.com: <https://tamadres.com/blog/yazi/bir-bardak-cay-on-farkli-kultur>.
- Castles, S., ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünya Uluslararası Göç Hareketleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chambers, I. (2019). *Göç, Kültür, Kimlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Chan, O. T. (2017). *"Daughter (-in- law) of Turkey": An Account of Internatiol Marriages From South East Asian Women in İstanbul*, (Master Thesis), İstanbul: Sabancı University Institute of Social Sciences.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 67- 91.
- Çakıcı, M. (2021). Göç ve Hukuk: Osmanlı'dan Günümüze. M. Kirman, ve İ. Dölek içinde, *Göç ve Kültür Disiplinlerarası Bir Yaklaşım* (s. 121- 144). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24, 129- 142.
- Çetin, Y. (2021). Göç ve Kültür Felsefesi. M. A. Kirman, ve İ. Dölek içinde, *Göç ve Kültür Disiplinlerarası Bir Yaklaşım* (s. 101- 120). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Çevik, H. (2020). Göç "Nereye", "Nasıl", "Kim Tarafından" Yapılarak Hangi "Sonuçları" Doğurur: Göç ve Entegrasyon Çalışmaları Bağlamında Kavramsal Bir Analiz. S. Buz, ve H. Çevik içinde, *Göç ve Entegrasyon Uygulama Alanları, Politikalar, Paydaşlar* (s. 14- 30). Ankara: Nika Yayınevi.
- Dedeoğlu, S., ve Gökmen, E. Ç. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma Türkiye'de Yabancı Göçmen Kadınlar*. Ankara: Efil Yayınevi.
- Dedeoğlu, S., ve Gökmen, E. Ç. (2020). Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Entegrasyon: Kadının Yeri. K. Biehl, ve D. Danış içinde, *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye'de Göç Araştırmaları* (s. 18-37). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği.
- Deniz, A. (2020). 'Ev Sahibine En Yakın Yabancı': Türkiye'deki Ukraynalı Gelinlerin Uyum ve Dışlanma Süreçleri. Z. G. Türkiye'de Mültecilik içinde, *Gül, Sallan, Songül; Dedeoğlu, Saniye; Nizam, Kahya, Özlem* (s. 279- 309). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Deniz, A., ve Özgür, M. E. (2013). Antalya'daki Rus Gelinler: Göçten Evliliğe, Evlilikten Göçe. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (27), 151- 175.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve Kültür*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Ekşi, N. (2020). 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Bu Kanuna İlişkin İkincil Mevzuatta Yer Alan Temel Kavramlar. S. S. Gül, S. Dedeoğlu, ve K. Ö. Nizam içinde, *Türkiye'de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı?* (s. 174- 203). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Erinç, S. (1995). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. FAS- TDV İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/>.
- Erkeç, F. Ü. (2017). Evlilik Yoluyla Kadın Göçü ve Türkiye'de "Rus Gelinlerin" Durumu. *Journal of Social Sciences and Humanites*, 1 (2), 21- 43.
- Erten, E. (2017). *Almanya'da Evlilik Yoluyla Göç Eden Kadınların Karşılaştıkları Güçlükler ve Güçlükleri Yenme Stratejileri*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- etnikce.com: <https://www.etnikce.com/alaca-ilcesinin-etnik-yapisi>. 2020, Haziran 28.
- Geçici Koruma*. (2020). T.C. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumanin-unsurlari>.
- Gedik, E., Nergiz, A., ve Akıncı, B. (2015). Uyum Süreci Üzerine Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 58- 83.
- Gelekçi, C. (2014). Avusturya'da Yaşayan Türklerin Türkiye ile Bağları ve Evlilik Göçü. *bilig*, 71, 179- 204.
- Goularas, B. G., ve Sunata, U. (2015). Türk Dış Politikasında Göç ve Mülteci Rejimi. *Hacettepe Üniversitesi İktisat Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 2 (1), 12- 40.
- Göç Araştırmaları Vakfı. (2021). *Göç Araştırmaları Vakfı Faaliyet Raporu 2020*. Ankara: Göç Araştırmaları Vakfı.
- Göç Hikayesi: Diaspora Türk*. (2020). DiasporaTürk: <https://diasporaturk.org/ke%C5%9Ffet>.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *2016 Türkiye Göç Raporu*. Ankara: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Gökmen, E. Ç. (2011). Türk Turizminin Yabancı Gelinleri: Marmaris Yöresinde Turizm Sektöründe Çalışan Göçmen Kadınlar. *Çalışma ve Toplum*, 1 (28), 201- 232.
- Göksel, U. G. (2019). *Göçmen Entegrasyonu ve Tanıma Teorisi "Adil Entegrasyon"*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

- Guridi, N. R. (2019). *Bir Balina Bir Bavula Nasıl Sığar*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Güngör, D. (2014). İkinci Kuşak Avrupalı Türklerde Psikolojik Entegrasyon ve Uyum: Çift Boyutlu Kültürleşme Temelinde Karşılaştırmalı Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 16- 31.
- Hu, L. (2021). Çin'in Güneybatı Sınırında Yapılan Uluslararası Evliliklerdeki "Vietnamlı Kadın" Üzerine Bir İnceleme. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 333- 374.
- Hu, L. (2022). *Türk Erkekleriyle Evlenmiş ve Türkiye'de Yaşamakta Olan Çinli Kadınların Sosyal Uyum Süreçleri Üzerine Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Independent Türkçe: <https://www.indyuturk.com/node/70236/suudi-kad%C4%B1nlar-2018de-30-farkl%C4%B1-%C3%BClkeden-e%C5%9Flerle-evlendi>. 2019, Eylül 12.
- Ilgar, Z. M., ve Ilgar, C. S. (2015). Göç ve Göçmenliğin Psikolojik Yansımaları (Vatansız Vatandaş Olmak). <https://openaccess.izu.edu.tr>, 159- 177.
- Karadaş, Y., ve Seylan, N. (2021). Göç Sosyolojisi Bağlamında Kültür ve Kültürel Bellek. M. A. Kirman, ve İ. Dölek içinde, *Göç ve Kültür Disiplinlerarası Bir Yaklaşım* (s. 45- 62). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karasu, M. A. (2017). Göç ve Uyum Sorunu. *Uluslararası 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu* (s. 631- 649). Elazığ: kaysem11.
- Karlık, C. A. (2018). Tayvan'ın Etno- Demografik Yapısı. M. A. Dünder içinde, *Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - I (Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)* (s. 63- 92). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Karpat, K. H. (2019). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaya, M., ve Zorlu, A. (2020). Sosyal Uyum- Kabul Bağlamında Göçmen Politikaları ve Türkiye'de Göçmen Politikaları ve Türkiye'de Göçmen Çocuklar. Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle* (s. 167- 197). Ankara: Orion Kitabevi.
- Koçak, Y., ve Terzi, E. (2012). Türkiye' de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 163- 184.
- Kurumsal: *Göç Araştırmaları Vakfı*. (2010). *Göç Araştırmaları Vakfı*: <https://gocvakfi.org/tr/kurumsal/#history> .
- McAuliffe, M., ve Triandafylidou, A. (2021). *World Migration Report 2022*. Geneva: International Organization for Migration.
- Mülteciler Derneği: <https://mülteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>. 2022, Kasım 24.
- Nakipbayeva, Z. (2020). *Umutların ve Hayal Kırıklıklarının Sosyo- Kültürel Arka Planı: Türk Erkekleriyle Evlenen Kazakistanlı Kadınların Evlilik Memnuniyeti Üzerine Nitel Bir Çalışma*, (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Neuman, L. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar 1. Cilt*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Neuman, L. W. (2020). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2. Cilt*. Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Oral, B., ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri*, 3 (1), 1- 8.
- Öner, I. G. (2019). Ulus- Ötesi Göç Sürecinde Dini Ağlar ve Örgütler. I. G. Öner, & Ş. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 309- 333). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özgür, M., ve Aydın, O. (2010). Türkiye'de Kadın Evlilik Göçü. *Nature Sciences*, 5 (1), 18- 31.

- pembenar. (2017, Kasım 14). Milliyet: <https://www.milliyet.com.tr/pembenar/mardin-e-fas-tan-kuma-transferi-1119190>.
- Perruchoud, R., ve Redpath, C. J. (2013). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23 (3), 256- 266.
- Pusch, B. (2013). Karşı İstikametten Göç: Türkiye'deki Yüksek Vasıflı Alman Kadınlar. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (27), 123- 149.
- Sarp, Ç. (2020). Göç Sosyolojisinin Kuramsal Temelleri. Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle* (s. 11- 28). Ankara: Orion Kitabevi.
- Saygın, S., ve Hasta, D. (2018). Göç, Kültürleşme ve Uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (3), 312- 333.
- Sert, Ş. D. (2018). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru. I. G. Öner, & Ş. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 29- 47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sevim, Y., Şaşmaz, Y. O., ve Sirek, N. N. (2019). Türk Ailelerinde Yabancı Uyruklu Gelinler: Bükreş Örneği. *Kesit Akademi Dergisi*, 19, 60- 72.
- Su, L. (2013). *Cross- Border Marriage Migration of Vietnamese Women to China*, (Master Thesis), Kansas: Kansas State University.
- Şeker, D., ve Uçan, G. (2016). Göç Sürecinde Kadın. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (1), 200- 214.
- Şenol, D. (2020). Göç ve Kadın. Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle* (s. 95- 118). Ankara: Orion Kitabevi.
- Şenol, D., ve Sarıççek, A. (2020). Göç ve Çocuk . Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle* (s. 138- 161). Ankara: Orion Kitabevi.
- Tamkoç, B. (2020). *Göç ve Entegrasyon Uygulama Alanları, Politikalar, Paydaşlar* (s. 214- 228). içinde Ankara: Nika Yayınevi.
- Taştan, A. (2021). *Göç ve Kadın Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Uluslararası Göç ve Kadın Kırkkale İli Örneği*. Ankara: Net Kitap Yayıncılık.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tuzcu, A., ve Bademli, K. (2014). Göçün Psikososyal Boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6 (1), 56- 66.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2020). *Uluslararası Göç İstatistikleri*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2022). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2021*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türk Vatandaşlığının Kazanılması*. (2023, Ocak 24). T.C İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü: <https://www.nvi.gov.tr/turk-vatandasliginin-kazanilmasi>.
- Uçar, M. (2009). *Nerelisin Kimlerdesin Mezhep, Cemaat ve Yurttaşlık arasında Çorum*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Uçar, M. (2021). Dil Kardeşliği: Göçmen Öğrencilerle Etkileşimde Dilin Rolü Olabilir mi? *Liberal Düşünce Dergisi*, 26 (101), 41-66.
- Unutulmaz, O. K. (2018). Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu"- Avrupadaki Gelişimi ve Britanya Örneği. I. G. Öner, ve Ş. A. Öner içinde, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* (s. 135- 159). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Uslu, Y. (2022). *Göçmenlere Yönelik Eğitim Politikalarının Entegrasyona Etkisi: Türkiye ve Almanya Örnekleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üstündağ, B. (2018). *Türkiye ve Fas Düşünlerinin Halkbilimi Uygulamaları Açısından Karşılaştırmalı Sosyolojik İncelemesi*, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, Nisan 11).
- Yalçın, G. M. (2017). *Göç Psikolojisi Göçmen Gerçeğini Anlamlandırmaya Dönük Bir Psikoloji Derlemesi*. Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Yaman, F. (2019). *Göç ve Toplum Dünyada ve Türkiye'de Değişen Nüfus Hareketleri*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Yıldırım, A. (2015). Sınır- Ötesi Evlilikler ve Sınır Çokkarlılığı: "İthal Kumalar". *Antropoloji*, 29, 131- 162.
- Yıldız, S. (2020). Suriyeli Göçmenlere Yönelik Nefret Söylemi. Ç. Sarp içinde, *Göç Sosyolojisi Türkiye'den Örneklerle* (s. 225- 244). Ankara: Orion Kitabevi.
- Yılmaz, A. (2008). *Göç Sürecinde Kadın: Aile İçi Konumu Üzerine Bir Araştırma*, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2019). Göç ve Kadın: "Göçün Feminizasyonu" ve Kadın Göçmenlerin Durumu. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 384- 400.

EKLER

EK-1 Gönüllü katılım formu ve görüşme soruları

Bu görüşme formu Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yürütülmekte olan "Faslı Gelinler: Sosyo- Kültürel Uyum Açısından Alaca Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışması için geliştirilmiştir. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önem arz etmektedir. Bu sebeple içtenlikle cevaplamanız beklenmektedir. Şimdiden çok değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Metin UÇAR

Fatma KARAÇİZMELİ

1. Yaş, doğum yeri, eğitim durumu gibi demografik verilere dair sorular.
2. Mensup olunan aile ile ilgili sorular (kardeş, anne-baba ile ilgili sorular).
3. Eşlerle nasıl tanışıldığı ve evlenmeye nasıl karar verildiğine dair sorular.
4. Göç öncesi ve göç sürecinde yaşananlara dair sorular.
5. Evlenme sürecinde ailelerin nasıl tepki verdiklerine dair sorular.
6. Ne zaman evlendiniz? Resmi ya da dini nikâhınız var mı?
7. Düğün yaptınız mı? Düğününüzü ne zaman yaptınız? İki ülkede de düğün yaptınız mı?
8. Eşlerle ilgili sorular (yaş, eğitim durumu, iş vb.)
9. Eşinizle hangi dilde konuşuyorsunuz? Nasıl iletişim kuruyorsunuz?
10. İçinde yaşanılan aile ile ilgili sorular (çocuklar ve akrabalar -kaynana, kayınbaba, görünce vs.).
11. Eşin akrabaları ve komşularla iletişime dair sorular.
12. Fas'taki hayata dair sorular (iş, aile, akraba, arkadaşlık ilişkileri).
13. Türkiye'deki hayata dair sorular (iş, arkadaşlık, eğitim vb.).
14. Çalışma durumu ve çalışmaya bakış açısı ile ilgili sorular.
15. Çocuğunuzla hangi dilde konuşuyorsunuz? Çocuğunuzun ismini kim koydu?
16. Kaç dil biliyorsunuz?
17. Evde en çok hangi ülkenin yemekleri yapılıyor, yemekleri kim yapıyor?
18. Hayalinizde olan bir durumumu yaşıyorsunuz? Hayattan ne bekliyordunuz ve şimdi durumunuzu nasıl değerlendiriyorsunuz?
19. Fas ve Türkiye'yi karşılaştırınca dikkatinizi çeken önemli kültürel farklılıklar var mı?
20. Türkiye'de en çok hangi duruma şaşırдыңız?

21. Türk yemeklerini nasıl buluyorsunuz?
22. Ev işlerinizi kim yapıyor?
23. Komşularınız var mı? Misafirlğe gidip geliyor musunuz?
24. Alaca'da bildiğiniz başka Faslı gelinler var mı?
25. Alaca'da bir gününüz nasıl geçiyor?
26. Eşinizle nasıl iletişim kuruyorsunuz?
27. Eşinizin dilini öğrenmek için kursa gidiyor musunuz?
28. Eşinizin dilini öğrenmenin faydalarını gördünüz mü ve/veya (henüz bilmiyorsa) faydası olur mu?
29. Türkiye beklentilerinizi karşılayabildi mi?
30. Sizin gibi eşi yabancı olan insanlarla iletişiminiz daha mı fazla? Fazla ise neden ve nasıl?
31. Alaca'da sizi en zorlayan şey nedir?
32. Evlendikten ne kadar süre sonra çocuk düşündünüz?
33. Hangi işlerde çalıştınız?
34. Eşinizle kimin aracılığıyla tanıştınız?
35. Evlilik kararını nasıl aldınız?
36. Sosyal medyayı ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
37. Fas düğünleri ile Türk düğünleri arasında kültürel farklılıklar var mı?
38. Alaca'da Düğününüz nasıl yapıldı? Düğün için size hediye, takı yapıldı mı? Düğününüz istediğiniz gibi yapıldı mı?
39. Fas'taki giyim tarzınızla Türkiye'deki giyim tarzınız arasında nasıl farklılıklar oldu?
40. Türkiye'deki geleneklere uyum sağlamakta zorluk çektiniz mi?
41. Türkiye'de şaşırdınız, ilginç gördüğünüz durumlar nelerdir?
42. Türk gelinler ile Faslı Gelinler arasında gözlemediğiniz farklılıklar var mı?
43. Fas'ı özlüyor musunuz?
44. Fas'taki ailenizle ne sıklıkla görüşüyorsunuz?
45. Fas'a geri dönmeyi hiç düşündünüz mü?

EK-2 Kaynak kişi listesi

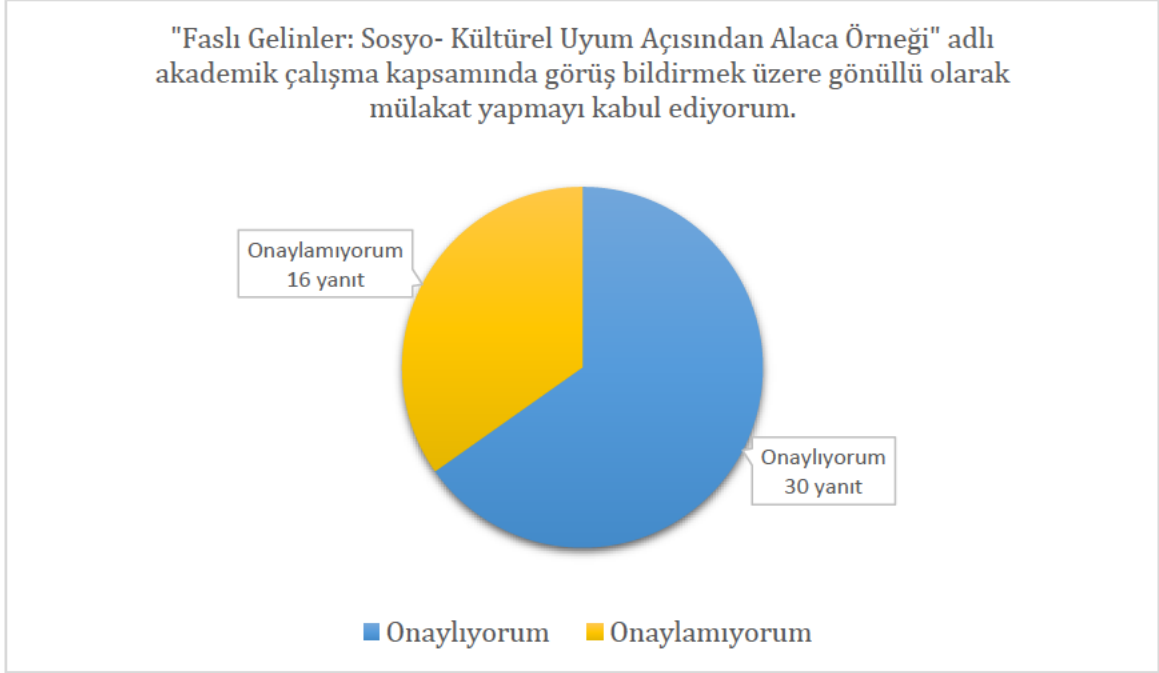
Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Hal	Ülke	Kaçıncı Evlilik	Bildiği Yabancı Diller	İkamet Süresi
K1	26	Kadın	Ortaokul mezunu	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça İngilizce Fransızca	2 yıl
K2	41	Kadın	Anaokul	Evli	Fas	1	Arapça	1 yıl 3 ay
K3	45	Kadın	Ortaokul Mezunu	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça Fransızca	3 yıl 3 ay
K4	45	Kadın	Hiç okula gitmemiş	Evli	Fas	1	Arapça	9 ay
K5	53	Kadın	Üniversite Mezunu	Evli	Fas	1	Arapça Fransızca İngilizce	1 yıl
K6	50	Kadın	Lise Mezunu	Evli	Fas	2	Türkçe Arapça Fransızca İngilizce	5 ay
K7	40	Kadın	İlkokul Mezunu	Evli	Fas	2	Arapça	9 ay
K8	43	Kadın	Hiç okula gitmemiş	Evli	Fas	2	Arapça	9 ay
K9	50	Kadın	Hiç okula gitmemiş	Evli	Fas	2	Arapça	9 ay
K10	21	Kadın	Ortaokul Mezunu	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça Fransızca	3 yıl
K11	58	Kadın	Beş sene okumuş	Evli	Fas	1	Arapça	5 yıl
K12	27	Kadın	Sekiz sene okumuş	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça	3 yıl

							Fransızca İspanyolca	
K13	29	Kadın	Lise mezunu	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça Fransızca İspanyolca	3 yıl
K14	25	Kadın	Üniversite ikinci sınıf Terk	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça Fransızca	5 yıl
K15	28	Kadın	Üniversite Mezunu	Evli	Fas	1	Türkçe Arapça Fransızca	3 yıl
K16	36	Erkek	İlkokul mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K17	37	Erkek	Ortaokul Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K18	28	Erkek	Ortaokul Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K19	60	Erkek	Dört sene okumuş	Evli	Türkiye	2	Türkçe Arapça	
K20	85	Erkek	Hiç okula gitmemiş	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K21	44	Erkek	İlkokul Mezunu	Evli	Türkiye	2	Türkçe	
K22	37	Erkek	Lise Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K23	60	Erkek	Lise Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe Arapça Almanca	
K24	35	Erkek	Lise Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K25	75	Kadın	Hiç okula gitmemiş	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K26	27	Erkek	Lise Mezunu	Bekâr	Türkiye	-	Türkçe	

K27	43	Erkek	Lise Mezunu	Bekâr	Türkiye	-	Türkçe	
K28	42	Erkek	Lise Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	
K29	32	Erkek	Üniversite Mezunu	Bekâr	Türkiye	-	Türkçe Fransızca İngilizce	
K30	50	Erkek	Üniversite Mezunu	Evli	Türkiye	1	Türkçe	

EK-3 Yüksek lisans tez çalışması gönüllü onay formu yanıt grafiği

EK-4 Etik kurul başvuru değerlendirme sonucu

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

Sayı : 2022-187

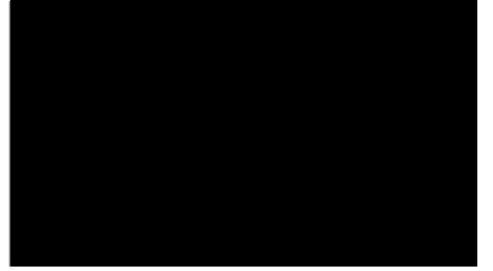
02/08/2022

Konu: Başvuru Değerlendirme Sonucu

Sayın Prof. Dr. Metin UÇAR

Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuzla ilgili kurul kararımız ve ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Başvuru Numarası	2022-131
Sorumlu Araştırmacı	Prof. Dr. Metin UÇAR
Araştırma Başlığı	Soyo-Kültürel Uyum Açısından Çorum Alaca İlçesi Faslı Gelinler Örneği
Toplantı Tarihi	05.07.2022
Karar Numarası	2022-17

- Araştırma başvurunuz etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Araştırmaya Kurum İzni/İzinleri alındıktan sonra başlanması uygun bulunmuştur.
- Başvurunun, ekte belirtilen düzeltmelerin yapılması halinde tekrar değerlendirilmesine karar verilmiştir.*
- Araştırma projesi etik açıdan uygun olmadığından başvurunun reddine karar verilmiştir.

